

Jeles napok

VILÁGNAPOK, NEMZETI ÜNNEPEK, EMLÉKNAPOK
ÉS A VAJDASÁGI MAGYARSÁG JELES NAPJAI

■■■

Jeles napok ■

VILÁGNAPOK, NEMZETI ÜNNEPEK,
EMLÉKNAPOK ÉS A VAJDASÁGI MAGYARSÁG
JELES NAPJAI

■■■

■

A kiadvány megjelenését
a Szülőföld Alap és a Tartományi Művelődési Titkárság
támogatta

Jeles napok

VILÁGNAPOK, NEMZETI ÜNNEPEK,
EMLÉKNAPOK ÉS A VAJDASÁGI MAGYARSÁG
JELES NAPJAI

Szöveggyűjtemény CD-melléklettel ■

Összeállította és szerkesztette **Bozóki Antal**

Vajdasági Magyar Művelődési Intézet
Zenta, 2010

■

© *Bozóki Antal, 2010*

© *Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2010*

Jeles napok

Január 22. – A magyar kultúra napja	21
Január 27. – Szent Száva, a szellemiség ünnepe	24
Január 31. – Dohányfüstmentes nap Szerbiában	25
Február 2. – Vizes élőhelyek világnapja	31
Február 4. – A rák világnapja	33
Február 14. – Valentin-nap	35
Február 14. – Az epilepsziával élők napja	36
Február 21. – Az anyanyelv nemzetközi napja	37
Március első péntekje – Ökumenikus világimanap	45
Március 8. – Nemzetközi nőnap	46
Március 15. – Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc kezdetének napja	48
Március 15. – A magyar sajtó napja	52
Március 21. – A faji megkülönböztetés elleni küzdelem nemzetközi napja	54
Március 22. – A víz világnapja	57
Március 22. – április 25. – Húsvét	58
Március 27. – Színházi világnap	61
Március 29. – A vajdasági magyar könyv és olvasás napja	62
Április 1. – A bolondok, a büntetlen tréfálkozás napja	67
Április 7. – Egészségügyi világnap	69
Április 8. – A romák világnapja	72
Április 11. – A magyar költészet napja	73
Április 22. – A Föld napja	76
Április 28. – A munkahelyi balesetek gyásznapja	82
Április 29. – A tánc(művészet) világnapja	84
Május 1. – A munka nemzetközi ünnepe	89
Május 3. – A sajtószabadság napja	93
Május első vasárnapja – Anyák napja	96
Május 5. – Európa napja, az Európa Tanács megalapításának napja	97
Május 9. – Európa-nap	99

	■■■
Május 10. – A madarak és a fák napja	103
Május 17. – Távközlési világnap és az információs társadalom világnapja	106
Május 31. – Nemdohányzó (dohányzásmentes) világnap	107
Június 5. – Környezetvédelmi világnap	115
Június 14. – Véradók világnapja	116
Június 20. – A menekültek világnapja	117
Június 21. és október 1. – A zene világnapjai	120
Június utolsó szombatja – A magyar szabadság napja	121
Június 29. – A Duna napja	122
Július 11. – Népesedési világnap	127
Július 27. – A vajdasági magyar irodalom napja	128
Augusztus 6. – A nukleáris fegyverek betiltásáért folyó küzdelem világnapja, Hiroshima–Nagaszaki-emléknap	135
Augusztus 20. – A magyar államalapítás / Államalapító Szent István ünnepe	138
Szeptember 8. – Az írás világnapja	147
Szeptember 21. – A magyar dráma napja	148
Szeptember 26. – A nyelvek európai napja	152
Szeptember utolsó vasárnapja – A szív világnapja	154
Október 1. – Az idősek világnapja	157
Október első hete – A világűr hete	161
Október 5. – A pedagógusok (tanárok) világnapja	165
Október első hétfője – A gyermekek világnapja, a gyermekhét kezdete	166
Október 6. – Az aradi vértanúk emléknapja	168
Október második péntekje – A tojás világnapja	170
Október 13. – A vajdasági magyar mozgókép napja	171
Október 16. – Élelmezési világnap	175
Október 17. – A szegénység elleni küzdelem világnapja	177
Október 23. – Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc évfordulója	180
Október 24. – Az Egyesült Nemzetek Szervezetének napja	184
Október 29. – A délvidéki magyar színjátszás napja	187
■	■■■

November 1. – Mindenszentek napja	193
November 3. – A magyar tudomány napja	195
November 9. – A fasizmus és az antiszemitizmus elleni nemzetközi küzdelem napja	197
November 20. – Egyetemes gyermeknap, gyermekjogi világnap	199
November 22. – A magyar közoktatás napja	201
December 1. – AIDS-ellenes világnap	207
December 3. – A fogyatékkal élő emberek nemzetközi napja	209
December 10. – Az emberi jogok napja	211
December 18. – A kisebbségek napja	215

Mellékletek

Nemzeti szimbólumok	225
A mi lobogónk	227
Az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Közgyűlése által kinyilvánított nemzetközi évek és évtizedek	228
Források	233
Rövidítések jegyzéke	239
Irodalom	245

■■■ ELŐSZÓ ■■

Egy esztendő 365 napja nemcsak hétköznapokból és munkaszüneti napokból, hanem ünnepnapokból és eseményekhez kapcsolódó évfordulókból is áll. Ma már elég nehéz eligazodni a világnapok, a nemzeti ünnepek és az emléknapok sokaságában. Napjainkban ezért egyre nagyobb igény van a különböző évfordulókhöz, eseményekhez kapcsolódó megbízható összeállításokra.

Az embereknek, a nemzeteknek és a vallási közösségeknek, az egész nemzetközi közösségnek szüksége van az ünnepekre, mert ezek által erősödik az egymáshoz tartozás és kötődés, az egymásra utaltság érzése is. Ezzel szemben vannak olyan vélemények is, hogy túl sok az ünnep, és hogy korunk rohanó embere nem is tud már ünnepelni. Valójában nem az a probléma, hogy hány ünnep vagy jeles nap van egy évben – ki-ki ünnepeljen a saját választása és érdekeltsége szerint –, hanem hogy miként viszonyulunk ezekhez az ünnepekhez, teszünk-e, és mit az adott ünnepnap által meghirdetett közös cél vagy eszme megvalósítása érdekében.

A jeles napok viszonylag nagy számán azért sem kell csodálkoznunk, mert nemcsak a földkerekség minden népének van meg a nemzeti ünnepe, de az egyes vallásoknak – kereszténynek, pravoszlávnak, mohamedánnak, zsidónak stb. – még külön-külön ünnepeik is vannak. A nemzetközi és térségi vagy szakosított szervezetek is számos eseményről és személyiségről emlékeznek meg. Vannak azonban olyan dátumok, események is, amelyeknek ilyen kötődésük nincsen, mint például a nevetés (május első vasárnapja) vagy a szépség világnapja (október 14.), és olyanok is, amelyekről nem lehet nem megemlékezni, ami azonban nem jelenti egyben a kötelező ünneplést is.

Olyan nap, illetve dátum is létezik, amelyre nem egy, hanem több jeles nap, illetve eseményről való megemlékezés is jut. Ilyen például október 1-je, amely az idősek világnapja, zenei világnap, a hepatitis C elleni küzdelem és a fájdalomcsillapítás világnapja, vagy november 20-a, amely egyetemes gyermeknap, az ifjú zenebarátok világnapja és Afrika iparosításának a napja is. Olyan témakör is akad azonban, amelyről évente több alkalommal emlékezünk meg: a zene világnapjáról (június 21-én és október 1-jén), a színház (március 27-én és október 1-jén) és az írás (írni-olvasni tudás) világ-, illetve nemzetközi napjáról (január 8-án és szeptember 8-án). Gyermekkel kapcsolatos nap évente több

alkalommal került a hivatalos naptárba: április 2-a a nemzetközi gyermekkönyvnap, május utolsó vasárnapja a nemzetközi gyermeknap, szeptember 20-a a gyermekek világnapja, október 1-7-e a gyermekhét Szerbiában, október első hétfője a gyermekek világnapja, november 19-e a gyermekbántalmazás megelőzésének világnapja és november 20-a az egyetemes gyermeknap.

A *Magyar értelmező kéziszótár* (Budapest, 2000, Akadémia Kiadó) szerint a *világnap* hivatalosan kijelölt napot jelent. E napok legtöbbször – 72 hivatalos nemzetközi/világnapnak (köztük az emberi jogokkal kapcsolatos 25 napnak) és 4 hétnek (a fájdalom és a faji megkülönböztetés ellen küzdő népekkel való szolidaritás hetének – március 21-étől kezdődően; az önkormányzattal nem rendelkező területek népeivel való szolidaritás hetének – május 25-étől; a világűr nemzetközi hetének – október 4-10. és a leszerelés hetének – október 24-30.) – a jelölése az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez és annak valamelyik szakosított szervezetéhez fűződik, de az Európai Uniónak és egyéb nemzetközi szervezeteknek is vannak ünnepei, amelyeket a tagországok hivatalos kalendáriumuk piros betűvel jelez.

E napok többségéről való megemlékezés a XX. század második felében kezdődött, de vannak olyanok is, amelyek csak az utóbbi néhány évben kerültek a naptárba. Ilyenek például a rákbeteg gyermekek nemzetközi napja, amely 2006-ban került a jeles napok listájára (február 15.), vagy a glaukóma (zöld hályog) világnapja, amelyet először 2008. március 6-án rendeztek meg, vagy a kézmosási világnap, amelyet először 2008. október 15-én tartottak meg, illetve csak ezután kerül a naptárba, mint a társadalmi igazságosság világnapja, amelynek megünneplésére először 2009. február 20-án kerül sor.

A *nemzetközi nap* a több vagy minden népre, illetve államra kiterjedő nap. A két fogalom tehát nem teljesen fedi egymást, a nemzetközi nap mégis szűkebb fogalom, mint a világnap, mert a világ országainak csak egy részére, vagy valamely térség államaira érvényes, ezért különbséget kell tenni köztük. Ennek ellenére, a magyar és a szerb nyelvű elnevezésekben nem minden esetben alkalmazzák következesen a világ (world) és a nemzetközi (international) kifejezések megfelelőjét. Így vannak olyan világnapok is, amelyek (az angol elnevezésük szerint) nemzetközi napok, mint például az anyanyelvi világnap (február 21.), az ápolónők világnapja (május 12.), az idősek világnapja (október 1.) stb.,

amit ezeknél a napoknál fel is tüntettünk. Más napoknál viszont, mint például az epilepsziával élők napjának (február 14.) és az idegenvezetők napjának (február utolsó vasárnapja) a magyar, illetve az angol elnevezésében (a békéért küzdő írók világnapja – március 3.) elmarad a világ-, illetve nemzetközi jelleg meghatározása.

A *nemzeti* vagy *országos ünnepen* olyan (leginkább történelmi) eseményt ünnepelnek, vagy olyan eseményről emlékeznek meg, amely az egész nemzet számára fontos, a nemzet minden tagját érinti, illetve olyan ünnepről van szó, amelyet valamely kiemelkedő személy vagy eszme tiszteletére tartanak.

Bizonyos nemzeti, nemzetközi és egyéb társadalmi ünnepnapok a hét valamely napjához, nem pedig meghatározott dátumhoz kötődnek, ezek az úgynevezett változó dátumú (vagy mozgó) ünnepek, mint például az anyák napja (május első vasárnapja) vagy a takarítási világnap, amelyet szeptember 20-a körüli hétvégén tartanak, és amelyet először 2009. február 20-án ünnepeltek. De ilyen a Nemzetközi Nelson Mandela-nap is, amelyet először 2010. július 18-án ünnepelt a világ.

A napok egy részének dátuma időközben megváltozott, illetve másik dátumra tevődött át, mint például az építészeti világnap, amelyről korábban július 1-jén, 1998-tól pedig október 6-án emlékeznek meg. Vagy például a biológiai sokféleség (biodiverzitás) világnapja, amelyet 1993–1999 között december 29-éhez, a biológiai sokféleségről szóló egyezmény hatályba lépésének évfordulójához kötöttek, mivel ez az év végére esett, ezért 2000-ben az ENSZ Közgyűlése május 21-ére tette át.

Olyan napok is vannak, mint például a nemdohányzó (dohány[zás]mentes/füstmentes) világnap (május 31.) és a *ne gyújts rá!* világnap, amelyet még füstmentes világnapként is említene (november harmadik csütörtöke), vagy az írni-olvasni tudás világnapja (január 8.) és az írás (írni-olvasni tudás) világnapja, amelyet még az írástudatlanság elleni küzdelem nemzetközi napjának is neveznek (szeptember 8.). Ezekkel kapcsolatban még nem alakult ki – nemzetközi téren és az egyes országokban – egységes gyakorlat a megemlékezés dátumával, sem az elnevezéssel kapcsolatban.

Egyes országokban a világ-, nemzetközi és nemzeti (országos) napokról nem ugyanazon a dátumon, illetve napon emlékeznek meg. Így például a nemdohányzó (dohány[zás]mentes/

dohányfüstmentes) világnapot május 31-én jegyzik, Szerbiában viszont az országos dohányfüstmentes napot január 31-én tartják, Magyarországon pedig november 17-én; a véradók világnapja június 14-e, Magyarországon viszont a véradók nemzeti napját november 27-én tartják stb.

Szerbiában *állami ünnep* február 15-e, az ún. Sreten(i)je (Gyertyaszentelő Boldogasszony napja), Szerbia államiságának ünnepe, arra a napra való emlékezésként, amikor 1804-ben az orašaci gyűlésen elkezdődött az első szerb felkelés, és amelyen 1835-ben Kragujevacon kiadták, majd eskütellettel megerősítették a Szerb Fejedelemség első alkotmányát.

Állami ünnepek még az újév (január 1. és 2.), a munka ünnepe (május 1. és 2.) és a (fasizmus feletti) győzelem napja (május 9.). Amennyiben az állami ünnep vasárnapra esik, a következő napon is szünetel a munka.

Habár a győzelem napja állami ünnep, nem munkaszüneti nap. Úgyszintén ünnep, de nem munkaszüneti nap január 27-e, Sveti Sava (Szent Száva), vagyis a szellemiség ünnepe és június 28-a, Vidovdan (Vid napja), az 1389-es kosovói (rigómezei) csatára való emlékezés napja.

Vallási ünnepek az ortodox karácsony (január 7.) és a húsvéti ünnepek (nagyéntektől kezdve húsvét másnapjával bezárólag).

Szerbiában az állami és egyéb szervek, gazdasági vállalatok és a tevékenységek, valamint a szolgáltatások különféle formái az állami és vallási ünnepeken nem dolgoznak, kivéve azokat, amelyeknek tevékenysége, illetve munkafolyamatuk technológiája folyamatos munkát követel.

A dolgozóknak jogukban áll a következő vallási ünnepeket munkaszünettel ünnepelni:

- a pravoszláv (görögkeleti) hívőknek a családi védőszent ünnepének (krsna slava) első napját;
- a katolikusok és más keresztény hívőknek karácsony első napját és a húsvéti ünnepeket (nagyéntektől húsvét másnapjáig) a saját naptáruk szerint;
- a mohamedán közösség tagjainak a ramadán (mohamedán ünnep, böjt, a hidzsránaptár 9. hónapjának első napja) és a kurbán bajrám első napját (nagy bajrám: négynapos áldozati ünnep a kis bajrám után néhány héttel);

- a zsidó hitközség tagjai a jom kippur, vagyis az engesztelés első napját (a zsidó kalendárium szerint tisri hónap tizedik napja).

A Magyarország államiságáról történő méltó megemlékezés céljából a Magyar Országgyűlés megalkotta az 1991. évi VIII. törvényt a Magyar Köztársaság állami ünnepeiről. E szerint a *Magyar Köztársaság nemzeti ünnepei* a következők:

- március 15-e, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc kezdetének, a modern parlamentáris Magyarország megszületésének napja;
- augusztus 20-a, államalapító Szent István ünnepe;
- október 23-a, az 1956. évi forradalom és szabadságharc kezdetének, valamint a Magyar Köztársaság 1989. évi kikiáltásának napja.

E napokon az egész magyar nemzet ünnepel, olyan személyiség(ek)ről vagy esemény(ek)ről emlékezik meg országos szinten, aki(k) vagy amely(ek) fontos(ak) egész nemzeti történelmünk szempontjából. E nemzeti ünnepek közül augusztus 20-át a Magyar Országgyűlés hivatalos állami ünneppé nyilvánította. Ekkor emlékeznek meg Magyarország új államiságáról.

Emléknapjaink október 6-a, az aradi vértanúk emléknapja és november 1-je, mindenszentek napja, amikor a magyar nemzet és az ország emléknapot tart. (Országos ünnep még az újév; a húsvét; a húsvéthétfő; május elseje, a munka ünnepe; a pünkösöd; a pünkösdhétfő; a mindenszentek; a karácsony; és a karácsony másnapja.)

Ezekhez a jeles napokhoz társulnak még a vajdasági magyarság külön ünnepei is. A Magyar Nemzeti Tanács ugyanis *A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságának védelméről szóló törvény* alapján 2005. szeptember 23-án határozatot hozott a vajdasági magyarság nemzeti jelképeiről és ünnepeiről (lásd a *Mellékletben*). Jeles napjaink olyan eseményekhez, személyekhez és dátumokhoz kötődnek, amelyeknek különös jelentősége van a vajdasági magyarság önazonosságának megőrzése szempontjából.

A vajdasági magyarság jeles napjai:

- a magyar kultúra napja (január 22.),
- az anyanyelvi világnap (február 21.),
- a magyar sajtó napja (március 15.),
- a vajdasági magyar könyv és olvasás napja (március 29.),
- a magyar költészet napja (április 11.),
- a táncművészet világnapja (április 29.),
- az Európa-nap – az Európai Unió ünnepe (május 9.),
- a vajdasági magyar irodalom napja (július 27.),
- a magyar dráma napja (szeptember 21.),
- a vajdasági magyar mozgókép napja (október 13.),
- a délvidéki magyar színhátság napja (október 29.),
- a magyar tudomány napja (november 3.),
- a magyar közoktatás napja (november 22.) és
- a kisebbségek világnapja (december 18.).

A délvidéki magyarság jelentős dátumai közé tartozik, habár nem számít hivatalos ünnepnek, október 21-e, a Magyar Tanszék napja is. Sinkó Ervin, költő, író, irodalomtörténész, tanulmányíró, pedagógus 1959. október 21-én tartotta meg székfoglaló előadását az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Szabadság téri épületében, és ugyanezen a napon kezdte meg munkáját a Magyar Tanszék az akkor már öt éve megalakult Bölcsészettudományi Kar kötelékében. Ezt a dátumot a Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke ünnepnek tekinti, ehhez a naphoz köti a tanszék napját. Hagyományosan a tanszéknap ünnepség keretében adják át a Sinkó Ervin Irodalmi Díjat.

Az egyetemes és a vajdasági magyarság szempontjából fontos napok mellett naptári sorrendben olyan nevezetes napok is helyet kaptak e kiadványban – a teljesség igénye nélkül –, amelyeket a világ vagy Európa népei is számon tartanak és évente ünnepelnek.

Ebben a kötetben – a terjedelemre való tekintettel – 67 jeles nappal kapcsolatos írást gyűjtöttünk egybe, amelyek eredete a *Forrásokban* van feltüntetve. Ezekben az írásokban költők, művészek, ismert közéleti személyek, újságírók mondják el véleményüket, fogalmazzák meg gondolataikat az egyes ünnepekkel kapcsolatban.

E kalendáriumban az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) és a Magyar UNESCO Bizottság által hivatalosan elismert dátumokhoz igazodtunk. Sajnos nem mindegyik világ-, illetve nemzeti naphoz sikerült – a nem ritkán egymásnak ellentmondó

információk vagy éppen azok hiánya miatt – megfelelő magyarázatot találni, ezért néhol (például az erőszakkal szembeni ellenállás napja – február 20., vagy barlangok napja – június 25.) csak az ünnep neve található.

A könyv mellékletében található még a Magyar Nemzeti Tanács 5/2005. számú határozata a vajdasági magyarság nemzeti jelképeiről és ünnepeiről. Ugyancsak itt található az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által kinyilvánított nemzetközi évek (1959-től) és évtizedek (1990-től) áttekintése, valamint a kiadványunkban használt kifejezések és rövidítések jegyzéke is.

A jeles napok kalendáriumának teljes anyaga a könyvhöz tartozó CD-lemezen van tárolva, amely 380 jeles nap történetének és jelentőségének rövid ismertetésével további információkat tartalmaz az ajánlott irodalommal és az e publikáció készítésekor működő internetes honlapokkal együtt. (Ezek közül információ hiányában mindössze kilenc kiemelt napról nem készült bemutatató szöveg.)

Ezeknek a napoknak csaknem egyharmada (122) olyan eseményekhez kötődik, amelyeken világszerte az emberi jogokat ünneplik. Ez azt jelenti, hogy átlagban az év minden napjára jut legalább egy jeles nap, de van olyan dátum is, amelyhez öt (március 21., október 1.), illetve hat jeles nap (május 15.) fűződik.

Az egyes hónapokban a jeles napok száma a következő: januárban 15, februárban 19, márciusban 35, áprilisban 39, májusban 51, júniusban 33, júliusban 17, augusztusban 17, szeptemberben 31, októberben 55, novemberben 39, decemberben pedig 29 ilyen nap van. A legtöbb jeles nap tehát októberben van (55), a legkevesebb pedig januárban (15).

A kalendáriumban a jeles napok magyar nyelvű megnevezése mellett, a szerbiai vonatkozásúak elnevezése szerb, a világ- és nemzetközi napok neve pedig angol nyelven is fel van tüntetve. (Itt kell megjegyezni, hogy vannak olyan jeles napok is, amelyeknek elnevezése a magyar nyelvben még nem nyerte el végleges formáját.) Az angol nyelvű elnevezések a nemzetközi kapcsolatokban általánosan ismert alakban kerülnek közlésre, a magyar és a szerb nyelvű ünnepek nevei pedig e sorok írójának fordításában, miközben igyekeztünk felkutatni az adott nyelven használatos kifejezéseket. Ez úton mondok köszönetet McConnell Márta tanárnőnek, aki az angol kifejezések helyességét ellenőrizte.

Gyűjteményünket elsősorban pedagógusoknak, diákoknak, egyetemistáknak, újságíróknak és a Tisztelt Olvasónak állítottuk össze azzal a céllal, hogy segítséget nyújtsunk nemcsak a besorolt jeles napok magyarázatához, történetének jobb megismeréséhez és számontartásához, de méltóbb ünnepléséhez is. Az a szándék is vezérelt, hogy az érdeklődők – ha az információk nem is éppen mindig teljesek és átfogók – támponto(ka)t kapjanak, és további kutatást végezhesenek.

Az itt közreadott anyag számítógépes adathordozón is tárolva van. Adottak tehát a feltételek, hogy (az esetleges szakmai és olvasói megjegyzések figyelembevételével is) az egyes napokra vonatkozó szócikkeket, illetve kiadványunkat folyamatosan javítsuk és újabb szövegekkel bővítsük, egy esetleges teljesebb nyomtatott vagy internetes publikálás számára.

Újvidék, 2010. szeptember 26.

Bozóki Antal

■■■ JELES NAPOK ■

■■■

Január ■

■■■

■

JANUÁR 22. – A MAGYAR KULTÚRA NAPJA

A magyar kultúra napját 1989 óta ünnepelik abból az alkalomból, hogy a kézirat tanulsága szerint Kölcsey Ferenc 1823. január 22-én fejezte be a *Himnusz* megírását, amely először az 1829. évi *Auróra*ban jelent meg nyomtatásban. A hazafias költészet remekét Erkel Ferenc megzenésítésében 1844. július 2-án mutatták be a pesti Nemzeti Színházban.

Kölcsey Ferenc *Hymnus* című költeményének születése napját legújabb kori történelmünk avatta a magyar kultúra napjává, amelyet néhány éve mi, délvidéki magyarok is megünnepelünk már. Ezt a kibontakozó hagyományt erősítette meg 2005. szeptember 23-i döntésével a Magyar Nemzeti Tanács, amikor január 22-ét a délvidéki magyarság jeles napjainak sorába helyezte. Ez az a nap tehát, amikor a magyar kultúrát, azaz szimbolikus értékeink világát, lényegi jellemzőnket ünnepeljük. Azt a megtartó erőt, amelynek alapja az egységes nemzeti gondolat, az együttes alkotni, tenni akarás, a közös felelősség, és amelynek lételeme a mozgás, életetője pedig egy nemzet emlékezete. Egy olyan korban, amelyben az áttérés egyik nyelvről a másikra egy nemzedék alatt, de egy életen belül is végbemeget, sokfelől ostromolt kis népeket kétségkívül csak bizonyos „büszkeség” tarthat össze; az a hit, hogy érdemes ahhoz a nemzethez tartozni, amely egy vers dátumozását tekinti kultúrája, anyanyelve, nemzeti megmaradása napjának. Mert még mindig bízunk benne, hogy a magyarság tudatában a nyelv és az önazonosság elválaszthatatlanok.

A magyar kultúra napjának jelképes üzenetét a hozzá kapcsolódó évforduló is nemesíti és gazdagítja. A *Hymnus* ugyanis 1823. január 22-én keletkezett, pontosabban ekkor nyerte el végső formáját, amely nemcsak címében, de műfaját tekintve is őrzi a műfaj legrégebbi vonásait: olyan imaszerű ének, amely az isteni hatalomhoz fohászodik segítségért. A keret jellegű, s a megszólítással is Istenhez forduló nyitó- és zárószakaszok közti történelmies képsor a dicső múlt, a paradicsomi állapotok rajzával indul. Ám miként a bibliai ember, a magyarság is bűnössé vált, s jön a büntetés. A költemény erős tagoltságot, a párhuzamosságok és az ellentétésségek egész sorát tárja elénk, s a legtöbb elem a virágzó és a halott-haldokló haza szembeállítását szolgálja. Az Istenhez címzett himnuszba beépül egy hazahimnusz is, amelyben rejtve fellelhetjük a legfőbb hazajelképeket: a címert (bércék, folyók), a zászlót s a haza virágzásának bizonyítékát, a gazdagságot és a katonai erőt:

*Őseinket felhozád
 Kárpát szent bércére,
 Általad nyert szép hazát
 Bendegúznak vére.
 S merre zúgnak habjai
 Tiszának, Dunának,
 Árpád hős magzatjai
 Felvirágozának.*

*Értünk Kunság mezein
 Ért kalászt lengettél,
 Tokaj szőlővesszein
 Nektárt csepegtettél.
 Zászlónk gyakran plántálád
 Vad török sáncára,
 S nyögte Mátyás bús hadát
 Bécsnek büszke vára.*

Mindezek hiánya a bűnhődés velejárója, s a haza hű fiai számára még a táj, a természet szintjén is ellenségévé válik. A *Hymnusban* a költő – saját küzdelmes eszméi nyomán haladva – rátalál ugyan hazájára, és összeforr vele, de paradox módon csak arra a hazára bukkan, amelyben az ember csak keresi a hont s a szabadságot, de nem leli fel azt.

Alkalom lehet tehát ez a nap arra is, hogy a nemzet szellemi erejére gondoljunk, miközben az ünnep jegyében számvetést készítünk, vagy legalábbis kijelöljük önmagunknak – ki-ki önmagának –, hogy hogyan kell, lehet ránk hagyott kulturális örökségünkkel bánni s továbbadni azt az utánunk következő nemzedéknek; annak a korosztálynak, amelynek nevelésében szerepünk óriási! Hiszen a becses mintát nekünk kell felmutatni, hogy annak értékeit becsülni, szeretni kell, hogy törvényei szerint illene élni, és tanulságait jó lenne érvényesíteni. Mert ez a kultúra nemcsak tudást, műveltséget, hanem erkölcsiséget is hordoz, olyan erényességet, amely elé a magyar jelző bátran és büszkén kitehető.

De ez a nap arra is emlékeztet bennünket, hogy ember és kultúra egymást föltételező, szétválaszthatatlan fogalmi egység. Az emberi létezés, valójában az emberinek nevezhető élet nehezen képzelhető el az emberi kultúra virágzása nélkül. Mint ahogy kultúra sincs nemzeti emlékezet nélkül, miként nincs magyar kultúra európai kultúra nélkül, de nincs

európai kultúra sem az antik kultúra nélkül. Az igazi bábeli zűrzavar ideje – szerencsénkre – még nem érkezett el. Akkor teljesedik majd be, ha ki-ki elfeledkezik saját nemzete és szomszédja kultúrájáról... Sokan mondták már, hogy a kultúra áhítat, misztérium, mágia. Aki pedig átadja testét-lelkét a kultúrának, az tud hinni, mert a kultúra maga a vallás és a parttalan szeretet.

Erre a kultúrában való testi-lelki elmerülésre pedig különösen akkor van nagy szükségünk, amikor úgy érezzük, hogy közösségi létünknek mind kevésbé éltető eleme az élő, teremtő és alkotó kultúra. Szerencsére a lélek igazi ébredése nem alszik ki a sorscsapásokkal, hacsak saját hibáink, belső összeütközéseink, önpusztító meggondolatlanságaink nem kényszerítik rá.

A cselekvő pillanat fontosságát érezve és a magyar kultúrát ünnepeelve lehet-e jelentősebb és szebb feladatunk, mint újrafogalmazni azokat az értékeket, amelyek megnyilatkozási formája az iskola, a művészet, a tudomány és az anyanyelv, és amelyeket csak a kultúra továbbbíthat felénk, elhitetve velünk még mindig, hogy kisebbségi létben is megélhetjük emberi mivoltunk teljességét? Ezt a hitet mindenképp annak a létminőségnek köszönhetjük, amely manapság életünkben különösen nemzeti megmaradásunk végett kap oly nagy hangsúlyt és szerepet. Nekünk ugyanis a kultúra újragondolása, újraértelmezése, minden formájának újból és újból való kialakítása elsősorban lételemünk, hiszen múltunk mindig is arra tanított bennünket, hogy kisebbségi helyzetben is van mód a további romlásoknak gátat vetni, ha önépítésünket a „kiáltó szó” és az alkotó tett jegyében végezzük, nem feledkezve meg a hely szelleméről és egyetemességéről sem. Így lehet önvédelmi stratégiánk alapja: az anyanyelvű oktatás az óvodától az egyetemig, a minőségi közművelődés, az értelmiségnevelés és az olyan tudományművelés, amely képes létrehozni a maga szellemi műhelyeit is. Csak így lehet jelenünk része a tett pillanata, azaz foglalta életünk múltjának és ígérete hátralévő napjainknak.

A Magyar Nemzeti Tanács azáltal, hogy döntésével a délvidéki magyarság jeles napjainak élére emelte a magyar kultúra napját, arra is emlékeztetett bennünket, hogy emelkedjünk felül mindennapjainkon, nyomasztó, embert próbáló éveinken, és gondolkodjunk el hovatarozásunkon anélkül, hogy útközben megfeledkeznénk róla: nemzeti himnuszunk első szava: „Isten”, az utolsó pedig: „jövendőt”.

Hajnal Jenő, 2005

JANUÁR 27. – SZENT SZÁVA, A SZELLEMISÉG ÜNNEPE

Szent Száva, világi nevén Rastko (Nemanjić), Stefan Nemanja főispán harmadik, legfiatalabb fia volt. A Novi Pazar melletti Mišćiciiben született. Születési éveként általában 1169-et vagy 1174-et (néha 1175-öt) említik. Ifjúkorában a Szent Hegyre szökött és beállt szerzetesnek, ekkor kapta a Száva nevet.

Apja, Stefan Nemanja néhány évvel később lemondott trónjáról, és úgyszintén beállt szerzetesnek. Ők ketten közösen építették fel – a bizánci császár engedélyével – a Szent Hegyen lévő Hilandar kolostort, amely hamarosan a szerb oktatás központja lett. Egy évtizedet hazájában töltött és kibékítette a háborúzó-perlekedő bátyjait. Járt az országot, templomokat javíttatott és építtetett. Ösztönzésére bátyja, Stefan felépítette a žičai kolostort.

1217-ben Száva visszatért a hilandari kolostorba, kieszközölte a szerb pravoszláv (görögkeleti) egyház önállóságát, amelynek az első érseke lett 1219-ben, majd a következő évben megkoronázta bátyját, és Szerbiát királysággá kiáltotta ki.

Száva kétszer zárandokolt a Szentföldre. Második jeruzsálemi útjáról hazafelé érte a halál 1235. (vagy 1236.) január 27-én (a pravoszláv naptár szerint január 14-én) a bulgáriai Trnovó városában, ahol el is temették. Földi maradványait egy évvel később unokaöccse, Vladislav szerb király, Arsen bolgár császár veje, a mileševói kolostorba vitette.

Az egyház hamarosan szentté nyilvánította Szávát. Talán ez a személye körüli kultusz készítette arra Szinan pasát, hogy 1594. április 27-én földi maradványait szőlőágakra téve a belgrádi Vračar területén elégette. A török uralom alóli felszabadulás után a szerb egyház úgy döntött, hogy azon a helyen templomot épít, így hálálva meg azt, amit Száva a népéért és az egyházért tett. Az irodalom szerint az a hely, ahol Szent Szávát elégették, bizonyára nem a mai Vračaron volt, hanem a Szent Márk-templom és a sportközpont között, amelynek az akkori neve volt Vračar. A szájhagyomány szerint az égetés elől megmentették Szent Száva kezét, amely ma is a Plevlja melletti kolostorban van.

Száva nevéhez fűződik a XIII. század első feléből származó, érthető népnyelven írt *Zakonopravilo* (törvényszabály, a régebbi irodalomban Krmčija, jelentése 'az egyház hajójának kormányozása') elkészítése is.

Habár a *Zakonopravilo* modern értelemben nem nevezhető enciklopédiai műnek, mégis egyfajta tudástárnak számít a középkori szerbekről, a korabeli társadalomról, az egyház felépítéséről, az egyházi és világi hatalom egymás közti viszonyáról, az egyes ki-

emelkedő személyekről. A több mint 700 oldalas könyv tartalmazza az öröklési és a komplett családjogot. Alapját az egyházi kánon és a polgári jogszabályok képezik, amelyek évszázadokig a szerb nép jogviszonyait rendezték. Dusan cár mintegy 130 évvel később készült törvénykönyve a toldalékának tekinthető.

Száva napját Miloš Obrenović szerbiai uralkodó vezette be 1823. január 27-i rendeletével, Mihajlo Obrenović pedig 1841-ben törvényvel kötelezte a szerb iskolákat, hogy ezt a napot ünnepeljék meg.

Az állami és egyéb ünnepekről szóló 2001. évi törvény értelmében a szerbiai iskolákban január 27-én Szent Száváról (Savindan), a szellemiség ünnepéről az iskolanap keretében emlékeznek meg.

Rontó Bozóki Judit, 2008

JANUÁR 31. – DOHÁNYFÜSTMENTES NAP SZERBIÁBAN

Annak emlékére tartják, hogy 2006. január 31-én életbe lépett a dohányzást zárt helyiségekben is tiltó törvény.

A dohányzás öl

Eddig jobbra az alkoholról mondtuk ezt. S ha nem tévedek, már ősidők óta hecceljük is egymást olykor, szinte szólásként ismételve: „Az alkohol öl, butít és nyomorba dönt!” Hamarosan valami hasonlót olvashatunk majd a cigarettásdobozokon. Harmonizáció ide, harmonizáció oda: lépést kell tartanunk Európával, mondják nagy komolyan az illetékesek. No persze ezzel tökéletesen egyetértek, meg nemdohányzóként, pontosabban passzív dohányosként – kényszerhelyzetben – a nagy csinnadrattával beharangozott, a dohányzás elleni küzdelem országos napján életbe lépett, a dohányzást (zárt helyiségekben) tiltó törvénnyel is. Bár az igazat megvallva, sokkal jobban szerettem volna, ha a törvény életbe lépéséig elszívják a békepipát a leginkább illetékesek – itthon is, meg a nemzetközi közösség és az EU előszobájában is. Csak az nem tudja, aki nem akarja, hogy erre akkor kerülhetett volna sor, ha a honatyák rászánják magukat a döntő lépések megtevésére, és lehetővé teszik a hágai Nemzetközi Bíróság körözte személyek, főleg a boszniai szerbek két egykori vezetője, Radovan Karadžić és Ratko Mladić kiadatását. Úgy látszik, ez továbbra is kemény diónak számít itthon. Jóllehet „megtörése” nélkül csak színlelik az ország vezetői a közeledést Európához.

Színlelés és valóság. Ég és föld közötti különbség. Ezért nem tudom elképzelni, hogyan alakulnak majd mindennapjaink ezután, hiszen máától kezdve már alkalmazni kellene a dohányzást szigorító, drákói pénz- és börtönbüntetéseket előírányzó törvényt. Azért mindenestre vegyük sorjába, nézzük meg, mi vár ránk? Mire számíthatunk? Egészségesebb körülmények között élhetünk, dolgozhatunk ezután? Ha a dohányzási adatokat vesszük alapul, akkor az európai jogharmonizáció nélkül is ideje volt megkongatni a vészharangokat itthon. Szerbiában ugyanis majdnem minden második férfi (48 százalék), minden ötödik tini (10–19 éves) dohányzik. Közülük a lányok vezetnek! A kiskorú lányoknak sajnos már 16,8 százaléka, míg a fiúknak 15,5 százaléka számít szenvedélyes dohányosnak. A fiatalokkal külön is foglalkoznak majd, különböző tanfolyamokat, előadásokat szerveznek majd mind az iskolákban, mind az egészségügyi intézményekben, a Vöröskeresztben és civil szervezetekben, hallhatjuk ezekben a napokban.

Szerbiában külön kampányt is kezdeményeznek majd a dohányzás csökkentésére meghirdetett stratégia alapján – nyilatkozta Snežana Simić köztársasági egészségügyi segédminiszter. Szólt az Egészségügyi Világszervezetnek a dohány ellenőrzésére vonatkozó keretegyezményéről, amelynek ratifikálását, aláírását, mint ismeretes, Szerbia és Montenegró Államközösségének Képviselőháza 2005. december 1-jén szavazta meg. Kötelezettséget is vállalt ezzel, hogy az elkövetkező 5 évben folyamatosan megvalósítja a dohányzás csökkentésére előírt csomagot annak érdekében, hogy szavatolni tudja az ország polgárai egészségvédelmének előfeltételeit. Ami azt illeti, ez sem lesz könnyű feladat. A csomag megvalósítása az EU tagállamaiban 10–15 évig tartott.

A törvény talán ezért is ilyen szigorú. Amit feltétlenül tudnunk kell, máától (2006. január 31-től – a szerk.megj.) tilos a dohányzás zárt helyiségekben, tilos a dohányipari termékek reklámozása is. A dohánygyárakat viszont az egészségre káros anyagok pontos kimutatására kötelezi. Ez azt jelenti, hogy minden cigarettásdobozon fel kell tüntetni, hogy mennyi nikotint, kátrányt, szénmonoxidot tartalmaz. Mellesleg az utóbbiak folyamatos csökkentését 2011-ig meg kell valósítani – figyelmeztetett Đorđe Soiljković, a dohányzásmegelőzési országos bizottság tagja. Sőt az EU-szabványok szerint minden doboz cigarettára rá kell nyomtatni a felhívást, miszerint: „A dohányzás öl! A dohányfüst ártalmas az emberre, a környezetre!” És nem is akárhol! A doboz első oldalán, vagyis homlokzatának teljes nagysága 30 százalékát ez a szöveg tölti

ki. Míg a hátsó oldalának 40 százaléknyi részében a dohányzás okozta betegségeket, következményeket kell feltüntetni!

A törvénytől drákói büntetésre számíthatnak, feltéve, ha tetten érik őket az ellenőrök. A törvény ellen vétő egyéneket ötezer dinárral büntetik. A vállalatokban a felelős személyek 10–50 000 dinár büntetést fizetnek, ha nem tartják be a szabályokat, míg a jogi személyek 50–500 000 dinár büntetéssel sújthatók. A törvény szigorúan tiltja a dohányzást az egészségügyi, az oktatási és a szociális intézményekben, valamint a munkahelyeken, ahol legalább egy nemdohányzó dolgozik. A tiltó rendelkezések a művelődési, a szórakozóhelyekre, a sportklubokra is vonatkoznak. A dohányipari vállalatok a jövőben nem lehetnek védnökei a sportkluboknak, a különböző versenyeknek, rendezvényeknek sem, és nem szponzorálhatják a médiumokat!

Csak egy részét érintettük ezúttal a szigorú törvénynek. Meglátjuk, hogy valóban megvalósítható lesz-e? S hogy egészségesebb környezetben élhetünk-e egyáltalán? Elég-e ehhez csak a dohányzást szabályozni? Tudjuk: valahol el kell kezdeni! Csak nehogy nagyobb legyen a füstje, mint a lángja!

Stanyó Tóth Gizella, 2006

■ ■ ■

Február ■

■ ■ ■

■

FEBRUÁR 2. – VIZES ÉLŐHELYEK VILÁGNAPJA

Ezen a napon a világ túlnyomó részén a vizes élőhelyeket ünneplik. 1971. február 2-án az iráni Ramsar városában hosszas előkészítő munka után 18 ország képviselői aláírták a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyekkel kapcsolatos nemzetközi szerződést. Az egyezmény négy évvel később lépett hatályba, azóta a világ minden tájáról 144 ország csatlakozott hozzá. A megállapodás hivatalos neve Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vizes területekről, különösen a vízimadarak tartózkodási helyéről. (A volt – a szerk. megj.) Jugoszlávia ehhez az egyezményhez 1977-ben csatlakozott, és már a csatlakozáskor felvetett a jegyzékre két területet, a Ludasi-tavat és az Obedi-lápot. 1996-ban az egyezmény döntéshozó testülete, a részesek konferenciája, amely az ausztráliai Brisbane-ben ülésezett, elfogadta a Skadari-tó és a Császár-tó jelölését, így négyre nőtt (a volt) Jugoszlávia ramsari területeinek száma. 2004-ben a jegyzékbe került a Törökbecse mellett található Sósokpó is.

A nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek listáján ezernégyszáz terület kapott helyet az elmúlt évtizedekben. Az egyezmény értelmében vizes területnek tekintendők azok az akár természetes, akár mesterséges, állandó vagy ideiglenes mocsaras, ingoványos, tőzeglápos vagy vízi területek, amelyeknek vize álló, áramló, édes, félédes, sós, ideértve azokat a tengervízterületeket is, amelyeknek mélysége apálykor nem haladja meg a hat métert, valamint az időszakosan kiszáradó szikes tavakat. Csak azok az országok csatlakozhatnak, amelyek legalább egy területet bejelentenek a listára, s gondoskodnak arról, hogy ökológiai jellege fennmaradjon. Az egyezmény titkársága Glandban (Svájc) működik, jogi személyiséggel rendelkező háttérszerve a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN). Az egyezmény a természetvédelmi állami megállapodások legrégebbike. Századunk második felében a vizes területek átalakításának, pusztulásának felgyorsuló üteme eredményezte azt a nemzetközi összefogást, mely e szerződés létrehozásához vezetett. Több mint harmincéves története során az egyik legdinamikusabban fejlődő egyezményként fokozatosan szélesítette ki tevékenységét, jelenleg 136 aláíró ország, számos nemzetközi partner, társadalmi szervezet (BirdLife International, a Természetvédelmi Világalap [World Wildlife Fund, WWF] és az IUCN), valamint más egyezményekkel kiépített működő kapcsolatrendszer feljogosítja, hogy a vizes területek, valamint a vízi

ökoszisztémák megőrzése érdekében globális szinten lépjen fel. Eredetileg a rohamosan csökkenő vízimadár-állományoknak kívánták a csatlakozó országok védelmet biztosítani. A tapasztalatok azonban hamar rávilágítottak arra a tényre, hogy önmagában az élőhelyek védelme nem elegendő, magát az ökológiai rendszert kell megőrizni, amely képes az ott előforduló fajok eltartására. Az egyezmény legfontosabb célja a vizes élőhelyek megőrzése, fenntartható vagy bölcs hasznosításuk elősegítése, és az erre vonatkozó megfelelő jogi, intézményi és együttműködési keretek biztosítása. A vizes területek erőforrásainak hasznosítását olyan módon célozza meg, melyek egyúttal azok ökológiai jellegét nem befolyásolja, tehát a rövid távú kizsákmányolás helyett a hosszabb távú, fenntartható hasznosítás a cél.

Valamennyi csatlakozó államnak alapkötelezettségeket kell teljesítenie, ha nem teljesíti ezeket, egyszerűen lekerül az adott terület a Ramsari Listáról. Az első és legfontosabb követelmény a tagországok számára, hogy legalább egy vizes élőhelyet jelöljenek a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek jegyzékére, más néven a Ramsari jegyzékre. Jelenleg 1420 vizes élőhely szerepel a listán, melyek kiterjedése meghaladja a 120 millió km²-t. Szerbia és Montenegrónak eddig csak öt területet sikerült felvetetni a Ramsari Listára, hiszen az elmúlt tizenválassz év alatt erre a területre is kiterjedtek a szankciók. Hogy mennyit veszítettünk ez alatt az idő alatt, alátámasztják a magyarországi adatok is. Magyarország, bár két évvel utánunk – 1979-ben – csatlakozott az egyezményhez, 23 vizes élőhellyel szerepel a Ramsari jegyzéken, ezek területe 180 000 hektár. A Ramsari egyezmény sokoldalú együttműködési lehetőséget kínál, mivel lehetővé teszi a nemzetközi szakmai és tudományos hálózatba való bekapcsolódást, és anyagi támogatást biztosíthat az egyes területek fenntartásához. Sajnos hazánk a (1990-es – a szerk. megj.) háborús évek alatt ránk szabott szankciók miatt lemaradt a lehetséges anyagi támogatásokról, de a jövőben várhatóan egyre több védett vizes területünk lesz, és egyre több pénzt kapunk ezek fenntartására.

Zsoldos Zsaklina, 2005

FEBRUÁR 4. – A RÁK VILÁGNAPJA

Évente 7 millió ember hal meg világszerte valamilyen rákos megbetegedésben, és 11 millió új beteget diagnosztizálnak minden évben. A rák megnevezés gyűjtőfogalom: több száz különböző szövettani típusú, különböző biológiai viselkedésű és különféle szervekre lokalizálódó megbetegedést jelöl. A betegség a gyermekeket sem kíméli, így évente 300-450 000 gyermeknél diagnosztizálnak valamilyen daganatos megbetegedést.

2000 februárjában Párizsban tartották az első rákellenes világgongresszust. A résztvevők február 4-én történelmi dokumentumot írtak alá, amely világméretű összefogásra szólít fel a halálos kór ellen. A Rákellenes Alapítványt (Párizsi Charta) a világ minden részéről összegyűlt vezető kormányzati tisztségviselők, a legjelentősebb rákkutató társaságok és szervezetek vezetői, orvosvezetők, betegképviselő civil szervezetek és az ipar reprezentánsai látták el kézjegyükkal. Ennek emlékére a kongresszus február 4-ét a rák világnapjává nyilvánította, hogy a rák ellen folytatott küzdelem eszméje „a világon élő összes ember szívében és gondolataiban éljen”.

Mi február negyedikére üzenete? Mit kell, hogy jelentsen mindannyiunk számára a rák világnapja?

A daganatos betegségek még most, a III. évezred elején is a legpusztítóbb betegségek, az emberiség legnagyobb ellenségei. Bár a tudomány minden területe, így az orvostudomány is nagy lépésekkel fejlődik, a rák sajnos mind a mai napig nem előzhető meg. Mivel azonban ismerjük a kialakulás kockázatának tényezőit (dohányzás, táplálkozás, életmód stb.), ezért nem állunk teljesen tehetetlenül daganatos betegségekkel szemben: a rák kialakulásának veszélye csökkenthető!

A rák elleni felelősségteljes küzdelem mindannyiunk közös ügye. Mindenki tehet valamit, s csak közös összefogással arathatunk győzelmet e szörnyű kór felett! Betegek és orvosok, kutatók és gyógyszergyártók, politikusok és a média képviselői mind-mind tehetnek a daganatos betegségek ellen, hiszen a rák csak 15%-ban orvosi kérdés. Életünk szinte minden egyes területe érintett: a családtól a társadalom széles köréig (nemzeti rákellenes programok), a munkavédelemtől a közlekedéspolitikáig, a törvényhozástól a környezetvédelemig minden területen kimutatható a felelősség a rákkal szemben.

A Párizsi Charta:

- hitet tett az emberséges gyógykezelés és a minőségi rákellátás mellett egyenlő partnereként kezelve a rákos betegségben szenvedő embereket;
- hangsúlyozta az új orvosi kutatások fontosságát, illetve azt, hogy ezek a kutatási eredmények minél hamarabb utat találjanak a klinikai területre;
- szót emelt a megbélyegzés, a félelem és a közömbösség ellen, hogy a közvéleményt megfelelő irányba befolyásolja;
- kiemelte a tájékoztatás fontosságát, hiszen egy tudatos és tájékozott beteg könnyebben részt tud venni a rá vonatkozó döntések meghozatalában, illetve fokozottabban tud együttműködni az orvosokkal a terápia sikerének érdekében;
- egyik legfontosabb szempontként a korai felismerést, illetve a szervezett rákszűréseket nevezte meg;
- a rákbetegek általános: fizikai, lelki és szociális szempontokat is magában foglaló jólétének, azaz életminőségének javítását – tekintet nélkül a betegség fokára és kimenetelére, illetve különös hangsúllyal a fájdalom kezelésére a betegség minden szakaszában – ugyancsak az elsődleges célok közé helyezte.

A rákellenes világnap a rák elleni küzdelem fontosságára kívánja a társadalom figyelmét irányítani. Ez a küzdelem nemcsak orvosi feladat, hanem mindannyiunk közös ügye is. Az egyéni felelősségvállalás alól senki sem menthető fel, hiszen Magyarország a daganatos megbetegedések okozta halálozásban az első helyen áll.

A Magyar Rákellenes Liga, amely immár 16 esztendeje vesz részt a magyarországi rákellenes küzdelemben, kiemelkedően közhasznú szervezetként újra meg újra fel kívánja hívni a figyelmet a személyes felelősségre. Nem vagyunk tehetetlenek a rákkal szemben, de szűrni csak azt lehet, aki el is megy a szervezett szűrésekre. Emellett szükséges az is, hogy megismerjük testünk daganatos betegségeire utaló jelzéseit.

Akkor, ha a baj már bekövetkezett és diagnosztizálták a betegséget érdemes onkológus szakorvos segítségét kérni. A gyógyulásban hatékonyan segítenek azok az onkológiai centrumok, ahol a legkorszerűbb és leginkább hatékony terápiákat is megkaphatják a betegek. A betegségről, az onkológia centrumok elérhetőségeiről és a kezelési módokról a liga honlapján, a www.rakliga.hu oldalon találnak bővebb információkat.

Bízunk abban, hogy közös erőfeszítésünk eredményeként még több ember őrizheti meg egészségét.

Dr. Vasváry Artúrné, 2006

FEBRUÁR 14. – VALENTIN-NAP

Bálint, avagy Valentin napja a szerelmesek ünnepe, amikor az emberek világszerte levelezőlapokkal, virágokkal, édességgel és apró ajándékokkal lepik meg kedvesüket, szeretteiket. Szent Valentin (Szent Bálint) ünnepe 496-tól szerepel a naptárban, de mai formája Szerbiában és Magyarországon is csak a közelmúltban honosodott meg.

A Bálint-nap eredetét legendák övezik, az ünnepet formálta a pogány természetkultusz, a római életszeretet, a népszokás és a keresztény hagyomány. A korai társadalmakban a termékenység ünnepe szorosan kötődött a természeti jelenségekhez. Február közepe a madarak párosodási időszakának kezdete a mérsékelt égövön, ezért alakulhatott ki a hiedelem, hogy e nap kedvez a szerelmi varázslatoknak. Az ókori Rómában február 15-én tartották a Lupercaliát, a Faunus istennek szentelt termékenység, engesztelési és tisztulási ünnepet. Ezen az éjszakán a fiatal nők egy kerámiakorsóba rakták nevüket, a férfiak húztak közülük, az így kialakult párok az ünnepség idejére vagy egész életükre együtt maradtak.

A katolikus egyház legalább három Bálint (Valentin, Valentinus) nevű mártír szentet tart nyilván. Az egyik Bálint az ókori Rómában volt pap, amikor II. Claudius császár (268–270) megtiltotta a fiatal férfiaknak a házasodást, mert úgy vélte, az egyedülállók jobb katonák. Bálint titokban továbbra is esketett, amiért kivégezték. A legelterjedtebb történet szerint Bálint a fogságában visszaadta a börtönőr vak lányának látását, majd kivégzése előtt levelet írt neki, amelyet így írt alá: „A Te Valentinod”. A Bálint-napi szokások valószínűleg inkább a pogány Lupercalia „keresztényesítésének” tekinthetők; Bálintot 489-ben Gelasius pápa avatta szentté, ugyanakkor betiltotta a régi római „szerelmi lottó” szokását.

A következő Bálint-napi „börtönüzenetet” az agincourt-i csata után angol fogságba esett és a londoni Towerben raboskodó Charles orleansi herceg küldte feleségének 1415-ben. E napot Angliában 1446-tól már széles körben megülték, Valentin-verseskötetek jelentek meg szerelmes szövegekkel, s a fiatalok szerelmes leveleket (valentine) küldtek egymásnak. Ezek utódai a Bálint-napi képeslapok és üdvözlőkártyák, amelyek küldése a XIX. századra bevett szokássá vált. Az érzelmek kimutatását rosszálló viktoriánus korban a szerelmesek az előre gyártott kártyákkal üzentek, miként a gyerekek is szüleiknek, a felnőttek hozzátartozóiknak, barátaiknak. Ipari méretekben először 1840-ben az amerikai Esther Holland dobott piacra képeslapot, őt nevezik „a valentine-ok anyjának”.

A különböző hiedelmek összerosódása révén a szerelmesek védőszentjének kikiáltott Bálint kultusza ma is az angolszász területeken, Franciaországban és Belgiumban a legnagyobb. Ünnepe Amerikában egymilliárd kártya indul útjára. Ez a karácsony után a második legnagyobb forgalmú időszak. A szerelmesek napján a világ számos táján mások a szokások: Dél-Koreában és Japánban csak a nők adnak ajándékot, a férfiak mindezt a fehér napon viszonozzák. Az olaszországi Terni városába egész Itáliából érkeznek párok, akik a helyi bazilikában, San Valentino állítólagos sírjánál jelentik be nyilvánosan jegyességüket.

Ami azonban világszerte hasonló: az ünnep alkalmával a virágárusok és ajándéktárgy-kereskedők elszánt küzdelmet vívnak a vevők pénztárcájáért, s évente újabb és újabb, az ünnephez kapcsolható ötleteket találnak ki a felszított vásárlói igények kielégítésére.

FEBRUÁR 14. – AZ EPILEPSZIÁVAL ÉLŐK NAPJA

Az epilepsziával élők világnapja, amelyet 1997-ben hirdetett meg a Nemzetközi Epilepsziaellenes Iroda (IBE). Azért került e nap Szent Valentin napjára, mert a vértanúhalált halt püspök az epilepsziások védőszentje is. Az epilepszia szó görögül 'fogva tartást' vagy 'megragadást' jelent. Az emberiség fél százaléka szenved epilepsziában, az összes epilepsziás megbetegedés kétharmada a gyerekkorban kezdődik, ám ezeknek a betegeknek a többsége a kamaszkorig meggyógyul.

Az epilepsziáról szóló legrégebbi lelet egy babiloni táblán maradt fenn, az időszámításunk előtt 2000 körül keletkezett, 40 táblából álló *Babiloni Orvosi Kódex*ben. A táblára gondosan feljegyezték mindazokat a különböző rohamfajtákat, amelyeket ma is ismerünk. Hippokratész ókori görög orvos forradalmi újítása volt, hogy rámutatott: az epilepszia nem szent (ismeretlen eredetű), hanem az agy megbetegedése. Sokáig az epilepsziával élő emberekre félelemmel tekintettek, bizalmatlanok és értetlenek voltak velük szemben, végtelenül sok szociális stigmával sújtották őket, pedig olyanok is szenvedtek e betegségben, mint Julius Caesar, Nagy Péter cár, IX. Pius pápa, Dosztojevszkij vagy a költő Lord Byron.

Az epilepsziában jelentkező agyi működészavar korszerű szemléletének első szószólója a XIX. században a londoni idegyógyász, Hughlings Jackson volt. Az epilepszia (visszatérő görcsrohamokra való hajlam) a leggyakoribb agyi zavar, de nincsen köze az elmebetegségekhez. Az öröklött hajlam mellett különböző balesetekből

adódó fejsérülések, fertőző betegségek utáni állapot következtében, valamint születés előtti és alatti károsodások miatt jöhet létre a váratlan eszméletvesztés.

Többnyire csak az úgynevezett nagy rohamot ismerik az emberek, amely azonban csak egyike az epilepszia harminc különböző megjelenési formájának. Van például úgynevezett kis roham is, amely rövid ideig tartó szellemi kieséssel jár. Máskor a beteg pár pillanatra csupán összerándul, mintha megrettent volna valamitől, illetve elréved, elbambul. Közvetlen kiváltó oka az agy elektromos túlműködése, illetve zavarai; a beteg a roham ideje alatt történetekre nem emlékszik.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 1997-ben világméretű kampányt hirdetett az epilepszia és a körülötte elterjedt előítéletek ellen. A WHO két nem kormányzintú szervezettel, az Epilepszia Nemzetközi Ligájával és az Epilepszia Nemzetközi Hivatalával együtt folytatja az epilepsziások orvosi ellátásának és társadalmi befogadásának javítására irányuló küzdelmet. A fő cél az, hogy szűnjön meg az epilepszia körüli homály, és fogadják el a világban mindenütt, hogy ez gyógyítható betegség. Számos országban még mindig nem agyműködési zavarnak tudják be az epilepsziát, ezért a betegséggel élők jelentős része nem jut gyógykezeléshez.

A betegséggel kapcsolatos félreértések miatt az epilepsziások még ma is diszkriminációtól szenvednek a családban, a házasságkötésben, a munkavállalásban, állampolgári jogaikban, az oktatásban és a társadalomban egyaránt.

A mai korszerű kezelések eredményeként a betegek 70-80 százaléka tünetmentesen élhet, ugyanakkor minden második beteg a vele szemben támasztott előítéletek miatt képtelen beilleszkedni környezetébe.

FEBRUÁR 21. – AZ ANYANYELV NEMZETKÖZI NAPJA

Banglades javaslatára az UNESCO Közgyűlése (az Egyesült Nemzetek Szervezetének Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) 1999. novemberében február 21-ét nemzetközi anyanyelvi nappá nyilvánította, hogy elősegítse a nyelvi és a kulturális sokszínűséget, valamint a többnyelvűséget. 2000-ben ünnepelték először.

A világnapot annak emlékére tartják, hogy 1952-ben Bangladesben az urdut nyilvánították az egyetlen hivatalos nyelvvé, noha a bangladesiek anyanyelve a bengáli. Február 21-én Dakkában a diákok fellázadtak az anyanyelv elnyomása ellen. Ekkor a rendőrség

összetűzött a tüntetőkkel és öt diákot megölt. A bangladesiek akkor az anyanyelv napjává nyilvánították a napot.

Anyanyelvi világnap

Világunk már az események viharos változásához szokott, nem érzékel olyan jelenségeket, amelyek természetesek, örökkévalók, a levegőhöz hasonlóan csak hiányuk ébreszt rá – legtöbbször már túl későn – nélkülözhetetlen szükségükre. Ilyen az anyanyelv, amelynek immár napja van, nemcsak az anyémnek, tiédnek, mienknek, másokénak, hanem mindenkiének, nem magyar találmány, de magyar a nyelv hetével van, lehet tökéletes harmóniában.

Anyanyelv, lélek beszéde, egyetlen tökéletes világképünk. Törvénye olyan, mint a zenéé, ha még belőle soha semmit nem tapasztalunk, ha egy ismeretlen szóval, metaforával szembesülünk, akkor is valami örök és intim törvényszerűség teljesedik ki bennünk. Anyanyelv! Ha akarom, csupa érzélem, romantika, holott igaz is, hiszen bebizonyították a kutatások, hogy már születés előtti állapotainkban érzékeljük egész testünkben édesanyánk nyelvének, szavainak rezdülését. Anyanyelv? Modern világunkban mégis nem mindig igaz, mert az a nyelv, amelyen álmodom, számolok, mondókákat momolok, az apámé, s esetenként még az övé sem, a környezeté, ebből lett az én saját nyelvem, amelynek világképe meghasadt, két- vagy többnyelvűségem világdarabokon nyugszik, még jó, hogy ha egyik parttól elszakadtam, el is érek valahova.

Anyanyelv tehát sok van, ahány nyelvközösség, és – ezzel kapcsolatban sohasé essünk áldozatául a kárhozatalnak – mindegyik egyformán szép és pótolhatatlan, ha törődnek vele azok, akikre rábízták a sorsát a századok. Önmagában tökéletes minden nyelv, mint a virágok és a csillagok. Lám, a mi édes anyanyelvünk, a magyar esetében sem következtek be a legsötétebb európai jóslatok, például Herderé.

Igen, a mi egyetlen nyelvünket is annyiszor megtépázták a századok, dúlások, irtások, elnyomatás, és poraiból mindig ragyogóbban feltámadt, mint a csodálatos fönixmadár. Hányszor árasztotta el idegenség, török, tatár, német – folytathatnánk a sort, de kinőtte, kinőtte, mint élő szervezet a sebet.

Egyetlen lehet minden személyre, közösségre nézve az anyanyelv, a világ és önmagunk kulcsa a többnyelvűségben is. Vele, fogalmi rendszerben látjuk és főleg értelmezzük a világot, noha kicsiny gyerekkorban minden ember tabula rasa, üres lap, de aztán már nem mindegy,

hogy reá mi íratott. Nyűg is ez aztán, de kötődés és önazonosság is. Kikristályosodott tudatszerkezet, amelyhez már minden más nyelv viszonyítható. Ez a nyelv beszélőközösségem szempontjából évezredes folyam és folyamat, folytonos elhalással és születéssel, amely ízeiben, elemeiben, egészében is mindenre emlékezik, ami vele a használatakor történt, de mindenkori beszédközösségével is. A dicsőségre, elnyomatásra, használata tilalmaira, arra is, amikor és ahányszor „oldott kéveként szétszóródott nemzetünk”, és csak nyelvével maradt egyedül, aki kiszakadt közülünk. Millió, millió helyzet nyelve hát az anyanyelv, miként Illyés Gyula írja *Koszorú* című versében:

[...]
nyelve; tanár-kigunyolta diák, szerzsán-legyalázta baka,
összeszidott panaszos, hivatalnokok-unta mamácska
nyelve; csomaghordók, alkalmi favágók, mert
gyárba se jó, szakmára sem alkalmas (mert
nyelv-vizsgát se megállt) proli nyelve; az ifjú
főnök előtt habogó veterán
nyelve; a rendőrörsön azonnal
fölpofozott gyanúsított
mélyebbről fakadó tanúság –
tétele, mint Lutheré;
kassai zúgárus, bukaresti cselédlány,
bejruti prostituált szüle-hívó
nyelve; köpések-
mosta, dühpírja-törölte
orcájú fiaid közül egy, íme:
szólni tudó más nyelveken is,
hű európaiként
mondandói miatt figyelemre,
bólintásra becsült más népek előtt is:
nem léphet föl oly ünnepi polcra,
nem kaphat koszorút
oly ragyogót, amelyet, szaporán lesietve ne hozzád
vinne, ne lábad elé
tenne, mosollyal bírva mosolyra vonagló
ajkad, fölnevelő
édesanyám.

Az ünnep, a fénye visszatekintésre és előretekintésre is ad lehetőséget. Arra, hogy édes anyanyelvünkre büszkék legyünk. Azért, mert már az idők mélyén is egységes volt, közösséggé kovácsoló, miként Bonfini mondja, megértette úr és paraszt, északi és déli, kelet és nyugat magyar embere. Ezért is, másért is a nyelvünkért folyó munkálkodás, küzdelem ismert és ismeretlen hőseit kell dicsérnünk, akik emberi törvényeit megőrizték, vagy akik idegen, nálunk előbb járó nézetek, kultúrák alapján gazdagították, mint Szarvas Gábor, vagy éppen Kazinczy, Kölcsey, Vörösmarty. Azokra is emlékezünk, akik nem dörgedelmekkel védtek, hanem elragadó példával, írással, élőszóval, mint szűkebb hazánk szülöttje, Kosztolányi. Jöttek aztán mások, akiknek Trianon után már nemcsak a nyelvért, hanem az anyanyelvi beszéd helyzeteiért is kellett küzdeniük, sőt nyelvközösségünket is védelmeznük. Büszkék lehetünk azokra, például Lőrincze Lajosra, az emberközpontú nyelvművelésre, hisz meglátta, emberművelés nélküli nyelvcsiszolás Déva vára talmi küszködése. Jöttek olyanok is, akik meglátták, a jó nyelvszokásért, tisztulásért nem egy embert, de egész közösségeket, nemzetet kell művelni – a nyelvhasználónak pozitív, gyönyörű példáira is rámutatva, mert a ledorongálásból új világ sohasem épül.

Eljöttek immár azok az idők is, amikor kimondhatjuk, nincs jobb, normateremtő és rosszabb, normafoyasztó nyelvközösség, mindegyik letéteményese a szokásnak, szabálynak is, adunk is, kapunk is. Folytonosan, és ami teremtődött, egészséges közösségi, közéleti viszonyok között köznyelvvé csiszolódik, ami nélkül közösségi tudatunk sem létezhet.

A nyelvvel törődni, készségeit, használatát megismerni, megismertetni gyönyörű feladat, nem beleavatkozva, hanem törvényeit kiteljesíteni, minden ízét, szavát védelmezni. Mindez nap mint nap kemény küzdelem, azért, hogy a tulajdonneveinket, önazonosságunk érzékeny eszközeit is nemzeti nyelvünk részeinek tekintsék: Szenttamás, Magyararkanizsa, Mohol, Újvidék, Becskerek nevét a táblákon, személyneveink érvényesülését a személyes iratokon, vagy ott, ahol „ki eltemet, ha eltemet”. Kis fiatal tanítók áldozatos munkáját legalább egyszer ki dicséri meg, akik Újvidék környéki falvakban tanítanak magyart, faliújsággal, maguk szerkesztette diáklappal is, azokat, akik már szüleikkel is szerbül beszélnek, de még közülük több visszatért már nem anya-, de nagyanyanyelvéhez? Igen, nagy és gyönyörű az örökségünk, áldozatos kezek, lelkiismeretes gondoskodás, óvták, hogy eljusson hozzám, hozzánk, a XXI. század emberéhez. További sorsa, ezt ne feledjük, már rajtunk is múlik.

Papp György, 2005

Nyelvőrségen

„Február 21-e az anyanyelv nemzetközi napja kiemelkedő jelentőségű és alkalmas időpont a nyelvek ügyét előmozdító kezdeményezések elindítására” – áll Koicsiró Macuurának, az UNESCO főigazgatójának 2008, a nyelvek nemzetközi éve kapcsán megfogalmazott üzenetében. Koicsiró Macuura arra hívja fel a figyelmet, hogy a világon jelenleg beszélt hétezer nyelv több mint 50 százaléka mindössze néhány emberöltő alatt eltűnhet. Napjainkban már kevesebb mint egynegyediket használják az iskolákban és az internetes kommunikációban, a többségüket csak elvétve. Nyelvek ezrei – annak ellenére, hogy mindegyiket egy-egy embercsoport mindennapi kommunikációs eszközként Koicsiró Macuura használja – maradnak ki az oktatási rendszerből, a tömegkommunikációból, a könyv- és újságkiadásból és általában a közzférából.

Sürgősen cselekedni kell. Hogyan? Olyan nyelvi politika kialakításával, amely lehetővé teszi minden nyelvi közösség számára az anyanyelvének használatát a lehető legszélesebb körben, minél nagyobb gyakorisággal, különösen az oktatás terén, mégpedig az adott térség többségi/hivatalos nyelve és egy világnyelv ismerete mellett. Bátorítani kell a többségi nyelvek beszélőit is arra, hogy tanulják meg a környezetükben élő másik nemzet nyelvét is. Globalizálódó világunkban csak akkor található meg a helyét minden nyelv, ha a többnyelvűség teljesen elfogadottá válik.

A nyelvek nemzetközi éve kapcsán az UNESCO felszólítja a kormányokat, az ENSZ szerveit, a civil társadalom szervezeteit, az oktatási intézményeket, a szakmai egyesületeket és minden más érintettet, hogy ösztönözzék minden nyelv, de különösen a veszélyeztetett nyelvek tiszteletben tartását, fejlesztését és védelmét, az egyéni és közösségi élet minden területén.

Az ösztönzés lehetséges a közoktatás, a közművelődés, az internetes kommunikáció területén szervezett programokkal; akár a veszélyeztetett nyelvek megmentésére vonatkozó, a nyelveknek mint a társadalmi beilleszkedés eszközeinek fejlesztését célzó tervekkel; akár a nyelvek és a gazdaság, a nyelvek és a néphagyományok, illetve a nyelvek és az alkotóművészet közötti kapcsolatok kutatásával. Mindenütt tudatosítani kell, hogy a nyelvek fontosak!

Közös célunk az, hogy nemzeti, regionális és nemzetközi szinten ismerjék el a nyelvi sokféleség és a többnyelvűség fontosságát a közoktatási, államigazgatási és jogi rendszerekben, a kultúra minden területén,

a kommunikáció terén, a számítástechnikában és a kereskedelemben. A nyelvek feltétlenül szükségesek az embercsoportok és az egyes emberek önazonosság-tudata és békés egymás mellett élése érdekében, és egyben stratégiai tényezők a fenntartható fejlődés és a harmonikus helyi és globális kapcsolatok felé vezető úton – áll a nyilatkozatban, amelyet ma világszerte számos rendezvényen felolvasnak.

Magyar Szó, 2008

■■■

Marcus ■

■■■

■

MÁRCIUS ELSŐ PÉNTEKJE – ÖKUMENIKUS VILÁGIMANAP

Az ökumenikus mozgalmat Amerikában 1887-ben kezdeményezték a nők. Azóta minden év márciusának első péntekjén a világ nagyon sok templomában szinte napfelkeltétől napfelkeltéig, 24 órán keresztül egyazon liturgia szerint mutatják be a szertartásokat. A világmozgalomhoz felzárkózott több mint 180 ország keresztényeinek alapmotívuma: Tájékozódva imádkozni! Imádkozva cselekedni! A legnagyobb ökumenikus mozgalom fő céljait 1987-ben nyilatkozatban hirdette ki a Világimanap Nemzetközi Bizottsága.

Sokféleségben megvalósuló egység

Vajdaságban 1973 óta szintén a keresztény nők emlékeztek meg elsőnek a nők világimanapjáról. Az 1990-es évek elején a háborús események miatt szüneteltek ezek az imaórák. Az újvidéki Ökumenikus Szeretetszolgálat indítványozására 1994-től minden évben megtartják városunkban a többfélekezettű, többnyelvű ökumenikus imaórákat.

Együtt – Isten sátora alatt mottóval tartják ezen a napon világszerte a világimanapi szertartásokat, amelyek 2007. évi anyagát a paraguayi keresztény nők állították össze, és jelképe egy nanduti csipke. Maria Victoria Servin, a csipke alkotója így magyarázza saját keze munkáját: eredeti vörösesbarna színe a szenvedélyességet, a nép erejét, a Föld termékenységét jelképezi. A kék szín, amely fölébe borul, az eget jelzi. A terítő középpontjában szép szimbólum látható, ami a sokféleségben megvalósuló egységet ábrázolja.

A nanduti csipke leheletfinom háló, a szorgalmas paraguayi asszonyok kezének munkája. Ez a művészi szöttes olyan, mint a pókháló – ez a jelentése is a szónak guaraní nyelven –, különféle mintákból áll össze, sok apró rész alkot egy egészet. A finom csipke jelképesen ábrázolja a két kultúra egymásba szövéődését: az európaiét és az indiánokét.

A 2008. évi imanap szertartási anyagát Guyana keresztény asszonyai az Isten bölcsességé új értelmet ad életünknek témára állították össze. A világimanapon Földünk több mint 170 országában – mind az öt világrészen – ezen liturgia alapján napkeltétől napnyugtáig tartották meg az ökumenikus imaórákat.

Az újvidéki Telepen, a Szent Erzsébet-templomban a római katolikus, a szlovák evangélikus, a metodista, a görög katolikus és a református egyház keresztény-keresztény asszonyai tolmácsolták horvátul, magyarul, szerbül, szlovákul, németül és ruténül (ruszinul)

a guyanai testvérek üzenetét: „Jertek, csodáljuk meg együtt Guyana természeti szépségeit, titokzatos világát!”

A 2009. évi világinanapi istentisztelet rendtartásanyagát már elkezdték készíteni Pápua Új-Guinea keresztyén asszonyai a Krisztusban egy testnek sok tagjai vagyunk (1Kor 12,12) ige alapján. Emlekeztetőül elmondjuk, hogy a keresztyén asszonyok világot átfogó, Amerikából 1887-ben útjára indított mozgalmában sok vallás és hagyomány találkozik. Általános célja: informáltan imádkozni – imádkozva cselekedni.

Stanyó Tóth Gizella, 2008

MÁRCIUS 8. – NEMZETKÖZI NŐNAP

A nemzetközi szocialista nőmozgalom II. konferenciáján, 1910. augusztusában Koppenhágában határozták el, hogy megemlékeznek arról a 40 ezer textil- és konfekcióipari munkásnőről, aki 1857. március 8-án New Yorkban béregyenlőségért és munkaidő-csökkentésért sztrájkolt. Magyarországon 1914-ben ünnepelték először.

Örök téma: a nők

Javul, romlik vagy változatlan a nők helyzete? A világban ezen a napon minden évben elkészítik ezt a mérleget. Mert március 8. már nem állami ünnep a rendszerváltás országainak zömében, de megmaradt a régi vágású ünnepnek majdnem minden szovjet utódállamban, Vietnamban és Mongóliában, sőt – India hatására – mind nagyobb jelentőséget kap egész Ázsiában. Megmarad tehát a mérlegkészítés napjának is. És ez a mérleg a bevezetőben említett három lehetőség mindegyikét tartalmazza. A legkevesebb újdonság a „javul” rovatba jut. Bár politikai szerepüket illetően eggyel nőtt annak az addig 12 országnak a száma, ahol nő a köztársasági elnök: Argentínában is női elnököt választottak, de Segolène Royalnak nem sikerült megnyernie a francia elnökválasztásokat. (Nem azért, mert nő.) A kormánytagok, parlamenti képviselők között néhány országban több lett a nő, de Szerbiában csak két párt váltotta be saját fogadalmát, hogy a képviselők egyharmada nő lesz.

A világ legbefolyásosabb 10 nőjének a *Forbes* című lap által készített listája változatlan: az első a német kancellár, a második a kínai miniszterelnök-helyettes, harmadik az amerikai külügyminiszter stb. A nők társadalmi helyzetét illetően még mindig a skandináv nők állnak a leg-

jobban: a négy első helyen skandináv állam áll. (Ők mondhatják el, hogy a 480 napos szülési szabadságból 60-at köteles az apa igényelni, hogy a beteg gyerekek ápolására adott napok 43 százalékát a férfiak használják ki stb.) Csak utánuk jön Új-Zéland, a Fülöp-szigetek, Németország, Dánia, Írország stb. A legnagyobb előrelépés Franciaországban van: a 70. helyről az 50.-re rukkolt előre. (Magyarország az 55.)

Gazdasági helyzetük állandóan javul, de még mindig nem kielégítő. A nők szinte minden foglalkozást meghódítottak. (A NATO-hadseregekben a legkevesebb – 8,7 százalék – női katona Hollandiában van, és a legtöbb – 19,2 százalék – Szlovéniában.) Az előmenetelt és a fizetést illetően a helyzet javul, de még mindig lemaradnak a férfiak mögött. Európában a lakosság 51 százaléka nő, de a foglalkoztatottak között még mindig kisebbségben vannak. (Franciaországban ez az arány 53,5:46,5, az európai átlag 60:40 a férfiak javára.) Kevesebbet keresnek, mint a férfiak. Gyenge vigasz, hogy 1970-ben azonos munkahelyen a férfiak átlagosan 45 százalékkal, 2002-ben csak 25 százalékkal többet kerestek, amikor ez a különbség nagyjából megmaradt, és ma 15–35 százalékkal nagyobb a férfiak fizetése. (Nyugat-Európa területén Belgiumban a legjobb a helyzet – csak 7 százalékos –, és legrosszabb Németországban, ahol 22 százalékos a különbség.) Előbb válnak munkanélkülivé, mint a férfiak. (Európában átlagosan 3 százalékkal több a női munkanélküli. Szerbiában az állástalanok 54,3 százaléka nő.) A rosszabb munkahelyeket kapják. (Európában a férfiaknak csak 4, a nőknek 28 százaléka dolgozik rövidített munkaidővel.) Azt pedig nem is lehet számokkal mérni, hogy a férfiak mennyivel könnyebben, gyorsabban haladnak előre. És még nem is foglalkoztunk – mert ez külön téma – a mohamedán nők helyzetével, ami pillanatnyilag tovább romlik.

A kvótarendszerrel keltett izgalom a két nemzetközi nőnap közti időszaknak az igazi újdonsága. És ezzel a „kvótaüggyel” a nőnaptól függetlenül is érdemes foglalkozni, hisz vele szemben ugyanazokat a kifogásokat hozzák fel, amelyek általában a kisebbségi kérdések megoldását, külön a nemzeti kisebbségek helyzetének rendezését akadályozzák egész Európában. Mindenütt ugyanaz ugyanis a gond: nem tud polgárjogot nyerni az úgynevezett pozitív diszkrimináció, vagyis az az elv, hogy a polgárok bizonyos kategóriáinak kedvezményeket kell adni, mert csak ezzel enyhíthető az a hátrány, amely megbontja a polgárok egyenrangúságának elvét.

Mert rendben van, hogy a formális jog elve: milliomosnak és koldusnak egyformán tilos a híd alatt aludni. De a jóléti államban a társadalom enyhíteni próbálja annak következményét, hogy a

koldusnak muszáj, a milliomosnak nem muszáj a híd alatt aludnia. Ugyanakkor még a demokráciájára büszke Franciaországban – nemcsak a nacionalisták, hanem még a baloldal egy része is – a polgárok egyenjogúsága elvének megsértését látná abban, ha a korzikai vagy a breton külön jogokat kapna. Azt sem méltányolják, hogy „a köztársaság nyelve a francia” elv automatikusan hátrányos helyzetbe hozza azt, akinek anyanyelve nem a francia, tehát ezért a hátrányért kompenzációt érdemel. Hasonlóan a demokrácia alapelveivel érvelnek a „női kvóták” ellen, holott itt már nem is a többségi elv szükséges korrekciójáról van szó, hanem arról, hogy a társadalom legalább fele nem tud érvényt szerezni egyenjogúságának.

Magával ezzel a „női kvótával” kapcsolatban pedig az a helyzet, hogy a gyakorlat bebizonyította: magától nem javul a nők helyzete. (Paradox helyzet állt elő: azt, hogy a nők parlamenti arányától mennyire függ helyzetük alakulása, egy afrikai ország, Ruanda demonstrálta. Náluk ugyanis a nagy népiirtás következtében megritkultak a férfiak, és így 2003-ban a világon a legkedvezőbb lett a nők aránya a parlamentben. Ennek köszönhető többek között az a törvény, amely lehetővé tette, hogy a nők is örökölhetik a földet.)

Skandináviában a nők helyzetének ekkora javulását az hozta meg, hogy a múlt század kilencvenes éveiben kimondták: nemcsak a parlamentben és a kormányban, hanem a bizottságokban, önkormányzati szervezetekben stb. sem mehet egyik nem képviselőinek aránya sem 40 százalék alá. (Norvégiában 2003-ban kimondták, hogy még a gazdasági vállalatok vezetői között is 40 százalékban kell lenniük a nőknek, de még mindig csak 38 százaléknál tartanak.) Magyarország parlamentjében ma annyi a nő, mint Finnországban 100 évvel ezelőtt, de a női kvóta ügye 2007-ben is csak a nagy vitáig jutott el.

Bálint István, 2008

MÁRCIUS 15. – AZ 1848–1849-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC KEZDETÉNEK NAPJA

A modern parlamentáris Magyarország megszületésének a napja. Az 1848–49-es polgári forradalom és szabadságharc kezdete, amelynek célja a Habsburg-uralom megszüntetése, a függetlenség és az alkotmányos berendezkedés kivívása volt. 1989-ben először volt munkaszüneti nap. 1990-től hivatalos nemzeti ünnep, és ezen a napon osztják ki a Kossuth- és Széchenyi-díjakat.

Magyarország a XIX. század első felében már hosszú ideje a Habsburg Birodalomhoz kapcsolt állam volt, így a magyar királyi trónon is Habsburgok ültek. Magyarország ebben az időben agrárország volt. A mezőgazdasági termelés a nemesi birtokokon a jobbágyok által kötelezően végzett robotmunkán alapult. Az angol, az amerikai és a francia forradalom és a modern nemzeteszmé hatására azonban az ország lakosságának mintegy 5-6%-át kitevő nemesség egyre erőteljesebben követelte a gazdaság, a társadalom és a politikai rendszer átalakítását. Nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy amíg Magyarország nem rendelkezik tényleges önkormányzattal, addig nemzeti érdekek megfelelő politikát sem tud folytatni.

Ez a változtatási igény az 1820-1830-as években tört felszínre. A magyar nemesség legkiválóbbjai álltak élére a változásokért folyó küzdelmeknek. Elsőként az ország egyik legnevesebb és leggazdagabb arisztokrata családjából származó gróf Széchenyi István (1791–1860) fejtette ki könyveiben, röpirataiban programját. Az átalakulási folyamatot angol mintára képzelte el. Arisztokrata társai többségétől különbözve, a nemesség felemelkedését, felülről kezdeményezett reformok útján az egész nép jólétének emelésével együtt vélte megvalósíthatónak, a Habsburgokhoz fűződő viszony megváltoztatása nélkül.

A köznemesség törekvéseit egy fiatal vagyontalan nemes, Kossuth Lajos (1802–1894) fogalmazta meg, aki 1841-től a *Pesti Hírlap* című újság szerkesztőjeként politikai vezércikkeiben hívta fel a figyelmet a társadalom és a gazdaság legégetőbb gondjaira. Kossuth továbbítte a reformgondolatokat és egyúttal programot is adott. A Habsburg Birodalmon belüli gazdasági és politikai önállóságot, a jobbágyság korlátozás nélküli földtulajdonszerzését, és az önálló nemzeti ipar megteremtését tartotta a legfontosabb teendőknél.

A nemesi reformmozgalom elképzelései azonban jórészt megbuktak az abszolutista, tehát a teljes állami hatalmat egy kézben tartó bécsi udvar ellenállásán.

1848 első hónapjaiban Európa számos nagyvárosában forradalmak törtek ki. Ez a körülmény kedvező feltételeket teremtett ahhoz, hogy a magyarországi reformelképzelések törvényes úton megvalósuljanak. Kossuth a parlament küldöttségével 1848. március 15-én Bécsbe utazott, hogy az országgyűlés által megszavazott követeléseket elfogadtassák az uralkodóval.

Ugyanazon a napon egy kis létszámú, főleg írókból, költőkből álló értelmiségi csoport, a „márciusi ifjak” Pesten az utcára mentek, s felolvasták a magyar nemzet legfontosabb követeléseit tartalmazó

Tizenkét pontot. Egyik vezetőjük, a népszerű és radikális költő, Petőfi Sándor, elszavalta akkor írt költeményét, a *Nemzeti dalt*. Az utca népe csatlakozott hozzájuk, s egy lefoglalt nyomdában kinyomtatták e két röpiratot, melyeket ezután többször is felolvastak. Néhány óra múlva már több tízezres tömeg vonult végig a városon. A *Tizenkét pont* röviden és lényegre törően foglalta össze a legfontosabb követeléseket, köztük a sajtószabadságot, a független magyar kormányt, az évenkénti országgyűlést, a vallási és polgári jogegyenlőséget, a nemzeti hadsereget, a közteherviselést, a jobbágyrendszer megszüntetését és az újraegyesülést Erdéllyel.

A március 13-i bécsi és a 15-i pesti forradalom hatására az udvar kénytelen volt az országgyűlési követeléseket elfogadni, ezekből törvényeket alkottak, amelyeket a király áprilisban szentesített. A törvények tartalmazták a *Tizenkét pont* legtöbb követelését. A békés átalakulás Magyarországon Európában elsőként és egyedülállóan – végbement. Gróf Batthyány Lajos (1807–1849) vezetésével létrejött az első független, az országgyűlésnek felelős magyar kormány. A miniszterek többsége a kor reformpolitikusi közül került ki, így helyet kapott a kormányban Széchenyi és Kossuth is.

Az észak-olaszországi forradalmak legyőzése után a császári hatalom megkezdte Magyarországnak tett engedményei visszavonását. A Habsburg-ház, már korábban bevált taktikájának megfelelően fordította Magyarországot ellen a nem magyar nemzetiségeket. Jellasics horvát bán, császári egységekkel megerősített seregével 1848 szeptemberében betört az országba. A király feloszlatta az országgyűlést és lemondatta a Batthyány-kormányt. Az országgyűlés azonban nem adta meg magát, hanem a Kossuth vezette Honvédelmi Bizottmányt bízta meg az ország irányításával és a honvédség megszervezésével. Jellasics támadását visszaverték. 1848 decemberében az osztrák császári és a magyar királyi trónra került Ferenc József elhatározta a „rebellis magyarok” leverését. Az óriási túlerőben lévő császári hadsereg támadásba lendült, s 1849 januárjában a fővárost is elfoglalta. A parlament és a kormány az ország keleti felébe menekült, s Debrecenből szervezte az ellenállást. 1849 tavaszán a magyar honvédsereg ellentámadásba ment át, kiverte az országból a császári haderőt. Erdélyt a lengyel származású Jozef Bem (1794–1850) tábornok vezette csapatok tisztították meg a császári seregektől.

Miután Ferenc Józseffel nem sikerült megegyezni, a magyar országgyűlés 1849 áprilisában kimondta a Habsburg-ház trónfosztását, s Kossuthot Magyarország kormányzójává választotta.

Ekkorra azonban Ferenc Józsefnek sikerült az orosz cár aggodalmát felkeltenie, s óriási orosz haderő indult Magyarország eltiprására. A harapófogóba került magyar honvédsereget a túlerő legyőzte, s a magyarok 1849. augusztus 13-án Világosnál letették a fegyvert. A szabadságharc leverését szörnyű megtorlás követte. Október 6-án Aradon kivégeztek 13 honvédtábornokot (ők aradi vértanúkként vonultak be a magyar történelembe), Pesten pedig agyonlőtték gróf Batthyány Lajos miniszterelnököt. A börtönök megteltek, a honvédeket erőszakkal besorozták a császári hadseregbe. Aki tehetett, külföldre menekült.

A szabadságharc leverése után Magyarországot meghódított tartományként kezelve, önállóságát felszámolva beolvasztották a centralizált, abszolutisztikus módon kormányzott osztrák birodalomba.

A honfoglalás és az államalapítás óta 1848–1849 a magyar nép legnagyobb tette volt. A forradalmat indító március 15-e jelkép lett: a kivívott szabadság megőrzésének és az elvesztett szabadság visszaszerzésének szimbóluma. A magyarság 1860 óta nemzeti ünnepének tekinti ezt a napot, függetlenül attól, hogyan vélekedett erről a mindenkori államhatalom. A II. világháború utáni magyarországi kommunista rendszer nem tartotta nemzeti ünnepének. Az 1950-es években „szocreal” demonstrációkat tartottak, s az 1848–1849-es eszmékhez az internacionalizmust, a „világforradalmat” igyekeztek hozzákapcsolni. Az 1960-as évektől „diákünneppé” változtatták, „forradalmi ifjúsági napok” elnevezéssel összemosták március 15-ét olyan napokkal, olyan kommunista évfordulókkal, amelyeknek semmi közük nem volt a márciusi ifjúsághoz. Akik e jeles nap eseményeihez méltóan akartak ünnepelni, azokra nem ritkán rendőri gumibot várt. Az 1980-as évek végén rendőrök sorfalai között tizezres tömegek ünnepeltek méltósággal.

Március 15. eszméjét a magyar történelemben a különböző politikai erők sokszor próbálták meghamisítani és aktuálpolitikai célokból kihasználni, mi több, kisajátítani. Akadtak azonban ellenpéldák is. Ilyen volt az 1956-os forradalom, amikor október 23-án a szabadságot és függetlenséget követelő fiatalok, a tömegek március 15-e eszméjét, a „márciusi ifjak” követeléseinek jó részét ismételték meg.

A Magyar Országgyűlés 1991-es határozata értelmében március 15. az 1849–1849-es forradalom és szabadságharc kezdetének, a modern parlamentáris Magyarország megszületésének napja és a Magyar Köztársaság nemzeti ünnepe.

MÁRCIUS 15. – A MAGYAR SAJTÓ NAPJA

A magyar sajtó napját 1990 óta ünnepeljük március 15-én, annak emlékére, hogy 1848-ban ezen a napon nyomtatták ki a magyar sajtó első szabad termékét: a *Tizenkét pontot* és a *Nemzeti dalt*.

A gondolkodó emberben ősidők óta megvan az igény, hogy tájékozódjék abban a társadalomban, melynek részeként éli mindennapi életét. Közösségének gazdasági-társadalmi fejlettsége teremti meg ezt a szükségletet, illetve állítja be annak szintjét, vagyis minél fejlettebb egy gazdasági-társadalmi rendszer, annál nagyobb igény mutatkozik a tájékozódás iránt. Ugyanakkor minél szervezettebb egy társadalom, annál inkább törekszik a részeit képező egyének tájékoztatására.

A tájékozódási készséget könnyebb minősíteni, hiszen minden egészségesen gondolkodó ember az *igazságot* akarja megtudni. Másrészt viszont régtől fogva tapasztalható a tájékoztatás kétszínűsége, vagyis a hírek manipuláltsága. Való igaz: minél fejlettebb egy társadalom, annál differenciáltabban, szelektívebben és rafináltabban történik az egyén tájékoztatása, olykor szándékos félretájékoztatása, ezzel együtt félrevezetése.

Persze műszaki háttér nélkül mindez nem menne könnyen. Gutenberg nyomdája indította útjukra az első igazi hírlapokat-újságokat Európában, hiszen nélküle elképzelhetetlen lett volna a naprakész tájékoztatás. Ne feledjük: az *újság* önmagában hordozza az *újdonság* iránti érdeklődést (és nem csak a magyarban: lásd *novine*, *newspaper* stb.). A hírlap tehát mindenkor a gyors tájékoztatást szolgálta; ugyanakkor részévé vált az ember hétköznapijainak, beépült annak mindennapi rituáléjába. Minden újságolvasó választ magának egy lapot (ha teheti, esetleg többet is), amelyet rendszeresen járát, s – egyfajta hűségnyilatkozat ez részéről – előfizetőjévé is válik. Egy-egy lap a társadalom meghatározott rétegeihez szól, ezért vásárlójának-olvasójának társadalmi-politikai besoroltságát – a nyelvtől függően pedig leggyakrabban nemzeti hovatartozását – is tükrözi.

Minden hírlap hasonló kliséket használ, s ami még közös bennük, az az olvasók manipulálása. Hiszen köztudott (mégis gyakran elfeledjük), hogy a hírlap avatott kezekben veszélyes fegyver, s a mögöttünk hagyott század gyászos fejezeteit lapozgatva szomorúan állapíthatjuk meg, hogy az újságírásnak milyen gyakran jutott szégyenletes szerep, amennyiben valamely uszító rendszer szócsöveként szolgált. És példáulért nem is kell távolabbi szomszédba menni, sajnos. A hírlap és az olvasó egymásra találása azonban sohasem véletlenszerű, az azono-

sulás olyannyira teljes, hogy képtelenek vagyunk az általunk olvasott sajtó manipulálási szándékát észrevenni; annál inkább vadásszuk előszeretettel az ellentáborét. A szerepek leosztásánál a leghálátlanabb feladat az újságírónak jut, hiszen gyakran kerül olyan helyzetbe, hogy döntenie kell: egyszerű bértollnok lesz, esetleg elveit feladva, bármilyen célt kiszolgál, vagy szembeszegül a szerkesztői (hírlapkiadói) politikával, netán más lapot (esetleg foglalkozást) választ. Egzisztenciális kiszolgáltatottsága miatt az újságírók zöme nemigen válogathat, ezért a sajtó propagandaszerepe mindig is töretlenül fennmarad.

Éppen ezért, visszatekintve a magyar sajtó múltjára – és szem előtt tartva a fenti megállapításokat – vegyes érzelmekkel tudjuk csak ezt megtenni, elsősorban a hírlapírás mindenütt érvényesülő, gyakran kártékony hatása miatt. Persze először büszkeség tölt el bennünket, hiszen – bár a Nyugathoz viszonyítva kissé késve – de már a XVIII. század első évtizedében (1705 és 1710 között) bontogatni kezdte szárnyait a magyarországi sajtó. A Rákóczi-féle szabadságharc egyfajta közlönye, a *Mercurius Hungaricus* még latin nyelven jelent meg, és viszonylag sokáig kellett várni – egészen 1780-ig – az első magyar nyelvű lapra, a *Magyar Hirmondóra*. Az 1830-as évek végén – az időről időre bekeményítő cenzúra ellenére – már 53 lap jelent meg Magyarországon: 26 magyarul, a többi pedig németül, románul, latinul vagy valamelyik szláv nyelven.

A kiegészést követően a vidéki sajtó is egyre nagyobb helyet kapott a tájékoztatásban, ám vitathatatlan, hogy ebben a kibontakozásban a politikai érdekek döntő szerepet játszottak. Mert igaz ugyan, hogy a laptulajdonosok igyekeztek minél jobban kihasználni az apróhirdetésekből származó jövedelmet, ezzel azonban nehezen magyarázható, hogy a XIX–XX. század fordulóján egyidejűleg három-négy hírlap is meg tudott jelenni például Zentán, ahol a nagy iskolaépítési akciók, valamint a törvényes rendelkezések ellenére a helybeli lakosság fele ekkor még mindig teljesen analfabéta. Ott voltak viszont a politikai pártok, amelyek mai értelemben vett lokális szervezeteket nem működtettek, csupán a választások alkalmával „alakultak újra”, két választási megmérettetés között tehát hírlapszócsöveiken keresztül hallathatták hangjukat hatalmon vagy éppen ellenzékben. Vélhetően ennek köszönhető tehát, hogy például 1906-ban már 1786 lap jelent meg – összesen 160 millió példányban – Magyarországon; természetesen voltak köztük nem politikai tartalmú újságok is, mint például szórakoztató magazinok és szaklapok. Budapesten 39 magyar és 9 német nyelvű napilapot adtak ki – többet, mint más európai fővárosokban. A

magyar sajtó konjunktúráját az első világháború törte derékba, amikor a papírhiány, majd az erősödő cenzúra miatt a hírlapok száma drasztikusan lecsökkent. Amelyik hírlap viszont fennmaradt, az a háborús uszítás propagandagépezetének fogaskerekévé vált.

A sajtótörténész keserű szájízét nagymértékben enyhíti, ha az önálló gondolatokat sorvasztó, felnőtteket kiskorúsítani szándékozó, legtöbbször szervilis hírlapoktól megpihelve a szaklapok, irodalmi és művészeti folyóiratok évfolyamait szemrevételezi; igazán itt kell hogy a mi szívünket is megdobogtassa az a még ma is teljesen fel nem mért szellemi produktum, ami éppen háromszáz éves sajtónk közvetítésével tárul elénk, s amire joggal lehetünk büszkéek. Különösen pedig akkor, ha a sajtó fogalmát tágabb értelemben használjuk, s az újságok mellett kiterjesztjük az összes nyomdászati termékre.

Napjainkban a nyomtatott hírlapok, folyóiratok lassú halálra vannak ítélve, s az elektronikus sajtótermékek, az internetes kiadások az információk frissességével, tálalási módjával lelépik, túlhaladják a mind nehezkesebb és még mindig elég drága nyomtatott újságot (természetesen a magyar nyelvűt is). Mi még, akik vele nőttünk fel, éltetjük majd egy ideig, de az új generációk a reggeli kávé már a világhálón szörfözve fogják elfogyasztani. S hagyják magukat az új média által tájékoztatni és – félretájékozatni. Mert a sajtó külalakja változhat, de a természete nem.

Pejin Attila, 2005

MÁRCIUS 21. – A FAJI MEGKÜLÖNBÖZTETÉS ELLENI KÜZDELEM NEMZETKÖZI NAPJA

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése – az 1966. október 26-i 2142. (XXI.) számú határozatával – március 21-ét jelölte ki a faji megkülönböztetés elleni nemzetközi küzdelem, az antirasszizmus világnapjának, ezzel állítva emléket az 1960. március 21-én a dél-afrikai Sharpeville-ben történt, vérfürdőbe torkollott apartheidellenes demonstráció 69 áldozatának. Az ENSZ-közgyűlés úgyszintén felszólította a nemzetközi közösséget, hogy növelje erőfeszítéseit a faji megkülönböztetés minden formájának megszüntetése érdekében.

Ezen a napon arra próbálják ráirányítani a figyelmet, hogy vannak olyan folyamatok a világban, amelyek egyes embercsoportok kizárását kezdeményezik azoknak a köréből, akik hozzáférhetnek a mindannyiunkat megillető kulturális és anyagi javakhoz. Az antirasszista világnap ezeknek a folyamatoknak a megállítására

törekszik: a kultúrák egymás mellett élésének szükség- és törvényszerűségét kommunikálja, elősegíti egymás jobb megismerését és elfogadását, továbbá emléket állít azoknak, akik a rasszizmus elleni harcnak szentelték életüket.

Új jogok és kötelezettségek az európai diszkriminációellenes törvényhozásban

„Az Unió a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletben tartásának és a jogállamiságnak az elvein alapul, amely alapelvek közösek a tagállamokban.”

Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés 6. (1) cikkelye

Az Európai Közösség régóta tevékenyen küzd a diszkrimináció ellen. Sőt alapítása óta az unió egyik legfontosabb küldetése az volt, hogy megbékélést teremtsen a nacionalista és etnikai konfliktusok által megosztott kontinensen. A lényeg hosszú éveken át abban állt, hogy elejét kell venni az állampolgárságon és a nemeken alapuló diszkriminációnak. Az 1997-es esztendő igen fontos fordulópontot jelentett, mert a tagállamok elfogadták a szerződés messzemenő változtatásait. Miután az amszterdami szerződés érvénybe lépett, a közösség új meghatalmazásokat nyert arra, hogy küzdjön a faji vagy etnikai származáson, valláson vagy hiten, testi fogyatékonyságon, életkoron vagy szexuális orientáción alapuló diszkrimináció ellen, valamint hogy bővídjön a szexuális diszkrimináció ellen folyó harcban alkalmazható felhatalmazása. Az Európai Unió tanácsa 2000-ben egyhangúlag elfogadott két irányelvet, valamint a közösségi akcióprogramot.

Új jogosultságok a diszkrimináció elleni harcra

Ötven éve az Európát megosztó nacionalista és etnikai konfliktusok leküzdése volt az európai integrációs folyamat haladásának egyik mozgatóereje. Ma azok a kulcsfontosságú célok, hogy megakadályozzuk az emberek elleni bármilyen diszkriminációt faji vagy etnikai származásuk, vallásuk vagy hitük, fogyatékonyságuk, életkoruk vagy szexuális orientációjuk alapján.

Az Európai Bizottság éppen azért indította el kampányát a Sokféleségért a diszkrimináció ellen jelszó alatt, hogy növelje a diszkrimi-

náció ismeretét, és információt nyújtson az új diszkriminációellenes EU-szabályokról, amelyek 2003-ban léptek hatályba.

Dióhéjban az irányelvekről

A FAJI EGYENLŐSÉG IRÁNYELVE (2000/43/EC)

- Megvalósítja az egyenlő bánásmód elvét az emberek között, függetlenül faji vagy etnikai származásuktól.
- Védelmet nyújt a diszkrimináció ellen a foglalkoztatásban, képzésben, oktatásban, társadalombiztosításban és egészségügyben, valamint az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférésben.
- Tartalmazza a közvetlen és közvetett diszkrimináció, a zaklatás és hátrányos elbánás meghatározását.
- A diszkrimináció sértettjeinek megadja azt a jogot, hogy jogi vagy adminisztratív eljárásban panaszt emeljenek, s ezt a diszkriminálók megfelelő büntetése kísérje.
- Megosztja a bizonyítás terhét a panasztevő és a bepanaszolt között a polgári és adminisztratív eljárásban.
- Minden tagállamban előírja egy olyan szervezet megalakítását, amely az egyenlő elbánást szorgalmazza és független segítséget nyújt a faji diszkrimináció áldozatainak.

A FOGLALKOZTATÁSI EGYENLŐSÉGRŐL SZÓLÓ IRÁNYELV (2000/78/EC)

- Megvalósítja a foglalkoztatásban és képzésben az egyenlő elbánás elvét, függetlenül az emberek vallásától, hitétől, szexuális orientációjától és életkorától.
- A faji egyenlőség irányelvével azonos előírásokat tartalmaz a diszkrimináció, a jogorvoslati jog és a bizonyítási teher megosztásával kapcsolatban.
- Igényli, hogy a munkáltatók ésszerű elrendezésben tekintetbe vegyék a fogyatékosággal élők szükségleteit, amennyiben azok rendelkeznek a szóban forgó munkakörhöz szükséges képesítéssel.
- Korlátozott kivételeket engedélyez az egyenlő elbánás elvéből, például a vallási szervezetek ethoszának megőrzése szempontjából, vagy azért, hogy a fiatalabb vagy idősebb dolgozók munkaerő-piaci integrációját különleges tervek alapján elősegítse.

Az új szabályokat a tagállamok kötelesek becikkelyezni a nemzeti jogrendszerbe. Ennek határideje a faji egyenlőség tekintetében 2003. július 19. volt. A szexuális orientáció, vallás vagy hit, fogyatékoság és életkor szabályainak becikkelyezési határideje 2003. december 2-án járt le. Az Európai Unióhoz 2004-ben csatlakozó tíz államnak az EU diszkriminációellenes törvényeit a csatlakozás napjáig, azaz 2004. május 1-jéig kellett saját törvényükbe iktatni. A tagállamok mindemellett kérhettek egy három évig tartó kiegészítő időszakot, hogy saját jogrendszerüket a fogyatékosra és életkorra vonatkozó előírásokkal harmonizálják.

MÁRCIUS 22. – A VÍZ VILÁGNAPJA

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése – a világszervezet Környezet és Fejlődés Konferenciájának (UNCED) javaslatára – 1992. december 22-i A/RES/47/193. számú határozatával március 22-ét a víz világnapjává nyilvánította, amelyről első alkalommal 1993-ban emlékeztek meg. Ezzel a határozattal kifejezésre juttatták annak fontosságát, hogy a vízgazdálkodás a gazdasági termelés és a szociális jólét alapja, és ezek a rendelkezésre álló víz mennyiségétől és minőségétől függenek, felhívták a kormányok, szervezetek és magánszemélyek figyelmét a víz fontos szerepére életünkben.

Amint a népesség és a gazdasági tevékenység növekszik, sok országban vízhiány áll elő, amely a gazdasági fejlődés korlátja lehet. Ezenkívül a vízkészlet védelme és a fenntartható gazdálkodás igényli a közfigyelmet helyi, országos, regionális és nemzetközi szinten. Cél, hogy óvjuk, védjük környezetünket, s ezen belül a Föld vízkészletét. A világnapon minden évben más és más összefüggéseire rámutatva emlékezünk meg e természeti kincsünkről.

Bár a Föld felszínének mintegy 70 százalékát víz borítja tengerek és óceánok formájában, az összes vízkészletből csupán 2 százalékot tesznek ki az édesvizek. Ennek legnagyobb része (az összes édesvízkészlet 77 százaléka) a sarki jégtakarók és gleccserek jegébe fagyva, illetve felszín alatti rétegvíz és mélységi víz (az összes édesvízkészlet 21 százaléka) formájában van jelen. A folyóvizek, az édesvízű tavak, a talajvíz, illetve a légkörben található vízpára alkotja a fennmaradó részt.

Világszerte, de különösen a harmadik világban óriási probléma a vizek szennyezése, a természetes élőhelyek átalakítása és a túlhalászat.

A felmérések szerint a Földön több mint egymilliárd ember szomjazik vagy nem jut elegendő ivóvízhez, a bolygót egyre na-

gyobb veszély fenyegeti az ivóvízhiány következtében jelentkező elsivatagosodás miatt.

Az argentinai Perito Moreno-gleccser évről évre fogyatkozik. A szakemberek szerint a világ gleccserjeinek eltűnése néhány évtizeden belül komoly csökkenést eredményez a rendelkezésre álló vízkészletben.

MÁRCIUS 22. – ÁPRILIS 25. – HÚSVÉT

A nyugati kereszténység húsvétja mindig március 22. és április 25. közé esik (beleértve a határokat is). A következő nap, húsvéthétfő a legtöbb keresztény hagyományú államban hivatalos ünnep.

A húsvét a keresztények legfontosabb ünnepe, de a tavaszvárás, a tavasz eljövetelének ünnepe is, melyet március vagy április hónapban (a Hold állásának megfelelően) tartanak. A Biblia szerint Jézus – nagypénteki keresztre feszítése után – a harmadik napon, vasárnap feltámadt. Helyettes áldozatával megváltotta minden ember bűnét, feltámadásával pedig győzelmet aratott a halál felett. Az eredetileg zsidó ünnep (héberül pészah) az egyiptomi fogságból való szabadulás ünnepe volt. A húsvét egybeesik a tavaszi napéjegyenlőség idején tartott termékenységi ünnepekkel is, melyeknek elemei a feltámadás, az újjászületés.

A húsvét időpontja

A húsvét és a hozzá kapcsolódó ünnepek a mozgó ünnepek közé tartoznak, azaz nem esnek a julián naptár szerinti év ugyanazon napjára minden évben. A Nap mozgása mellett a Hold mozgásától is függ a dátum, némileg a héber naptárhoz hasonló módon. A húsvét helyes időpontja gyakran vita tárgya volt.

Az első niceai zsinat 325-ben határozott úgy, hogy az egyház tagjai a húsvétot ugyanazon a vasárnapon ünnepeljék, és pedig legyen a keresztény húsvét időpontja a tavaszi napéjegyenlőség utáni első holdtöltét követő vasárnap. Sajnos ennek meghatározására nem jelöltek ki módszert, így például az alexandriai és a római pátriárka alá tartozó egyházrész másképpen számította a húsvét időpontját. Később, a VI. században Dionysius Exiguus alkotott egy olyan eljárást, amely azóta is az alapját képezi a húsvét időpontja kiszámításának.

A nyúl és a tojás a húsvét szimbólumai

Amennyiben csillagászati értelemben vesszük a „tavaszi napéjgyenlőséget követő első holdtölte utáni vasárnap” formulát, természetesen nem feltétlenül kapjuk meg a húsvétot. A katolikus egyház 1581-ben kánonban rögzítette azt a számítási módot, mely meghatározza ennek naptári helyét. Mostanra az ortodox egyházakon kívül minden keresztény egyház ehhez az eljáráshoz tartja magát. Az ortodox egyház dátumszámítási módszere maradt a gregorián naptárreform előtti julián eljárás.

A szíriai Aleppóban ülésezett 1997-ben az Egyházak Világtanácsa. Itt javasolták, hogy a hagyományos, képleteken és táblázatokon alapuló számítás helyett csillagászati megfigyelések alapján határozzák meg a keresztény húsvét időpontját, ezzel megszüntethető lenne a keleti és nyugati egyház közötti eltérés is, hiszen a megfigyelés (illetve a közvetlen csillagászati meghatározás) mindegyik egyházzrész számára objektív módon rögzítené az ünnepnap dátumát. A reformjavaslat szerint a bevezetés 2001-ben lett volna, de lényegében egyik tag sem fogadta még el.

A név eredete

A húsvét az azt megelőző időszak, a Jézus sivatagi böjtjének emlékére tartott negyvennapos böjt lezárulását jelzi. A böjt után ezen a napon szabad először húst enni. A böjt utolsó hetének a neve nagyhét, a húsvét utáni hét húsvét hete, egyes magyar vidékeken fehérhét, ami fehérvasárnapig tart.

A húsvét héber neve a pészah. A szó kikerülést, elkerülést jelent, utalva arra, hogy a halál angyala elkerülte a zsidók bárány vérével megjelölt házait. Innen származik a ritkábban használt angol név, a passover is. A kifejezés az ünnep magyar nevében nem található meg, de Csíkménaságon a húsvéti körmenet neve kikerülés.

Az angol Easter a német Oster szóval együtt keresendő. Ősének egy germán istennőnek, Ostarának a tavasz keleti (vö. angol East, német Ost) úrnőjének ünnepe a tavaszi napéjgyenlőség idején volt.

A nyugati kereszténység (katolikus egyház) szertartásaiban a hosszú ünnepi időszak átfogja a kora tavasz és a nyár elejei hónapokat. Az előkészületi idő a nagyböjt, amely Jézus negyvennapos sivatagi böjtjének emlékére az önmegtartóztatásra tanít. Ezt kisebb-nagyobb ünnepek követik s a húsvéti ünnepkör a pünkösdvel zárul. A ciklus a karácsonyi ünnepi szakasz párja, de jóval régebbi annál. Latin neve *septuagesima* (hetvened), mert hetven napig tart. Húsvéti időnek is nevezik.

Húsvétvasárnap előtti vasárnap nagyböjt utolsó vasárnapja. Jézus bevonulása Jeruzsálembe, ahol a nép ünnepelte. Ilyenkor hagyományosan barkát szentelnek, s körmenetben vonulnak be a templomba.

Húsvéti hagyományok

Sonka és piros tojás, bárány meg csibe, ráadásul még nyuszi is. Tudjuk-e, egyáltalán, mit ünnepelünk húsvétkor? A zsidó húsvétot, a *pészahot* évszázadokkal Krisztus születése előtt már ünnepelték. II. Ramszesz fáraó idejében, Kr. e. 1270 táján, miután az újszülött fiúgyermekeket megölték, a rabszolgasorban élő zsidó népet a teljes megsemmisülés veszélye fenyegette. Mózes hiába kérte a fáraót, az nem engedte ki a zsidókat Egyiptomból.

Szabadulás Egyiptomból

Ezért Isten tíz csapással sújtotta az egyiptomiakat. A víz vérré változott, békák, szúnyogok, bögyök lepték el Egyiptomot, dögvész pusztított, fekélyek borították el az egyiptomiakat, majd jégeső, sáskajárás következett és sötétség borította el az országot. Mivel a fáraó még ezek után is hajthatatlan maradt, bekövetkezett a tizedik csapás is: Isten megölte az egyiptomi újszülötteket. A zsidó családok úgy menekültek meg, hogy családonként levágtak egy bárányt, és a vérével megjelölték az ajtófélfát meg a szemöldökfát. A pusztító angyal a vér láttán ezeket a házakat elkerülte. A héber *pészah* azt jelenti: elkerülni. A tizedik csapás után a fáraó kiengedte a zsidó népet az országból. A *pészah* e szabadulás emlékűnnepe lett.

Jézus kereszthalála

A keresztény húsvét úgy kapcsolódik a zsidó húsvéhoz, hogy Jézus idejében a húsvéti bárányokat a jeruzsálemi templomban ölték le az ünnep előestéjén. Az evangéliumok elmondják, hogy Jézust szintén az ünnep előestéjén, Niszán hónap 14-én feszítettette keresztre Poncius Pilátus. A keresztény hit szerint Jézus az emberek bűneiért halt meg a Golgotán: ő a keresztények áldozati báránya. Feltámadása a kereszthalál utáni harmadik napra esett. Eleinte a keresztények eltérő időkben ünnepelték a húsvétot. Az első egyetemes zsinat 325-ben Niceában kimondta, hogy a húsvét ünnepe a tavaszi napéjgyenlőséget követő holdtölte utáni vasárnap, március 22. és április 25. között van.

Az élet győzelme, a feltámadás

A húsvét negyvennapos nagyböjttel kezdődik, ennek hatodik vasárnapján, virágvasárnap kezdődik a nagyhét. E napon Jézus jeruzsálemi bevonulására emlékeznek, amikor a nép pálmaágakkal, virágokkal köszöntötte a Megváltót. Nálunk a délszaki növényeket a virágzó barkaág helyettesíti, ezt szentelik meg a katolikus templomban.

Nagycsütörtökön mise közben elnémul az orgona, a harangok, kezdetét veszi a gyász. Nagypéntek a keresztények legmélyebb gyásznapja, a hívők a názáreti Jézus kereszthalálára emlékeznek. Nagyszombat már az örömhíré: ekkor ünneplik Krisztus feltámadását, az élet győzelmét a halál és a bűn fölött. A mise után körmenetet tartanak. A húsvétvasárnap misére sonkát, bárányt, kalácsot, tojást és bort vittek megszenteltetni a templomba.

A húsvéti bárány Jézust mint áldozatot jelképezi, a bor pedig Krisztus véréért. A tojás az újjászületésnek és a családi összetartásnak is a jelképe. A hagyomány szerint a családtagoknak együtt kellett elfogyasztani a húsvéti tojást, hogy ha valamikor eltévednének, mindig hazataláljanak.

MÁRCIUS 27. – SZÍNHÁZI VILÁGNAP

Színházi világnapon a teátrumokban az előadások előtt hagyományosan felolvassák az ünnep üzenetét. A színházi világnapot a Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) közgyűlésének határozata alapján 1962 óta tartják meg március 27-én annak emlékére, hogy 1957-ben ezen a napon volt a Párizsban működő Nemzetek Színházának évadnyitója. Az ünnep célja, hogy felhívja a figyelmet a színházművészet, tágabb értelemben a kultúra fontosságára, tisztelegjen a színészek, a színházi dolgozók előtt, kérje a közönség szeretetét és támogatását.

A színházi világnap 2007. évi nemzetközi üzenetét Sejk Szultán bin Muhammad al-Kászimi, az Egyesült Arab Emírségek Szövetségi Nemzeti Tanácsának tagja fogalmazta meg, aki kultúrapártoló és szerzői tevékenységéről is ismert.

Az MTI jelentése szerint ebben az évben a magyar színházakban azt a köszöntőt olvasták fel, amelyet a Nemzetközi Színházi Intézet Magyar Központjának felkérésére Parti Nagy Lajos Kossuth-díjas írodalmár fogalmazott meg. Parti Nagy Lajos köszöntőjében arról ír, hogy a színházat a személyesség, az egyszerűség minősége, varázsereje tartja meg, s teszi nélkülözhetetlenné.

„Épületeket be lehet zárni, előadásokat szét lehet heccpolitizálni, de a színházat mint néző és színész áhítatos performance-át nem lehet megszüntetni” – fogalmaz *A verejték luxusa* című üzenetében Parti Nagy.

Bessenyei Ferenc mondta a színházzal: „Ha erkölcs nincs, ha szépség nincs, ha nincs összetartó szellemi erő, kinek lesz fontos a tervezés, kinek lesz szép a csillagok járása? A színház abban segít dönteni, amiben a matematika nem tud. Hogy szabad-e ember alatti módon élni, vagy nem szabad.”

Magyar Szó, 2007

MÁRCIUS 29. – A VAJDASÁGI MAGYAR KÖNYV ÉS OLVASÁS NAPJA

Napilapunk (a *Magyar Szó* – a szerk. megj.) e rovszerkesztője, régi gimnáziumi barátom, azt kérdi, írnék-e néhány sort annak tiszteletére, öröme, hogy a Magyar Nemzeti Tanács (amelynek tagja vagyok), a jeles napok közé sorolta a könyv és az olvasás napját. Szívesen. Már csak azért is, mert az olvasás éve, a négy évvel ezelőtti rendezvény-sorozat óta aligha volt szó róla újságunkban. Azóta is rendezvényeinken csak dalolunk és táncolunk, amit egyébként nem kifogásolok, mert azt is kell, de – még mindig remélni merem – művelődési, s ezt a melléknevet csak azért nem teszem idézőjelek közé, mert valóban nagyon fontos, meg mert nem azzal van bajom. Daloljunk meg táncoljunk is, de akkor, amikor részt veszek az ilyen rendezvényeken, mindjárt fölvetődik bennem a gondolat, miért nem elsősorban azt és arra, amit itt gyűjtöttek, ami hagyományosan a miénk.

Csak hogy érzékeltessem, mire gondolok: a legnagyobb névvel kezdem, Bartókkal (a horgosi gyűjtésére gondolva), folytathatnám a „három nagy Lajossal” (Kálmány, Kiss, Vargyas), majd tovább a Király Ernő, Burány Béla, Bodor Anikó lekottázta dalaikkal, de nem vehetnének elő folklórgyűjtőink, Penavin Olga, Tóth Ferenc, Csorba Béla... anyagát?

Nem különb a helyzet a szavalóversenyeken sem, ahol, ha még előfordul is egy-egy Szenteleky- vagy Fehér Ferenc-vers (de ők is mind ritkábban), de hol vannak a többiek, Gál László, Pap József, Ács Károly, hogy Domokos Istvánt, Tolnai Ottót, Fehér Kálmánt, Gulyás Józsefet, Brasnyó Istvánt vagy Böndör Pált, Tari Istvánt (megzenésítve esetleg), Harkai Vass Évát... már ne is említsem.

Nem sokkal különb a helyzet gyermekirodalmunkkal sem, de itt már nem is kezdek felsorolásba, mert mondandóm lényege, hogy

érzésem szerint önmagunkat sem ismerjük eléggé, nem, mert önmagunkat sem olvassuk eléggé!

Szinte divat lett átnézni a szomszédok kerítésén, s eme kukucs-kálás ellen sem volna semmi kifogásom, ha tudnánk értékelni és becsülni azt is, ami a mi portánkon van. Aminek gyökerei itt vannak, hajtása innen indult, lombja itt teljesedett ki, s megpihenni is itt jó alatta. Mert az egyetemesben is a sajátunk.

Miben látnám lényegét, hogy legyen könyv- és olvasási napunk? Elsősorban abban, hogy mindenekelőtt ismerjük meg önmagunkat, hagyományainkkal és mai eredményeinkkel, s ezzel prezentáljuk magunkat. Higgyük el, ezzel leszünk többek.

Mint például tették nemrégiben a feketicsiek, olvasom, Miskolcon és Pesten, de én otthon láttam őket faluünnepük kétszázhuszadik évfordulóján azzal a remek gyermekjelenettel, amellyel az árva-házát idézték, emléket állítva egykori humánus püspöküknek és általa önmaguknak, sőt talán az egész vajdasági protestantizmusnak. Vagy ahogyan ma a zentai magyar ház, a zombori kaszinó és a nagybecskereki Madách kamaraszínpada ad például, vagy nem is régen a szabadkai Életjel vagy az óbecsei könyvtár adott otthont irodalmi értékeinknek. De hol van a többi kisváros, falu, település? – teszem föl a kérdést. Ahol csak sátoros ünnepeket tartanak, s ahol a birkapörkölt, a halászlé, a gulyásleves vagy a kolbász, esetleg a méz, s még inkább a bor és a pálinka az apropó, a kvázi kulturális összejövetelekre. Egyik ellen sincs kifogásom, félreértés ne essék, csak miért csomagolják mindezt a művelődési élet, nem egyszer a könyv és az olvasás ünnepének a celofánjába?

A gyakorlatból tudom: szívélyes a meghívás, s példát most pusztá tapintatból nem mondok, de a könyv, az író sokszor az utolsó. Viszont igazolt (a nemegyszer) a honi vagy, s mert erre is van példa, az anyaországi támogatás is. Ilyenkor szoktam fölháborodásomban mondani, hát ne legyünk kirakat! Inkább egy iskola, ahova a gyereket ki is vezényelik, természetesen, legalább értelmét látja az ember, ha másban nem, a csillogó, még talán naivul, de őszintén érdeklődő szemekben.

Csakhogy felénk az általános és maximum a középiskolával befejeződik az olvasásra és könyvszeretetre való nevelés, aztán már kit érdekel az olvasás, könyv, vagy rajtuk keresztül az anyanyelv(ápolás). Eminens, nem irodalmi, mondjam, jórészt természettudósaink konferenciáján vettem részt nemrégiben, amelyen a suksükölés lávaként folyt, nem beszélve arról, hogy a nagystílu, laptopos prezentációkon a kivetített szövegek csak úgy hemzsegték a helyesírási hibáktól. Őszintén mondom, pirultam

és szorongtam, amikor az ly helyett j-k jelentek meg, az ssz-ek helyébe csak sz-ek, a nagybetűk helyett kicsik, vagy fordítva, az alany-állítmány egyeztetés szabályáról már nem is beszélve. Szinte fölödülés, megpihenés volt, amikor szabatosan, értelmes kerek egész mondatokban fogalmazó szólalt föl. Csakhogy ezek voltak kevesebben.

S miért példálózok oly kegyetlenül is talán?

Mert mindez oda vezet vissza, hogy nem olvastunk, nem olvastunk eleget. Nem veszünk fáradságot, hogyha valamit nem tudunk, akkor a kézikönyvekben keressünk rá választ, magyarázatot. Mert eligénytelenedtünk. Ma már, ha tudjuk, hogy laptop nélkül nem lehet egyetemi órát tartani, miért nem tudjuk azt is, hogy minden számítógépbe betáplálható például a helyesírási program, s piros aláhúzással jelzi azonnal, ha valamit rosszul írtunk, zöld hullámos vonallal, ha nyelvtanilag rossz a mondat szerkezetünk.

Ha semmi másért, hát azért emeltem föl kezem, amikor eme napot (egyébként nem kisebb egyéniség, mint a nyelvzseni, Kosztolányi Dezső születésnapjáról van szó) is kultúránk, művelődési életünk kiemelt ünnepévé ajánlották. Hogy közben Szentelekyről s az ő halálát tisztelő napról, már csak régi íróársaim tisztelete iránt sem mondok le, maradjon akár magánügyem, magánügyünk.

Bordás Győző, 2005

■■■

Aprilis ■

■■■

■

ÁPRILIS 1. – A BOLONDOK, A BÜNTETLEN TRÉFÁLKOZÁS NAPJA

A népszokás pontos eredetét nem ismerjük. Egyes kutatók szerint lehet a már Plutarchos által is megírt antik hilaria-, illetve az indiai tavaszünnep, vagy kelta ősi szokás maradványa. Bolondok napján egymás megtréfálása régóta szokás Európa-szerte. Angliában minden bolondok napjaként (All Fools Day) emlegetik, Franciaországban és Olaszországban pedig áprilisi hálnak (Poisson d’Avril, illetve Il Pesce d’April) nevezik azt, akit megvicceltek.

Április elseje a bolondság, a viccelődés napja. E napon sok minden megengedhető, ami máskor nem, és az ötletes tréfákon nem illik megsértődni. Persze ennek is kell, hogy legyen határa, és nem engedhetjük, hogy a bolondozás durvaságba torkolljon. A jól eltalált és jól időzített poénok azonban frissítően hatnak az emberre.

Itt az április, a bolondozás, a tavasz első teljes hónapja. Ezt a hónapot az ókori rómaiak a szépség istenasszonyának, Vénusznak szentelték, ugyanis a naptárt megreformáló Julius Caesar saját családjának ősanynját tisztelte benne. Az istennő járulékos neve pedig az április volt, amely szó a latin aperire ’megnyitni’ igéből származik. Mivel Vénusz a szerelem istennője, a „megnyitás” eredetileg a szülés aktusára vonatkozott, de naptári fogalomként később úgy magyarázták, hogy a konzulok április elsején nyitották meg hivatalosan az esztendőt.

Április bolondja az, akit a népszokás szerint e napon tréfásan rászédnek, akivel a bolondját járatják, hogy jól kinevethessék. Az áprilisküldés mindenütt elterjedt szokás volt, s az április bolondját a francia poisson d’avril-nak, az angol Aprilfoolnak, az olasz Calandrinónak, a német pedig Aprilsnarrnak hívja. Ám azt, hogy ebből a napból hogyan lett a „bolondok napja”, azt valójában nem lehet tudni. Többféle találgatás van az eredetével kapcsolatban, de egyik sem a legmeggyőzőbb. Talán az óitáliai szaturnáliákból kisarjadt középkori bolondünnepre vezethető vissza, bár ezzel a tézissel az a hiba, hogy ezt az ünnepet december 28-án vagy újév napján tartották.

Más források szerint az áprilisi tréfálkozás Franciaországból eredeztethető. A régi francia naptár szerint ugyanis az év éppen április elsején kezdődött. Ősi gall szokás szerint az ismerősök ajándékokkal kedveskedtek egymásnak. IX. Károly király 1564-ben rendeletet hozott, hogy az évnek onnantól fogva január elsején kell kezdődnie. Az ajándékozás időpontja is áttolódott január elsejére, de az emberek

emlékezetében még sokáig kísértett a régi évkezdet. A váltás után még egy ideig április elsején is küldözgettek egymásnak ajándékokat, a kettős költségre való tekintettel azonban ez az ajándékozás átváltozott, a drága meglepetések helyett immár tréfákat küldtek, így alakult ki az a szokás, hogy a hamis újévet hamiskodással, bolondozással ünnepelték meg.

Az egyik, talán legrégebbi áprilisi tréfát Toulouse grófja, XIV. Lajos francia király fia eszelte ki. Az áldozat pedig Gramont márkí lett. Március 31-e éjjelén, míg a márkí aludt, a gróf cinkostársaival kilopatta a ruháit. Minden darabot felfejtettek, aztán sokkal szűkebbre újra összevarrtak. Amikor reggel a márkí fel szeretne volna húzni a nadrágját, nem fért bele. Ijedten nyúlt mellényéért, ám azt sem tudta begombolni. A kabátjával ugyanígy esett. Épp javában szenvedett, amikor az egyik cinkos rányitott: „Az istenért, márkí, magával mi történt? Teljesen meg van dagadva!” A márkí homloka már gyöngyözött, hogy ugyan miféle furcsa és ijesztő ragály üthetett ki rajta. Orvosért futtattak, aki szintén beavatott volt, megvizsgálta, írt receptet, és rendkívül gondterhelten távozott. Elrohantak a gyógyszerészhez, aki azzal küldte vissza, hogy nem érti. Nem is érthette, ugyanis ez állt rajta latinul: „Accipe cisalia et dissue purpunctum.” Vagyis: „Végy ollót, és vágd fel a mellényed!” Azt ma már nem tudni, hogy a márkí hogyan reagált az ugratásra, de az örök igazság, hogy másokat mindig könnyebb kinevetni, mint önmagunkat.

A tréfálkozás szokását később az újságok is átvették, mégpedig természetesen az abszurd, fekete humor hazájában, Angliában. A londoni *Evening Star* 1864. március 24-i számában jelent meg ez a felhívás: „Mához egy hétre az islingtoni mezőgazdasági csarnokban megnyílik az első samárkiállítás! A szervezők minden érdeklődőt szeretettel várnak!” Egy héttel később, az említett napon nagyobb tömeg gyülekezett Islingtonban, de legnagyobb csodálkozásukra senki semmit nem tudott a samárkiállításról. A sokaság már kezdett ingerültté válni, amikor valaki kiabálni kezdett: „Április elseje van!” Az emberek, mit tehettek volna, nevettek magukon, és hazamentek a kiállításról, melynek látványosságai ők maguk voltak.

De nemcsak az újságok, hanem magánemberek is járatták már bolondját a kíváncsi tömeggel, mint az történt a méltán híres „oroszlánmosdatás” esetében. 1860. március végén több ezer díszes pecséttel ellátott meghívót kézbesített ki az Angol Királyi Posta. Ez állt a meghívón szépen kanyarított betűkkel: „A londoni Tower parancsnoksága tisztelettel meghívja önt a Fehér Kapunál rendezendő

évenkénti oroszlánmosdatásra! Időpont: 1860. április elseje.” Aztán az említett napon, az islingtoni esethez hasonlóan, roppant sokaság jelent meg a Tower előtt. Keresték az oroszánt, a Fehér Kaput, mindhiába, míg végül elhangzott a kiáltás: „Április elseje!”

A bolondozás fénykorát a XVIII. és a XIX. században élte. Azokban a századokban azonban elég durva tréfák is elterjedtek, amelyek nem mindenkit nevettek meg. A XX. században már megváltozott az április elsejei tréfák arculata és keménysége, sokkal inkább a nevetetés került előtérbe.

Mindenki hiszékeny a maga módján, de aki fél az átveréstől, zárkózzon jól be, aki nem, annak: kacagásra fel!

Török Arnold, 2007

ÁPRILIS 7. – EGÉSZSÉGÜGYI VILÁGNAP

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) megalakulásáról 1946-ban hozták meg a határozatot, mely 1948. április 7-én a genfi konferencián lépett életbe. A világszervezet célja a nemzetközi egészségügyi munka irányítása és összehangolása.

Az alapítók között 48 ország képviseltette magát. Az új szervezet fő feladata akkoriban az volt, hogy a második világháború után terjedő fertőző betegségeket megállítsa. A misszióját azóta több területre terjesztette ki a dohányfüst káros hatásától kezdve a közlekedési balesetekig. Szembenézett az újabb keletű betegségekkel, mint pl. az AIDS, a madárinfluenza és a súlyos idült légzőszervi szindróma.

Ma a szervezetnek a genfi székhelyén 193 tagja és 8 000 dolgozója van, világszerte pedig 147 irodája működik. Az idei évi költségvetésük 4,2 milliárd dollárt tesz ki.

Az egészség világnapja 1950 óta április 7-én kerül megrendezésre azzal a céllal, hogy felhívja a figyelmet egy-egy világméretű egészségügyi problémára. Margaret Csen, a szervezet vezérigazgatója a legaggasztóbb problémának a klímaváltozást tartja, és a 2008. április 7-i egészségügyi világnapot ennek szentelte.

1948. április 7-én az ENSZ szakosított intézményeként megkezdte működését az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO). A világszervezet célja a nemzetközi egészségügyi munka irányítása és összehangolása. Négy fő feladata van: világszerte útmutatást ad az egészségügy területén, az egész világra érvényes egészségügyi normákat szab meg, együttműködik a kormányzatokkal az

egyres nemzetek egészségügyi politikájának és programjainak megszilárdításában, valamint kidolgozza és elősegíti a megfelelő egészségügyi eljárások, információk és normák ésszerű felhasználását.

Az Egészségügyi Világszervezet meghatározása az egészségről: „Az egészség a teljes testi, szellemi és társadalmi jóllét állapota, és nem pusztán a betegség vagy a fogyatékoság hiánya.”

Jelentősebb vívmányok

A WHO első 50 évének történetében jelentős vívmány volt a fekete himlő felszámolása az egész világon. Ez a betegség milliókat csúfított el vagy ölt meg, mielőtt 1980-ban hivatalosan is felszámoltnak nyilvánították. A betegség felszámolása óriási mértékben csökkentette az emberi szenvedést, és jelentős pénzügyi megtakarítást eredményezett. Csak az Egyesült Államokban minden hónapban megtakarítják a felszámolási programra fordított teljes összeget, mivel nincs többé szükség a költségves védelmi intézkedésekre.

Más betegségek, például a gyermekbénulás és a fonalférgesség a felszámolás küszöbén állnak. Az újabb, jobb kezelési módszereknek köszönhetően a leprát is hamarosan leküzdik.

A fertőző betegségek elleni harc mellett a WHO kulcsszerepet játszik az elsődleges egészségügyi ellátás és az alapvető gyógyszerek elterjesztésének támogatásában, az egészségesebb városok megteremtésében, az egészségügyi partnerkapcsolatok kialakításában, az egészséges életmód és egészséges környezet népszerűsítésében, hogy érvényt szerezzünk az *Egészséget mindenkinek!* jelszavaknak.

Küzdelem a régi és új betegségek ellen

A régi betegségek egy kivételével még mindig jelen vannak. Néhány, látszólag megszűnőben levő betegség ismét újult erővel támad. Az új betegségekkel pedig új gondok járnak. A WHO-ra hárul a feladat, hogy az összes betegség ellen felvegye a harcot. A nemi úton terjedő betegségek problémája például egyidős az emberiséggel, mégis minden új nemzedéknek meg kell küzdenie vele. A WHO becslése szerint 1995-ben legalább 333 millió új eset fordult elő a nemi úton terjedő betegségek tekintetében (az AIDS-megbetegedések adatait e szám nem tartalmazza).

A tbc – amelyet már letűnt betegségnek tartottak – olyan méretekben terjed ismét, hogy a WHO világméretű szükséghelyzetet hirdetett

meg. Állandóan új – az elmúlt húsz évben legalább 30 – betegség jelent meg. Közéjük tartozik a HIV/AIDS és a vírusos vérzéssel járó lázak, mint amilyen az ebola.

A WHO-nak éberem kell őrködni. Ezért alakult meg és áll készenlétben egy olyan szakembercsoport, amely 24 órán belül képes a járványkitörés helyszínére sietni.

Nem ragályos betegségek: 52 millióan haltak meg 1996-ban, s ennek csaknem a fele nem ragályos betegségben, hanem szív- és érrendszeri betegségben, rákban, légzőszervi betegségben. Ezek a krónikus betegségek egyaránt sújtják a fejlett és a fejlődő országokat. Ma már a fejlődő országokban is az elhalálozásoknak mintegy a 40%-át ezek a betegségek okozzák.

A WHO célkitűzései integrált és összehangolt megközelítést tükröznek, amelyek a fontosabb nem ragályos betegségek megelőzésére, kezelésére és – ha lehetséges – gyógyítására irányulnak. Ez a megközelítés a betegségekre jellemző, a testi és szellemi egészséghez egyaránt kapcsolódó beavatkozások integrációját jelenti egy olyan átfogó csomag keretében, amelynek célja a krónikus betegségek visszaszorítása. A felderítés és az irányítás költségkímélő módszereinek szélesebb körű alkalmazása és az egészséges életmódot, egészséges állami politikát, valamint a kutatások felgyorsítását ösztönző globális programok ugyancsak támogatást élveznek.

Azok számára, akiket nem lehet meggyógyítani, a fájdalom enyhítése és a szenvedés csökkentése elsőrendűen fontos feladat.

Egészségfejlesztés és környezet

A WHO sikeres egészségfejlesztési programokat kezdeményezett. Ilyenek például: az Egészséges városok és falvak, Egészséges szigetek és az Egészséget támogató iskolák, kórházak és munkahelyek. Néhány program a népesség kiszolgáltatottabb részét veszi célba, például az időseket és a nőket. Más programok az egészséges életmódot, az egészséges nemi életet és a dohányzásmentes társadalmat támogatják.

A környezetnek az egészségre gyakorolt hatása kiemelt fontosságú az Egészségügyi Világszervezet számára. Példa erre az egészséges ivóvízhez való hozzájutás. A WHO elsődleges fontosságúnak tartja a lakossági vízkészletek és a tisztítóberendezések fejlesztését az AFRICA 2000 kezdeményezés keretében.

A WHO rendkívül fontos feladatának érzi a ionizáló sugárzás kialakulásának megakadályozását és az ellene való védekezést, amelyre

oly drámaian hívta fel a figyelmet a csernobili nukleáris baleset. Más kérdések is kiemelt jelentőségűek, például a nem ionizáló sugárzás (beleértve az elektromágneses mezők egészségre gyakorolt hatását) és az egyre vékonyodó ózonréteg.

A következő ötven év

A jövő egészségügyi kérdéseit számba vevő új, globális egészségügyi politikát dolgozott ki az Egészségügyi Világszervezet valamennyi nemzeti és nemzetközi partnerével történt tanácskozás után. Az Egészséget mindenkinek! azokat a feltételeket igyekszik megteremteni, amelyek között az embereknek – alapvető emberi jogukként – lehetőségük van a lehető legjobb egészségszint elérésére és megőrzésére. A megújult Egészséget mindenkinek! irányelv jövőképe a WHO alkotmányára, a múltbeli tapasztalatokra és a jövőbeli szükségletekre épül.

Lehet, hogy ötven év hosszú időnek tűnik az egyes embernek, de csupán rövid szakasz az emberiség történetében. Már két évszázada tudták, hogy a fekete himlő megelőzhető, de csak a huszadik században volt képes a WHO által szervezett szövetség döntő csapást mérni rá. Ha megvan a politikai akarat, elkötelezettség és együttműködési szándék, semmi sem akadályozhatja meg az Egészségügyi Világszervezetet, hogy ez a siker folytatódjék.

ÁPRILIS 8. – A ROMÁK VILÁGNAPJA

1971-ben Londonban tartották a romák első világkongresszusát, amelyen az Indiából és a további húsz országból érkezett küldöttek elfogadták a roma nép szimbólumát, zászlaját, himnuszát. Ennek emlékére nyilvánította az 1990-ben Varsóban összeült IV. IRU (International Romani Union) kongresszus április 8-át a romák nemzetközi napjává.

Ebből az alkalmából Európa és a világ más országaiban számos helyen tartanak rendezvényeket, hitet téve a romák és nem romák közötti egyenjogúság, az emberiesség, a kulturális sokszínűség értékei mellett. Ekkor folyami szertartásokkal, illetve gyertyagyújtással ünnepelnek a romák a világ mintegy 40 országában, ezzel emlékezve arra, hogy mintegy ezer évvel ezelőtt indultak Indiából máig tartó vándorútjukra.

A romák világnapja ahhoz akar hozzájárulni, hogy a lakosság megértse a cigányok problémáit, akiknek helyzetét leginkább a sze-

génység és az előítéletesség nehezíti. Világszerte megközelítőleg 13-15 millió cigány él, közülük legkevesebb 8,5 millió Európában. Őseik az indiai szubkontinensről indultak útnak mintegy ezer évvel ezelőtt.

A 2000 júliusában Prágában megtartott V. Roma Világkongresszus résztvevői kinyilvánították a (terület nélküli) cigány nemzetet, amelyet megpróbálnak elismertetni az ENSZ-szel.

Magyarország és további nyolc ország (Bulgária, Csehország, Horvátország, Macedónia, Montenegró, Románia, Szerbia, Szlovákia) 2003-ban közös megállapodást írt alá, melynek értelmében a 2005–2015 közötti időszakot a roma integráció évtizedének nyilvánították. Ennek célja, hogy felgyorsítsa a romák társadalmi és gazdasági helyzetének javítását, a közös erőfeszítések pedig lehetőséget biztosítanak arra, hogy a romák is egy kirekesztés nélküli Európai Unióban éljenek. A résztvevők deklarálták, hogy a következő tíz évben elsősorban négy területen: a romák oktatásában, egészségügyi ellátásában, foglalkoztatásában és lakáskörülményeik javításában szeretnének komoly eredményeket elérni.

A romák esélyegyenlőségének javítására különös gondot fordít az Európai Parlament is. 2005 decemberében Strasbourgban megkezdte munkáját Európa legnagyobb roma szervezete, az Európai Romák és Vándorlók Fóruma. Célja, hogy képviselje a kontinens romáit, elérje alapvető jogaik érvényesülését a gyakorlatban is, megelőzze a rasszizmust és diszkriminációt, és elősegítse beilleszkedésüket szülőhazájuk társadalmába.

A cigányság körében a munkanélküliség csaknem 80 százalékos, elsősorban az iskolai végzettség hiánya és az előítéletek miatt. Az integráció keretében a legfontosabb feladat a roma gyerekek tanulási esélyeinek megteremtése, piacképes szakmákhoz való juttatása és a telepek felszámolása.

ÁPRILIS 11. – A MAGYAR KÖLTÉSZET NAPJA

1905. április 11-én született József Attila, és ennek emlékére 1964-től minden évben ezen a napon ünneplik a költészet napját.

A szigorúan elvárt teljesítmény méltánylására szakosodott körünkben különös bátorságra vall, ha valaki verseskötetet vesz a kezébe. Mert, úgymond, veszíti az idejét, hátráltatja napi munkáját, esetleg lemarad a tévé friss híradásáról. Versolvasásért tehát nem jár jutalom, már az is dicséretnek számít, ha elkerüljük a szánakozó mosolyt. Bátorságra vall továbbá a vers megjelenítése is, mert az, amit

egyedül, magányunkban olvasunk, másként hangzik a pódiumról, s megint másként társaságban, olykor az alkalmi pohárköszöntőt felváltó avatag-dörgedelmes szózatként. Bár némi változás állt be összességében ezen a téren is: (harsogó) szavaló helyett inkább (szöveget értelmező) versmondót szokás immár mondani (e stílusváltás folytán persze nem ártana odafigyelni a monotonia leselkedő veszélyére).

Miért mégis a vers? Kódolt tulajdonságunk lenne? Legbensőbb énünk követelné jussát az esztétikumra vagy a szertelen, rakoncátlan természeti valóság és igazi lényegünk titkainak megfejtésére? Füst Milán írja egy helyen, hogy minél közelebb van a kifejezés a bennünk levő eredeti érzéshez, annál hatalmasabb ez a kifejezés, annál jobban magában hordja lényünk mélyen rejlő kvalitásait. Mögöttes ideaként a költészet így hatolna le a legalsóbb tárnákba? Az olasz Massimo Scaligero szerint az igazi gondolat (amely akar) a világba hatol, vagy odaajándékozza magát. Jóval egyszerűbben és világosabban fogalmaz Babits Mihály, egyben megadva a mindenkori költő valódi programját: „Csak én bírok versemnek hőse lenni, [...] a mindenséget vágyom versbe venni.” Joggal állíthatnánk persze mindezek után, hogy az olvasót és az előadót követően bátornak minősül maga a költő is, hiszen kitarulkozásában állandóan (és védtelenül) leleplezi önmagát.

Ám hogyan áll össze mindebből a költészet ünnepe? Egyáltalán, mely oldalról közelít felénk a vers és milyen intenzitással... Éppen az imént említett Babitsról jegyzeteli Szerb Antal a következő sorokat: „Amikor pedig íróvá öregedtem, Babits minden egyes verse úgy érkezett hozzám, mint hívóhöz a pápai bulla, mint csapattiszthez a fentről jött parancs, mint külföldön élő követhoz a titkos utasítás.” Érkezhet így ma vers hozzánk? Vagy csak egészen ritka alkalom és hangulat szülné a kivételes pillanatot? A válasz nem könnyű, nyilván nincs is egyetlen megoldás, mégis megkockáztatjuk: a vers továbbolvasása a döntő. S ekkor már nem az a lényeges, amire egyes magyartanárok a diákoknál unos-untalan rákérdeznek, nevezetesen, hogy „mit akart mondani a költő”, hanem a vers belső továbbgondolása, személyessé tétele, újrafelfedezése. Avagy: a vers megérintése, felesleges pátoz és életrajzi adatok tömkelege nélkül. Az ünnep a közelségben, a közelítésben rejtezik.

Minden most leírt versben ott van minden korábbi. A kezdetektől. „Nem csak ménest, szekeret, csordát és asszonyt hoztak be végleges hazájukba a nomád magyarok – állítja Cs. Szabó László. – Hoztak magukkal hivatásos énekeseket is.” Ezek a hősdalok később elvesztek, de bűvópatakként átszivárogtak a latin krónikák szövegeibe meg a népdal-

okba. Mígnem a láthatáron feltűnt az első nagy egyéniség, Janus Pannoni-
nius, majd a világirodalmi léptékű Balassi Bálint, tartósnak bizonyuló
versteremtő eszközeivel, hogy a képzeletünkben ott sorakozzék aztán
kivont kardjával Zrínyi, vagány diákként meg Csokonai. Vörösmartyt
ketten készítik elő, a művelt Kölcsey és a görögös indulatoktól hevülő
Berzsenyi, s lám, már a csodagyerek Petőfihez értünk, meg barátjához,
Aranyhoz, aki mindmáig mértéke a magyar nyelvnek. Majd érkezhettek
Ady, a minden szabályt felforgató, ellenpárjaként Babits, a versformák
mestereként, közben persze a Nyugat-nemzedék: Juhász Gyula, Tóth
Árpád, Füst Milán, Kassák, nemkülönben Kosztolányi, a szorongásos
polgár, verses önéletrajzíróként Szabó Lőrinc, jégmezők tisztaságával
József Attila (akinek születésnapj dátuma jelöli egyébként a költészet
napját), őt a rend költőjeként tartjuk számon, Weöres Sándor viszont
a pazar játékosság zsonglőreként, de ki ne felejtjük Radnótit, Illyés
Gyulát, Pilinszkyt és a többieket.

Az emlékezetből vagy éppen a jelenből előlépő költők vonulata átszö-
vődik rögzített dátumokkal. Általában vegyes érzésekkel küszködünk,
ha egy-egy író valamely kerek évforduló révén kerül reflektorfénybe, de
a tapasztalat azt bizonyítja, hogy minden mesterkéltége ellenére az ilyen
jubileumi megemlékezéseknek mégis létezik figyelmet felkeltő, érdek-
lődést kiváltó hatása. Ezt kár lenne nem tudomásul venni. E mederben
aztán helyet találhatnak maguknak a kritikusok, az előadóművészek, a
tanárok és a média is, egyéni, felfrissített vagy új szemlélettel közelítve
a nagyközönséghez. A teljes magyar költészet szinte korlátlan tár az
értékek kihalászását és közvetítését illetően, ám – lévén szó ezúttal a
délvidéki magyarság ünnepéről – nem lenne érdektelen a saját íróink
felé (is) fordulni. (Mert holt költőink lassan-lassan kifakulnak az emléke-
zetből és eltűnnek tankönyveink lapjairól, másfelől pedig a ma élők
többségének nem kenyeré az önmaga népszerűsítése.) Az értékmentés ez
esetben a közösségi szellem ápolásán túlmenően egyszerűen önbecsü-
lésünket szolgálja és erősítene. Lám, jövőre (2006-ban – a szerk. megj.)
lesz például Pap József (1926) és Podolszki József (1946) születésének
évfordulója, úgyszintén kerek harminc esztendővel ezelőtt indította el a
Forum Könyvkiadó a *Gemma Könyvek* sorozatát. A rákövetkező évben,
2007-ben pedig többek között Böndör Pál, Gulyás József és Koncz István
életműve számíthatna a sokrétű áttekintésre (az utóbbi például a zEtna
kiadásában most közreadott összegyűjtött versei kapcsán). Jöjjenek, ér-
kezzenek tehát felénk a versek, akár ünnepelőben. Űgy magányoszlátóként
is, de mindenképpen a tudatos rákészülés örömeivel.

Sinkovits Péter, 2005

■ ■ ■ ■ ■ ■ ÁPRILIS 22. – A FÖLD NAPJA

A Föld napjának alapgondolata az Egyesült Államokban élő egyetemi hallgató, Denis Hayes ötlete volt. 1970. április 22-én került sor az első ünnepre, amelyen mintegy 25 millió amerikai vett részt, hogy felhívja a figyelmet bolygónk romló környezeti állapotára. Ezt követően az USA-ban szigorú törvények születtek a levegő és a vizek védelmére, valamint új környezetvédő szervezetek alakultak. A második Föld napja húsz évvel később került megrendezésre. Magyarországon azóta minden évben megünneplik.

Denis Hayes és barátai 1989-ben, Kaliforniában létrehozták a Föld Napja Nemzetközi Hírközpontot. Ma már szinte az egész Földre kiterjed az általuk kezdeményezett mozgalom, és ezernél több szervezet vesz részt benne. A világnap célja, hogy tiltakozó akciókkal hívják fel a figyelmet a környezetvédelem fontosságára.

A Föld napja mozgalom kezdetén mintegy 20 millió ember emelte fel szavát a talajt, a vizeket és a levegőt mérgező hulladéklerakók, az atomenergia használata, a szennyező ipari üzemek, az autópályákból és a városi gépjárműforgalomból származó egyre súlyosabb légszennyezések, a fogyasztói társadalom által termelt csomagolási hulladékok hegyei, a természeti értékek eltűnése, fajok kipusztulása és a vadon kiirtása ellen.

A Föld napja mozgalom világméretűvé szélesedett: 184 országból több mint 5 000 szervezet regisztrált tagja a hálózatnak. Minden évben több mint 300 millió ember mozdul meg április 22-e kapcsán.

A gondok ellenére a Föld napja mégis ünneppé nemesült: a tüntetések helyét a bizakodás és példamutatás, jó hangulatú, pozitív példákat felmutató családi és közösségi események vették át. Ismernünk kell a globális problémákat és a „nagy szennyezőket”, de a környezettudatosság éppoly fontos – ha nem fontosabb –, mint a környezetpolitika. A Föld napja rámutat, hogy mi a helyes és követendő életmód, hogy egyénileg mit tudunk tenni környezetünk védelméért.

Föld-napi füstölgés

A New York-i Szabadság-szobornak csak a feje és magasra tartott fáklyás jobb keze látszik ki a hullámzó tengerből. Velence csak búvárhajókkal látogatható, a pisai ferde torony tetejéről a turisták vízbe lógathatják a lábukat. A tenger melléki városok víz alá kerülésének víziója nem fantasztikum, nem a sci-fi regények íróinak képzelete

szülte. Tudományosan megalapozott kutatások eredményeként modellezett jövőkép néhány részletét villantottuk fel a XXI. század végéről. Bibliai özönvíz fenyegeti az emberiséget, de lesz-e, aki megépíti a XXI. század Noé bárkáját?

Április 22-e, a Föld napja alkalmából számos hasonlóan komor jóslat, elemző cikk, meglehetősen sötét jövőt festő szakvélemény, kommentár stb. látott napvilágot az utóbbi időben. A szakemberek egyértelműen a globális klímaváltozást, az üvegházhatás eredményeként bekövetkező légköri felmelegedést, és ennek nyomán az óriási sarki jégtömegek elolvadását, a tengerparti városok és az alacsonyabb területek elöntését tartják első számú veszedelemnek.

A légkör felmelegedéséért elsősorban a szén-dioxid a felelős. A leghatalmasabb ipari ország felelős vezetője, George W. Bush viszont a legfelelőtlenebbül viszonyul a globális problémához, nem hajlandó aláírni a CO₂-kibocsátást korlátozó kiotói egyezményt. Nehogy csökkenjen a nagytőke extraprofit-bevétele!

Víz, föld, levegő

Ha nincs belőle elegendő, szomjazunk utána, ha pedig, mint napjainkban is, alulról és felülről is dől a víz, hömpölyög az ár, rekordmagasságokat döntögetnek a folyóink, a termőföldeket elveszi a belvíz, mindezek tetejébe pedig minden másnap elerednek még az ég csatornái is, látni sem bírjuk a vizet. Ma túl sokat kapunk belőle minden irányból, lehet viszont, hogy a nyáron meg majd az aszályal kell megküzdeni. Évszázados rekordokat döntöget a meleg, a csapadék (a Dunán és a Tiszán áradásokat okozó olvadó hótömegek), a szélviharok (már Európában is hurrikánszerű szélviharokról beszélnek), ott is reng a föld, ahol korábban alig volt tapasztalható. (Grönlandon az olvadó, vékonyodó, ezzel együtt a felszínre kisebb súllyal nehezedő jégréteg alatt egyre többet reng a talaj.)

A XXI. század első évtizedének még alig haladtuk túl a felét és máris a katasztrófák, a természeti csapások, a szélsőségek időjárásának évtizedéről beszélhetünk. A viharok, az áradások, az időjárás megszokottól eltérő, deviáns megnyilvánulásai az első, de biztos figyelmeztető jelei, úgymond előjátékai a század végére jósolt sokszorta súlyosabb, globális, tehát kontinenseket érintő természeti katasztrófáknak.

Mit tehetünk mi, kicsik a Földünkért, ha még a legnagyobbak sem veszik komolyan a reális veszélyt? Ha már nem válthatjuk meg a világot, legalább nézzünk szét a saját portánkon. Lakókörnyezetünk

életminőségének javításáért mi magunk is sokat tehetünk, a természetvédelem azonban inkább intézményes formában, szakemberek bevonásával lehet hatékony, de az egyén is hozzáteheti a magáét.

Tegyük meg, amit megtehetünk!

Az emberi gyarlóság féken tartására találták ki a törvényeket. A környezetvédelmi és természetvédelmi előírások terén is jócskán lemaradtunk Európa mögött. Javában készül az új természetvédelmi törvény, amely már „eurokompatibilis” lesz, külföldi szakemberek segítségével összehangolni a nemzetközi előírásokkal. A régi, 1991-ből származó, érvényben lévő természetvédelmi törvény sem volt olyan rossz, már ha lett volna olyan állami intézmény, amely következetesen betartatja az abban foglaltakat.

Eddig sem elsősorban a törvényeink „beltartalmi” értékével volt a baj, sokkal inkább a rendelkezések gyakorlatba való átültetésével. Mert dicséretes, az olyan állami törekvés, amely előírja, hogy 2010-ig Szerbia – arra érdemes területének – tíz százaléka törvényes védelmet kap, a ritkuló, pusztuló természeti értékeket tartós védelem alá helyezzük. Eddig rendben is volna a dolog, de a tíz vagy húsz évvel ezelőtt létesített természetvédelmi területeket, nemzeti parkokat kell csak megnézni, és hamar kiderül, hogy a papírra vetett rendeletek a gyakorlatban nem védenek meg semmit.

Amennyiben a törvényhozó nem ad pénzt a védelem alá helyezett területek kezelőinek, látványos eredményeket nem is várhatunk. Példaként megemlíthetjük a Szerémségben található Obedi-láp (Obedska bara), a Száva patkó alakú lefűződéséből kialakult egykor valóban virágzó madárparadicsom esetét. A különleges természetvédelmi terület kezelői jogát a Szerbiai Erdőgazdaság (Srbijašume) kapta meg. A területkezelés költségeit a költségvetésből kellene fedezni, de az állam nem ad pénzt a kezelőnek, cserébe az erdőgazdaság (kecskére bízni a káposztát) gazdálkodik a területen, kitermeli a foglalkoztatottak és az egyéb költségek lefedéséhez szükséges pénzt.

Az elsődleges cél, vagyis a természetvédelem ilyen körülmények között háttérbe szorul. A terület értékét az erdészek a kitermelhető faanyag köbmétereiben mérik, a nedves réteket gondolkodás nélkül befásítják, nem hagyva életteret, táplálkozó területet a gémekek és más vízimadarak számára. Az Obedi-láp egykor legendás, több tízezres gémelepeiből alig maradt mutatóba is.

Szerencsére a civil környezetvédő szervezetek, polgárok egyesületei egyre hangosabbak, rámutatnak a visszásságokra, részt követelnek a természetvédelemből. Az önkéntes akcióik nyomán egyre nagyobb területet válik ismét hozzáférhetővé a madarak számára, a Obedi-lápra visszatérnek a gémekek. Megértük már azt is, hogy Szerbiában egy védett területet (Zasavica) lelkes környezetvédő egyesületre bíztak.

Pozitív példaként említhető a Hódegyháza–Mokrin–Szaján háromszögben kialakított ezerhektáros tűzokrezervátum kezelője, a mokrini vadászegyesület és a Tartományi Természetvédelmi Hivatal között kialakult gyümölcsöző kapcsolat. A hivatal idén is biztosít pénzt egy természetvédelmi őr alkalmazására, a közvetlen terepi tűzokvédelem, a fészekőrzés megszervezésére.

Környezetvédőket kell nevelni

Az uniós természetvédelmi rendelkezések szigorúságához és hatékonyságához nem fér kétség, és amennyiben hamarosan megszületik az ennek jegyében készülő, a hazai viszonyokhoz idomított új környezetvédelmi törvény, nem kerülhetjük ki a szelektív hulladékgyűjtést, a csomagolóanyagok jelentős részének kötelező újrahasznosítását, hogy csak néhány fogósabb kérdéskört említsünk. A bevált európai környezetvédelmi modell európai gondolkodású polgárokat feltételez, olyan öntudatos egyéneket, akik nem sajnálják a fáradságot, és már odahaza szétválogatják a háztartási hulladékot, majd a papírt a papírgyűjtő konténerbe, az üveget az üveggyűjtő konténerbe teszik, és nem fordítva. Ahhoz azonban, hogy a látszólag egyszerű szelektív hulladékgyűjtés megvalósítható legyen a Balkánon, még hosszú és fáradságos nevelőmunkára lesz szükség.

Gergely József, 2006

Közeleg a Föld napja

Kilenc tipp, hogyan élhetünk környezetkímélően

Bolygónkat és környezetünket egyszerűbben óvhatjuk, mint gondolnánk. Egy kis odafigyeléssel nemcsak a természetet védhetjük, hanem jelentős anyagi megtakarításra is lehetőségünk nyílik.

1. VÍZFELHASZNÁLÁS

Fogmosásnál ne folyassuk a vizet! Kis dolognak tűnik, mégis jóval takarékosabb lehet a háztartásunk. Ha a vécé ereszti a vizet, javítassuk meg, ezzel akár napi több száz liternyi vizet lehet spórolni. Ásványvíz helyett érdemes csapvízre váltani, ezzel is csökkentve a szemétkben felhalmozódó műanyag palackok számát. A ruhákat pedig – amennyiben lehetséges – hideg vízben is ki lehet mosni.

2. KÖZLEKEDÉS

Hagyjuk otthon az autót, ha csak lehet. Ha egy héten ez kétszer sikerül, évente mintegy 720 kilogramm szén-dioxiddal kevesebb kerül a levegőbe. Amennyiben mégis a volán mögé ülünk, próbáljunk meg elintézni minél több dolgot – bevásárlás, posta stb. – egy füst alatt. Ezzel nemcsak a környezetet kímélhetjük, de időt is spórolhatunk. Ha lehetőség adódik rá, utazzunk többen egy autóban. Két keréken a környezetért.

3. SÉTA VAGY KERÉKPÁR

Ha csak tehetjük, sétáljunk vagy kerékpározzunk a munkahelyünkre vagy az iskolába. Így nemcsak az üvegházhatást okozó gázkibocsátást csökkenthetjük, de még az egészségünknek is használunk. Ha erre nincs lehetőség, használjuk a tömegközlekedést.

4. ÚJRAFELHASZNÁLÁS

Vásárláskor próbáljunk olyan termékeket választani, amelyeknek környezetbarát a csomagolása, de legalábbis a lehető legkevesebb káros anyagot tartalmazza. Takarékoskodjunk a papírral is. Ha egy 7 000 embert foglalkoztató cég az összes papírhulladékát újrahasznosítaná évente, ez körülbelül megegyezik azzal, mintha 400-zal kevesebb autó róná az utakat.

5. KOMPOSZTÁLÁS

Gondoljon bele, mennyi szemét keletkezik a háztartásban egy év alatt. Ha csak teheti, a szerves hulladékokat komposztálja, ezzel csökken a kommunális hulladék mennyisége, ráadásul jótékony hatással van a kert vagy nyaraló talajának minőségére is.

6. ENERGIATAKARÉKOSSÁG

Az EU nemrégiben elfogadott egy egyezményt, melynek értelmében lassanként kivonják a forgalomból az izzólámpákat. Ehelyett érdemes fénycsöveket, takarékos izzókat használni, amelyek csupán egyharmad annyi energiát igényelnek. Ha háztartási berendezést vásárol, érdemes egy picivel több pénzt rászánni a jobb energiaosztályba tartozó készülékekre, a különbség ugyanis néhány hónap alatt megtérülhet. Ez a kezdeményezés az Egyesült Államokban 14 milliárd dollárnyi megtakarítást eredményezett, arról nem beszélve, hogy az így lecsökkent energiafelhasználás körülbelül annak felel meg, mint ha 25 millió autót hagytak volna a garázsban a tavalyi év során.

7. AUTÓKARBANTARTÁS

Figyeljen oda járművére, s ellenőrizze rendszeresen a guminyomást. Ezzel nemcsak a közlekedést teszi biztonságosabbá, de a környezetet is kíméli, a puha gumikon futó autók ugyanis több üzemanyagot égetnek el, ráadásul az abroncs is jobban kopik, ez pedig megnöveli a szeméttelpekre kerülő használt gumik számát.

8. LASSÍTSON!

Ha 120 helyett csak 100-zal hajt, csökkentheti járműve üzemanyag-fogyasztását. A folyamatos gyorsítások és erős fékezések sem segítik elő a takarékossgot, arról nem is beszélve, hogy így jóval biztonságosabban róhatja a kilométereket.

9. KAPCSOLJON KI!

Kapcsolja le a villanyt, ha kimegy a szobából, és ne hagyja a konnektorban a mobiltelefon töltőjét. Ha hosszabb időre távol van otthonától, kapcsolja ki a tévét és a videót, valamint a hasonló készülékeket, ezek ugyanis készenléti állapotban is energiát fogyasztanak.

[origo]

ÁPRILIS 28. – A MUNKAHELYI BALESETEK GYÁSZNAPJA

A munkahelyi balesetek világnapja, avagy a munkavédelmi világnap gyásznap, amelyen az óvatlanság, a felelőtlenség és a rossz munkakörülmények áldozatairól emlékezünk meg. A Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége 1996-ban nyilvánította április 28-át világnappá, és évről évre több országban emlékeznek meg a munkahelyükön szerencsétlenül járt emberekről. A világnap valójában nemzetközi kampány a biztonságos, egészséges és rendes munkakörülmények támogatása érdekében.

A gyásznapról Magyarországon 1997-ben emlékeztek meg először. Szerbiában 2003 óta jegyzik a dátumot.

A fenti hírrel szinte egy időben olvasom a szomorú belgrádi hírt: Az UMKA kartongyárban halálos kimenetelű baleset történt. A tragédiában életét veszítette egy munkás, hárman súlyos állapotban a belgrádi katonai kórház toxikológiai osztályán fekszenek. Kedden az éjszakai órákban mérgezéses tünetekkel kerültek kórházba a Hidro-servis dolgozói, és a negyvenéves Milivoj Mičićen már nem tudtak segíteni, ketten pedig még mindig életveszélyes állapotban vannak. A dolgozók a Hidro-servis munkásaiként a szennyvízelvezető csatornánál dogoztak, Mičić eddig ismeretlen okokból belépett, esetleg beleesett a kanálisba, társai pedig megpróbálták kimenteni. A hivatalos jelentés szerint évtizedes gyakorlattal rendelkező munkásokról van szó, és megfelelő védőöltözetet viseltek.

Miért kellett meghalnia a gyár nagy tapasztalattal rendelkező munkásának, vajon figyelmetlenségéből, vagy a felelősség valaki mást terhel? A kivizsgálás folyamatban van. Természetesen a súlyos balesetnek büntetőjogi következményei is lesznek. Gondatlan veszélyeztetés címén a munkavezetőket, a tulajdonost is felelősségre vonják, akik esetleg nem tartották be a munkavédelmi előírásokat, és ezzel tragédiát okoztak. Bármi lesz is a végeredmény, ez már nem vigasz azoknak, akik közeli hozzátartozót veszítettek el.

A munkahelyi baleseti statisztikák a világon is igen lehangolóak. Világszerte több ember sérül meg munkahelyi, mint közlekedési balesetben. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet becslése szerint naponta hatezer ember hal meg munkahelyi baleset vagy olyan betegség következtében, melyet munkahelyén szerzett. Évente mintegy 270 millió kisebb-nagyobb baleset történik a munkahelyeken. A nemzeti jövedelem közel 4 százalékát fordítjuk gyógykezelésre, illetve betegállomány utáni térítésekre. A mérgező anyagok szivárgása, nem szakszerű

használata tavaly 438 ezer emberéletet követelt, és a rettegett daganatos megbetegedések tíz százaléka a munkahelyi ártalmak következménye. A statisztikák szerint legtöbb munkabaleset az építőiparban, a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban történik. Az is megállapították, hogy a munkahelyi balesetek szempontjából a hajnali három óra számít a legveszélyesebb időszaknak. A kimerítő éjszakai munkát végzők egyébként is nagy testi-lelki terhelésnek vannak kitéve, gyorsabban használódnak el, természetes bioritmusok felbomlik, de családi életüket is veszélyezteti a kialakuló álmatlanság, a kimerültség, a depresszió. A három műszakban dolgozók életritmusa is felborul, a szabadnapok általában nem a hétvégére esnek. Éjszakai munka után a nappali alvás nem olyan nyugodt és pihentető, másrészt viszont sokan, elsősorban a nők, folytatják a háztartás körüli teendők végzésével napjukat. És a munkahelyi stresszártalmakról még nem is esett szó, amelyet sokan szükséges rosszként tartanak nyilván, hosszú távon azonban a betegszabadságon töltött napok számát növelik. A stressz kiváltó oka lehet a bizonytalan pozíció, a munka és feladatkör, a fizetés, a napi hajsza – a piaci versenyben áruba bocsátjuk az egészségünket. Sok esetben a munkáltatók nem teremtik meg a biztonságos munkavégzéshez szükséges feltételeket, a balesetek igazi okait pedig igyekeznek eltussolni.

Nem javul a munkabaleseti statisztika, és a halálos kimenetelű baleseteket illetően sem mutatkozik javulás, pedig sokat tudunk a veszélyes technológiákról, a zajártalomról, káros rezgésekről, a megfelelő világítás szükségességéről, ismerjük a különböző riasztó- és jelzőberendezéseket, és ma már komoly védőfelszerelések is léteznek, amelyekkel a veszélyeket elháríthatjuk, minimálisra csökkenthetjük. A fejtvédő sisak, hegesztőpajzs, szemüveg, védőruha és lábbeli, szájvédő maszk, biztonsági heveder beszerzése, rendszeres és szakszerű használata nem csak pénzkérdés. A munkáltatók számára azonban a jó minőségű, de drága munkavédelmi eszközök beszerzése helyett inkább megéri kifizetni az ellenőrzés során talált mulasztások miatti bírságot. Néha azonban szerepet játszhat a baleset kialakulásában a munkások körében tapasztalható fegyelmezetlenség, a vészéllyel való kacérkodás, vagyis az emberi tényező is.

Ezen a területen sok még a tennivaló, és ezért is a világnap, hogy megálljunk egy pillanatra, és tisztelegjünk azok emléke előtt, akik foglalkozásuk körében elszenvedett sérülésben, vagy szakmájukkal összefüggő betegségben hunytak el.

A munkavédelemről szóló törvény az állami szervek, a munkáltatók és a munkavállalók számára egyaránt jogokkal és kötelezettsé-

gekkel jár – emlékeztet a tartományi munkaügyi, foglalkoztatási és a nemek közötti egyenrangúsággal foglalkozó titkárság a világnap kapcsán kiadott közleményében. Hazánk is aláírta azt a munkavédelmi egyezményt, amely a többi között a munkavédelmi szabályok betartására vonatkozik az iparban, a kereskedelemben, a mezőgazdaságban és az egészségügyben, valamint a levegő, a hangártalmakra és a rezgésekre vonatkozik. Gyakorlatbeli alkalmazásának, betartásának ellenőrzésére már májusban testületet hoznak létre tartományunkban annak érdekében, hogy a munkahelyen ne történjenek maradandó egészségügyi problémákat okozó és emberéletet követelő tragédiák.

Herceg Elizabetta, 2005

ÁPRILIS 29. – A TÁNC(MŰVÉSZET) VILÁGNAPJA

A tánc világnapját a Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) kezdeményezésére 1983-ban ünnepelték meg először a klasszikus balett óriásának tartott Jean-Georges Noverre-nak (1727–1810), az egyetemes táncművészet nagy megújítójának születésnapjára emlékezve. Ezt a napot táncelőadásokkal ünneplik szerte a világon. Ez a táncművészet legnagyobb ünnepe, amelyhez kapcsolódóan Magyarországon a Nemzeti Táncszínház és a Magyar Táncművészek Szövetsége 2000 óta fesztivált rendez.

A hagyomány segít abban, hogy megismerjük saját magunkat és társainkat. Ma már sok mindent tudunk, amit a régiek csak hittek. Világképünk sokkal teljesebbé és tudományosabbá vált, de az emberekről szóló ismereteinkben ma sem árt, ha az ő tudásukra, akár megérzéseikre támaszkodunk. A tudományosan kidolgozott módszerek mellett ma is hasznát vesszük életfelfogásuknak, s ma is valljuk, amit ők is tudtak: önbecsülés, „tartás” nélkül nem egész ember az ember. Önismeret nélkül pedig nincsen valós önbecsülés.

Népi műveltségünk megismerése, a néptánc szórakoztató vagy művészi formája egyaránt gazdagítja a résztvevőket, nézőket. A táncoló gyermek vagy felnőtt azonosul nagy történelmi múltú mozgáskultúránkkal, a táncot kísérő zenével, a viselkedési formákkal, öltözködési szokásokkal. Meggyőződésemre és eddigi tapasztalataimra hivatkozva világosan látom a „hagyomány módszer”-nek bizonyosságát és hasznosságát. A magyar nép híven ragaszkodott szokásaihoz, nem semmisült meg és nem olvadt be más népek közé. Vajon csoda ez? Nem. Tudatos, szándékos, megfontolt életforma.

Olyan életforma, amelyet egy „Hatalmas Erő” irányít. Ennek az Erőnek a segítői az Igazságosság, a Mértékletesség, a Bátorság és a Bölcsesség. Mindennek köszönhetően létezik nemzetünk, hagyományunk ma is él.

A tánc általában a test belső indulatából származik, amely örömből fakad és a test minden rend nélkül való mozgatását jelenti. Ilyen értelemben táncnak nevezhetjük az állatok szökellését, fickándozását, keringését is. Szorosabb értelemben azonban csak az emberi test meghatározott rend és ritmus szerint való mozgatását nevezzük táncnak.

A tánc milyensége több tényezőtől függ: az öröm okától és nagyságától, a temperamentumtól, az egyéni rátermettségtől, a kortól és a műveltségtől. Az öröm oka és nagysága ugyanannál az egyénnél más-más színezetet ad a táncnak. Nagyobb örömnél a testmozgás rendszerint gyorsabb, kisebbnél pedig lassúbb. A hevesebb vérű ember tánca is hevesebb, s a higgadtabb nyugodtabb, kimertebb. Az egyéni rátermettség is eltérő az embereknél. Egyiknek jobb a ritmusérzéke, mint a másoknak; egyiknek a természete fogékonyabb a különféle táncmozdulatok iránt, mint a másoknak. A kor is befolyásolja a tánc milyenségét. Ugyanaz a tánc mást mutat az egyén fiatalabb, illetve idősebb korában.

Végül a műveltség szintén meghatározólag hat a táncra. A műveltebb, tanultabb emberek tánca rendezettebb, harmonikusabb, a kevésbé művelteké viszont zavarosabb, mértékeket nem ismerő. Mivel a valódi tánc mindig belső indulatnak (örömmézés) a megnyilatkozása, következésképpen külsőleg olyan bélyeg, amely a lelki tulajdonságot, a személyiséget láthatóvá, mások számára is nyilvánvalóvá teszi. Nincs titok. Más a büszke, tiszta lelkű és más a megalázkodó, szolgalelkű ember tánca.

Kellő mértékkel és móddal a tánc a lélekre gyönyörködtetésen kívül nyugtató, frissítő hatással is van, a test mozgását, a járást harmonikusná, ritmikussá teszi. Ez a magyarázata annak, hogy minden kor és nemzet előtt becsülete volt, olyannyira, hogy még az istentiszteletnek a részét is képezte.

A tánc nem testgyakorlat, nem tréning. Egy tánc annál szebb, minél jobban láttatja a mozdulatokon a lelki tulajdonságokat, a belső jellemet. Ha a mozgások nem csapnak ki a természetesség határaitól és a lelkiállapottal összhangban vannak, a tánc nem pusztán a táncolónak ad élvezetet, hanem a szemlélőkben is kialakul egyfajta gyönyörködtető hatás.

Ahogy különböznek az egyes emberek táncai, úgy különbözik a nemzetek táncolási módja is. Mint ahogy a szívből jövő tánc tükre

az egyéniségnek, úgy a nemzeti tánc is híven mutatja az illető nép belső karakterét, alkotó tulajdonságait. Vajon a mi táncunk nem tükrözi-e híven nemzetünk méltóságát, büszkeségét, szabadságszeretetét? (Félek kimondani, de úgy érzem, ez a kérdés-megállapítás már csak a régmúlt időkre vonatkoztatható. A magyar tánc nem való gerinctelen, meghunyászkodó embereknek.)

A táji-tagoltsági, művelődésbeli kölcsönhatások folytán a nemzetek eltanulják egymás táncait, de legszebben mindegyik azt a táncot járja, amely nemzeti sajátosságából fakad.

A tánc világnapját 1983-óta ünnepeljük, és Jean-Georges Noverre születésnapjához (április 29.) kötődik. Noverre elképzelése az volt a táncról (balettről), hogy egy történetet a lehető legközvetlenebb módon kell elmondani. Az ő nevéhez fűződik a Ballet d'Action (a balett történetének kibontakoztatására használt cselekmény). Ezáltal lehetőség nyílt emberi érzésekről szóló történetek megjelenítésére. Többek között rámutatott arra, hogy a zenésznek, a koreográfusnak és a tervezőnek együtt kell dolgoznia.

1981 előtt még nem volt divat, hogy a szakmák, a művészetek világnapot válasszanak maguknak, amely gondolatilag és érzelmileg összefogja a nemzetközi társadalmat. A Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) Táncbizottságának (The International Dance Council, Conseil International de la Danse, CID) egyik ülésén merült fel az a kérdés, hogy a táncnak miért nincs világnapja. Tárgyalások eredményeképpen Noverre születésnapját választották, hiszen ő volt az, aki elsőként hirdette, hogy ne csak táncoljunk, hanem közöljünk is valamit a mozdulatokkal. Így hát az ITI döntése óta ezen a napon ünnepel a világ táncos társadalma. Mit is? Valamit, amit szavakkal nehezen lehet megfogalmazni; valamit, ami érzéki; ami valamit közöl, de nem beszél. Néha csak gyönyörködött. Eredője az emberi lélek, és mindig az emberi lélek felé irányul. Az ember táncol örömeiben, bánatában, táncol a párjának vagy a párjával, táncol közönség vagy egy kis közösség előtt. Az egy helyen, együtt táncoló emberek közösséget alkotnak.

A tánc az egyik legősibb örökségünk. Vigyázzunk rá, és ne adjuk semmiért sem, mint ahogyan azt elődeink tették. Vigyázzunk rá együtt! Vigyázzunk együtt arra, hogy megmaradjon tisztaságában és méltóságában! Vigyázzunk együtt arra, hogy legyen módunk, alkalmunk és lehetőségünk táncolni! Közös kincsünket adjuk tovább az utókornak, közben ne felejtünk el kellő alázattal fordulni feléje!

■ ■ ■

Május ■

■ ■ ■

■

MÁJUS 1. – A MUNKA NEMZETKÖZI ÜNNEPE

A munkavállalók szolidaritási napja. A nemzetközi munkásmozgalom – II. Internacionálé megalakulásának – ünnepe 1889 óta. Május 1. és 2. Szerbia állami ünnepe, ha 2. vasárnapra esik, akkor a következő nap is ünnep.

Május 1-je a II. Internacionálé párizsi döntése alapján 1890 óta a munkások nemzetközi ünnepe annak emlékére, hogy az Amerikai Egyesült Államokban 1886-ban ezen a napon sztrájkok és demonstrációk voltak a 8 órás munkaidőért.

A munka ünnepe a hivatalos állami szabadnap, mely a munkások által elért gazdasági és szociális vívmányokat hivatott megünnepelni.

Május 1-je hasonló tartalommal katolikus ünnep is Munkás Szent József, a munkások védőszentje tiszteletére. (Az ugyannerre a napra eső kereszténység előtti európai pogány ünnepek, mint pl. a Beltane vagy a hagyományok, mint a májusfa állítása, más eredetűek és tartalmúak.)

Eredete

Előzményei egészen a brit ipari forradalomig nyúlnak vissza, amikor egy gyártulajdonos, Robert Owen 1817-ben megfogalmazta és közzétette a munkások követelését, benne többek között az addig 10-16 órás munkaidő nyolc órára csökkentését, a roppant hangzatos – hazánkban a Beatrice együttes által is feldolgozott – Nyolc óra munka, nyolc óra pihenés, nyolc óra egyéb tevékenység (Eight hours labour, Eight hours recreation, Eight hours rest) szlogennel.

A követelés érvényre juttatása végett több kisebb tüntetést, illetve sztrájkot is tartottak, azonban a mozgalom gyorsan kifulladásra került, mert törvényi szabályozás híján ezeket az alkalmazottakat hamar elbocsátották, és más gyárak sem voltak hajlandók felvenni őket. Habár 1847-ben a nők és gyerekek munkaidejét 10 órában maximalizálták Nagy-Britanniában és gyarmatain, egészen 1856. április 21-ig a kérdésben nem történt előrelépés. Ezen a napon léptek sztrájkba az ausztráliai Melbourne városában a kőművesek és építőmunkások, hogy a Melbourne-i Egyetemtől az ausztrál Parlamentig menetelve követeljék a 8 órás munkaidő bevezetését a kontinensen. Akciójuk sikerrel zárult, még csak a fizetésük sem lett kevesebb a rövidebb munkaidő ellenére, így egyben a világon első alkalommal sikerült egy szervezett munkácsi csoportnak (későbbi nevén szakszervezetnek)

bármiféle sikert is elérni fizetésmegvonás és retorziók nélkül. Ez a siker is nagyban inspirálta a munka ünnepének ötletét, illetve a majálisok megszületését.

A dátum kiválasztása

1886. május 1-jén a chicagói munkásszakszervezetek a nyolcórás munkaidő bevezetéséért sztrájkot szerveztek, melyet május 4-én a haymarketi zavargás zárt le, mikor a tüntető munkások közé vegyült anarchisták egy bombát dobtak a rendőrök közé, akik viszonzásul azonnal tüzet nyitottak. Több tucat sebesült maradt a helyszínen, akik félve a letartóztatástól nem mentek kórházba. Összesen 11 ember (7 rendőr és 4 tüntető) vesztette életét. A későbbi perek során nyolc szocialista-anarchistát állítottak bíróság elé Mathias J. Degan rendőr meggyilkolásának vádjával. Louis Lingg, August Spies, Albert Parsons, Adolph Fischer, és George Engel halálos ítéletet kapott, míg másik három társuk Michael Schwab és Samuel Fielden életfogytiglani, illetve Oscar Neeble 15 éves börtönbüntetést kaptak, de kormányzói kegyelem útján mindhárman kiszabadultak 1893-ban.

1889. július 14-én Párizsban megalakult a II. Internacionálé (1889–1916 között működött, a munkásság szervezeteinek nemzetközi egyesülése volt), melyen úgy határoztak, hogy a három évvel korábbi chicagói tüntetés kezdetének negyedik évfordulóján, 1890. május 1-jén a szakszervezetek és egyéb munkásszerveződések együtt vonuljanak fel országszerte a nyolcórás munkaidő bevezetéséért, ahol az még nem történt meg, illetve a nemzetközi szolidaritás kifejezéséért. A tüntetések az Egyesült Államokban olyan jól sikerültek, hogy a II. kongresszuson, 1891-ben május elsejét hivatalosan is a „munkásosztály nemzetközi összefogásának harcos ünnepévé” nyilvánították. (Szintén ez az Internacionálé deklarálta 1910-ben a VIII. kongresszusán a nők választójogának elérése céljából, szolidaritásból március 8-át nemzetközi nőnappá.)

1904-ben az amszterdami kongresszuson ismét egy felhívást adtak ki, miszerint: „Minden ország összes szociáldemokrata pártja és hasonló kötődésű bármilyen szervezete nagy erővel demonstráljon május elsején a nyolcórás munkaidő bevezetéséért, a proletariátus osztályszükségleteiért és az egyetemes békéért.” Mivelhogy erre a legkézenfekvőbbnek a sztrájk ígérkezett, elfogadtak és kihirdettek egy felszólítást is, melyben kijelentették, hogy „a Föld összes országában kötelező minden munkás-proletár szervezetnek május elsején

felfüggeszteni a munkát mindenhol, ahol az a munkások testi épségének veszélyeztetése nélkül csak lehetséges”.

Nemzeti ünneppé válása

A nemzetközi szocialista és munkásmozgalmak térnyerésével és növekedésével együtt bővültek a munkások jogai és lehetőségei is, a hagyományosan munkásünnepnek számító május 1. pedig a XX. század folyamán lassan nemzeti ünneppé nőtte ki magát, először a Szovjetunióban, majd a II. világháború után kialakult szocialista-kommunista keleti blokk országaiban, illetve a világ más pontjain később született azonos ideológiájú államokban, ahol (épp az ideológiából kifolyólag) az egyik legnagyobb nemzetközi szocialista ünneppé vált.

Munkás Szent József

Május 1-jén nemcsak a munkások, de a katolikusok is ünnepelnek Jézus nevelőatyjára, az ácsra emlékezve. Munkás Szent József ünnepét 1955. május 1-jén rendelte el XII. Piusz pápa. Korábban a szent tiszteletének hónapja általában március volt, Magyarországon is.

A munka becsületéért

Két ellentétes folyamat játszódik le a munka világában, és ez nyomtára bélyegét az idei május elsejei ünnepekre. Az egyik folyamat a munka leértékelődését jelzi. A globalizálódásnak nevezett folyamat ugyanis odáig jutott, hogy ma az európai és az amerikai munkásnak a kínaival (aki ma annyit keres, mint az angol munkás 100 évvel ezelőtt) és az indiaival kell felvennie a versenyt. Sőt oda jut, hogy lassan a robotok veszik át azt a munkát, amelyet ma ember végez. (Csak a General Motors gyáraiban 50 000 robot működik, és a számítások szerint 2050-ben az USA-ban robotok végzik annak a munkának a felét, amelyet ma ember végez.) A munka öröme és biztonsága helyébe az állástalanság veszélye lépett. (A Nemzetközi Munkaügyirodától közölte, hogy 2008-ban a világban 5 millióval nő a munkanélküliek száma.) Az egész életre szóló, sőt apáról fiúra szálló munkahelyek és foglalkozások már a múltéi. (Egy amerikai munkás élete folyamán átlagosan tizenegyszer cserél állást.) A dolgozó mind nagyobb tehernek érzi a munkát. (Az amerikai munkások 62 százaléka nehéznek, sőt 53 száza-

léka „nagyon fárasztónak” tartja munkáját.) Mind nagyobb veszéllyé lesz a munkahelyi stressz, sőt mind gyakoribbá válik a munkahelyi problémák miatt elkövetett öngyilkosság. (A francia foglalkoztatásügyi miniszter „valóságos öngyilkossági hullámról” beszélt azzal a jelentéssel kapcsolatban, amely náluk készült A munka pszihoszociális következményeiről.) És mindezzel vele jár, hogy a munkások lassan maguk adják fel eddigi vívmányaikat – a munkaidő megrövidítését, a hosszabb évi szabadságot, a szakszervezeti jogokat –, csak hogy megőrizzék állásukat. Mert szépen hangzott a „munkásököl – vasököl” korszakának jelszava: fizessen a tőke! A tőke azonban nem fizet, hanem ha megszorítják, fogja magát és elköltözik.

A másik folyamat viszont az jelzi, hogy a munka mind fontosabb helyet kap az ember életében. Hol van már az az idő, amikor az ember azt hitte, hogy élete akkor kezdődik, amikor a dolga véget ér, így azért küzdött, hogy munkájának elvégzése után minél több ideje maradjon. Harcolt azért, hogy minél rövidebb legyen a munkaidő, minél hosszabb a nyári szabadság. Most már ott tartanak, hogy a multinacionális vállalatok horribilis összegeket fizetnek embereknek, akik a vállalatnak élnek. (Egyetlen francia autógyár hat élvezetője 2006-ban 107,3 millió eurót keresett.) De a kisebb fizetésűektől éppúgy elvárják, hogy ne törődjenek a munkaidővel, haza is vigyék a munkát, elaprózva éljenek a csökkentett évi szabadság jogával. (A japánokról mondják, hogy napi 12 órát dolgoznak, de az Európai Unió is lemondott arról, hogy szabályozásával rendet teremtsen: 1993-ban kimondta, hogy a heti munkaidő nem lehet több 48 óránál, és egy teljes 24 órás pihenőnap jár vele; de ezt a rendelkezést már 2004-ben revízió alá vette megelégedve annyival, hogy kimondta: a heti túlóra nem lehet 65 óránál több, „hacsak a kollektív szerződés másképp nem rendelkezik”. Az amerikaiak már ott tartanak, hogy átlagosan 6 óra 40 percet alszanak, és a sok munka meg a kialvatlanság miatt közülük minden ötödik elveszítette érdeklődését még a szex iránt is.)

Az ember önmagát hajszolja – ez tette olyan hatékonyá az áru-termelés rendszerét. Minden más rendszer a vallás parancsával és az állami erőszakkal kiegészített kényszernek valamilyen formájával bírta rá az embert, hogy elvégezze a terhernek tartott munkáját. (Azzal, hogy a szocializmus a munkaversenyekkel, sztahanovista mozgalmakkal még a „lelkessedést” is beépítette a kényszernek ebbe a rendszerébe.) A kapitalizmus az egyetlen rendszer, amely módot talált arra, hogy az embert rábírja: maga hajszolja önmagát! A globalizálódással járó világ e tekintetben hozott kettős változást.

Egyrészt kíméletlenebbé tette a hajsza hajtóerejét, a versenyt, amely a társadalmi különbségek fokozódásával azzal jár, hogy jaj annak, aki ebben a versenyben lemarad. Másrészt ebben a versenyben a munkát csapásnak, Ádámot az isteni parancs megszegése miatt sújtó büntetésnek érző zsidó-keresztény civilizáció embere szemben találja magát a kínaival, akinek vallása a kötelezettségek teljesítését állítja az ember életének a középpontjába, meg az indiaival, akinek vallása azt tanítja: azért él, hogy szavatolja magának a felsőbbrendű életben való újjászületést, megakadályozza, hogy következő életében még alacsonyabb rendű életet éljen.

Ez a helyzet szüli azt a törekvést, hogy létrehozzák annak az ideológiai megindoklását is, hogy a fehér ember is természetesnek vegye, elfogadja a globalizált világ parancsát: a munkának kell kitöltenie életét, nyugodjon bele, hogy nem a szabadidő, hanem a munka életének nemcsak fontosabb, de igazibb része is. Jellemző, hogy a franciák által *valeur travail*-nak (a munka értékének), az angolok által *work ethic*-nek (munkaerkölcsnek) nevezett jelszót mind többször emlegetik, ezeknek a fogalmaknak mind nagyobb fontosságot tulajdonítanak. De jellemző az is, hogy a munkának az átértékelése olyan fontos helyett kapott a francia elnökválasztási kampányban. A különbség az volt, hogy a baloldal jelöltje, Ségolène Royal csak a munka megbecsülését nyomatékosította kiemelve, hogy „egy gazdaság egészsége attól függ, mennyire becsüli meg a munkát”. Nicolas Sarkozy, a jobboldal jelöltje viszont azt hangsúlyozta, hogy szakítani akar azzal a hozzáállással, amely a szabadidőt a munka fölé helyezi, a munkátlanságban látja az eszményképet, „a politikával, amely 30 éve leértékeli a munkát, erősíti azt, ami a franciákat akadályozza a munkában, demoralizálja és elszegényíti azokat, akik dolgoznak”. És az idén május elsejét már annak az eltökéltségnek a jegyében ünnepelték, hogy ha már mind fontosabbá teszik a munkát, akkor becsüljék is meg.

Bálint István, 2008

MÁJUS 3. – A SAJTÓSZABADSÁG NAPJA

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése 1993. december 20-án (a 48/432. számú határozattal) nyilvánította május 3-át a nemzetközi sajtószabadság napjává (annak emlékére, hogy 1991. május 3-án tették közzé a Windhoek-nyilatkozatot, amelyben az afrikai népeknek a független és pluarista sajtóhoz való jogát fogalmazták meg). Ezen

a napon világszerte megemlékeznek azokról az újságírókról, akiket munkavégzés közben gyilkoltak meg.

A sajtószabadság, az újságírók biztonsága és az újságírók elleni támadások büntetlenül maradása volt a fő témája a sajtószabadság világnapja alkalmából 2007. május 3-án megtartott központi ünnepségnek, melyre az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Művelődési Szervezete (UNESCO) szervezésében került sor Kolumbiában. Szerbiában az Öt perc harsány csend elnevezésű akcióval kívánták felhívni a figyelmet az újságírók problémáira az újságírók szakmai és szakszervezetei.

– Az újságírás ma veszélyesebb, mint valaha. Több mint 500 újságírót öltek meg az utóbbi 10 évben, az esetek többségében azért, mert munkájukat végezték. Ezek a gyilkosságok nemcsak az egyének, hanem az egész társadalom ellen elkövetett támadások. Mégis, csak néhány gyilkos felett büneiért az igazságszolgáltatás színe előtt – jelentette ki Timothy Balding, az Újságok Világszövetségének elnöke.

E szervezet adatai szerint 2006-ban 110 újságírót és médiamunkást öltek meg világszerte, a legtöbbet Irakban (45) és a Fülöp-szigeteken (8), az idén (2007-ben – a szerk. megj.) pedig már 34-en estek áldozatul (16-an Irakban, ketten-ketten Afganisztánban, Oroszországban, Indonéziában és Mexikóban, valamint egy-egy újságíró lett gyilkosság áldozata Brazíliában, Kínában, Ghánában, Haitin, Peruban, a Fülöp-szigeteken, Szomáliában, Törökországban és Zimbabwéban). Az előző évekhez képest 2006-ban mintegy megduplázódott az újságíró-gyilkosságok száma, hiszen 2005-ben 58 újságírót öltek meg világszerte, 2004-ben 72-t, 2003-ban 53-at, 2002-ben 46-ot, 2001-ben pedig 60-at.

A sajtószabadság világnapjának megünneplésére 2007-ben a kolumbiai Medelinben, Guillermo Cano újságíró szülővárosában került sor, kinek tiszteletére az UNESCO már egy évtizede minden év május 3-án odaítéli a szabad sajtó díját. Canót, az *El Espectador* című napilap igazgatóját 1986-ban ölték meg feltételezhetően a kolumbiai kábítószerek-kereskedők megrendelésére, kiknek tevékenységéről az újságíró többször is cikkezett. A gyilkosokat azóta sem sikerült felfedni.

Koicsiró Macuura, az UNESCO főigazgatója a nemzetközi szakzsúri javaslatára az idén Anna Politkovskaját részesítette posztumusz Guillermo Cano-díjban. A csecsenföldi háborúról tudósító orosz újságírónőt tavaly (2006-ban – a szerk.megj.) gyilkolták meg lakásának közelében.

A Függetlenség Ágazati Sajtószakszervezet és a Szerbiai Újságírók Független Egyesülete felhívásában arra kérte az újságírókat, hogy ma (2007. május 3-án – a szerk. megj.) öt perccel dél előtt szakítsák meg

munkájukat, a médiaházakat pedig arra, hogy öt perc erejéig szüntessék be rendes műsoruk sugárzását. „Kérjük azokat a kollégákat, akik május 3-án munkafeladatot végeznek az állomáshelyükön kívül – különösen pedig ha a kormányiszervek, a helyi önkormányzati testületek vagy a pártok ülésén vesznek részt –, hogy csatlakozzanak az akciónkhoz, és 11.55-től 12.00-ig csendben álljanak, vagy hagyják el a helyiséget öt percre” – áll a két szervezet közleményében.

Ugyancsak a munkájuk ötperces beszüntetésére szólította fel a sajtóban dolgozókat a Szerbiai Újságírók Szakszervezete és a Szerbiai Újságírók Egyesülete. Az *Öt perc harsány csend* elnevezésű akciónkat a belgrádi Pionírok parkjában *Az olvasó* című szobornál ejtik meg, ahol felolvassák kiáltványukat, melyben a média dolgozóinak mind nehezebb helyzetére figyelmeztetnek. Ugyanitt átadják az újságírói díjakat is, melyeket a sajtószabadsághoz való hozzájárulásért ítélnék oda.

Szerbiában az újságírók ellen elkövetett támadások legújabb hullámában április folyamán halálosan megfenyegették Dinko Gruhonjićot, a Vajdasági Újságírók Független Társaságának elnökét, ezt követően gyilkosságot kíséreltek meg Dejan Anastasijević, a *Vreme* újságírója ellen, legutóbb pedig Miloš Vasićot, ugyancsak a *Vreme* munkatársát érte sérelem, akit a nemzeti frekvenciával rendelkező rádióadó műsorában fenyegettek meg likvidációval. Időközben két újságírót is megtámadtak Novi Pazarban, akik a vahabita vezér, Ismail Prentić temetéséről tudósítottak.

Bár az újságírók elleni támadásokat minden releváns állami és nemkormányzati szerv, illetve szervezet elítélte, a rendőrség egyetlen elkövetőt sem talált még meg. Ugyancsak homály fedí Dada Vujasinovićnak, a *Duga* újságírónőjének 1994. április 8-án gyanús körülmények között bekövetkezett halálát, Slavko Ćuruvijának, a *Dnevni Telegraph* és az *Evropljanin* tulajdonosának 1999. április 11-i meggyilkolását és Milan Pantićnak, a *Večernje Novosti* jagodinai tudósítójának 2001. június 11-én történt megölését.

A Freedom House, a szabadság fokát vizsgáló nemzetközi szervezet a sajtószabadságról szóló éves jelentésében Szerbiát azok közé az országok közé sorolja, melyekben részlegesen szabad a sajtó. A tanulmány a szerbiai helyzetképet taglaló részben megállapítja, hogy az új alkotmány szavatolja ugyan a médiumok szabadságát, ám a kormány, a médiumok tulajdonosai, a helyi tisztségviselők és az üzleti világ képviselői továbbra is megengedhetetlen nyomást gyakorolnak az újságírókra. A tanulmányban felróják a szerbiai parlamentnek, hogy a nemzetközi szinterről és a civil szervezetek részéről érkező kriti-

kák ellenére olyan módosító indítványokat fogadott el, amelyekkel a Szerbiai Műsorszórási Ügynökséget gazdaságilag és politikailag a hatalomhoz kötötte. Magukat a médiumokat említve a tanulmány megjegyzi, hogy azok aktívak a különböző politikai nézetek terjesztésében, de ugyanakkor az újságírók időnként öncenzúrát végeznek, és sokan kerülnek közülük a kényes politikai témákat.

MÁJUS ELSŐ VASÁRNAPJA – ANYÁK NAPJA

Az anyák tiszteletére először a görögök rendeztek tavaszi ünnepet az ókorban. Az újabb kori történelemben elsőként 1910-ben, Nyugat-Virginia államban ünnepelték az anyák napját. Egy évvel később már szinte minden állam jegyezte ezt a napot. 1914-ben Woodrow Wilson elnök hivatalosan is bejelentette, hogy az anyák napját nemzeti ünnepként, minden évben május második vasárnapján fogják tartani. Magyarországon az első megemlékezést 1925-ben szervezték, és az első vasárnapon ünneplik. Az ünnephez kapcsolódik, hogy Magyarországon 1990 óta az anyák napját követő hétfőn az anya nélkül nevelkedő gyermekek napját is megrendezik.

Takács Irén: Az édesanya

*Ha beteg vagy, fáradt,
És ha gyötör a bánat,
Betakar, vigasztal,
Megveti az ágyad.
Szeresd ezért nagyon
Az édesanyádat!*

Kevés olyan szívmengető ünnep van, mint amilyen az anyák napja. Ekkor köszöntjük édesanyánkat, megköszönve neki mindazt a szeretetet és gondoskodást, mellyel születésünk óta elhalmozott bennünket.

Az anyák tiszteletére rendezett ünnepségeket először az ősi Görögországban tartottak tavaszonként. Kegyelettel adóztak az istenek anyja, Rhea előtt. A XVII. századi Angliában az édesanyákat az anyavasárnapon köszöntötték, mely a nagyböjt negyedik hétféjére esett.

Az Egyesült Államokban Julia Ward Howe vetette fel az anyák napja gondolatát 1872-ben. Úgy vélte, hogy ezt az ünnepet a béke jegyében lehetne tölteni.

Az anyák napja hivatalos megtartásának kivívását a Philadelphiában élő Anna Jarvisnak tulajdonítják. Ezt az ügyet édesanyjára való megemlékezésnek szánta, aki 1905-ben hunyt el, és aki a XIX. század végén megpróbálta létrehozni az anyák barátságának napját. Ezzel a polgárháború okozta sebek gyógyulását igyekezett elősegíteni.

Két évvel anyja halála után Jarvis tartott egy, az elhunyt tiszteletére szóló ceremóniát. Ez annyira megindította, hogy hozzáfogott egy kampányhoz, melyben az anyák tiszteletére szánt hivatalos hétvégét kívánt kineveztetni.

De Jarvis sikere nemsokára visszajára fordult. 1923-ban keresetet nyújtott be, hogy állítsák le az anyák napi fesztivált. Felbőszítette ugyanis az elüzletiesedés. Az egyik, háborús anyákkal tartott összejövetelen az asszonyok fehér szegfűt árultak, hogy így gyűjtsenek pénzt. „Nem ezt akartam” – mondta Jarvis, aki egyébként a fehér szegfűt választotta az anyák szimbólumának. „A szép érzelmek napját akartam létrehozni, nem pedig a haszonszerzését” – jelentette ki.

Jarvis asszony 1948-ban teljesen visszás helyzetbe kerülve, 84 évesen halt meg. Gyermeke soha nem született, mert egész életét arra áldozta, hogy megakadályozza az általa alapított ünnep üzletté válását. Halála előtt úgy nyilatkozott, hogy sajnálja, hogy valaha is belefogott az anyák napja létrehozásába. Közben pedig májusonként szobáját megtöltötték a világ minden tájáról érkező üdvözlőlapok. Az emberek végül is őt tekintették az anyák napja anyjának.

Manapság, Jarvis igyekezetének hála, illetve későbbi ellenségeskedése ellenére, évente egyszer szerte a világon megemlékeznek az édesanyákról. Nem esik mindenhol ugyanarra az időpontra, bár Dániában, Finnországban, Olaszországban, Törökországban, Ausztráliában és Belgiumban ugyanabban időben tartják az anyák napja ünnepét, mint az Egyesült Államokban: május második vasárnapján.

MÁJUS 5. – EURÓPA NAPJA, AZ EURÓPA TANÁCS MEGALAPÍTÁSÁNAK NAPJA

Az 1945. május 5-én Londonban megalakult Európai Tanács (Council of Europe) Miniszteri Bizottsága 1964-ben határozta el a nap megünneplését. Célja, hogy az embereket szorosabban bevonják az európai egyesítési folyamatba.

A béke és az együttműködés szószólója

Az Európa Tanács (ET) 1945. május 5-i megalapítása az 1948. évi hágai Európa-kongresszus eszméinek a megvalósulását jelentette a tagországok közötti egység megteremtése, a közös örökséget képező eszmék és elvek védelme és fejlesztése, valamint a gazdasági és szociális haladás érdekében.

Az Európa Tanácsot 10 ország hozta létre (Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Norvégia, Olaszország és Svédország). Az ET mára csaknem egész Európát átfogja (tagjainak száma 47-re növekedett). Az európai országok közül csak Fehéroroszország (Belorusz Köztársaság), Monaco és a Szentszék (Vatikán) nem tagja az Európa Tanácsnak. Szerbia (a volt Szerbia és Montenegró államszövetség utáni jogfolytonosságból eredően) 2003. április 3-tól tagja az ET-nek.

Az ET nemzetközi kormányközi politikai szervezet, mely megalakulásakor három alapvető célt tűzött ki maga elé: nagyobb egység előmozdítása az európai államok között a közös elvek, eszmények: a pluralista demokrácia, a jogállamiság és az emberi jogok védelme és erősítése érdekében; az európai társadalmak problémáinak megoldása; a valódi európai kulturális identitás kialakulásának megőrzése és fejlesztése.

1949. évi megalapítása óta az ET a béke és az együttműködés szószólója Európában. Tevékenységének gyökerei a közös kulturális örökségben, az emberi jogokban és a demokráciában keresendők. A Miniszteri Bizottság 1964-ben május 5-ét Európa-napnak nyilvánította, hogy az embereket szorosabban bevonja az európai egyesítési folyamatba.

Valamennyi tagállam elkötelezte magát, hogy kormánya tevékenységének középpontjába az egyéni szabadság, az emberi méltóság és a jólét előmozdítását helyezi. A szervezet 800 millió európai polgárnak az emberi jogok, a demokrácia és a törvényesség melletti közös elkötelezettségét testesíti meg. Ezek az elvek alkotják minden valódi demokrácia alapját és az európaiak életét számos tekintetben átszövik.

Közép- és Kelet-Európában a berlini fal 1989. évi leomlása óta végbemenő politikai változások következtében a szervezet taglétszáma rohamosan nőtt, az ET valódi páneurópai szervezetté vált. Taglétszámának növekedésével párhuzamosan kezdeti célkitűzése kibővült a közép- és kelet-európai térségből újonnan belépő államok politikai, törvényhozási és alkotmányos reformjának végrehajtásához és megszilárdításához biztosított segítségnyújtással.

Az ET döntéshozó testülete a Miniszteri Bizottság (Committee of Ministers), amely a tagállamok külügyminisztereiből (vagy azok állandó képviselőiből) áll. A szervezet tanácskozó testülete a Parlamenti Közgyűlés (Parliamentary Assembly – PA), amelynek tagjait a nemzeti parlamentek jelölik ki. Az Európai Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa (Congress of Local and Regional Authorities of Europe – CLRAE) tanácsadó testület, amely a helyi és regionális önkormányzatokat képviseli. Titkársága nemzetközi tisztviselőkből áll, élén a főtitkárral. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (European Court of Human Rights) az (ET tagállamai által 1950. november 4-én Rómában aláírt) Emberi Jogok Európai Egyezménye által létrehozott bírói testület, amely biztosítja, hogy a szerződő államok eleget tegyenek az egyezményből eredő kötelezettségeiknek. Az ET székhelye az Európa Palota Strasbourgban (Franciaország).

Az ET fő célkitűzései: az emberi jogok, a pluralista demokrácia és a jogállamiság védelme; az európai kulturális önazonosság és sokszínűség tudatosítása és fejlesztésének előmozdítása; javaslatok az európai társadalmak előtt álló problémák megoldására (kisebbségek hátrányos megkülönböztetése, idegengyűlölet, intolerancia, környezetvédelem, emberi klónozás, AIDS, kábítószeres, szervezett bűnözés stb.), és segítségnyújtás Európa demokratikus stabilitásának megvalósításához a politikai, törvényhozási és alkotmányos reformok végrehajtásának támogatása révén.

Bozóki Antal, 2004

MÁJUS 9. – EURÓPA-NAP

Annak emlékére tartják, hogy 1950. május 9-én Robert Schuman kezdeményezte a francia és a német szén- és acéltermelés egyesítését, és e célból közös intézményrendszer létrehozását. Maga az elképzelés Jean Monnet-től származott, aki a háborúk elkerülése végett egy egységes Európa létrehozását sürgette.

Egyesülő Európa

Európa – mint ahogy világunk egészében nézve is – a második világháború után (remélhetőleg) véglegesen az egyesülés és egységesülés elképzelése megvalósításának útjára lépett.

A második világháborús pusztítás után megvalósuló európai integráció összetett diplomáciai, gazdasági és politikai lépések sorozata által

fokozatosan bontakozott ki és vált elmélyült folyamattá. Nem kis szerep jutott ebben az „emberi tényezőnek”, vagyis az integrációt sürgető, és elindításában tevékenyen résztvevő politikusoknak, akik eltökélték, hogy – az örökös háborúk ellenében és a fájdalmas tapasztalatokat követően – felülemelkednek ősi megosztottságukon és egymással szorosabb egységre lépve egy közös jövő megteremtésére törekednek.

A nemzetközi krónikások szerint elsőként Sir Winston Churchill 1946. szeptember 19-én, a zürichi egyetemen mondott beszédében vetette fel az „egyfajta Európai Egyesült Államok” létrehozásának gondolatát. Alig három évvel később – 1949. január 27–28-án – már létre is jött az Európa Tanács, melynek központja Strasbourg lett, s amelyhez 2007-ig 47, vagyis csaknem valamennyi európai állam csatlakozott.

A mai értelemben vett integrációs folyamat elindítójának azonban mégis Robert Schuman (1886–1963) francia külügyminisztert tartják, aki az ugyancsak francia politikus, közgazdász Jean Monnet (1888–1979) által inspirált, 1950. május 9-én Párizsban tartott sajtótájékoztatóján javaslatot tett arra, hogy Franciaország és a Német Szövetségi Köztársaság egy olyan új szervezetben egyesítse szén- és acélforrásait, amelyhez a későbbiekben más európai államok is csatlakozhatnak.

A javaslat, közismert nevén a Schuman-nyilatkozat (Schuman declaration) hívta életre az Európai Közösséget. Francia- és Németországon kívül Belgium, Hollandia, Luxemburg és Olaszország válaszolt a felhívásra, és 1951 áprilisában aláírták az első Szén- és Acélközösséget létrehozó Párizsi Szerződést, amit az európai integráció első lépcsőjeként szoktak emlegetni.

Az Európai Gazdasági Közösséget – amely az Európai Közösség, a későbbi Európai Unió alapját képezi – és az Európai Atomenergia Közösséget (Euratom) megalapító szerződéseket az Európai Szén- és Acélközösség tagállamai 1957. március 25-én írtak alá, és 1958. január 1-jén léptek életbe. Az EGK-t létrehozó szerződés bevezető részében fogalmazódtak meg az európai integráció legfontosabb céljai (pl. az európai népek integrációja, az országok gazdasági és társadalmi előrehaladása, a foglalkoztatás növelése, a jólét emelése, a béke és a szabadság megőrzése).

Az EK állam- és kormányfői 1985-ben a milánói csúcson elhatározták, hogy az európai jelképek sorába emelik a Schuman-deklaráció nyilvánosságra hozatalának – mint az integráció kezdetének – napját, s minden évben május 9-én ünneplik az úgynevezett Európa-napot, az

Európai Unió (EU) politikai egységét szimbolizáló jelképet (ami egyébként egybeesik a fasiszmus feletti 1945. május 9-i győzelem napjával).

Az Európai Közösség, illetve az EU tagállamainak száma – az integráció néha nehéz pillanatai és akadályai ellenére is – folyamatosan növekedett. Létrejötték hat országból állt, azóta huszonegy további állam csatlakozott hozzá az következő bővítési hullámokban:

ÉV	ORSZÁG
1957	Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg. (Nyugat-) Németország, Olaszország (alapító tagok)
1973	Dánia, Egyesült Királyság, Írország
1981	Görögország
1985	Grönland, mely 1979-ben önrendelkezést kapott Dániától, egy népszavazást követően kilépett
1986	Portugália, Spanyolország
1990	(Kelet-)Németország csatlakozik (Nyugat-) Németországhoz, így az EU részévé válik
1995	Ausztria, Finnország, Svédország
2004	Ciprus, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia Magyarország, Málta, Szlovákia, Szlovénia
2007	Bulgária, Románia Hollandiához csatlakozott 3 kis karib-tengeri sziget, így is bővült az EU területe

Az EU tagállamainak száma mostanáig tehát 27-re, népessége pedig 492,8 millióra nőtt.

Az ugyancsak csatlakozni szándékozó Törökország 1999. december 11-én, Horvátország pedig 2004. június 18-án megkapta a tagjelölt státust.

Az európai integrációs folyamat – az időnkénti nehézségek és akadályok ellenére – feltartóztathatatlanul halad előre. Guy Verhofstadt belga miniszterelnök szerint most már „nem is kérdés, hogy az Európai Egyesült Államok létrejön-e – csak az, mikor és hogyan”.

A lisszaboni Jeromos-kolostorban 2007. december 13-án az Európai Unió 27 tagállamának állam- és kormányfői, illetve külügyminiszterei aláírták az EU reformszerződését.

A ceremónia közel hatéves kínkeserves intézményi vitának vetett véget, amelyben először megszületett, majd (a franciósági és hollandiai népszavazási kudarcok után) meghalt az EU vezetői által 2004.

június 18-án Brüsszelben elfogadott alkotmányos szerződés, hogy most a „reformszerződés” képében térjen vissza, szinte ugyanazzal a tartalommal.

A lisszaboni megállapodás egy válsaggal fenyegető, bizonytalan-sággal teli két és fél éves időszakot zár le, s most az EU annak szentelheti teljes figyelmét, hogy a 27 tagország állampolgárai számára jobb életet, nagyobb biztonságot, több szolidaritást teremtsen, és mindezt fenntarthatóvá tegye. A lisszaboni szerződés az uniós intézmények átláthatóbb, hatékonyabb, kiszámíthatóbb működését teszi lehetővé, folytatódhat az integráció mélyítése és bővítése. Václáv Klaus cseh államfő 2009. november 3-án aláírta a lisszaboni szerződés ratifikációs dokumentumát. Az Európai Unió 27 tagállama közül Csehország utolsóként hagyta jóvá a lisszaboni szerződést. Ezzel elhárult az utolsó akadály is a szerződés hatályba lépése előtt. A lisszaboni szerződés, mely (a 6. cikke értelmében) 2009. december 1-jén lépett hatályba, korszerű intézményrendszert és optimalizált munkamódszereket biztosít az unió számára annak érdekében, hogy Európa hatékonyan és eredményesen tudjon megbirkózni korunk kihívásaival. Rohamosan változó világunkban az európai polgárok az uniótól várják, hogy választ keressen a globalizáció, az éghajlatváltozás, a demográfiai helyzet, a biztonság és az energiaügy terén jelentkező kérdésekre. A lisszaboni szerződés még jobban kiteljesíti a demokráciát Európában, és képessé teszi az uniót arra, hogy a jelenleginél is jobban elősegítse az európai polgárok érdekeinek érvényesülését.

A balkáni országok is az EU lehetséges tagjelöltjei, de a hivatalos tagjelölt státus megszerzése a stabilizációs és társulási megállapodás megvalósításának sikerességétől függ.

Az 1990-es években kitört délszláv háborúk miatt a volt Jugoszláv Szövetségi Köztársaság és az EU diplomáciai kapcsolatai csak 2001. május 31-én újultak meg. Szerbia Köztársaság Népképviselőháza – habár időközben kisebb-nagyobb intenzitással már folytak az EU-csatlakozási konzultációk – csak 2004. október 13-án fogadta el a határozatot az Európai Unióhoz való csatlakozásról.

A határozat „megerősíti Szerbia Köztársaság mint Szerbia és Montenegró államközössége tagjának az Európai Unió teljes jogú tagjává való gyorsított felvételét és a Békepartnerséghez való csatlakozást mint stratégiai és nemzeti célt, amelynek Szerbia Köztársaság Népképviselőháza a további munka során teljes és állandó támogatást nyújt”.

Az EU számos alkalommal hangoztatott hivatalos álláspontja szerint „Szerbiának is esélye van az EU-csatlakozásra, amennyiben Belgrád

teljesíti az EU által szabott különböző feltételeket, közöttük azt, hogy hogyan működjön együtt a délszláv háborús bűnököt kivizsgáló hágai Nemzetközi Törvényszékkel”. Ennek bekövetkezését azonban szinte lehetetlen előrelátni. A nemzeti fejlesztési stratégia szerint 2013 az az év, „amikor Szerbia gazdaságilag készen állhat majd az EU-s csatlakozásra”, ha erre a politikai feltételek is megteremtődnek addig.

Bozóki Antal, 2007

MÁJUS 10. – A MADARAK ÉS A FÁK NAPJA

Az 1800-as évek végétől szemlátomást pusztult erdő, mező. 1902. március 19-én Párizsban az európai államok egyezményt kötöttek a mezőgazdaságban hasznos madarak védelme érdekében. Az egyezmény aláírói között volt Magyarország is. Ugyanebben az évben Chernel István ornitológus először szervezte meg az országban a madarak és a fák napját, amelynek megünneplését az 1906. évi I. törvénycikk írta elő.

Hivatalos bevezetésére Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter körrendeletet adott ki, amely szerint e napon eper- vagy más gyümölcsfákat kellett ültetni, illetve öntözni, és meg kellett emlékezni a hasznos madarokról. Az állatvédő egyesület és a Magyar Ornitológiai Központ – Herman Ottó irányításával – jelentősen támogatta ezt a nemes mozgalmat. Századunk első felében minden májusban sor is került erre a programra. A második világháború után sokat veszített népszerűségéből. A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 1994. áprilisi rendeletében kijelölte a madarak és fák napjának időpontját. Ez évtől kezdődően országosan május 10-én ünneplik e jeles napot.

A fa állandó áradó növekedése, mélységekből való ömlése zavartalan, mert a táplálékkal egybenöttl. Ételével szakadatlan érintkezésben van. Növése szünet nélküli. A táplálék a föld. A fa a földet szívja, mindig mélyebbre és mélyebbre nyúl bele. De a fa nem parazita. Nem öli a földet, hanem alkalmat ad neki arra, hogy magát elajándékozza. A kötés kölcsönös, a gyökér befúródik a földbe, hogy kaphasson, a föld magába húzza a gyökeret, hogy adhasson. Az, hogy valami van, még nem jelent semmit, minden, ami van, csak az adásban, az elajándékozásban nyer jelentőséget. Ez minden viszony alapja, s ebben a viszonyban az, aki ad, mélyebbről van kötve, mint az, aki kap, mert nem a szükséglet köti, hanem a bőség. Az igazi kényszer sohasem a hiányok betöltése, hanem a fölösleg elajándékozása. Aki

ad, az elfogadóra jobban rá van szorulva, mint aki elfogad, az adakozóra. Hálája is mélyebb, büszkesége is, diadala is. Ebben az az adás előkelősége, az adás csendes előkelősége, ami a földé.

A fa lényének élő és megnyugtató volta, a földdel való megszakíthatatlan együttélése és ebből következik a másik, még lényegesebb, a fa kétneműsége.

A fában a nemeknek nincsen lehetősége, hogy egymástól független életet éljenek, nincs lehetősége, hogy ne adhassák magukat oda és ne adhassák magukat teljesen, mert nem merülhet fel az, hogy a kizárólagos egyesülés íze e nemegyesülésre való tekintettel legyen feltétlen és maradéktalan. Az egyesülés nyugodt belemerülés, a másik lénybe való elmerülés, beleszívódás és elmerülés, ahogy a folyók egymásba ömlenek és elkeverednek. A lény egzisztenciája kötve van a másik lényhez, ahogy Jaspers mondja. A közlésben jut kifejeződéshez, hogy a lény nem tud önmaga lenni, ha a másik nem tud önmaga lenni. Az ember csak akkor lehet teljes, ha az, akivel együtt van, teljes. Olyan emberrel, aki nem tudja vagy nem akarja önmaga teljességét, az ember nem tudhatja vagy nem akarhatja önmaga teljességét. Ezért rettenetesen áldatlan olyan másik féllal való együttlét, aki nem saját maga. Megakadályozza az embert abban, hogy saját maga lehessen. És ez az egzisztenciális főtörvény sehol sem olyan mélyről kötelező, mint a nemek között. A nemek viszonyában csak az a tökéletesen megnyugtató, ha az ember találkozik szembejövő önmagával, elindul egy rejtett világ felé, és a feleúton megtalálja önmagát, mint aki közeledőben van onnan, találkozik és egyesül vele. Az ember csak önmagával egyesül teljesen szabadon, csak önmagának szolgáltatja ki magát teljesen, mert csak önmagától nem fél. Csak annak adja magát az ember teljesen, akitől nem fél, ezért annak, aki onnan túlról jön, az embernek magának kell lennie. Minden egyéb odaadás részleges. Minden egyes egyesülés alkalmával marad a lényben belül egy rejtett őrség, felfegyverezve kirohanásra és ölelésre készen, tudja, hogy nem szolgáltatathatja ki magát maradéktalanul. Van benne félelem, gyengeség, óvatosság, elővigyázat, tartózkodás, gát, fal, merevség, távolság, szakadék. És ahol félelem, ott gyengeség, ott erődök és falak épülnek titkon, megkeményedik a sejt, ott elkezd minden üvegesedni és törni, ott van az erő:

*a szilárd és az erős a halálé,
a puha és a gyenge az életé,*

ahogy Lao-ce mondja:

*a gyenge legyőzi az erőset,
a lány legyőzi a keményet,
mindenki tudja a földön,
de senki se mer e szerint tenni,*

– csak a fa. A nemek megpuhulnak benne és meglágyulnak, örökké gyengék maradnak, gyengék, tele étellel, mint a rügy és a csecsemő, oly gyengék, frissek, üdék, puhák, örökké egymás levében főnek, egymásba izzadják nemük illatát, ők tudják, hogy nem az győz, aki kemény marad, hanem, aki meglágyul és enged és befogad és felad és feloldja önmagát, tudja, hogy az önfeladás nem a gyengeség, hanem az erő jele. Tudja, milyen rettentő örület azt hinni, az a helyzet ura, aki kevésbé szeret, aki inkább megtartja eszét, aki hidegebb marad, aki távolabb tartja magát – ez a tévedés, amin minden sors összetörik: a győzelem azé, aki inkább szeret, aki elveszti erejét, aki jobban áthevül, aki közelebb van, aki fel tud olvadni, aki meg tud semmisülni. A gyermek annak a nemét kapja, aki mélyebben adta fel önmagát az ölelés pillanatában, ez rajta a bélyeg. Ha az asszony tudott gyengébb és lágyabb lenni, a gyermek leány lesz, ha a férfi, fiú lesz, a gyermek neme az egyesülésben való megsemmisült odaadástól függ, annak a nemét kapja, aki gyengébb volt, mert az volt az erősebb. Mindig az győz, aki fel tudja adni énjét.

A fa nem tudja ezt. Csak az tud, aki nem tud. Ez a fa egzisztenciája. Ez a fa személyisége. Ez benne a mindenekfölött megnyugtató. Minden élőlény közül az, akinek életterve az ölelésben való feladásra épül fel. Aki a földdel, az étellel ölelkezik, s akiben a két nem állandó ölelésben tartja egymást s egymásba olvadja mézét. Ez a fa mélyen erotikus volta – ezért benne a csábítás, ezért a nyugalom, ezért a gyengeség, ezért az erő, ezért a csendes, puha tenyészet, az áradó élet – two ways and one will, két út és egy akarat.

Hamvas Béla: *Fák* (részletek)

MÁJUS 17. – TÁVKÖZLÉSI VILÁGNAP ÉS AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM VILÁGNAPJA

Május 17., amely korábban a távközlés világnapja volt a Nemzetközi Távközlési Egyesület kezdeményezésére, az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) 2006. március 27-i 60/252-es számú rezolúciója értelmében az információs társadalom világnapja.

E világnapot 1968 óta tartják annak emlékére, hogy 1865. május 17-én írták alá Párizsban húsz ország képviselői a Nemzetközi Távközlési Unió (International Telegraph Union, ITU) megalapító okmányt. A szervezet fő célja a távközlés fejlődésének elősegítése, a (távíró)hálózatok együttműködési képességének biztosítása volt. 1932 óta az ITU rövidítés a Nemzetközi Távközlési Uniót (International Telecommunication Union), mai nevén Nemzetközi Távközlési Egyesületet jelöli. Az egyesület 1947 óta az ENSZ szakosított szervezete, s közel 200 tagországa között van Magyarország is.

Az ITU ma is a telekommunikáció (infokommunikáció) egységesítési problémáinak megoldását igyekszik elősegíteni, például a harmadik generációs mobiltelefon-rendszerek, az internetes domain-nevek rendszere, a műholdas kommunikáció, a digitális műsorszórás koordinálása terén. Az ITU-tagországok a 2007. évi világnap központi témájának ezt választották: A fiatalokon múlik az információs társadalom kiépítése.

Az információs társadalom fejlettsége nagymértékben meghatározza az adott ország versenyképességét. Napjainkban rohamtempóban terjednek a fejlett távközlési technika eszközei. A világméretű számítógépes hálózat, az internet, amely a különböző rendszerű számítógépek között egységes hálózati nyelv segítségével teremt kommunikációt, mindenki számára könnyen elérhetővé teszi az információkat.

Az internethasználók száma nemzetközi átlagban évente mintegy 10 százalékkal nő: 2005 végén körülbelül egymilliárd, 2006 végén már 1,1-1,2 milliárd ember használta valamilyen rendszerességgel a világhálót. A legtöbb rendszeres internetező – a lakosság mintegy kétharmada – Észak-Amerikában él, Magyarország „eminens sereghajtó”, azaz a lakosság csupán egyharmada internetezik, de majdnem mindenki széles sávú kapcsolatton keresztül. (A széles sáv terjedése azért kulcsfontosságú, mert a világháló adta lehetőségeket csak gyors adatátvitel esetén lehet kihasználni.) Bár az Európai Unió felmérése szerint az utóbbi egy évben Magyarország lépett előre a legnagyobbat az e-közigazgatás területén (a 23. helyről a 14.-re), a hazai lakosság

60-70 százaléka gyakorlatilag digitálisan írástudatlan, azaz nem él az informatika nyújtotta előnyökkel.

2006-ban a mobilkommunikáció rekordot döntött: a világban egy év alatt 532 millió új előfizetést jegyeztek. Napjainkban 2,7 milliárd mobiltelefon-előfizető van a világon, globális szinten 41,4 százalékos, Európában 84 százalék körüli a mobilpenetráció. Míg Nyugat-Európában már 2006 közepén átlépte a mutató a 100 százalékot, Kelet-Európában ez a szám 2006 közepén 78 százalék volt. A tavaly eladott 1,02 milliárd készüléknek már több mint felét a fejlődő országokban értékesítették, s 2006 végén a Föld népességének 80 százaléka már mobilhálózatokkal lefedett területeken élt. A GfK piackutató regionális vizsgálata szerint a 75 százalékot kitevő közép-kelet-európai átlaghoz képest Magyarországon a lakosság 79 százaléka rendelkezik mobiltelefon-készülékkel, s 5 százalék azoknak az aránya, akik egynél több készüléket használnak.

Bacsonyi László, 2007

MÁJUS 31. – NEMDOHÁNYZÓ (DOHÁNYZÁSMENTES) VILÁGNAP

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Egészségügyi Világszervezete (WHO) már 1987-ben meghirdette a dohányzásmentes világnapot (World No Tobacco Day). A szervezet közgyűlése 1988. április 7-ét dohányfüstmentes világnappá (world no-smoking day) nyilvánította, majd még ugyanebben az évben elfogadott határozatával május 31-ét (a WHA42.19-es számú rezolúcióval) nemdohányzó világnappá nyilvánította.

A WHO 2003. évi közgyűlésén a(z akkori)192 tagállam egyhangúlag elfogadta a Dohányellenes Keretegyezményt (FCTC), s ezzel történelmi lépést tett a dohánymentes világ megvalósításához vezető úton.

Globális stratégiával az eredményig

Az FCTC-t az a felismerés hívta életre, hogy ha a világ népessége meg akarja védeni önmagát a dohány pusztító hatásaitól, ha meg akarunk előzni évi 5 millió halálesetet, a dohányipar világméretű, globális fenyegetésével szemben csak globális, egyeztetett stratégiával lehet eredményt elérni. Az FCTC-vel a dohányzás visszaszorításának ügye kilépett az egészség kérdésre korlátozott körből a gazdaság területére. Nem lehet ugyanis hatásosan megvédeni az emberek egészségét a

dohány ártalmaitól, nem tudjuk biztosítani az emberek jogát a tiszta levegőhöz, ha nem teszünk megfelelő lépéseket a dohánytermékek ára, a dohányárak adója, a dohánycsempészés, a dohányreklám és -promóció és az egyéb, gazdaságot érintő területeken.

Dohány és szegénység

A magasabb jövedelmű, iparilag fejlett országokban a dohánytermékek fogyasztása az elmúlt évtizedekben számottevően csökkent. A dohányipar, hogy pótolja az emiatt, valamint a dohányzás okozta halálozás következtében kieső fogyasztókat, új piacokat keres Közép- és Kelet-Európában, továbbá a harmadik világ országaiban. A közepes és alacsony jövedelmű országokban jelentősen nőtt a dohányfogyasztás – itt adják el az évi 5,7 billió cigaretta 60 százalékát. A fejlődő országokban főként a férfiak között emelkedik folyamatosan a dohányosok száma. A közepes jövedelmű országokban megkezdődött a felnőtt férfiak között a dohányzás visszaszorulása, de ezeken a területeken egyre több nő és fiatal dohányzik. A másik közös jellegzetességük a közepes jövedelmű országoknak, hogy összefüggés van az iskolázottság, a jövedelmi viszonyok és a dohányzási szokások között: az alacsonyabb iskolázottságú, alacsonyabb jövedelmű emberek közül többen dohányoznak. Ezek az emberek sokszor jövedelmük tetemes részét költik cigarettára, pedig korlátozott anyagi lehetőségeik miatt ez a pénz az élelemre, gyermekeik iskolázására, egészségés ruházkodására, lakáskörülményeik javítására fordítható összegből hiányzik. Közismert tapasztalat, hogy betegség és szegénység kéz a kézben jár. A cigarettára költött pénz miatt tovább romlik a dohányzás miatt amúgy is veszélyeztetett emberek egészségi állapota.

Dohány és gazdaság

A dohányipar a cigaretta adóemelésé, áremelésé ellen tiltakozva egyrészt a kis keresetű emberek védelmezőjeként állítja be önmagát, másrészt azal ijesztget, hogy a fogyasztás csökkenése miatt kevesebb lesz az állam adóbevétele. A tények ennek éppen az ellenkezőjét bizonyítják: 10%-os áremelés a fogyasztást csupán 3-8%-kal csökkenti, tehát az adóbevétel az áremelés ellenére emelkedik. Ezt a többletbevételt munkahelyteremtésre, felnőttoktatásra, lakásprogramokra fordíthatja az állam – tehát a cigarettaár emelése közvetve csökkentheti a szegénységet, javíthatja a rossz anyagi helyzetben lévő emberek életkörülményeit.

A *Hagyd abba és nyersz!* dohányzásról való leszokást segítő program 1994-ben indult Finnországból. Azóta minden földrészről egyre több és több ország csatlakozik a kétévente megrendezésre kerülő nemzetközi programhoz. A program lényege, hogy a dohányzást abbahagyni szándékozó személyeknek egy játékos lehetőséget adjunk a leszokásra.

Dohányzási statisztika

Németország „előkelő” helyen áll a dohányzással foglalkozó statisztikai rangsorokban, lakosságának közel negyede, 18-20 millió ember füstöl rendszeresen. Sok a fiatal dohányzó is: a 13–15 évesek több mint 10 százaléka, a 20 évnél fiatalabbak 15 százaléka a szenvedély rabja.

Évente 10-11 millióan halhatnak meg 2030-ig a dohányzás okozta betegségek miatt – állítja a 2004-ben közzétett felmérésében a WHO. Ez a legnagyobb ilyen jellegű felmérés. Ehhez hasonló felmérés eddig nem készült: a világ 150 országában egymillió kamaszt faggattak arról, hogyan is viszonyul a dohányzáshoz. Mint kiderült, a lányok hajlamosabbak rászokni a cigarettázásra, mint anyáik annak idején. Egyetlen példa erre: Afrikában ugrásszerűen megnőtt a nők száma a dohányzók körében. Míg korábban hét az egyhez volt az arány a füstimádó férfiak és nők között, jelenleg már 2,2 : 1 az arány. Éppen a nők arányának növekedése az, ami a korábbihoz képest új következtetés levonására ad okot.

Megfigyelhető, hogy amíg Nyugat-Európában csökkent, addig Kelet-Európában nőtt a dohányosok száma. Emellett az alacsonyabb jövedelműek között háromszor annyi a dohányos, és háromszor akora az esélyük is az ezzel kapcsolatos betegségekre, mint a magasabb jövedelműeknek. A fiatalságnál ugyanakkor eltűntek a nemenkénti és országonkénti különbségek a dohányzás tekintetében. Öt országban (Finnország, Izland, Olaszország, Szlovénia, Svédország) pedig 25 százalék alá esett a tizenöt évesnél idősebb dohányosok aránya a teljes lakosságon belül.

Számítások szerint a világon évente három és fél millió ember hal meg a dohányzás következtében, hazánkban ez a szám harminc-harmincötezerre tehető. A Gallup-intézet felmérése szerint a magyarok megfelelően tájékozottak a dohányzás kockázatairól, ennek ellenére nem csökken a dohányzók száma: évek óta az ország egyharmada cigarettázik. Szomorú tény, hogy a dohányosok között egyre több a nő és a fiatal.

Mérföldkövek a dohányzás történetében

1492. október 15. Kolumbusz Kristóf először találkozik dohányzó indiánokkal;
- 1531–1600 az első dohányültetvények Amerikában;
- 1556–1565 a dohány elterjed Franciaországban, Angliában és az Ibériai-félszigeten;
- 1560-as évek Jean Nicot, Franciaország portugáliai nagykövete leírja a dohány orvoslásban alkalmazható tulajdonságait, és tubákkal gyógyítja Medici Katalin migrénjét;
- 1586 Németországban megjelenik az első munka, ami óvatosságra int a dohány használatával kapcsolatban;
- 1604 I. Jakab angol király szerint „a dohányzás undorító a szemnek, förtelmes az orrnak, ártalmas az agynak és veszedelmes a tüdőnek”;
- 1614 a sevillai koldusok „feltalálják” a cigarettát;
- 1665 a nagy pestisjárvány idején a dohányzást védő hatásúnak gondolják;
- 1700-as évek az európai arisztokrácia tubákol;
- 1753 Carol Linné svéd botanikus a dohányt a nicotiana fajba sorolja, és két fajtáját – a *Nicotiana tabacumot* és a *Nicotiana rusticát* – írja le;
- 1800-as évek Amerikában elterjed a dohány rágása;
- 1826–1830 négy év alatt a tízezerszeresére nő az angol szivarimport;
- 1828 Ludwig Reimann és Wilhelm Posselt a nikotin farmakológiájáról írnak disszertációjukat, és arra a következtetésre jutnak, hogy az „veszedelmes mérég”;
- 1830-as évek az első dohányzásellenes mozgalmak az Egyesült Államokban;
- 1868 az angol parlament a Királyi Vasúttársaságot nemdohányzó kocsik forgalomba állítására kötelezi;
- 1881 bejegyzik a szabadalmat az első cigarettagyártó gépre;
- 1900-as évek világszerte elterjed a cigaretta;

- 1950-es évek egyértelművé válik a tüdőrák és a dohányzás közötti kapcsolat;
- 1963 cigarettaeladási csúcs az Egyesült Államokban;
- 1964 az amerikai tiszti főorvos kijelenti: „a dohányzás káros az egészségre”;
- 1971 az Egyesült Államokban betiltják a televíziós cigarettareklámokat;
- 1980-as évek átmeneti csökkenés után változatlanul magas a dohányzó fiatalok száma;
- 1990-es évek az Amerikából kiszoruló dohánygyárak a közép-kelet-európai országokat veszik célba;
- 1997 Amerikában először indítanak pereket a nagy dohánygyárak ellen cigaretta okozta egészségkárosodás miatt.

■ ■ ■

Jūnius ■

■ ■ ■

■

JÚNIUS 5. – KÖRNYEZETVÉDELMI VILÁGNAP

U Thant néhai ENSZ-főtthkár 1969-ben felhívással fordult a világ közvéleményéhez a veszélybe került földi élet megmentéséért. Az ENSZ felismerte a megoldás sürgös szükségességét, s konferenciát hívott össze. 1972. június 5-től 16-ig Stockholmban Ember és bioszféra címmel ülésezett az Egyesült Nemzetek Szervezetének környezetvédelmi világkonferenciája, amely az alábbi okmányokat dolgozta ki és ajánlotta megvalósításra:

- Nyilatkozat az emberi környezetről
- Nyilatkozat az irányelvekről
- Akcióprogramra vonatkozó javaslatok
- Szervezeti intézkedések

A *Nyilatkozat az irányelvekről* című okmányban szerepel: „Az embernek alapvetően joga van a szabadsághoz, egyenlőséghez és a megfelelő életfeltételekhez olyan minőségű környezetben, amely emberhez méltó és egészséges életre ad lehetőséget.” A világkonferencia javasolta az ENSZ-nek, hogy június 5-ét nyilvánítsa környezetvédelmi világnappá. A világnap célja, hogy az egyes emberek ráébredjenek egyéni felelősségükre s arra, hogy mindenkinek magának kell tennie valamit a környezet megóvásáért. A világszervezet közgyűlése az 1972. december 15-i 2994. (XXVII.) számú határozatával ezt a javaslatot elfogadta.

A világnap célja, hogy felébressze az emberekben a felelősségtudatot és rávegye őket arra, mindenkinek magának is tennie kell valamit természetes, épített, társadalmi és belső környezetünk megóvásáért, harmonikusabbá tételéért.

Ahogy mi okoztuk a klímaváltozást, épp úgy tehetünk is ellene. Mindenki hozzájárulhat ehhez a küzdelemhez, ha olyan döntéseket hoz, amelyek kifejezik a környezet iránti tiszteletet, üzente Európa polgárainak Stavros Dimas, az Európai Unió környezetvédelmi biztosa.

Az éghajlatváltozás a Föld összes országát érintő, globális fontosságú probléma. Ha nem teszünk azonnali lépéseket ellene, a világ, amelyben élünk, néhány évtized múlva gyökeresen megváltozik: a levegő átlaghőmérséklete növekszik, a sarkvidéki jégtakarók olvadása következtében megemelkedik az óceánok vízszintje, így szigetek és tengerpartok tűnhetnek el, egyre több vihar, áradás és aszály alakul ki.

Mindez oda vezet, hogy élelmiszer- és vízhiány léphet fel a világ számos területén, és egyes éghajlatra érzékeny állat- és növényfajok

– mint például a jegesmedvék, pingvinek – kihalnak. Lehetőségünk van mindezt megakadályozni, de ehhez szükség van arra, hogy a kormányok és az érintett iparágak vezetői mellett mindenki személyesen is szerepet vállaljon ebben a küzdelemben.

Kakasy Éva

JÚNIUS 14. – VÉRADÓK VILÁGNAPJA

A Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége és az Egészségügyi Világszervezet kezdeményezésére, a Véraló Szervezetek Nemzetközi Szövetsége és a Nemzetközi Vértranszfúziós (Vérátömlesztő) Szövetség támogatásával 2004-ben június 14-ét az önkéntes véradók világnapjává nyilvánította.

Ausztriában 1868-ban ezen a napon született Karl Landsteiner, aki Amerikában dolgozó kutatóorvosként fölfedezéseivel megteremtette a modern vérátömlesztés, a vérrel való gyógyítás alapjait.

Kutatásainak eredményeként az ABO vércsoportrendszerrel a századfordulón szerezhettünk tudomást, munkásságáért 1930-ban Nobel-díjat kapott, tíz évvel később pedig munkatársaival fölfedezte az Rh-faktort is. Érdemeinek elismeréseként fogadták el, hogy születésnapja, június 14. legyen az önkéntes véradók világnapja. Azé a hadseregnyi szerény, segítőkész, önzetlen emberé, akik közül mindegyik vállalja, hogy önmaga, a vére egy részét ajándékozza oda legtöbbször ismeretlen embertársa egészségének helyreállítása, életének megmentése céljából. Ösztönzi őket a vágy, hogy a betegek gyógyulásba vetett reményének kiteljesedését segítsék, hogy a hozzátartozók, barátok, ismerősök szerettüket egészségesen visszakapják.

Embernek milliói olyan személyeknek köszönhetik életüket, akikkel soha nem találkoznak – akik szabad akaratukból, ellenszolgáltatás nélkül adnak vért.

A véradók egy nagy családot képeznek. Bár személyesen nem mind ismerik egymást, érzik, hogy összetartoznak. Összekapcsolja őket a segíteni akarás szándéka, az embertárs iránt érzett felelősség. Összetartozásukat erősíti a Vöröskereszt is, amely szervezetnek egyik fontos megbízatása az önkéntes véradás eszméjének hirdetése, a véradás népszerűsítése, az akciók szervezése, a véradókkal való törődés, a róluk való gondoskodás. Komoly segítséget jelent ebben a transfúziós szolgálatok támogatása is, amelyek a gyógyító vér begyűjtésének szakmai részét végzik.

A véradók nemessége komoly cáfolat arra a nemrég elhangzott gondolatra, mely szerint a napról napra növekvő szegénységünkben sokkal súlyosabb a lelki, mint a gazdasági szegénységünk. Bizonyíték erre a véradók táborát évente gyarapító több ezer fiatal, a községekben a sokszoros véradások emlékére kiosztott több ezer jelvény és emlék-érem; de országos szinten, az előző évi kiemelkedő eredményekért is évente 8-12 elismerés talál gazdára.

A Föld népességének nagyobbik része azonban nem jut biztonságos vérhez. Évente mintegy 80 millió egység vért vesznek, de ennek mindössze 32 százaléka származik a fejlődő országokból, ahol pedig a népesség 82 százaléka él. Ezen túlmenően nagyon sok országban függnek a betegek családtagjainak vagy barátainak véradásától, és számos helyen a véradók ma is fizetséget kapnak. A világ minden tájáról származó példák azonban azt bizonyítják, hogy az önkéntes, térítésmentes véradók jelentik a biztonságos vérellátás alapját, mivel az ő esetükben a legkisebb az esélye életveszélyes fertőzések – mint a HIV vagy a hepatitisz vírus – átadásának. Ezekről az elfelejtett hősről emlékezünk meg a véradók világnapján.

JÚNIUS 20. – A MENEKÜLTEK VILÁGNAPJA

Az Afrikai Egységsszervezet indítványára 1975. június 20. óta minden évben megtartották az afrikai menekültek napját arra emlékezve, hogy 1974. június 20-án életbe lépett az egységsszervezet vezetőinek megállapodása. Ehhez a kezdeményezéshez csatlakozott 2000. december 4-én az ENSZ közgyűlése, amikor az 55/76-os számú határozatával ezt a napot a menekültek világnapjává nyilvánítja. Ezen a napon 2001 óta minden évben a hányatotott sorsú, hontalan maradt menekültekre emlékezünk.

Integráció vagy hazatérés

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) 2007. június 19-én közzétette, hogy a menekültek száma világszerte megközelíti a 10 milliót.¹ 2002 óta először regisztrálták a menekültek számának növekedését, ami elsősorban az iraki válsággal magyarázható.

1 A legújabb adatok szerint a világban 67 millió menekült van, a kényszerű elköltözést a legtöbb esetben a fegyveres összecsapások és a természeti katasztrófák okozzák, de hozzájárul a gazdasági stagnálás és az egyes kormányok által folytatott üldözés stb. is. 2007 folyamán 11,4 millió ember kényszerült arra, hogy elhagyja hazáját, egy évvel korábban pedig 9,6 millió – olvasható az UNHCR 2008. évi jelentésében. (R. S.: Klimatske promene raspiruju sukobe. *Danas*, 2008. június 18. 16.)

E szervezet adatai szerint Szerbiában körülbelül 104 000 személy rendelkezik menekültstátussal, míg a 2001-es összeíráskor ez a szám elérte a 378 000-et. Csak kisebb mértékben oka a csökkenésnek az, hogy a menekültek visszatértek szülőföldjükre.

A bejegyzett menekültek számának csökkenése annak az eredménye, hogy több mint 200 000-en közülük felvették a szerbiai állampolgárságot, és ezáltal – legalábbis formálisan – integrálódtak az itteni társadalomba – áll a köztársasági Menekültügyi Biztosság jelentésében. Ha ehhez a 200 000-hez még hozzáadjuk a 104 000-et, valamint a Kosovóból kitelepülő mintegy 230 000 személyt, akkor megállapíthatjuk, hogy Szerbia azon országok sorába tartozik, ahol a legtöbb menekült tartózkodik.

Dragan Velić, a kosovói menekültek biztosságának koordinátora kijelentette, hogy eddig mindössze 1600 ideiglenesen kitelepült személy tért vissza Kosovóba. Hozzátette, rajtuk kívül még 20 000-en vannak azok, akik Kosovo területén laknak, de nem saját otthonukban vannak elszállásolva, közülük 1400-an laknak kollektív szálláshelyeken, és egyedül a szerbiai kormány, valamint a Menekültügyi Biztosság visel róluk gondot.

– A nemzetközi közösség nem gondoskodik ezekről az emberekről, és semmit sem tesz a problémáik megoldása érdekében, annak ellenére, hogy magára vállalta annak felelősségét, hogy a menekültek visszatérjenek Kosovóba – szögezte le a koordinátor megemlítve azt is, hogy 1999-ben mindössze néhány nap alatt visszatérhetett Kosovóba 600-700 000 albán.

Horvátország jelentős eredményeket ért el a visszatérés feltételeinek megteremtésében, de még sok a tennivaló, különösen a munkahelyteremtés és a lakásgondok orvoslása terén, hangzott el a menekültek kérdésével foglalkozó, 2007. június 19-i kerekasztal-beszélgetésen Belgrádban. A menekültek fenntartható visszatérése a Horvát Köztársaságba elnevezésű összejövetelen, melyet a Szerb Demokrata Fórum szervezett, egy sor olyan nehézségre hívták fel a figyelmet, amivel szembesülnie kell a szerbeknek Horvátországba való visszatérésük alkalmával.

Milorad Pupovac, a zágrábi Szerb Nemzeti Tanács elnöke kifejtette, hogy a reális problémák a munkanélküliségben, a befogadó vidék gazdasági fejletlenségében és rossz infrastrukturális adottságaiban mutatkoznak meg. Rámutatott arra is, hogy visszatérők akadályokba ütköznek a munkáéveik és lakáshasználati jogaik elismertetésekor, de a biztonságuk szavatolása is problémát jelent.

Az UNHCR adatai azt mutatják, hogy az elmenekült szerbek közül papíron 120 000-en tértek vissza, ám a terepszemle alkalmával kiderült, hogy a valós szám ennek mindössze a 43 százaléka.

Boris Tadić szerbiai államfő június 20-a, a menekültek világnapja alkalmából kiadott közleményében az egykori Jugoszlávia területéről elmenekült és kitelepült több százezer ember helyzetének megoldását sürgette.² Tadić úgy értékelte, hogy Szerbiának mindent meg kell tennie, ami erejéből telik, hogy megoldódjanak a menekültek és kitelepítettek konkrét problémái, s ezt mindenekelőtt az integráció és a visszatérés ügyén keresztül kell megvalósítani. Az elnök aggodalmának adott hangot amiatt, hogy szinte egyáltalán nem folytatódik a szerb és más nem albán nemzetiségű személyek visszatérése Kosovóba, és külön kiemelte a visszatérés kevésbé biztonságos voltát. Felhívást intézett az ENSZ-hez, valamint a belgrádi, a zágrábi és a szarajevói kormányhoz annak érdekében, hogy együttes erővel próbálják megoldani ezt a

2 Az Európa Tanács adatai szerint tizenkét évvel a boszniai és horvátországi háborúk, valamint nyolc évvel a kosovói konfliktus után még mindig több mint 500 ezer menekült és otthonából elüldözött él a Balkánon. René van der Linden, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének elnöke a menekültek világnapja alkalmából kiadott nyilatkozatában rámutatott: „A menekültek a legelesettebbek az elesettek közül.” Családi támogatás nélkül élő, idős elesettekről, a háború traumáitól máig szenvedő túlélőkről, egyedülálló anyákról és kisebbségi sorban élőkről van szó – jellemezte a helyzetet a holland politikus. Róluk nagymértékben megfélemezett a világ, elhanyagolta őket, a helyi tartalékok és a nemzetközi segélyek kimerültek, a világon új menekültproblémák kerültek reflektorfénybe – fogalmazott Van der Linden. (Még mindig több mint félmillió menekült a Balkánon. *Magyar Szó*, 2007. június 20. 2.)

A Tartományi Végrehajtó Tanács menekültekkel és kitelepítettekkel megbízott tanácsa, valamint a tartományi menekültügyi biztos a menekültek (világ)napja alkalmából 2008. június 19-én közös közleményt adtak ki, amelyben megállapították, hogy tartományunkban 60 000-en vannak menekült, illetve kitelepített státusban. 13 300-an Kosovóból érkeztek, míg a többiek Bosznia-Hercegovinából és Horvátországból lettek elüldözve, illetve kitelepítve. Azokat is beleszámítva, akik időközben elveszítették a menekültstátust, ezeknek a személyeknek a száma 142 000-et tesz ki a Vajdaságban. Figyelembe véve, hogy a menekültek fele a tartományba érkezett, és a tartomány minden tizenötödik lakosa menekült vagy kitelepített, a TVT külön figyelmet szentel ezen polgárok lakásproblémái megoldásának, foglalkoztatásának, továbbá segítséget nyújt visszatérésük esetén, aminek céljából jelentős együttműködést folytat a befogadó környezettel, illetve az anyaország állami szerveivel, olvasható többek között a közleményben. (Menekültek napja. *Magyar Szó*, 2008. június 20. 5.)

„civilizációs és humanitárius problémát”, mert ez az egyik előfeltétele a régió európai jövőjének.

Pressburger Csaba, 2007

JÚNIUS 21. ÉS OKTÓBER 1. – A ZENE VILÁGNAPJAI

Többes számban, mert a világnapok, a nemzetközi és a nemzeti napok sűrűjében a zenének kettő is jutott. Az elsőt, az október elsejeit a világhírű hegedűművész, Yehudi Menuhin indítványozta 1975-ben: „Arra szeretnék buzdítani minden várost, falut és országot – üzente Torontóból –, hogy rendezzenek sokféle zenei eseményt ezen a napon. Örülnék, ha nemcsak koncerteken, rádióműsorokban szólalnának meg régi és főként mai művek, hanem spontán megnyilvánulásként utcákon és tereken is muzsikálnának énekesek, kórusok, jazz-zenészek és a komolyzene legjelentősebb előadói.”

Menuhin abban az időben az Egyesült Nemzetek Szervezete Zenei Tanácsának volt az elnöke és javaslatára az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) nyomban beiktatta a zene nemzetközi ünnepét a világnapok naptárába. Azóta szeptember közepétől október derekáig a földkerekség minden táján alkalmi rendezvényekkel hívják fel az emberek figyelmét a nagy kezdőbetűs Zenére.

Aztán, néhány évre rá, pontosabban 1982-ben, Maurice Fleuret francia zeneszerző és újságíró a Francia Kortárs Zene elnevezésű fesztivál szervezője is kezdeményezett egy hasonló zenei ünnepnapot. Június 21-ét, a nyár első napját ajánlotta. Annak a statisztikai felmérésnek az eredményeiből indult ki, amely szerint Franciaországban a fiatalok fele játszik valamilyen hangszeren. Az volt a célja, hogy mindenki számára lehetővé tegye a nyilvános szereplést, hogy a zene, a dal, a tánc kikerüljön a négy fal közül. Az új zenei ünnep, a Fête de la Musique rövid idő alatt az egész világon kedvelté vált, ma már öt világrészen mintegy 110 országban rendszeresen megtartják. Ennek a rendkívül nagy népszerűségnek a titka nyilván a júniusi zenei világnap teljes nyitottságában rejlik, ami lehetővé teszi, hogy az a legnagyobb művészek éppúgy magukénak érezzék, mint a műkedvelők, a klasszikus zene hívei éppúgy, mint a dzsessz-, a rock-, a szórakoztató zene, a népzene vagy a balett és a tánc legkülönbözőbb válfajainak művelői és kedvelői.

Vajon megfér-e egymás mellett a két zenei világnap?

Egyelőre párhuzamosan ünneplik őket. Számos országban az UNESCO 32 éves hagyományra visszatekintő zenei világnapjának van nagyobb súlya. Mondhatnánk, hogy a hivatalos művelődéspolitikai az

október elsejét ismeri el zenei világnapnak. Magyarországon például az idén is számos hangversennyel, rádió- és tv-sorozattal igyekeznek felhívni a közvélemény figyelmét a zenére. Hogy csak néhány alkalmi programot említsünk: a Magyar Rádió 22-es stúdiójában a Weiner-Szász Kamaraszimfonikusok zenevilágnapi sorozatot indítanak; a Miskolci Galériában *Koncert a zenéért* címmel a város zeneművészei lépnek fel; a Pécsi Nemzeti Színház nagytermében a Pannon filharmonikusok *Zene a zenéért* mottóval adnak hangversenyt; Szentendrén a Vujicsics Tihamér Zeneiskola növendékei ünnepelnek – és sorolhatnánk tovább a különféle rendezvények terjedelmes listáját.

Viszont az is tény, hogy a nyár első napján megrendezett zenei fesztivál színgazdagságával és közvetlenségével egyre nagyobb teret hódít, olyannyira, hogy egyes országokban már háttérbe is szorította a hivatalos zenei világnapot. Szerbiában szinte teljesen megfeleltek az UNESCO által alapított nemzetközi zenei ünnepről, ezzel szemben június 21-én a nagyobb városokban igen tartalmas és vonzó, nemegyszer egész napos maratoni programokkal kedveskednek a zenebarátoknak.

Pándi Oszkár, 2007

JÚNIUS UTOLSÓ SZOMBATJA – A MAGYAR SZABADSÁG NAPJA

A Magyar Országgyűlés 2001. május 8-i ülésén június utolsó szombatját a magyar szabadság napjává nyilvánította.

1991. június 30-án fejeződött be hivatalosan a szovjet csapatok kivonása Magyarországról. 1944. március 19-e óta először nem állomásozott idegen katonák magyar földön.

Az 1990. március 10-én Moszkvában megkötött magyar–szovjet kormányközi egyezmény 1991. június 30-át rögzítette a kivonulás befejezéseként, a szovjet alakulatok távozása azonban a tervezettnél két héttel hamarabb megtörtént.

A Magyarországon állomásozó Déli Hadseregcsoporthoz 1990 márciusában kezdte meg kivonulását. A felszereléseket, harcászati eszközöket és a lebontott laktanyák épületelemeit a záhonyi átrakó pályaudvaron létesített katonai rakodóbázison tették át a magyar szerelvényekből a szovjet vagonokba. A több mint egyéves művelet során a szovjet fél végig tartotta a „menetrendet”: a katonák naponta egy-egy szerelvényt indítottak útnak a szomszédos ország közeli-távoli vidékeire. A személyi állomány kivonása ezzel párhuzamosan zajlott.

Az első szovjet katonákat hazaszállító katonavonat, amely a Veszprém megyében szolgálatot teljesített harcokcsiezred egy gépesített lövész zászlóalját vitte a Szovjetunióba, 1990. március 13-án hagyta el Magyarország területét. A következő 15 hónap folyamán összesen másfélezer, katonákat és eszközöket szállító szerelvénny távozott az országból. A hatalmas mennyiségű eszköz és személy szállítása nagy munkát, de jelentős árbevételt is hozott a MÁV-nak. Az 1991. június 16-án elindult utolsó katonavonat a felszámolt rakodóbázisok felszereléseit vitte magával. Az utolsó szovjet katona, Viktor Silov altábornagy, a hazánkból kivonult Déli Hadseregcsoport parancsnoka 1991. június 19-én 15 óra 01 perckor a záhony–csapi hídnál lépte át a magyar határt.

Mindezeknek emléket állítva az Országgyűlés 2001. május 8-án elfogadta az ország szabadsága visszaszerzésének jelentőségéről és a magyar szabadság napjáról szóló koalíciós előterjesztést, amely június 19-ét – az utolsó idegen megszálló katona Magyarországról történt távozása emlékére – nemzeti emléknaprá, június hónap utolsó szombatját a magyar szabadság napjává nyilvánította.

E nap alkalmával adják át a Magyar Szabadság Napja Díjat olyan személyiségeknek, akik az elmúlt évtizedekben tevékenységükkel nagyban hozzájárultak Magyarország függetlenségéhez, demokratikus fejlődéséhez. A megemlékezés keretében országsszerte rendezvényeket, a fővárosban Budapesti Búcsú néven programsorozat is tartanak.

JÚNIUS 29. – A DUNA NAPJA

A Duna a világon az egyetlen olyan vízfolyás, melynek vízgyűjtő területén 19 ország osztozik. A Duna-védelmi Nemzetközi Bizottság (ICPDR) kezdeményezésére 2004. június 29-én ünnepelték először a folyó menti országok a nemzetközi Duna-napot annak apropóján, hogy tíz évvel korábban született meg a folyó és vízgyűjtője védelmében a Duna-védelmi egyezmény.

A cél az volt s maradt, hogy a nemzetközi Duna-nappal felhívják a figyelmet erre a számos nemzet által naponta használt és sokszor kihasznált folyóra, és ezzel egyfajta dunai szolidaritást alakítsanak ki. A Duna-védelmi Nemzetközi Bizottság az eseményből hagyományt kívánt teremteni. A folyó előtti tisztelgésben partner az egyezményhez csatlakozott minden ország. Ezen a napon hajókürtöléssel, szórakoztató és szakmai programokkal, kiállításokkal tisztelegnek a Duna-medence országai a világ „legnemzetközibb”, azaz legtöbb országot érintő folyama, a Duna előtt.

Ünnepelhetjük a Dunát, de a pezsőbontás még korai!

Bár a folyó vízminősége jelentősen javult az elmúlt években, a Természetvédelmi Világalap (WWF) szerint komoly, aggodalomra okot adó történések is kezdődtek az utóbbi időkben.

A Dunát méltán nevezhetjük Európa ütőerének, hiszen 10 ország népét és kultúráját kapcsolja össze. 20 millió ember ivóvízellátását biztosítja, 5 000 állatfajnak ad otthont, valamint kikapcsolódási lehetőségeket nyújt.

Több mint egy évszázadon át bántalmaztuk; a különböző beavatkozások révén elvesztette árterei 80 százalékát, halállománya megcsappant. Az utóbbi húsz évben újra elkezdtük megbecsülni, melynek pozitív hatásai már láthatóak – áll a WWF sajtóközleményében. A sikertörténet itt megállhat, a folyó most mederátalakítással járó újabb gyötrelmek elé néz.

A folyó utolsó ezer kilométernyi szakaszán Románia, Bulgária, Moldova és Ukrajna kormánya elkötelezte magát Európa eddigi legnagyobb léptékű folyóvédelmi programja mellett, amely közel 1 millió hektár védett területet és 240 ezer hektár helyreállított árteret jelent majd.

A legveszélyeztetettebb folyó

A biztató eredmények mellett sajnos komoly, aggodalomra okot adó történések is elkezdődtek, melyek elegendőek voltak ahhoz, hogy a WWF márciusban a világ tíz legveszélyeztetettebb folyója közé sorolja a Dunát.

Az Európai Unió támogatásával olyan beavatkozásokat és mederátalakításokat terveznek, melyek miatt az élő folyó hamarosan nem lesz több, mint egy hajózárszóra – szól a WWF közleménye. A Transzeurópai Közlekedési Hálózat (Trans-European Transport Network, TEN-T) célja az Európai Unió belüli piac fellendítése, a nyugati és a közép-kelet-európai tagállamok piacának összekapcsolása.

A Duna több mint ezer kilométernyi szakaszán – többek között a teljes magyarországi szakaszon – fognak beavatkozni, medret mélyíteni vagy különböző műszaki megoldásokkal duzzasztani. Ezek károsíthatják a Duna élővilágát, tönkretelhetik a tájképet, árvízi kockázatot okoznak, és veszélyeztetik az ivóvízforrásainkat.

A mederelterelés miatt Szlovákia továbbra is elvonja a Szigetköztől a víz jelentős részét, melynek ügyében még mindig nincs megegyezés a két állam között. A természetvédelmi szervezet szerint a küzdelemnek az élővilág látta és látja kárát.

A hajózást alakítsuk a folyóhoz, ne a folyót a hajókhoz!

Elavult, drága és szükségtelen beavatkozásokat terveznek, hogy mély merülésű hajók járhassanak a Duna teljes hosszán, holott Magyarország számára a vízmélység növelése a legkevésbé előnyös. Helyette modernebb flottával, a kikötői infrastruktúra és informatika fejlesztésével, helyes áruforgalom-szervezéssel kellene növelni a folyóvízi fuvarozás hatékonyságát, ami a közútról leveszi a terhek egy részét – javasolja a WWF.

A WWF álláspontja az, hogy a teherszállítás célú vízi közlekedés fejlesztése ne okozzon ökológiai károkat, például árterek, folyómeder pusztulását – hangsúlyozta Márkus Ferenc, a WWF Magyarország igazgatója. – A kizárólagosan mederátalakításra épülő hajóútfejlesztést nem tartjuk elfogadhatónak és hosszú távon fenntarthatónak.

LINKAJÁNLÓ:

A magyarországi Duna-nap programjai: www.duna-nap.hu

Az összes érintett ország programja: www.danubeday.org

■ ■ ■

Julius ■

■ ■ ■

■

JÚLIUS 11. – NÉPESEDESI VILÁGNAP

1989-ben aláírták az Egyesült Nemzetek Szervezete Fejlesztési Programját (UNDP). A program vezetői javasolták, hogy július 11. legyen a világ népességének napja. A világnap célja, hogy felhívja a világ – főként a harmadik világbeli országok – figyelmét a népességnövekedés méreteire és az ezzel járó problémákra.

Hatmilliárd felett a Föld népessége

2008. január 1-jén 6 669 705 650 ember él majd a Földön – állította 2007. december 21-én Hannoverben közzétett jelentésében a Deutsche Stiftung Weltbevölkerung (DSW) nevű német alapítvány, amely felvilágosító munkával és adományokkal támogatja és próbálja elősegíteni a családtervezést, a nem kívánt terhességek elkerülését több afrikai és ázsiai országban. Az ENSZ becslései szerint 2050-re nagyjából 8-10 milliárdan élünk a Földön.

A jelentés szerint 80 millióval nőtt 2007-ben a világ népessége, körülbelül annyival, amennyi Németország lakossága. A népességnövekedés azonban szinte kizárólag azokra a fejlődő országokra jut, ahol az emberek nagy többsége nyomorban él. Miközben Németország lakossága előreláthatólag 13 millió fővel apad 2050-ig, az ötven legszegényebb országban több mint a duplájára nő a népesség ugyanebben az időszakban – jövendöli a DSW.

A szegény országokban mutatkozó gyors népességnövekedés fő oka a családtervezés hiánya; évente átlagosan 76 millió nő esik teherbe szándéka ellenére – áll a DSW jelentésében.

Vajdaság 10 000 lakost veszít évente

Az ENSZ Népesedési Alapjának tavalyi jelentése szerint Szerbiának van az egyik leginkább előregedett lakossága Európában és a világban egyaránt. Két-három évtizeden belül munkaerőhiány léphet fel, amit a környező országokból idevonzott munkaerővel kell majd pótolni.

Vajdaságban is folyamatos az elnéptelenedés. 1989 óta mind a 45 tartományi község népesedési mutatója negatív értéket mutat. Minden évben közel 10 000 emberrel több hal meg, mint amennyi születik. Ennek alapján a demográfusok kiszámították, hogy kevesebb mint 70 év alatt a tartomány lakossága a felére csökkenhet. A csökkenésnek két oka van: az egyik az alacsony születési szám,

mely 30 százalékkal kisebb, mint amennyi elégséges lenne a pusztá reprodukcióhoz, a másik ok pedig az élethossz megnövekedésével magyarázható, ami az átlagéletkor növekedéséhez vezet. „A tartományi lakosság átlagéletkora 40 év, a 60 évnél idősebbek 21 százalékát képezik a teljes populációnak, mely három százalékkal több, mint a 19 évnél fiatalabbak számaránya. A szülés pillanata is egyre inkább kitolódik, jelenleg átlagban 27 éves korukban szülnek a vajdasági nők. A születést még mindig abortusszal »szabályozzák«, az abortusz és a nemi úton terjedő betegségek pedig a fő okozói a terméketlenségnek, mellyel a vajdasági házastársak 18 százaléka küzd”, ismertette a 2007-es demográfiai adatokat Slavica Rašajski tartományi demográfiai, családügyi és gyermekvédelmi segédtitkár az újvidéki sajtótájékoztatón.

A Tartományi Képviselőház 2004 végén olyan stratégiai dokumentumot fogadott el, amely igyekszik csökkenteni a negatív népesedési mutatókat. 2005 januárja óta a tartományi adminisztráció részlegesen megtéríti a harmadik és negyedik gyermek iskoláskor előtti intézményben eltöltött idejének költségeit. Minden születő gyermek után 30 000 dinárt fizet az adminisztráció. 2005 júniusától kezdve minden hármas és négyes iker után 100 000 dinárt fizetett a tartomány, 2006 februárjában ezt az összeget felemelték 600 000 dinárra. 2006 júliusa óta az ikrek után is jár 400 000 dinár.

Az anyagi juttatásokon túl a szexuális felvilágosításra is hangsúlyt fektet a tartományi adminisztráció, mondta a segédtitkár. A felvilágosítás és a reprodukciós képesség megőrzésének célját szolgálják azok a tanácsadó műhelyek, amelyek az egyes községek szintjén működnek.

Slavka Rašajski bejelentette, hogy a képviselőház elé egy új projektum kerül döntéshozatalra, mely a helyi önkormányzatokat is be szeretné kapcsolni a népesedési politika végrehajtásába.

Magyar Szó, 2007

JÚLIUS 27. – A VAJDASÁGI MAGYAR IRODALOM NAPJA

Ezen a napon született (1893-ban) Pécselt Sztankovics – Szenteleky – Kornél, a vajdasági irodalom Kazinczyja, s ez 2005-től irodalmunk napja, aminek megtartására első ízben 2006-ban került sor.

Kezdjük a ténnyel: a Magyar Nemzeti Tanács (VMSZ irányította többséggel hozott) döntése szerint irodalmunk napja július 27-e. A

tényekhez tartozik azonban az is, hogy a Magyar Nemzeti Tanács (MNT) irodalmár tagjai augusztus 20-át, Szenteleky halálának napját javasolták, egyrészt, mert a két háború közötti hagyomány jegyében évtizedek óta ezen a napon tartja, misével, koszorúzással egybekötött ülését Szivácon a Szenteleky Irodalmi Napok tanácsa, másrészt, mert Szentelekyt elsősorban élete utolsó évtizede köti hozzánk, következésképpen irodalmunkkal összefüggésben illőbb halálára emlékezni. Akik nem így gondolták, azok a Szent István-napi rendezvénysorozattal összeegyeztethetetlennek vélték az irodalom ünnepét – az ökörsütést és a kirakodóvásárt nem! –, ami nemcsak a hagyomány semmibevételét, hanem az irodalom lenézését is jelenti! Ezért fontos ezt szóvá tenni az irodalmunk napja kapcsán készülő írásban.

A döntés (olyan, amilyen) megszületett, tudomásul kell venni, és örülni kell annak, hogy hivatalos ünnepeink, kultúránk jeles napjai között az irodalomnak is van immár piros betűs, kitüntetett napja.

Ünnepeljünk!?

Hogyan? Hol?

Ez a jövő titka.

Ahhoz azonban, hogy méltón tudjunk ünnepelni, tudni kell, mit jelent(het) számunkra az irodalom, s mit teszünk meg az év minden napján az irodalom, s ennek keretében a vajdasági magyar irodalom érdekében.

S bár a magyarság kultúrája kétszáz éve elsősorban irodalmi jelleget, az irodalom autonómiája azonban lassan alakult ki, sőt az sem bizonyos, hogy egyáltalán beszélhetünk az irodalom autonómiájáról.

Valamikor a felvilágosodás korában a magyar nyelvűség programjának jegyében a tudományok, az új ismeretek terjesztésének feladatát bízták az irodalomra, anyanyelvünket kellett korszerű, pallérozott formában terjesztenie. Aztán az eredetiségprogram jegyében a nemzeti önállósági törekvéseket hirdette, s elsősorban a politikát szolgálta évtizeden át. Ezt kellett volna felváltania az Arany János szorgalmazta művésziesség elvének, ami egyben az irodalom autonómiáját jelentette volna, de ez napjainkig csak elvétve s rövid időre, inkább egyes írók munkásságában, mint irodalmunk egészében, össznemzeti megítélésében valósult meg. Ennek következtében nem is tud(ott) mindig megfelelni annak az alapelvnek, amelyet irodalmunk talán mindmáig legavatottabb tudósa, Horváth János ekképpen fogalmazott meg: az irodalom „írók és olvasók szellemi viszonya írott művek közvetítésével”. Ami nemcsak azt jelenti, hogy irodalom nincs írók és olvasók nélkül, hanem azt is, hogy közöttük aktív szellemi viszonyra van szükség

ahhoz, hogy az irodalom betölthesse szerepét, illetve, hogy az olvasók részesülhessenek az irodalmi javakból, hogy az irodalom esztétikumát saját esztétikai élvezetükként éljék meg, ami (mivel nem jelent sterilitást!) nem zárja ki, sőt egyenesen feltételezi az ízlések, beszédmódok és formák pluralitását, a másság iránti toleranciát, ami nélkül nincs társadalmi kommunikáció, képtelen működni a társadalom.

De legyünk ennél valamelyest konkrétabbak!

Mi lenne ma az irodalom szerepe?

Hogy segítsen megismerni önmagunkat, amin az is értendő, hogy segítsen vállalni kételyeinket. Gondolkodni tanítson, elsősorban önmagunkról. Élni tanítson, mert, ahogy korunk egyik legjelentősebb irodalomtudósa, a nemrég elhunyt Balassa Péter fogalmazta meg egy interjúban: „Minden irodalom mélyén igenis az a kérdés van, hogyan éljünk, még ha nem is közvetlen értelemben: hogyan éljek, mit cselekedjek.” De ez csak a jó művekből tudható meg. Azokból, amelyek irodalomként értékesek, s nem az irodalmat bármilyen ideológia szolgálatába állító művekből; „a jó művek a létet gyarapítják”. Nem véletlenül ösztönözte lányait Németh László arra, hogy lehetőleg csak remekműveket olvassanak. Ez manapság, amikor óriási dömpingje van fércirodalomnak, az aluljárók ponyváinak, éppen úgy, mint a nemzeti trikolorokba öltözött „megható igaztörténeteknek”, kiváltképp megszívlelendő figyelmeztetés lehet(ne).

Milyen figyelmet kap erre felénk az irodalom?

Azt hiszem, úgy tapasztalom, sokkal kevesebbet, mint régebben, kivált annál, amit a hatvanas évektől a nyolcvanas végéig kapott. De akár visszamehetnénk az ötvenes évek közepéig is, amikor irodalmunk és könyvkiadásunk ébredezni kezdett a nincstelenség és a politikai szigor Csipkerózsika-álmából. Azokba az évekbe, évtizedekbe, amikor volt könyvterjesztés (működött a könyvbarátok köre, járta a városokat és a falvakat a könyvbusz), és voltak olvasók, akik könyveket vettek, ma viszont egyre kevesebben vásárolnak könyvet, ami nem kizárólag a kétségtelenül csak egyre növekvő szegénység következménye, sajnos a közönyé is.

Nem esemény egy-egy könyv megjelenése. Nincs is megfelelő sajtótója a könyvnek, az irodalomnak, sem szakmai, sem kereskedelmi.

Ezért mi könyvcsinálók, kiadók, írók, szerkesztők, kritikusok zusammen is hibásak vagyunk.

Nincs kellő önbecsülésünk, nem tudjuk „eladni” magunkat, s kritikánk sincs, illetve alig van olyan, amely nemcsak az irodalomnak, hanem az olvasói ízlésnek is irányt mutatna. Ha már az ízlést

említem: észrevette és szóvá tette valaki, mit olvasnak közéleti embereink? Sehol egy Márai, Nádas, Esterházy, Kertész, Spiró, Tolnai, Kiš például. De hát nyilvános rendezvényeink sem mutatnak példát, sőt nyomják a melldöngetős vagy siránkozó szólamsódert.

S mert a magyar kultúra még ma is zömmel irodalmi, szomorúan kell megállapítani, hogy a mi kisebbségi, honi irodalmi kultúránk egyre mélyebbre süllyed, igénytelenség tapasztalható minden szinten.

Szükség van tehát az irodalom nagyobb megbecsülésére. Ezért jó, hogy az irodalomnak is lesz egy piros betűs napja (bár ünnepe eddig is volt, több is!), de egyetlen nap nem oldja meg a gondokat, főleg ha képtelenek vagyunk/leszünk önmagunkat legyőzni, és az irodalmat nem irodalomnak, hanem mindenekelőtt politikának vagy tudj' isten, minek szeretnénk látni.

Gerold László, 2006

■ ■ ■

Augustus ■

■ ■ ■

■

AUGUSZTUS 6. – A NUKLEÁRIS FEGYVEREK BETILTÁSÁÉRT FOLYÓ KÜZDELEM VILÁGNAPJA, HIROSIMA–NAGASZAKI-EMLÉKNAP

Ezen a napon dobták le az Enola Gay nevű B-29-es amerikai bombázóról a Little Boynak becézett urániumbombát, amely elpusztította Hirosimát. Az egykori Békevilágtanács elnöksége 1978. július 13-i moszkvai ülésén augusztus 6-át a nukleáris fegyverek betiltásáért folyó harc világnapjává nyilvánította.

Hirosimára 1945. augusztus 6-án dobtak le az amerikaiak atombombát, a robbanás körzetében 1,2 kilométeres sugarú körben minden a földdel vált egyenlővé. Az áldozatok számát illetően csak becslések léteznek: a hirosimai emlékművön 61 443 név szerepel, a sugárfertőzés okozta egészségkárosodás pedig a mai napig szedi áldozatait. (A második amerikai atombomba Nagaszakira hullott 1945. augusztus 9-én.) 1947-ben létrehozták a Nemzetközi Atomenergia-bizottságot, amelynek a sugárzó anyagok és azok feldolgozásának ellenőrzése a feladata. 1970. március 5-én lépett hatályba az atomfegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló atomsorompó-szerződés. 1996. szeptember 10-én fogadta el az Egyesült Nemzetek Szervezete az atomfegyver-kísérletek teljes tilalmáról rendelkező átfogó atomcsendegyezményt (CTBT). 2000 májusában az öt nukleáris nagyhatalom nyilatkozatban erősítette meg azt az eltökéltségét, hogy erőfeszítéseket tesz a nukleáris fegyverektől mentes világ megteremtésére.

Átfogó atomcsendet!

Szerelmem, Hirosima. 1959-ben készült film az emlékezésről. Amely idővel fakuló. A film (akárcsak általában a művészetek) ezért fejbe kólintó. Figyelmeztető: a múlt csak addig létezik, ameddig képesek vagyunk átélni. És ahogyan el tudjuk feledni régi szerelmeinket, ugyanúgy hajlamosak vagyunk arra, hogy hagyjuk kipárologni a fejünkől az olyan iszonyatot is, mint amilyen a Hirosimára és a Nagaszakira ledobott atombomba. Mikor is? Mikor is? Miért is? Miért is?

Lehet, hogy a Békevilágtanács elnöksége csak 1978-ban nézte meg ezt a filmet, és a benne feszegetett erkölcsi kérdések nyomására döntött úgy, hogy augusztus 6-a, a hirosimai atombomba-támadás évfordulója legyen a nukleáris fegyverek betiltásáért folyó harc világnapja.

Erkölcsi dilemmák (manhattani nagyságúak), persze akkor is léteztek, amikor 1942-ben az Egyesült Amerikai Államokban meg-

született a Manhattan-terv, amely az atomfegyver kifejlesztésére irányult. Szilárd Leó kezdeményezte, miután felhívta a figyelmet a vészjelző német atombomba-kutatásokra. A projektum irányítója Leslie Groves tábornok lett, akiben rettenetes tetterő munkálkodott, és szervezőképességnek sem volt híján. A tudóscsapatnak Szilárd mellett tagja volt Oppenheimer, Wigner, Teller, Fermi, Bohr stb.

Kétségkívül olyan eredményekkel gazdagodott a tudomány, amelyek előnyökkel kecsegtettek, amennyiben az atomenergia békés célokra való felhasználására gondolunk. Ellenben az ember hirtelen egy félelmetes képességgel gazdagodott: hogy elpusztítsa önmagát...

Egyesek szerint a németek még évekig nem tudtak volna atomfegyvert gyártani... Csak aztán jött a japánoktól való félelem. Groves úgy vélte, hogy Japán bombázásával megmenthetik az amerikai katonák ezreit az életét. Az viszont már nem jutott a fülébe, hogy a japánok közben a megadást fontolgatják. De ha tudomást is szerzett róla, erősen kételkedhetett, hiszen még frissen élt benne a kegyetlen kép, amint a japánok Pearl Harbornál alattomosan megtámadják az Amerikai Egyesült Államokat. Vagy neki már akkor leadták a drótot azokról a titkos iratokról, amelyek csak négy évvel ezelőtt kerültek nyilvánosságra, és amelyek szerint Japán egészen közel járt ahhoz, hogy a második világháborúban saját atombombát készítsen...

Az amerikaiak az atombombát az új-mexikói Los Alamosban felépített kísérleti bázison fejlesztették ki, majd az ugyancsak új-mexikói Alamogordo mellett végezték el az első kísérleti robbantást 1945. július 16-án. Harry Truman amerikai elnök hamarosan érkezettnek látta az időt, hogy a fegyvert élesben is kipróbálják.

Augusztus 6-án Hiroshima felett megjelent az Enola Gay nevű B-29-es bombázó, fedélzetén a Little Boynak becézett (uránium)bombával. És... ledobta... Becslések szerint 140 000 ember halt meg, és sokan szenvedtek szörnyűséges sérüléseket... A leukémia, a sugárzás okozta láthatatlan, alattomos kór pedig mindmáig kísért... a mai napig szedi áldozatait. A mai napig erkölcsi és egyéb dilemmák övezik a második atombomba ledobásának szükségességét. A tényen ez mit sem változtat: augusztus 9-én Nagaszaki felett ledobták a Fat Mannek keresztelt (plutónium)bombát: azon nyomban 39 000 ember halt meg, idővel az áldozatok száma 80 000-re növekedett. További 75 000-en szenvedtek sugársérülést.

Néhány évvel ezelőtt, a hirosimai atomtámadás évfordulóján az amerikai George Mason Egyetem történészeinek kezdeményezésére megrendezték Harry Truman amerikai elnök képzeletbeli bírósági tárgyalását. A vád szerint megsértette a jogszerű hadviselésről szóló nürnbergi elveket...

Az interneten atombomba-múzeum létesült, amely a hirosimai és a nagaszaki katasztrófának állít emléket. Készítőinek nem sajnálatkeltés a céljuk, hanem abban hisznek, hogy a világnak meg kell ismernie a nukleáris fegyvereket és azt a totális pusztítást, amelyet véghez tudnak vinni. Szeretnék, ha mindenki együtt munkálkodna velük a világ biztonságossá tételében.

Ennek érdekében bemutatják magát az atombombát, a túlélők elbeszéléseit és a második generáció problémáit. *Hirosima ma* címmel gyerekekkel és polgárokkal készült interjúkat közölnek, valamint közzéteszik Hirosima és Nagaszaki polgármesterének a világhoz intézett üzenetét...

Egyesek szerint manapság könnyű békeharcosnak lenni, és elítélni Japán megleckéztetését, Hirosima és Nagaszaki bombázását... A pozitív eredményeket kell számba venni, és elképzelni, mi történik, ha a támadás elmarad... Merthogy több millió amerikai és japán katonának menekülnie kellett a százezer civil feláldozásával, elpusztításával... Az emberiség megmenekült a harmadik világháborútól, hiszen a hadurak gátlástalanágát, gyilkolási szenvedélyét lehűtötte Hirosima és Nagaszaki fagyos mosolya... Jókor. Elvégre a Hirosimára ledobott bomba „csak” 13 kilotonna volt, azóta rakéták már akár 200 kilotonnás robbanófejeket hordozhatnak. Egy harmadik világháború tehát valószínűleg az emberiség végét is jelentené...

A vereség velejáráójának tulajdonítják azokat a nagy változásokat is, amelyek beálltak Japánban, és az egyik legdemokratikusabb közösséggé formálták...

Méray Tibor a dialógusban látja a kiutat minden ellenségeskedésből: „A Dialógus röviden annyit jelent, hogy a Kelet és a Nyugat beszéljessen egymással. Ne hadakozzanak, hanem tárgyaljanak; ne átkozódjanak, hanem vitatkozzanak; ne fenyegetőzzenek, hanem érveljenek; és a végén: ne nukleáris fegyvereket vagdossanak egymás fejéhez, hanem igenis egyezzenek meg egymással. A Dialógus tehát nem csupán nagy és szent dolog, hanem ami ennél jóval több: fontos is. Sem több, sem kevesebb nem függ tőle, mint az emberiség jövője.”

Ezért: emlékezzünk is... És bízzunk abban, hogy a világ mai urai fellapozzák időnként még az atomsorompó-szerződést, az atomfegyver-kísérletek teljes tilalmáról rendelkező átfogó atomcsendszerződést, és tesznek is valamit a nukleáris fegyverektől mentes világ megteremtése érdekében... És... nem csak időnként... Hogy ne születhessen film *Szerelmem, atombomba* címmel...

Roncsák Alexander, 2006

AUGUSZTUS 20. – A MAGYAR ÁLLAMALAPÍTÁS / ÁLLAMALAPÍTÓ SZENT ISTVÁN ÜNNEPE

A magyar államalapítás évfordulójának, államalapító Szent Istvánnak ünnepe a magyar Országgyűlés 1991. március 5-i döntése értelmében. 1991-től augusztus 20-a a Magyar Köztársaság hivatalos állami ünnepe.

A finnugor nyelvcsaládhoz tartozó, a finnekkel és észtekkel rokon magyarság az Ural vidékéről indulva több évszázados, gyakori harcokkal nehezített vándorlás után a IX. század utolsó évtizedében érkezett a gyér szláv és avar népségű Kárpát-medencébe. Elődeink úgy vélték, hogy a Kárpátok hegykoszorúja megfelelő védelmet nyújthat a külső támadások ellen, s a térség kedvező természeti adottságai: a halban gazdag nagy folyók, a kiterjedt erdőségek, a dús legelők és a bőven termő szántóföldek végleges otthont biztosítanak a mintegy félmilliónyi magyarnak.

Ez a honfoglalás azonban nem jelentette a törzsi-nemzeti szer-
vezetben élő, pogány istenekben hívő lovas-pásztor nép életmódjának teljes feladását. Fennállt annak a veszélye, hogy a magyarság – hasonlóan a népvándorláskori népekhez – hamarosan felmorzsolódik, beolvad más népekbe, és eltűnik a történelem színpadáról.

A honfoglalást vezető Árpád fejedelem (?–907) leszármazottja Géza fejedelem (?–997) felismerte, hogy a magyarság csak úgy maradhat fenn, ha békés megegyezésre törekszik I. Ottó német-római császárral, kapcsolatokat keres a kereszténységgel és a nomád életmódról áttér a földművelésre. Géza ezért német hittérítőket kért, I. Ottó német-római császárnak területi engedményeket tett, s házassági kapcsolatok révén a szomszédos országokkal jó viszonyt alakított ki. A változást ellenző magyar törzsfőkkel pedig kemény kézzel számolt le.

Fia, Vajk (975–1038) megkeresztelkedett, folytatta apja politikáját, és 1000-ban István néven királlyá koronáztatta magát. István három helyről kérhetett koronát: a keleti kereszténységet megtestésítő bizánci császártól, a német-római császártól és a pápától. Mivel István a nyugati kereszténységhez akart csatlakozni, s nem kívánt a világhatalmi terveket fontolgató német-római császárság függőségébe kerülni, ezért II. Szilveszter római pápától kért és kapott koronát. Ezzel egyúttal elismerte a pápai hatalom jelentőségét is.

István célja az volt, hogy a nemzetségekre tagolódo magyarságból és az ország egyéb lakóiból – erős központi hatalom irányítása

alatt – nyugati műveltségű, független, keresztény államot alapítson. Mindezek megvalósításához a legfontosabb lépés a magánbirtok intézményének megteremtése volt. Fegyveres harcban végérvényesen legyőzte a régi berendezkedést fenntartani akaró utolsó ellenfeleit, és birtokába vette az ország földterületének közel kétharmadát. A többi az egyháznak, a hozzá hűséges nemzetségfőknek és a fegyveres segítséget nyújtó német lovagoknak adományozta. Ezzel István király szilárd hatalomra tett szert, s megszilárdította az ország belső helyzetét. A királyi birtokokat – nyugati mintára – királyi vármegyékbe szervezte. Központjaikba egy-egy várat építtetett, ahonnan megbízható emberei irányították a vármegye életét. A gazdasági élet és a fegyveres erők legnagyobb része így közvetlenül a király ellenőrzése alá került.

A kereszténység felvételét német és olasz hittérítők segítségével hajtották végre. Az egyházi szervezet 10 püspökség és az önálló esztergomi érsekség megalapításával valósult meg. Az egyházszerkezet mellett a szerzetesrendek is hamarosan meghonosodtak Magyarországon. A kereszténység felvétele rövidesen számos területen érezte hatását. Ezek közül a legfontosabb a keresztény műveltség rohamos térhódítása és a nyugati írásbeliség meghonosodása volt.

István király az új szervezetet és rendet törvényeivel erősítette meg. Ezek elsősorban a magántulajdont, a köznyugalmat, az erkölcsöt, az egyházat és a kereszténységet védelmezték. 1038-ban bekövetkezett halálakor Magyarország egy fiatal, életképes, a nyugati társadalmakhoz közeli erős és független ország volt.

István királyt halála után néhány évtizeddel, 1083-ban szentté avatták, ettől kezdve Szent István napján, augusztus 20-án az akkori királyi székhelyen, Székesfehérváron a magyar királyok törvényt napot tartottak, s ott minden eléjük járuló alattvalójuk panaszát meghallgatva személyesen intézkedtek és bíraskodtak. Ezt követően évről évre, a nagy számban összegyűlt sokaság együtt hajtott fejet királyával a nagy király sírja és ereklyetartóban őrzött jobb keze – a Szent Jobb – előtt, így emlékezve Szent Istvánra. Az évszázadok múltán a törvényt nap elvesztette közjogi jelentőségét, a király személyes bíraskodását a királyi kúrián való ítékezés rendszere váltotta fel. A törvényt nap országgyűlése helyébe a rendi országgyűlés lépett, s az ország központja Székesfehérvár helyett Buda, majd 1873-tól Budapest lett. A nemzet azonban augusztus 20-án továbbra is eljárt tiszteletadásra az államalapító király székesfehérvári sírjához. Szent István napja nemzeti ünnep lett, s az maradt nagyon sokáig.

A második világháború után a kommunista rendszer megszüntette Szent István napját, és augusztus 20-át 1950-től, a sztálini mintára létrehozott alkotmány dicsőítésére, az „alkotmány napjának” nevezték. Később, a Kádár-rendszer évtizedeiben az „új kenyér ünnepének” is nevezték, s így próbálták ünnepélyessé tenni a nagy nyári mezőgazdasági munkák befejezését, tompítva a tömegek, mindenekelőtt a termelősövetkezetekbe kényszerített parasztok ellenérzését.

Csak az állampárt bukása, az 1990. évi szabad és demokratikus választások és az ezzel járó rendszerváltozás után vált lehetővé, hogy augusztus 20-a államalapító Szent István ünnepeként ismét nemzeti ünnepeink sorába kerüljön.

A Szent István-i életmű vizsgálata azt mutatja, hogy az első magyar király nagy egyéniség, minden megnyilvánulásában konstruktív és reális, keresztény szellemű, reformer uralkodó volt.

Legnagyobb történelmi érdeme a magyarság fennmaradását biztosító döntése, a Nyugathoz, Európához történő csatlakozás volt. Szent Istvánban, államalapító királyunkban a magyar nemzet új életútját kijelölő alkotó egyéniséget, minden idők legnagyobb magyarját tiszteljük.

Szent István

Géza fejedelem örökösének és utódjának Vajkot jelölte ki, aki a kereszttségben az István nevet kapta. Géza tehát szakított a trónöröklés szeniorátusi rendszerével, amelyben a legidősebb férfirokonra száll a hatalom. A hagyományos öröklődési rend szerint a Somogy-vidék urának, Koppánynak kellett volna Géza örökébe lépnie, így nem csoda, hogy Istvánnak 997-es trónralépése után először vele kellett megküzdenie.

A magyar államalapítás egyik legfontosabb mozzanata a koronázás volt. István II. Szilveszter pápától kért koronát, és 1001. újév napján tétette fejére Esztergomban. Ezután folytatta az egységes ország kialakítását. 1003-ban meghódította Erdélyt, majd legyőzte a Temes-vidék urát, Ajtonyt.

Miután István befejezte a régi rend lerombolásának apjától rámaradt részét, az ország átalakításához látott. A legfontosabb tennivalók a földesúri jogok szilárd rendjének megteremtése és a világi, valamint egyházi kormányzás intézményrendszerének megalapozása volt. Az egyházszervezés már a koronázás után kezdetét vette. Sikerült független egyházat teremteni két érsekség (Esztergom, Kalocsa) alapításával és nyolc püspökség létrehozásával. Az egyházszervezettel

párhuzamosan megjelentek az első kolostorok is (Pannonhalma, Pécsvárad, Zalavár).

Az egyházi birtokok kialakulása azért hozott jelentős változást a tulajdonviszonyokban, mert addig inkább csak a szolgák és a jószág számított tulajdonnak: a vándorlás miatt a föld értéke alig-alig számított. A kiterjedt és jól szervezett egyházi birtokokon jött létre az uradalmak rendszere. Jellemző, hogy a birtokhatárok írásba foglalása a XIII. századig gyakran nem történt meg: a birtokosok nehezen szokták meg az új tulajdonformákat.

Az uralkodók bővebben voltak az egyháznak adományozható földnek. A világi nagybirtok még nem alakult ki olyan szilárdan, mint az egyházi és a királyi. A törzsi arisztokráciának azon tagjai, akik az Árpádok mellé álltak, megtarthatták birtokuk jelentős részét, s azok számítottak a legelőkelőbbnek, akik a hét vezér valamelyikétől származtatták magukat. István politikájának fő támaszai mégis inkább a betelepített, jobbára német lovagok voltak, akik az egyházhhoz hasonlóan hatalmas birtokadományokban részesültek.

A megyerendszert István király szláv közvetítéssel vette át Nagy Károly örökségéből. Maga a megye szó is szláv, határt jelent (vagyis a megye középpontjában álló vár határát, uralmi körzetet jelent). A megyenevek egy része szláv (pl. Nógrád, Csongrád stb.), más része magyar eredetű (pl. Szolnok, Csanád, Szabolcs stb. A megye első ispánjának a nevét viseli.)

A megyerendszer már István korában átfogta az ország sűrűbben lakott területeit. Egy-egy megye nemcsak a túlsúlyban lévő királyi birtokokat, hanem a területen lévő egyházi és világi nagybirtokokat s a szabadok szállásbirtokait is magában foglalta. A megye élén álló ispán (comes) közigazgatási hatásköre bizonyos mértékig a magánbirtokra is kiterjedt. A megye királyi birtokai részben a királyi udvar, részben a királyi várkatonaság eltartására szolgáltak. Ennek megfelelően szervezetük is különvált. A királyi udvar szolgáltató népeit az ún. kúriák – gazdasági központok – irányították. A különböző jogállású, szolgáltató népek között akadtak halászok, vadászok, pásztorok stb. Külön szervezetbe tartoztak a várkatonák és a várnépek. A várszervezet gazdasági és katonai irányítását a várjobbágyok végezték.

A várak szervezete a vármegyrendszer révén tagolódott a közigazgatás egészébe. A vármegyék előljárója a megyésispán volt. Ő látta el az igazgatószolgáltatás feladatait, gondoskodott az adók beszedéséről, és háborúban ő vezette a vár hadinépét. A vármegyék jövedelmein az uralkodó és az ispán osztozott, a bevételek a szabadok pénzdójából,

a híd- és útvonalvámokból tevődtek össze. A várfalakon kívül a hét meghatározott napjain hetivásárokat tartottak.

A feudális állam és a királyi megyerendszer megszervezésével párhuzamosan haladt az egyházszervezés. Eszközeiben a meggyőzés és a megtörés egyaránt szerepelt. Az új valláshoz, az új szokásokhoz, erkölcsi normákhoz, az új életmódhoz való lassú alkalmazkodás évei következtek. István király a siker érdekében bencés apátságokat alapított (a leghíresebbet Pannonhalmán). Esztergomban, Kalocsán érsekséget, több helyütt pedig (pl. Egerben, Győrben, Erdélyben) püspökséget szervezett. István királyt a kereszténység nyugati, római formája juttatta diadalra, anélkül azonban, hogy a keleti bizánci kereszténység hatását erőszakosan fölszámolta volna.

Szent István királysága a legtekintélyesebb és valószínűleg a leg-erősebb államalakulat volt mindazok között, amelyek a X. század folyamán létesültek Közép- és Észak-Európában.

István királynak – akárcsak a kor többi feudális uralkodójának – még nem volt állandó székhelye, legfeljebb néhány kedvenc tartózkodási helye. Az ország központja Esztergom és Székesfehérvár volt.

Az új társadalmi rendet törvényekkel igyekezett bevezetni, de ez sok nehézséggel járt. Ezt mutatják az első király törvényei. Magántulajdon, egyház, keresztény szertartás, mindez új és a nagy többség számára teljesen idegen volt. Ezért a király törvényekkel is meg akarta szilárdítani a földbirtokosok magántulajdonát, a szabadok végrendelkezési jogát; törvényben is biztosítani kívánta az egyházi tizedet (a dézsmát), és megparancsolta, hogy minden tíz falu építsen egy-egy templomot.

István király két törvénykönyve – bár részben idegen mintákat használ, mégis – igen sokat elárul a korabeli társadalomról. Föltűnik a szabadok és a – vagyontárgynak számító – rabszolgák közötti éles különbség. Az első törvénykönyve közvetlenül a koronázás után keletkezett, míg a második 1030 és 1038 között. Tartalma miatt mind a kettő törvénykönyv büntetőtörvénykönyv. A szabadok közötti különbség is szembeötlő. Még ugyanannak a büntetettnek a büntetése is más mértékű aszerint, hogy a király közvetlen kíséretébe tartozó-e, illetve könnyűfegyverzetű katonájáról vagy egyszerű közszabadról van szó. (Társadalmi állástól függően pl. 50, 10 illetve 5 tinót fizet az, aki megöli feleségét. A rabszolgáért csak kártérítés jár.)

A gazdasági ügyekkel a kincstár (camara, fiscus) foglalkozott. Az adók legnagyobb részét természetben fizették, vagyis a király és kísérete felélte az ország terményét. A rendszeres pénzverés 1020 után kezdődött.

Külpolitikájában is igyekezett apja békepolitikáját folytatni, arra törekedett, hogy békében éljen a szomszédaival. Felesége, a bajor herceg leánya, Gizella lett. Jól tudta azonban, hogy a legfontosabb az, hogy ne kerüljön ellentétbe a császárral. Ebben az időben a német-római császár Európa első uralkodójának tartotta magát, s a kontinens feletti vezető szerepre törekedett.

István király törvényeivel és fegyveres kíséretével, ispánjainak és püspökeinek a segítségével próbálta az új társadalmi rendet meggyökeresíteni. Ugyanakkor mindent megtett azért is, hogy az ország függetlenségét megvédje. Amikor 1030-ban II. Konrád német császár hadat vezetett Magyarországra, győzelmesen visszaverte. István király tehát nemcsak megteremtette a feudális államot, hanem meg is védte.

Évszázadokat természetesen akkor sem lehetett átugorni, még a leghelyesebb politikai döntésekkel sem. Ha az új magyar királyságot gondolatban egybevetjük azokkal, amelyek nyugaton már korábban kialakultak, látnunk kell, hogy intézményrendszere nem tartozott a legkorszerűbbek közé. A félnomád kultúrából a kereszténységbe átlépő társadalom szervezete nem válhatott egyszerűbben olyanná, mint a több százéves fejlődésre visszatekintő Karoling-utódállamoké. Bármily kezdetlegesek voltak is még az akkori nyugati királyságok intézményei, összehasonlíthatatlanul gazdagabb és sokrétűbben tagolt társadalomra épültek, mint István Magyarországn.

...

Szeptember.

...

■

SZEPTEMBER 8. – AZ ÍRÁS VILÁGNAPJA

Az analfabetizmus elleni harc, az írni-olvasni tudás, az írástudatlanság elleni küzdelem világnapja, amelyről az Egyesült Nemzetek Szervezete Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete, az UNESCO 1965. szeptember 8-i teheráni világkongresszusa határozott.

Az analfabetizmus, amit az ENSZ egy egyszerű üzenet megírására vagy elolvasására való képtelenségként definiál, nemcsak kulturális probléma, de akadályozója a gazdasági élet fejlődésének is. Az írás-olvasás általánossá válását is elsősorban a gazdasági érdek indokolta: ez létfeltétele volt a modern ipari társadalmak kialakulásának, amint most a globalizációnak is. (Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a világon beszélt több ezer nyelv közül mindössze két-háromszáznak van írásbelisége.)

A szakértők általában háromféle analfabetizmust különböztetnek meg: elsődlegest, másodlagost és funkcionálist. Az elsőben az illető soha nem tanult meg írni és olvasni, a másodikban megtanult ugyan, de gyakorlat híján elfelejtette, míg a funkcionális analfabetizmus azt jelenti, hogy valaki valamelyest tud ugyan írni és olvasni, de nem képes egy elolvasott szöveget megérteni és annak tartalmát elmondani.

Az ENSZ 1957-ben közzétett első felmérése szerint akkor az emberiség mintegy 44 százaléka bizonyult írástudatlannak. 1978-ra ez az arány 32,5, 1990-re 27, a múlt század végére pedig 16 százalékra csökkent. S bár az írástudatlanok abszolút száma évről évre emelkedik, arányszámuk az összlakosságon belül mindenhol csökken. Az UNICEF, az ENSZ Nemzetközi Gyermeksegélyezési Alapja 1990 óta küzd azért, hogy a világon minden gyermek járhasson iskolába, napjainkban azonban több mint százmillió fiatal még mindig nem élhet ezzel a joggal. A XXI. században az írástudatlanok legnagyobb arányban továbbra is Afrika, Ázsia és Dél-Amerika kevésbé fejlett országaiban élnek.

Ezen a napon az UNESCO kitüntetéssel jutalmazza azokat a szervezeteket, amelyek sokat tettek hazájukban az analfabetizmus felszámolásáért. A díjak létrehozását Irán javasolta még 1965-ben, a teheráni UNESCO-világkongresszus idején. Az alfabetizálás világnapján az UNESCO évről évre felszólítja a világ országait az írástudó társadalom megteremtésére.

Egy kontinensnyi ember a nevét sem tudja leírni

Az írni-olvasni tudás elismerten a leghatékonyabb eszköze a fejlődésnek – hangsúlyozta Koichiro Matsuura, az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének főigazgatója 2006-ban a nemzetközi írástudatlanság világnapján – ugyanis elősegíti a változásokat, és eszközként szolgál a szociális előrelépéshez. Több országban tekintélyes eredményeket értek el, ezt a fejlődést a felnőttek írás-olvasás oktatásával és egyéb képzésekkel érték el, ám ennek ellenére az alapvető problémák megmaradtak.

Megközelítőleg 781 millió felnőtt és 103 millió gyerek nem tud sem írni, sem olvasni, sem számolni. A legalacsonyabb az írástudók aránya Burkina Fasóban (12,8%), azt követi Niger (14,4%) és Mali (19%).

Az UNESCO kutatása szerint kapcsolat van az országok szegénysége és a lakosság írástudatlansága között. Azon országok, ahol a lakosság legalább háromnegyede napi két dollárnál kevesebb bért kap, az írni-olvasni tudó felnőttek aránya meglehetősen alacsony. Ilyen például Banglades és Nepál is.

Az UNESCO kezdeményezése az írni-olvasni tudók számának növelésére azt a célt tűzte ki maga elé, hogy 2015-re a felnőtt írástudatlanok arányát a felére csökkenti. A LIFE-programmal 35 olyan országot támogatnak, amelyben az írástudó lakosság aránya nem éri el az 50 százalékot – Afganisztánt, Pakisztánt, de kissé meglepő módon, a világ leggyorsabban fejlődő országát, Kínát is megtalálhatjuk a sorban.

Ez az írástudás évtizedének, az ENSZ egy másik tervének céljait mozdítaná elő, amelyet 2003-ban indítottak útjára és egészen 2012-ig tart. A tervvel a szervezet azt szeretné elérni, hogy az emberek képesek legyenek írási-olvasási képességük segítségével kommunikálni a saját közösségükön és a szélesebb társadalmukon belül és azon túl is. Az eddigi kísérletek egyike sem tudta elérni a legszegényebb és a legjobban háttérbe szorított országokat.

SZEPTEMBER 21. – A MAGYAR DRÁMA NAPJA

A Magyar Írók Szövetségének kezdeményezésére 1984-től minden évben szeptember 21-én ünneplik a magyar dráma napját Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámája ősbemutatója napjának tiszteletére. Célja: felhívni a figyelmet a magyar drámai irodalom értékeinek jobb megismertetésére, és az írók ösztönzése újabb alkotások létrehozására.

Az ember tragédiájáról, melyhez e nap is kapcsolódik

Vannak alkotások, melyeknek természetéből adódik, hogy idővel nyersanyagként viselkednek, ezért újra és újra értelmezni kell őket. Ilyen Madách korszakalkotó műve, *Az ember tragédiája* is, melynek ősbemutatóját 1883. szeptember 21-én tartották Budapesten. Bő száz esztendővel később, 1984-ben, egy jubiláris előadással egybekötve, szeptember 21-ét a magyar dráma napjává kiáltották ki. Múltóbb dátumot nem is igen találhattak volna a megemlékezésre. Mégis, önsorshordozó ténynek tűnhet, hogy az ősbemutató óta eltelt idő mintha nem lett volna elég ahhoz, hogy a Tragédia „tisztázza” magát. A szöveg – Arany János átdolgozásától függetlenül – azóta újabb és újabb dramaturgiai szempontok eszköze lett, amitől a Mű megközelíthetlensége hiteles mértékké vált, értelmezési tartományai pedig a történelmitől a metafizikáig, a szakralistól a kanti etikáig terjednek. (Kant szerint létezik olyan ismeret, mely megelőz minden tapasztalatot. Ennek nyomait egyes kutatók szerint, kétségtelenül fellelhetjük a *Tragédiában* is. Mások szerint a hegeli szempont, vagyis az isteni eszme felé haladó tökéletes történelem az, mely az egész darab mozgatórugója). E veretes, filozofikus szöveg úgy küzd a több mint kétezer éve kialakult drámai formákkal, hogy közben – akárcsak az Úr által bátorított Ádám –, de facto, céljának tekinti e küzdelmet.

Régtől igaz, hogy szellemi teljesítményeinket műfaji keretek közé szorítjuk. Létezik azonban olyan irodalom is, mely nem tűri a besorolást – szerényebben szólva, „szívesen felülemelkedne saját műfaji korlátain”. Az ilyen műveknek közös igényük egy, a világhoz mint teljességhez mérhető, zárt forma létrehozása, vagyis az alfa és ómega által behatárolt tér értelemmel való feltöltése. Csupán e szempontot alapul véve hadd említsük itt meg Dante *Isteni színjátékát*, Milton *Elveszett paradicsomát*, Goethe *Faustját*, vagy Mickiewicz *Ősökét*. Monumentális, östömbszerű alkotások ezek, akárcsak a *Tragédia*, melyeknek színrevitele – csodálatos nyelvezetük ellenére, valamint azért, mert elsősorban nem színpadra íródtak –, igen sok nehézségbe ütközik. Honnan akkor a láttatásra való igény? A válasz viszonylag egyszerű: a dráma feladata, hogy olyan helyzeteket teremtsen, amiből a színház egy közvetlenül átélhető látszatvalóságot tud kialakítani. A helyzet összetettebb, amennyiben a mű irodalmi szempontból autonóm, és nincs feltétlenül szüksége színpadra, mint ahogy ez esetünkben is igaz. Hogy a magyar irodalomban mégis *Az ember tragédiája* a primus inter pares, elsősorban azzal magyarázható, hogy

a József Attila-i „mindenséggel mérd magad” itt *in situ* kap szárnyra. Másodsorban a Tragédia egy örök kérdést tárgyal: Érdemes-e (élni)? Magából e kérdésből csak akkor alakítható ki drámai helyzet, ha újra felfedezzük az ember által legelőször megtapasztalt ősi ellentmondást: anyag és szellem diszharmóniáját. Ha visszatekintünk a hellén korszak klasszikus drámáira, vagy az Erzsébet-kori Anglia Shakespeare-hőseire, láthatjuk, hogy ugyanebből az ellentmondásból vezethető le minden rendű és rangú drámai feszültség. (Hamlet Yorick koponyájával farkasszemet nézve, a testből kihunytt szellemhez beszél, Szophoklész Antigonéjában a temetetlen halott, Polüneikész szellemként, örök bolyongásra lenne kárhoztatva, és sorolhatnánk még a példákat).

Időközben mi, a mindenkori közönség, igyekeztünk megfelelni e nyolcadik utasként magunkban hordozott ellentétről, hogy minél sikeresebben konformizálódhassunk. Így érthető az is, hogy ma már hétköznapi, „életszagúbb” szituációkra vágyunk. De olykor mégis rá kell döbennünk, hogy porból vétettünk, ám gondolatainkat és érzelmeinket mégsem por tölti ki, s hogy lám, minden általunk teremtett hétköznapi körülmény a már banálisnak tetsző test-lélek ellentét közvetlen lecsapódása.

„Haza nem mehetünk többé, és a világ, amelyben élünk, idegen számunkra”

A dráma a jelennel foglalkozik, akkor is, ha a múltról ír. Lévén élő játék, magában hordozza az egyszerűt, a megismételhetetlent. Ezért minden körülmények között aktualizál, a mának dolgozik. Mégis felvetődik egy kérdés: hogyan töltheti be a dráma azt a szerepkört, amivel még időszámításunk előtt felruházták, és mi kell ahhoz, hogy ma betölthesse hivatását? Ehhez tudnunk kell azt, hogy a dráma nem pusztán irodalom, hisz végső célja, hogy felölelje az ember sokoldalúságát. A dráma mindig egy közvetlenül megtapasztalható világot képvisel, szóljon az sorcsapásokról, hősök apoteotikus bukásáról, vagy a ma hétköznapijainak neurotikus viszonyairól. (Furcsa, hogy a ma hősei érdemben még mindig csak az aranykori, istenekkel küzdő titánokhoz viszonyítva értékelhetők.) A drámában ma azt kell felfedeznünk, ami egyszersmind rajta kívül történik. Azt kell felfedeznünk benne, amit magán átszűrve újrafogalmazott. A dráma nevezhető a mindennapokhoz való gyakorlati útmutatónak is, hisz segít élni nekünk, akik képesek vagyunk észrevenni a művészileg

modellezett időt és teret, benne a szereplőkkel, akik saját magunk vagyunk. A dráma segítségével és kellő empátiával, saját létezésünk viszonyrendszerét építhetjük ki magunk köré, s úgy lelhetünk otthonra benne, ahogy annak idején a mesékben, de már korántsem felelőtlenül.

Arthur Miller, a világhírű amerikai író a mai modern drámákban viszont éppen a transzcendentális otthontalanság megfogalmazását keresi: „Mintha a szerző és a közönség is azt vallaná, hogy valamikor a múltban olyan személyiséggel, olyan léttel rendelkeztek, amely ebben a jelenben elveszítette teljességét, határozottságát, úgyhogy ezeknek a hatalmas, sodró drámáknak a megrendítő ereje éppen abban a paradoxonban rejlik, amit az idő ránk kényszerít: haza nem mehetünk többé, és a világ, amelyben élünk, idegen számunkra.”

Mi tagadás, Miller igazsága számunkra egyáltalán nem idegen.

Az ideális drámaíró hőisével olyasmit képes kimondatni, amit ő leírni képtelen

A kérdésre a válasz, hogy tehát a dráma világokat épít-e, vagy éppen világokat rombol, egy adott történelmi kor irányultságának függvénye. Egy biztos: a drámában egy letűnőben levő korszak még teljesebbnek látszhat, tisztább fényben tündökölhet, mint bármely, ereje teljében tetszelgő, utópisztikus rendszer. Ezért jött el számunkra is a drámák ideje. Mert általuk megfigyelünk, bemutatunk és ítélkezünk, közben elítéltetünk, haldoklunk, és újjáéledünk. S mindezt testközelből, jól látható módon tesszük. A legjobb drámák önmagukat írják, a mindenkori szerző csak bábáskodik felettük.

Számunkra a nyugati kultúra tradíciója az a metanyelv, melyen szavak nélkül is kommunikálni tudunk. A magyar dráma napja több mint százhusz év magyarul megszólaló irodalmának szimbólumává vált, s szintén ez idő óta része ennek a kommunikációs világnak is. Világ a világban. Korunk kétségtelenül a felhasználható témák bőségszaruja, s azt, hogy ez jó vagy rossz, éppen a drámairodalom dolga eldönteni. Talán ez az oka annak, hogy a magyar nyelvterületen egyre több olyan fiatal író tartunk számon, akik a „reagálások művészetének” nyelvén vállalják kimondani azt, amit látnak, tapasztalnak. Szereplőiket megszólaltatva beszélhetnek arról, hogy az elmúlt időkben nőtt-e túlélőképességünk, bölcsőbbek lettünk-e, hogyan reagálunk kielezett helyzetekben, s úrrá lehetünk-e néha az orvul hátba támadó, izlésromboló középseren? A válasz egyértelműnek tűnik, mégsem az: hatezer

éve, mióta emberi civilizáció létezik, gondolkodásunkban semmi nem változott, ellenben a környezetünkhöz való viszonyunk változását fejlődésként éltük meg. Nagy átejtés egy amúgy is szerepjátszó világban! De a kép hiába irreális, mégis hihető: az időszerű helyzetekből mindig új szempontok adódnak, ezek pedig új megfogalmazásokat teremtenek pillanatnyi állapotunkról. S hogy ezzel szembesüljünk, újabb és újabb drámai tükrökre van szükség.

Verebes Ernő, 2006

SZEPTEMBER 26. – A NYELVEK EURÓPAI NAPJA

Az Európa Tanács kezdeményezésére 2001 óta szeptember 26-a a nyelvek európai napja. A cél az, hogy különféle rendezvényekkel felhívják a figyelmet a nyelvismeretek fontosságára és szükségességére, valamint arra, hogy a nyelvtanulás nem életkorhoz kötött tevékenység, hanem egész életen át tartó tanulás. Az ilyenfajta népszerűsítés tudatosítja az emberekben azt a nyelvi sokszínűséget-tarkaságot, amely Európát és saját szűkebb környezetünket is jellemzi – jellemezheti. Ennek okán Európa-szerte rendezvények sokasága, konferenciák, szemináriumok, kiállítások, kvízzjátékok, versenyek jelzik a nyelvismeretek fontosságát, foglalkoznak a nyelvoktatás problémáival a legkülönbözőbb aspektusokból.

Az élő idegen nyelvek jelentőségéről Szerbiában is sok szó esik. Ismeretes, hogy iskoláinkban – a legalsó szintűektől kezdve egészen a legfelsőbbekig kötelezővé vált az angol mellett még egy idegen nyelv oktatása, azaz tanulása. Tehát szükségessé vált a nyelvtanár-ok számának növelése. Remélhető, hogy történnek, folyamatban vannak ezt célzó törekvések. Hisz óvodásaink, első osztályosaink is tanulnak már idegen nyelvet. Vajon kik tanítsák őket, milyen felkészültséggel rendelkezzenek az őket oktatók? Remélhetjük-e, hogy az óvó- és tanítóképzők beépítik programjaikba hallgatóik ilyen irányú képzését? A nyelvoktatás annál is inkább megkülönböztetett figyelmet érdemel, minthogy a kisebbségben élő tanulók már zsenge koruktól kezdve két- három nyelvet tanulnak. Ahány nyelv – annyi világkép. A szülőknél is tudatosítani kell ezt a tényt. Emiatt nem siránkozni kell, hanem támogatni és segíteni kell a kisdíjakokat és az oktatójukat egyaránt. Az idegennyelv-tanulás pár évtizede még egyes társadalmi rétegek privilégiuma volt. Nevelőnőkkel oldották meg e problémát, és – szintén a tehetősebbek – a kívánt nyelvi környezetbe, családokhoz küldték cseregyerekként gyermeküket,

hogy elsajátítsa az óhajtott nyelvet. Ez utóbbi gyakorlat működhethet természetesen ma is, ha vízumprobléma nem volna, és ha lenne olyan, aki nyugodt szívvel küldené cseregyermekként viszonzásként hozzánk csemetéjét. Marad tehát az emelt számú idegennyelvróra, ami az eddigi tapasztalatok szerint nem sok reménnyel kecsegtet. Az ambiciózusabb tanulók magánórákkal és nyelvkurzusokkal egészítik ki vagy fejlesztik nyelvi ismereteiket. Vajon Szerbiában mikor érjük el, hogy az egyetemi diploma elnyerésének egyik feltétele egy idegennyelv ismerete is legyen?

Az idegennyelv-iskolák Szerbia nagyobb és kisebb helységeiben mind nagyobb számban vannak jelen. Természetesen az angol nyelv a domináns idegen nyelv, azonban a német szorosan követi. 1999-ben megalakult az Idegennyelv-iskolák Szövetsége (Jugoslovenska Asocijacija Škola Stranih Jezika, YALS). Tagjai, amelyek non-profit szervezetekként feladatukul tűzték ki, hogy közös akarattal megfogalmazzák az idegennyelv-iskolák szolgáltatásainak kritériumait, minthogy ezeket az állam semmilyen módon nem szabályozza. Meghatározó keretül szolgál ezen törekvések megvalósításánál a már működő közös európai kerettanterv (Common Framework of Reference), amelyet az EAQALS és az Európai Tanács dolgoztak ki, és amely lefekteti a különböző tudásszintek követelményeit az alapoktól egészen a beszédtudásig. Sokunk előtt ismeretlen az a tény, hogy Szabadkát 1992-óta az angolnyelv-tanulás egyik világközpontjaként Cambridgben az EA-009 szám alatt tartják nyilván. Az idegennyelv-iskoláknak komoly erőfeszítésükbe kerül, hogy elnyerjék a jogot, melynek alapján nemzetközileg elismert nyelvvizsga-bizonyítványt adhatnak ki a sikerrel vizsgázóknak. Az ilyen bizonyítvány kiadására jogosult idegennyelv-iskolák, -intézetek olyan szintű tudást nyújtanak, amelyik az idegennyelv-oktatás Európai Unió által kidolgozott programjaival és megkövetelt tudásszintjével azonos. Ezek a bizonyítványok az EU-ban ekvivalensek a felsőfokú intézményekben megszerzett nyelvi képesséssel, azaz vizsgákkal. Több főiskolán és egyetemen az a gyakorlat, hogy ha nem is szervezik meg a nyelvoktatást, de a diploma kiadásának feltétele, hogy a végzett hallgató egy ilyen nemzetközileg elismert közép- vagy felsőfokú nyelvvizsga birtokában legyen.

Hegedűs Katinka, 2008

SZEPTEMBER UTOLSÓ VASÁRNAPJA – A SZÍV VILÁGNAPJA

A Kardiológiai Világszövetség (World Heart Federation – WHF) szeptember utolsó vasárnapját nyilvánította a szív világnapjává, amelyet első alkalommal 2000. szeptember 24-én ünnepeltek meg.

A Szív Világszövetség 1998-ban alakult az 1946-ban alapított Nemzetközi Kardiológiai Társaság (International Society of Cardiology) tagjaiból. A 2001-ben kiadott missziós nyilatkozat szerint egy hosszabb és jobb minőségű élet eléréséhez segítik az embereket a szívbetegségek és a stroke megelőzése és gondozása által, különös tekintettel a szegény és a közepes jövedelmű országokra. A Szív Világszövetség egyesület a WHO-val szoros együttműködésben dolgozik.

Az egészséges élethez egészséges szívre van szükség, azonban a szívbetegséghez vezető egészségtelen életmód a gyermekek körében is mindinkább elterjed. A szív világnapjának – amelyet az UNESCO, az Egészségügyi Világszervezet és a Szív Világszövetség közösen rendez – célja, hogy a gyerekek megismerkedjenek az egészséges életmóddal.

A szív világnapján a gyermekkori túlsúly és a felnőttkori szívbetegség kapcsolata áll a figyelem középpontjában.

„Az üzenetünk szomorú, de egyértelmű – mondta ez alkalomból David Byrne, az Európai Unió egészség- és fogyasztóvédelmi biztosa –, a ma túlsúlyos gyermek középkorúként potenciális szívrohamáldozat. Európa országaiban minden harmadik gyerek elhízott, és emellett nem mehetünk el tétlenül. Sürgős cselekvésre van szükség, ha el akarjuk kerülni az egészségügyi katasztrófát.”

A túlsúlyos gyerekek háromszor-öttször nagyobb valószínűséggel szenvednek el szívrohamot vagy agyvérzést 65 éves koruk előtt, mint normál súlyú társaik. A szívbetegség már ma is vezető halálozási ok az EU-ban, a halálesetek 51 százalékáért felelős.

A szív- és érrendszeri betegségek évente mintegy 180 milliárd eurót emésztenek fel az unió országaiban egészségügyi kiadások és kiesett munkanapok formájában. Ha a betegség terjedése még nagyobb méreteket ölt, az társadalmi és gazdasági csapást jelent Európának.

■■■

Október ■

■■■

■

OKTÓBER 1. – AZ IDŐSEK VILÁGNAPJA

Az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének 1990. december 14-én elfogadott 45/10-es számú határozata alapján először 1991-ben rendezték meg az idősek világnapját, azóta minden év október 1-jén megemlékezünk a Föld hatvan év feletti lakosairól. Az intézkedés célja, hogy középpontba helyezték a méltóságteljes öregkort. 1999-ben hasonló elnevezésű éves rendezvénysorozatot tartottak.

A demográfiai adatok szerint jelenleg a Földön mintegy hatszázmillióra tehető az idősek száma, az elkövetkező húsz évben pedig számuk megkétszereződik.

Az idősek világnapjára

A napokban sorban álltam a postán. Elöttem egy huszonéves fiatalember a barátnőjével, előttük pedig egy hatvan év körüli hölgy. A sor lassan haladt. Egyszer csak arra kaptam fel a fejem, hogy a fiatalember méltatlankodni kezd:

– Na mama, odébb mész vagy tegyelek arrább? – mondta gúnyosan. A nő nem tiltakozott, szótlánul lépett egyet előre.

A fenti kis jelenet több egy mindennapi történésnél. Arról árulkodik, hogy a mi kultúránk hogyan viszonyul az idősekhez. Nálunk – ellentétben a keleti kultúrákkal, ahol idősnak lenni tekintélyt, bölcsességet és a megtalált egyensúlyt jelenti – az időskor a gyámoltalanság, a betegeskedés kora. Az idősek azok, akik láb alatt vannak, akik csak feltartanak minket, ahogyan a fiatalember is megélte. Csak kevés alkalommal jut eszünkbe, hogy micsoda kincset őriznek szüleink, nagyszüleink, hogy meg kellene becsülni tudásukat, tapasztalatukat, bölcsességüket. Akkor cselekszünk helyesen, ha igyekszünk kiaknázni, magunkévá tenni élettapasztalatukat, átvenni azt a kulturális kincset, amit csak ők hagyományozhatnak ránk. Mind családi kapcsolatainkban, mind városunk, kultúránk történetét illetően.

Az időskor kivételes érték is lehet, ha maguk a hajlott korúak is készülnek erre, s testi leépülésüket, munkájuk, szerepük átadását a fiataloknak nem kudarcként élik meg, hanem az élet rendjeként fogadják el.

Elgondoljuk-e vajon azon, miért van az, hogy az unoka gyakran sokkal jobban szót ért a nagymamával, nagyapával, mint a szüleivel? Nem véletlen ez, hiszen a jó nagyszülőkből a szeretet és a megbocsátás őszinte megélése révén valami kivételes békesség árad. Gondoljunk

csak a nagymamákra, milyen fontos szerepük van az unokák felnevelésében. Nagyon sok családban a nyugdíjba vonult nagymama neveli a dolgozó szülők helyett a gyerekeket. Tőle tanulnak meg ítéletet hozni, tőle tanulják meg, mi a jó, a rossz, az elfogadható vagy az erkölcsös...

Az ember életében a nyugdíjaztatás nagy megrázkódtatás. Ez az élet rendjéhez tartozó esemény tragédiaként is megélhető, úgy, hogy immár nincs rám szükség, nem tudok már lépést tartani a fiatalokkal, és megélhető úgy is, hogy lám, én megdolgoztam azért, hogy idős koromra már mással, az igazán fontos dolgokkal foglalkozzak. A fiatalság számára fontos a látszat. Időskorában viszont az ember már csak a fontos dolgokkal törődik, az emberi kapcsolatokkal, a családdal, az egészséggel. A szeretni tudás és a veszíteni tudás művészete ez az életszakasz. A békesség és megnyugvás kora.

Sajnos nagyon sok idős ember nem ennek éli meg öregségét, hanem a nélkülözés, a katasztrofális és szenvedés életszakaszként. Hogy a betegségen kívül mi ennek az oka? Mi magunk, akik körülvesszük őket. A megváltozott életritmus, a picinyke lakások, ahol nem fér el a beteg nagymama vagy szülő, mind oda vezet, hogy megszabadulunk a család legidősebb tagjaitól. A fiataloknak a pusztá létfenntartásért folyó harca azzal is jár, hogy nem futja egy ápolóra, aki a beteg mellett maradna, aki minden nap meleget főzne, amíg mi dolgozunk, hogy családunk elsejétől elsejéig megéljen. Ennek is az a vége, hogy távol tartjuk magunktól az időseket akkor, ha már szükségük lenne ránk. Ilyenkor maradnak az idősek egyedül, saját kis lakásukban, és ha már más kiút nincs, vagy eltartási szerződést kötnek valakivel, vagy ha van rá pénzük, az idősek otthonába vonulnak.

Az eltartott idősek egy része emberi bánásmódban részesül, de sajnos vannak, akiknek mostoha sors jut. Hosszú az út, amíg egy rossz döntéstől megszabadulhat az ember, ha egyáltalán ki tud kecmeregni a zsákutcából. Ha pedig az idősek otthonába vonul, ott olyan mérhetetlen magány vár rá, amit talán máshol nem is tapasztalhatunk meg, csak egy ilyen otthonban. Remegő kezek mutogatják a fényképeket, könnyek szöknek a szemekbe, mert a teljesen gyűrött fénykép nem pusztá fotó, hanem a kívül hagyott életet jelenti. Egyaránt szenvednek azok is, akik önként választották az idősek otthonát, mert nem akartak a családjuk terhére lenni, meg azok is, akiket a család helyezett el, mondván, itt jó helyen lesznek. Valóban jó helyen vannak, ami a létszükségletet jelenti, mindent megkapnak, csak magányosak és szeretetre éhesek. A fogyasztói társadalom felőrli az emberi kapcsolatokat. A családokat is kikezdi. Ez az idősekhez való viszonyukban is tapasztalható.

Az ENSZ 1991-ben nyilvánította október elsejét az idősök világnapjává. A statisztikai adatok szerint ma a világban körülbelül 600 millió 60 év feletti ember él. A demográfusok szerint 2025-re az idősök száma a világon megkétszereződhet. A fejlett országok lakossága a legidősebb. A legtöbb idős ember az európai országokban él. A listavezető Olaszország, ahol a lakosság több mint 18 százaléka idősebb 65 évesnél. Őket követi Görögország, Svédország és Japán (az egyetlen nem európai ország a 25-ös listán). Szerbiában a 65 év feletti aránya 15,7 százalék, ám a becslések szerint az évszázad közepére a 65 év feletti száma meghaladja a 15 év alattiakét.

Amikor az előregedő társadalmakról beszélünk, azt is szem előtt kell tartani, hogy szinte évről évre nő az átlagéletkor. Egyre hosszabb ideig élünk. Szinte minden társadalomban nagyobb a férfiak halandósága, mint a nőké. A 60 és 79 év közötti életkort megért lakosság 40 százaléka férfi, a 80 év feletti között azonban már csak 30 százalékot tesz ki a férfiak részaránya.

Nemcsak a családon belüli megbecsülés jár ki az idősöknek, hanem a társadalom megbecsülése is. Ez sajnos nagyon sok esetben elmarad. Gondoljunk csak azokra, akik elhitték, hogy ha lemondanak földjükéről, akkor majd nyugdíjat kapnak, milyen szégyenletesen kevés pénzt juttatnak nekik, de gondolhatunk azokra is, akik csupán négyezer dináros nyugdíjból kénytelenek megélni. S gyakran látok olyan nénikéket, akik pár szál virágot árulnak a piacon, hogy legyen miből kenyeret venni azon a napon.

Sok idős bácsival, nénivel beszélgettem, akiknek leginkább az fáj, hogy a tisztességes megélhetéshez nincs meg a havi járandóságuk. Csirkecombot nem vesznek, csak a legolcsóbb farhátat, a sertéskarajról pedig csak álmodoznak legtöbben, mert csak csontra meg szalonnára futja. A betegség meg a nélkülözés az, amivel nem lehet megbékélni, amit nem lehet elfogadni, sem megszokni. Ezek felemésztik az embert.

Az időskor pozitív megélését az élet rendjének elfogadása jelenti. Azok az igazán békés idősök, akik nem akarnak természetellenesen fiatalosnak látszani, hanem megtalálják életkoruk szépségeit.

Az ENSZ azért nyilvánította az idősök világnapjává október elsejét, hogy ráirányítsa a figyelmet azokra, akik előttünk járnak korban és élettapasztalatban is.

Kabók Erika, 2007

Szerbia a negyedik

Idősek világnapja. Folyamatosan öregszik a Föld lakossága. 2050-re több lehet az idős, mint a fiatal. A 2002-ben végzett népszámlálási adatok szerint szűkebb Szerbiában több mint 900 000, Vajdaságban pedig megközelítőleg 300 000 hatvanöt évnél idősebb ember él. Igazán csak akkor érezzük meg a kialakult helyzet súlyát, ha tudjuk, hogy 1950-ben Szerbiában mindössze 235 000 hatvanöt évnél idősebb ember élt, és ez a szám a múlt évszázad végére már meghaladta a 924 000 főt. Nem hivatalos becslések szerint a hetven évet betöltöttek 12,8 százaléka semmilyen járandóságot sem kap, és nyomorban él hazánkban. Az ENSZ szakértői az elmúlt évben az idősek világnapján tették közzé azokat az adatokat, melyek szerint a 2050. év lesz az emberiség történetében az első, amikor a világon az idősek száma meghaladja a fiatalokét.

A munkaügyi miniszter, Rasim Ljajić az idősek helyzetének javulását az újabb otthonok építésétől várja, és olyan alternatív megoldásoktól, mint a házi idősgondozás. Természetesen nem lehet cél az idősek intézményekben történő elhelyezése, mert ennél létezik sokkal megfelelőbb, mégpedig a házi gondozás – jelentette ki Rasim Ljajić az idősek világnapja alkalmából, amire minden év október 1-jén emlékezünk meg. Az idős ember a társadalom meghatározó része, nem pedig felesleges terhe, éppen ezért a minisztérium mindent megtesz az önkormányzatokkal közösen, hogy ezt az elvet érvényesítse az idősek gondozásában országszerte. Ennek ki kell terjednie az alkalmi elhelyezésre és ápolásra is. A magántőke bevonásával jelentősen lehet javítani a helyzeten, de az új otthonok megnyitását szigorú és világos feltételekhez kell kötni. Az engedélyezés folyamatának egyszerűsítése és a mindenre kiterjedő ellenőrzés kidolgozása jelenleg a legfontosabb feladat. Európai átlagban az idősek 4 százaléka helyezhető el idősek otthonában, addig Szerbiában kevesebb mint 1 százaléka, és ez azt jelenti, hogy növelni kell az elhelyezés lehetőségeit, de ez alatt nem újabb hatalmas, sok férőhelyes otthonok építését kell érteni. A cél emberközpontú otthonok létrehozása, kisszámú lakóval, de arányosan elosztva országosan. Napjainkban a legfőbb gond, hogy az idősek kétharmada lakóhelyétől távolabbi otthonokba került, kiszakadva a megszokott környezetükből, elvesztve ezért nemegyszer családjukkal is a kapcsolatot. Az idősek világnapján összegeznünk kell mindazt, ami az eddigi kitűzött tervekből megvalósult, különösen az idősek helyzetének javítása tekintetében – áll a miniszteri nyilatkozatban.

Magyar Szó, 2008

OKTÓBER ELSŐ HETE – A VILÁGŰR HETE

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése az október 4–10. közötti időszakot űrutatási világhétté nyilvánította. Az erre vonatkozó javaslat az ENSZ 1999. július 19–31. között Bécsben tartott UNISPACE III űrutatási világkonferenciáján merült fel, az elképzelést a UNISPACE III végén elfogadott ún. bécsi nyilatkozat tartalmazza. Az ajánlást az ENSZ-közgyűlés 4. bizottsága november 25-i ülésén támogatta, így került a Közgyűlés elé, amelynek 1999. december 6-i ülésén a tagországok a javaslatot egyhangúlag elfogadták.

Két fontos évfordulóra emlékeztek. 1957. október 4-én állították Föld körüli pályára a Szputnyik-1-et, a Föld első mesterséges holdját. Ezzel az eseménnyel vette kezdetét az űrkorszak. Kevésbé ismert, hogy csaknem pontosan tíz évvel később, 1967. október 10-én lépett hatályba a világűr békés célú hasznosításának alapelveit rögzítő nemzetközi szerződés, az ENSZ által kidolgozott öt jelentős űrutatási szerződés közül az első és legfontosabb, a világűrjog alapokmányát képező, 1967. január 27-én aláírt alapelvszerződés (Szerződés az államok tevékenységét szabályozó elvekről a világűr kutatása és felhasználása terén, beleértve a Holdat és más égitesteket). E két fontos eseménynek állított emléket az ENSZ 54/68-as számú határozata.

Az űrutatási világhét célja, hogy a fenti időszakban évről évre az egész világ közvéleményének figyelme az űrtevékenységre irányuljon. Az ENSZ egyre mélyebben tudatosítani kívánja a döntéshozókban és az egész társadalomban az űrutatás, az űrtudományok és az űrtechnológia hasznát és rohamosan szélesedő alkalmazási lehetőségeit. A programok nemzetközi koordinálását a Spaceweek International Association – www.spaceweek.org – végzi, munkájáról rendszeresen beszámol az ENSZ világűrbizottságának (COPUOS).

Irány a világűr!

A világűrből érkező hangokat hallgattuk nagy megilletődéssel ötven évvel ezelőtt, azon az 1957. október 4-én, amikor az első szovjet műholdat fellőtték. Az egykor Vajdaság nevezetes személyiségének számító, azóta elfelejtett Kovács Sztrikó Zoltán (akinek nemcsak hivatása, hanem szerelme is volt a fizika) fogta a Szputnyik-1 jelzéseit, és meghívta barátait annak hallgatására. Pedig az űrből csak a szakadatlan bip-bip jelzés hallatszott. Éreztük azonban, hogy egy új korszak kezdődött a történelemben: az ember betette lábát a világűr-

be, először hatolt ilyen magasba. Utána már viszonylag gyorsan jöttek egymás után az újabb sikerek. 1957. november 3-án a Szputnyik-2-n úrutazást tett a világ leghíresebb kutyája, Lajka. Innen azonban már majd három évet kellett várni addig, amíg 1960. augusztus 19-én az űrből vissza is tért két másik kutya, Belka meg Sztrelka. Csak ezután, 1961. április 12-én következett az első igazi úrutazás: Gagarin 108 percet töltött a világűrben. Majd jött az első egynapos űrtartózkodás, és 1965. március 18-án Leonov először hagyta el az űrhajót, hogy 12 percet töltsön a világűrben.

A hidegháború korszaka volt ez, amikor az emberiségnek ezek a történelmi lépései egyszerűen csak a hirtelen kialakult szovjet fölénynek a jelei voltak. Az akkori kommentátorok szerint a Szovjetunió így vágott vissza azért, mert az atombomba előállításában az USA megelőzte. A két tömb vezető hatalma között mindjárt a II. világháború után kibontakozó nagy versengésnek fontos területe volt a rakétafegyverek előállítása, amelyet mind a két fél azzal kezdett, hogy ki tud többet megszerezni azokból az első eredményekből, amelyeket Hitler számára Wernher von Braun elért 1942. október 2-án annak a rakétának a fellövésével, amelyből a hírhedt V-1 és V-2 lett. Az űrkutatókat figyelők szerint jó, hogy az első sikereket a szovjetek érték el, mert ha az első űrhajós nem szovjet, hanem amerikai, az ember azóta sem jutott volna el a Holdra. Így viszont Kennedy – az amerikaiak megingott önbizalmának a visszaállítására – 1961. május 25-én meghirdette a Hold elérésének progjamját, és 1969. július 19-én Neil Armstrong és Buzz Aldrin eljutott a Holdra.

Ezt a – kissé cinikus – véleményt támasztja alá, hogy a hidegháború megszűnésével mintha csökkent volna az érdeklődés az űrutazás iránt. A második után a holdutazásokat le is állították, mert nem tartották érdemesnek folytatni ezeket a túlságosan költséges vállalkozásokat. A világűr iránti érdeklődés azonban nem csökkent, sőt a világűr kihasználásának erőfeszítései csak ezután kezdődtek meg. Ma már olyan mérleget készíthetünk, hogy mintegy hatezer műholdat löttek fel, ebből 2800 még mindig az űrben és 600 használatban van. Ma műholdak nélkül már elképzelhetetlen nemcsak a telefon- és internetkapcsolat meg a tévénézés, hanem a háborúzástól a Föld kincseinek feltárásán át az időjárás-előrejelzésig az emberi tevékenységnek megannyi fontos része. De a világűr meghódításában is egymást érik a sikerek. A világűr földi megfigyelésében onnan, hogy űrszondák vizsgálják Naprendszerünk több bolygóját meg azok holdjait, azon át, hogy eddig csak az idén az év első 7 hónapjában

39 olyan bolygót fedeztek fel, amelyen a földihez hasonló életkörülmények léteznek, hogy számuk már 249-re emelkedjen, addig, hogy már olyan mélyen hatoltunk az űrbe, hogy tudjuk: milliárd fényévnnyi térségben nincs semmi. De a világűrben tartózkodás terén is elértük, hogy 2000 októbere óta állandó – újabban nemzetközi – legénységgel működik a nemzetközi űrállomás, amelyet manapság már turisták is meglátogathatnak.

Az ember ismét a világűr felé fordult

Erről tanúskodnak a nagy tervek: Oroszország 2015-ben állandó állomást akar létesíteni a Holdon, az amerikaiak 2025-ben (újabb számítások szerint 2037-ben) embert küldenek a Marsra. Az űrkutatók ugyanis ismét a nagyhatalmak közötti versengés okozója, tehát tekintélykérdés lett. Most már a kínaiak is azt állítják, hogy elsőként kínai fog a Marsra lépni, és ezzel egyszerre behozzák minden eddigi lemaradásukat. A verseny első állomása a Hold, mert minden terv alapja, hogy onnan indul majd az első Mars-expedíció. A három nagy részvevővel kapcsolatban már említettük, hogy az oroszok 2015-ben akarnak embert küldeni a Holdra, a kínaiak 2017-re tervezik ugyanezt (Kína már az idén Hold körüli pályára helyez egy megfigyelő szondát), az amerikaiak 2020-ra már állandó támaszpontot akarnak létesíteni a Holdon. És a versenybe újabb szereplők is beszállnak. Európa 2020 és 2030 között állandó automata támaszpontot létesít a Holdon, és 2030-ig embert küld a Marsra. És a legújabb részvevő India: 2014-re tervezi első űrhajósának fellövését az űrbe, de ott van Japán is.

A versenynek a hajtóereje azonban nemcsak a nagyhatalmi tekintély szavatolása. Az űrkutatók meggyorsításának vannak gyakorlati indítékai is. Ma már ugyanis nem a fantasztikus regények témája, hanem gyakorlatias számítások és erőfeszítések tárgya, hogy a Hold megoldhatja az emberiség energiagondjait, és az, aki elsőként hasznosítja a Holdat, hihetetlen energiaforrásra tehet szert, ami többet jelenthet, mint a kőolaj földi birtoklása, amiért napjainkban olyan kiélezett verseny folyik. A Holdon ugyanis a becslések szerint 500 millió tonna hélium-3 halmozódott fel. Ez az izotóp viszont olyan hihetetlen energiaforrás, hogy egyetlen kilogramm hélium-3-ból hat és fél évig kivilágíthatják Moszkvát. Képzeljük el, hogy valaki tonnaszámra hozza le ezt a hihetetlen kincset!

Ötvenéves az űrkorszak

1957. október 4-én a Szovjetunióban felbocsátották a világ első mesterséges holdját, s ezzel megkezdődött az emberiség történetében az űrkorszak. A Szovjetunió és az Egyesült Államok a második világháború után kezdett teljes titokban, ám gőzerővel az űrtechnika kimunkálásához: az amerikai programot a fasiszta Németországból „importált” Wernher von Braun, a szovjetet Szergej Koroljov vezette.

A fő cél az atombombák célba juttatására alkalmas interkontinentális rakéták kifejlesztése volt, de mindkét oldalon felmerült – a „jelentéktelen kísérletet” ellenző katonák ellenkezését legyőzve – a tudományos célú mesterséges hold Föld körüli pályára állítása is.

Az elsőség a szovjeteké lett: 1957. október 4-én 22 óra 28 perckor a Bajkonurból fellőtt, kétfokozatú R-7 8K71 hordozórakéta pályára állította a világ első mesterséges holdját. A Szputnyik-1 (magyarul útítárs) polírozott alumíniumötvözetből készült, 58 centiméter átmérőjű, 83,6 kilós gömb volt négy darab csuklósan kinyíló, 280 centiméter hosszú antennával. Repülési pályája a földfelszín fölött 228 és 947 kilométer között húzódott, a Földet 96,1 percenként kerülte meg. Rádióadói két frekvencián 1 watt teljesítménnyel sugároztak jeleket, a jellegzetes bip-bip hangot amatőr rádiósok is foghették. A műhold 92 nap keringés után égett el a légkörben, de adatokat akkumulátorai lemerülése miatt csak 21 napig sugárzott. Az igazsághoz tartozik, hogy a műhold új ismereteket nem adott, fellövése inkább a szovjet tudomány fölényét volt hivatva demonstrálni a kapitalista rendszeré fölént.

Az amerikaiakat sokkolta a hír. Teller Ede például így nyilatkozott: „nagyobb és fontosabb csatát veszítettünk el, mint Pearl Harbornál.” Amerika nemcsak presztízsveszteséget szenvedett el, de biztonsági pozíciói is megrendültek, mert a szovjet atomfegyverek immár közvetlenül elérhették az amerikai nagyvárosokat. A szovjet és a kommunista sajtó viszont diadalünnepet ült, a *Népszabadság* szerint „a vörös csillag sosem ragyogott ilyen erősen 900 kilométerre földgömbünk felett”.

A Szovjetunióban 1957. november 3-án lőtték fel az első űrbiológiai mesterséges holdat: a 162 napig keringő Szputnyik-2 kabinjában indult a világűrbe az első élőlény, Lajka kutya. Az állat hét napig szorongott a kis helyen, végül utolsó adag tápjával idegmérget kapott. A Szputnyik-3 már „igazi”, komplex műszerekkel felszerelt mesterséges hold volt, az 1327 kilogramm súlyú, napelemekkel is ellátott szerkezet 1958. május 15-től 692 napig keringett a Föld körül.

A szputnyiksokk után az Egyesült Államok minden erejét az űrtevékenység addig alábecsült területeire összpontosította, míg a Szovjetunió igyekezett megőrizni megszerzett előnyét. Washington 1958. október 1-jén állította fel az amerikai Nemzeti Repülési és Űrhajózási Hivatalt (NASA), az első amerikai műhold, az Explorer-1 fellövésére 1958. február 1-jén került sor. Az első ember a világűrben 1961-ben a szovjet Jurij Gagarin volt, a Holdra viszont az amerikai Neil Armstrong lépett elsőként 1969-ben. A versengést mára együttműködés váltotta fel, a nemzetközi űrállomást már közös erővel építik az űrhatalmak.

A Szputnyik-1 eredetileg több példányban készült el, de ezekre már nem volt szükség: a „felesleg” múzeumba került, illetve árveréseken kelt el.

Bálint István, 2007

OKTÓBER 5. – A PEDAGÓGUSOK (TANÁROK) VILÁGNAPJA

Az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) és a Nemzetközi Munkaügyi Iroda (ILO) 1966. október 5-én fogadta el a pedagógusjogokról szóló, 150 paragrafusból álló határozatot, ezért ezt a napot a pedagógusjogok világnapjává nyilvánították.

Az említett dokumentum tartalmazza többek között a pedagógusok megbecsülésének szükségességét, előírja az ingyenes továbbképzést, s kimondja, hogy a pedagógusok javadalmazása nem maradhat el az egyenértékű képesítést követelő más foglalkozásúak bérezésétől.

A megbecsülés szükségessége

Magyarországon ezt a napot a pedagógusjogok napjaként tartják nyilván, Szerbiában azonban a tanítók világnapját ünneplik, már ahol ünnepelnek. Bárhogy is nevezzük, talán illene köszönteni a tanügyieket ezen a világnapon. Ám valóban illik-e, vajon tényleg értük sütt-e ki ma a nap, mi több: valóban jogaik világnapjára ébredtek? Tudják-e megfelelően képviselni érdekeiket, egyáltalán tisztában vannak-e jogaikkal és kötelezettségeikkel, bármennyi okmány ratifikálja ezt, és bármennyi érdekvédelmező szervezet is létezik körülöttük? Nem véletlen hát a Függetlenség szakszervezet a tanítók világnapja alkalmából minap közzétett követelése, miszerint végre méltó helyre kellene tenni az oktatásügyet a nemzeti jövedelem elosztásakor (is), nemcsak azért, hogy a pedagógusok bérezése tisztes-

séges legyen, hanem azért is, hogy végre jusson pénz beruházásokra, új létesítményekre, adaptálásra...

Sejtem, nem csak ezen a napon jut eszükbe a pedagógusoknak, hogy ideje lenne érvényt szerezni a nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott jogaiknak. Az ingyenes továbbképzések még meglenének, viszont sokkal rázósbab az erkölcsi vagy az anyagi megbecsülés kérdése. Erről nyilván regényeket írhatnának a pedagógusok. Mint ahogyan arról is, hogy gyakran egymásnak ellentmondó utasításokat kapnak, hogy utolsó pillanatban követelt, de annál több papírmunkát igénylő, teljesen fölösleges jelentések megírásával keserítik életüket, ugyanakkor nincs szemléltetőeszközük, néhol a kréta, a vizesblokk is hiányzik. A tankönyveket is megemlíthetnénk, melyekből első pillantásra ugyan van elegendő, sőt már választék is bizonyos tantárgyak és osztályok esetében, de ha mélyebbre nézünk, láthatjuk, hogy az általános iskolán túl már alig van miből tanítani magyar nyelven.

Világnap ide vagy oda, távol állunk attól, hogy – a nemzetközi dokumentumokban rögzített jogoktól eltekintve –, legalább elfogadható szinten érvényesüljenek egy igen fontos szakmán belül az elemi jogok. Jog a szakmai megbecsüléshez, a normális munkakörülményekhez. Mindeközben nem szabad megfélekedezni a többi „iskolapolgárról” sem, hiszen a diákok, sőt a szülők jogai és kötelezettségei is szorosan ide tartoznak.

Nagy Magdolna, 2007

OKTÓBER ELSŐ HÉTFŐJE – A GYERMEKEK VILÁGNAPJA, A GYERMEKHÉT KEZDETE

A gyermekek világnapját 1990-től egyes források október 1-jére rögzítik.

Négyszázezer kiskorú szegénységben

Szerbiában 150 000-re tehető az alultáplált gyerekek száma. Az emberi gyarlóságához tartozik, hogy bizonyos érzékeny és számunkra kellemetlen kérdésekkel csak akkor foglalkozunk, amikor valamilyen oknál fogva elkerülhetetlenné válik egy esedékes évforduló miatt, vagy más aktualitása lesz a dolognak. Így kerültek most az ország politikai életének fókuszába a gyerekek.

Szerbiában október 1-jétől 7-éig gyermekhét van, amikor az e kérdéskörrel megbízott minisztériumoknak illik kitenniük magu-

kért, foglalkozniuk a gyerekekkel. Csak az a gond, hogy dicsekedni nincs nagyon mivel, legalábbis ez derült ki Rasim Ljaljić, munkaügyi és szociálisvédelmi miniszter szavaiból, aki a Váloztassuk meg a világot – foglalkozzunk a gyerekekkel! nevű rendezvénysorozatot megnyitotta, s beszámolót tartott a jelenlegi helyzetről.

Szavaiból az derült ki, hogy Szerbiában 400 000 gyermek él szegénységben, ennek több mint fele szinte nyomorban, és ráadásul 150 000 gyermek alultápláltnak számít. A roma gyerekek 76 százaléka nem kap mindennap enni, és 78 százaléka az általános iskolát se fejezi be. Egy cseppet sem dicsekedni való adatok ezek, de nézzük, világszinten hogy áll a helyzet. Ljaljić szerint a világban 150 millió ötévesnél fiatalabb gyermek alultáplált, 600 000 HIV-vírussal fertőzött, 10 millió gyermek hal évente éhen, 100 millió gyermek nem fejezi be az általános iskolát, s többségben vannak közöttük a kislányok.

Szerbiának külön stratégiája van, hogyan lehetne ezen változtatni. A miniszter mindenképpen a gyermekek helyzetének javításán fáradozik s azon, hogy megteremtődjenek a feltételek ahhoz, hogy biztonságos és boldog gyermekkoruk lehessen.

Fellengzős, nagy szavak ezek, de vajon a gyakorlatban történik-e valami? 2004-ben fogadta el a szerb kormány a nemzeti tervet, amelybe belefoglalták a gyermekek helyzetének javítását és a gyermekvédelmet. Az említett dokumentumban a következő kérdések élveznek prioritást: a szegénység leküzdése, az oktatás színvonalának növelése minden gyerek esetében, az egészségügyi rendszer fejlesztése, a szellemileg visszamaradt gyermekek támogatása és hatékony védelemnyújtás az erőszaknak kiszolgáltatott gyermekek részére.

Mivel Szerbia ratifikálta a gyermekjogok konvencióját, az ország köteles mielőbb törvénybe foglalni a gyermekjogok védelmét. A miniszter szerint ez az év végéig meg fog történni, s ezenkívül még két újabb törvény elfogadását helyezte kilátásba, a diszkriminációt tiltó jogszabályt és a gyermekek védelmét erőszak esetén.

A Szerbiai Gyermekbarátok elnevezésű szervezet egyik vezetője, Ivan Ilić a gyermekhét alkalmából olyan nyilatkozatot tett, hogy nagyon szép elképzelés volt a gyermekek védelméről szóló nemzeti terv meghozatala, csak az a baj, hogy ez a gyakorlatban nagyon akadozva és lassan valósul meg. Elsődleges gond, hogy a kormány nem képes eszközöket elkülöníteni a költségvetésből a terv megvalósításának pénzelésére, sőt mi több, még azt sem tudták megszervezni, hogy minden szerbiai községben megkezdjék a megvalósítást. Mindössze 13 községben beszélhetünk valamelyest a terv életbe lépéséről.

Varjú Márta, 2007

OKTÓBER 6. – AZ ARADI VÉRTANÚK EMLÉKNAPJA

1849. október 6-án az orosz segítséggel levert szabadságharcot követő császári megtorlás során Pesten kivégezték gróf Batthyány Lajost, az első magyar miniszterelnököt. Ugyanezen a napon a szabadságharc 12 tábornoka (Aulich Lajos, Damjanich János, Dessewffy Arisztid, Kiss Ernő, Knézich Károly, Lahner György, Leiningen-Westerburg Károly, Nagysándor József, Poeltenberg Ernő, Schweidel József, Török Ignác és Vécsey Károly) és egy főtisztje (Lázár Vilmos ezredes) szenvedett vértanúhalált Aradon. Gróf Batthyány Lajost 1870. június 9-én temethették el nyilvános tiszteletadással, majd 1874. május 26-án helyezték el a Kerepesi temető mauzóleumában. Kivégzésének helyén 1926-ban avatták fel az örökmécsest. A véres megtorlásnak összesen 157 hazafi esett áldozatul, és számosan kényszerültek hosszú évekre belső vagy külső emigrációba.

Október 6-a azóta a magyar nemzet gyásznapja, bár hivatalosan csak 2001-ben nyilvánította azzá a magyar kormány a 237/2001. (XII. 10.) kormányrendelettel.

A tábornokok úgy hitték, hogy az oroszok megvédelmehetik őket a vérszomjas Haynautól, de csalódnuk kellett. Augusztus 22-én az oroszok elvették fegyvereiket, majd másnap átadták őket az osztrákoknak. Augusztus 25-én érkeztek Aradra, s még aznap megkezdődtek a kihallgatások. Mindegyikük két kihallgatáson vett részt, s ezt követően lehetőségük nyílt írásban utólagos beadványt intézni a hadbíróshoz.

Eközben augusztus 27-én az igazságügyminiszter, Schmerling a minisztertanács elé terjesztette az ítéletekkel kapcsolatos elképzeléseket. Bár mérsékeltebb volt, mint Haynau, emberségről még sincs szó: „A legnehezebb kérdés, hogy a törvények teljes szigorával, halálbüntetéssel kell-e sújtani minden vizsgálat alá kerülőt, vagy pedig halálbüntetés helyett másfajta büntetést kelljen-e elszenvedniük a kevésbé vétkeseknek.

Erre vonatkozólag általánosságban ki lehetne mondani, hogy a legvétkesebbnek a törvények szerint kell lakolniuk, a kevésbé vétkesek esetében pedig báró Haynau táborszernagyra kell bízni, hogy másfajta büntetést szabjon ki rájuk.”

A minisztertanács elfogadta Schmerling javaslatát, csak Bach belügyminiszter toldotta meg azzal, hogy Haynaut megfelelő hatalommal kell felruházni ahhoz, hogy a büntetéseket gyorsan végre tudja hajtani. Bár Ferenc József augusztus 29-i legfelsőbb kézírata Haynaut arra

kötelezte, hogy „a halálbüntetést csak a legbűnösebb és legveszedelmesebb egyéneken hajtsák végre”, de a halálbüntetés tényéről csak utólagosan kellett jelentést tennie az uralkodónak. Schmerling ugyan némi erőtlen kísérletet tett arra, hogy elérje, Haynau csak a halálos ítéletek bécsi megerősítése után hajtathassa végre a kivégzéseket.

Schwarzenberg miniszterelnök, Bach és Haynau azonban megakadályozták a királyi kézirat mérséklését. Eközben Haynau – a komáromi várvédőkkel történő egyezkedés közepette – Ernsttól, a vértanúk perének tárgyalásvezető hadbírájától megkapta az ítéleteket megerősítés végett. A „bresciai hiéna” azonban még vár, október 2-án rendelkezik csak a kivégzés módozatairól. Október 6-ra, a bécsi forradalom és Theodor Baillet de Latour hadügyminiszter nép általi kivégzésének évfordulójára tűzte ki az ítélet végrehajtását. Az aradi foglyok még reménykedtek, október 4-e az uralkodó névnapja, lehet, hogy amnesztiát hirdet.

De minden remény szertefoszlott ezen a napon, mert amnesztia helyett Haynau végzése érkezett meg. Másnap reggel hét órakor Ernst hadbíró felsorakoztatta a tábornokokat, s kihirdette az ítéleteket. Ezután megbilincseltek a tábornokokat, majd visszavezették őket a cellájukba, megtagadva tőlük azt a kérést, hogy együtt tölthessék az utolsó napot.

Október 6-án hajnali kettő és három óra között a papok felke-resték a halálraítélteket. Aulich Lajos Horatius verseit olvasgatta, Török Ignác Vauban várépítésről szóló könyvét bújta, Lahner György fuvoláján játszott, Desseffy Arisztid még aludt.

Többen még utolsó soraikat vetették papírra búcsúlevelükben.

Fél hatkor először a golyó általi halálra ítéleteket – Schweidel Józsefet, Kiss Ernőt, Desseffy Arisztidet és Lázár Vilmost – vezették a kirendelt katonaság elé. 12 katona állt fel velük szemben töltött fegyverrel, majd midőn a parancsnokuk kardjával intett, a lövések eldőrdültek, Kiss Ernő kivételével mindhárman élettelenül buktak a földre. Kiss Ernőt csak a vállán érte a lövés, ezért három katona közvetlenül elé állt, s leadták a halálos lövést Kiss Ernőre is.

Ezután következtek az akasztófára ítélt tábornokok a következő sorrendben: Poeltenberg Ernő, Török Ignác, Lahner György, Knezich Károly, Nagy-Sándor József, Leiningen-Westerburg Károly, Aulich Lajos, Damjanich János és Vécsey Károly. Ez utóbbi vértanú büntetését – saját apja közbenjárásának köszönhetően – súlyosbították, mégpedig azzal, hogy őt akasztották fel utolsónak, vagyis végig kellett néznie társai kivégzését. Sorra búcsúztak el egymástól, Vécseynek már nem volt kitől búcsút vennie, ő Damjanich holttestéhez lépett, és bár nem szíveltek egymást, most megcsókolta Damjanich kezét.

A kivégzést követően az elítélteket elrettentésül közszemlére tették ki, majd este az agyonlőttöket a sáncárokban, a felakasztottakat a vesztőhelyen temették el. Mivel a kivégzettek ruhái a hóhért illették, ezért a felakasztottakat levetkőztetve helyezték hol a bitófa elé, hol mögé, majd melléjük döntötték az akasztófaoszlopokat is.

OKTÓBER MÁSODIK PÉNTEKJE – A TOJÁS VILÁGNAPJA

A Nemzetközi Tojásszövetség 1999-ben hirdette meg minden év októberének második péntekjére a tojás világnapját, amelynek kapcsán több mint 30 tagországban rendezvények sorozata hívja fel a figyelmet a tojás nélkülözhetetlenségére.

A tojás évezredek óta legfontosabb táplálékunk. Kultikus étel, termékenységi szimbólum. Eme apró és olcsó táplálék mindig is fontos szerepet töltött be az emberiség étkezési szokásaiban, kultúrájában. Több nép (egyiptomiak, finnek, észtek) mítoszában a világteremtés kulcseleme, termékenységi szimbólum, a tökéletesség, a feltámadás jelképe. Mióta rehabilitálták, már nemcsak a magas koleszterinszint miatti káros hatását hangsúlyozzák, hanem táplálkozás-élettani jelentőségét is. Népszerűségének visszahódítása érdekében 1999 óta új színfoltként bevezették a tojás világnapját, amikor is több napos rendezvény keretén belül nemcsak gasztronómiai szempontból, hanem művészileg is bemutatják sokszínűségét. Kevésbé ismert jellemvonása, hogy a legjobb minőségű fehérjével rendelkezik, minőségben és vitaminok teljességében csak az anyatej előzi meg. Fontos D-vitaminforrás, ásványi anyagainak, a szelénnek nagy jelentősége van a szervezet egészséges működésében. A tojásfehérje nagyobb mennyiségű B₂-vitamint, a tojássárgája lecitint tartalmaz.

Hasznos fogyókúrák kiegészítő ételeként is, mivel egy tojás csak 76 kalóriát tartalmaz. Lehet bőséges energiaforrás angol reggeliként fogyasztva, sonkára ütött tükörtojással, paradicsomos babbal, virslivel, vajas pirítóssal, vagy az esti étkezéshez elkészítve hagymás-kolbászos tojásrántottaként, esetleg amúgy magyarosan, kevés őrölt pirospaprikával megszórva. Nem is beszélve gyerekkorunk kedvenc desszertjeiről, a cukorral kikevert tojás sárgájáról, hogy a hangszálakat selymessé tegye, vagy csupán a felejthetetlen íze miatt imádott madártejről, vagy a karácsonyra készített tojáslikőrrel. Egy alapanyag és mennyi íz! S bár a tojásnak még ezerféle felhasználási módja létezik, egy dolog tekintetében szigorúnak kell lenni: a frissességében.

Fontos, hogy mindig kifogástalan minőségű tojást használjunk, mert ha nem vigyázunk, könnyen – akaratunkon kívül – a szalmonella áldozatává válhatunk. Érdemes a tojásfelhasználás ügyében a tapasztaltabb háziasszonyok trükkjeit ellesni.

A tojás értékes és megszámlálhatatlan elkészítési módja révén praktikus táplálékunk. Alkossunk belőle kedvünk, fantáziánk és egészségünk örömére.

OKTÓBER 13. – A VAJDASÁGI MAGYAR MOZGÓKÉP NAPJA

Lifka Sándor 1910-ben ezen a napon nyitotta meg Szabadkán az első kőfilmszínházat.

Engedjék meg, hogy elmélkedésemet azzal a nem mellékes ténnyel kezdjem, hogy a Nemzeti Tanács által hozott döntés következtében a filmművészetünknek is lesz, azaz van jeles napja, így a magyar nyelvterületen mindmáig egyedül a vajdasági magyar közösség részesítette ilyen megtiszteltetésben a hetedik művészetet. Ez büszkeséggel tölt el úgy is, mint filmalkotót és úgy is, mint közéleti személyt, amiért ez nekünk jutott eszünkbe elsőnek.

A teljesség igénye nélkül az alábbiakban azokról a művelődéstörténeti, illetve vajdasági magyar vonatkozású filmművészeti tényekről kívánok megemlékezni, amelyek alátámasztják e döntés indokoltságát.

Minden emlékezés, ünnepnap talán önkényes, de ha jól belegondolunk, a szándék, amely létrehozta olyan, mint egy bonthatatlan rög, amely magában hordoz egy történelmi helyzetet, létező értékeket, lelkiállapotot, egy adott kor adott generációjának elkötelezett szándékát. Ezek a jellegzetességek és ez az elkötelezett szándék vezérelt bennünket, hogy jeles napjaink sorába bekerüljön a vajdasági magyar mozgókép napja is. Nos, mire emlékezzünk?

Emlékezzünk, hogy emlékeztessünk mozgóképkultúránk múltjára és jelen állapotára!

Emlékezzünk, hogy van mire és kikre emlékezni!

Emlékezzünk, hogy tudjunk azokról a kinematográfusokról, alkotókról, akik elődeink voltak, és számon tartsuk azokat, akik kortársaink, és akik gazdagítják filmjeikkel kultúránkat!

Emlékezzünk, hogy erőt, hitet és kitartást nyújthassunk egymásnak, hogy van értelme és értéke annak, amit létrehozunk!

Emlékezzünk, hogy alkotásainkat mind szélesebb körben ismerje meg a hazai és az anyaországi nagyjérdemű!

A múlt

Az ünnepnap és az emlékezés kapcsán ezen írásomban emlékeztetni szeretném a tisztelt olvasót, hogy szűkebb pátriánkban a magyar vonatkozású mozgóképiás, bemutatás története és hagyománya az idén százöt éves múltra tekinthet vissza. Alig néhány évvel azután, hogy Párizsban a Lumière testvéreknek köszönhetően megszületett a hetedik művészet, a Délvidéken is elindult hódító útjára.

Jeles napunk éppen ezért a már-már feledésbe merült eseményhez kötődik. Lifka Sándor nevéhez, aki 1910-ben ezen a napon nyitotta meg Szabadkán az első kőfilmszínházat. Nemcsak a „régí idők mozijáról” feledkeztünk meg, évtizedekig Lifkáról is megfeledkezett a város, az egész régió, de még az ország is, csak a mozi, az utóbbi évtizedekben a helyén működő diszkót nevezték Lifkának, bár sokan már nem is tudták, miért. Mentségünkre szolgáljon, hogy újabban a Palicsi Nemzetközi Filmfesztivál egyik díját nevezték el róla. De a zombori Bosnyák Ernőt sem szabad elfelejtenünk, aki sokrétű filmes munkásságával több vonatkozásban is úttörő és méltánylandó szerepet töltött be a magyar filmgyártás korabeli időszakában. Csupán emlékeztetül: 1912-ben híradóképeket vett fel II. Rákóczi Ferenc zombori emlékművének felavatásáról, amikor is az addig statikus filmfelvevőt elmozdította jobbra-balra, és ezzel addig ismeretlen kamerakezelési módszert, a panorámamozgást alkalmazta elsőként. Ez a kameramozgás csak később terjed el az operatőrök körében. A Simi Tobogán, avagy a zombori vásártérről szóló filmjében jól kiválasztott jelenetekkel és figyelemre méltó képi dinamikával sikerült érdekesen visszaadni a kavargó vásári légkört. A dokumentumfilm igazi, korabeli példajaként tartjuk számon ezt a művet. Nevéhez kötődik térségünk első – természetesen néma – játékfilmforgatása és -gyártása: forgatókönyvet írt-íratott, szereplőket válogatott, próbafelvételeket készített. Bosnyák 1911-ben nyomdát és lapkiadót alapított. A magyar filmtörténet úgy tartja számon, mint az első magyar nyelven megjelent filmfolyóirat kiadóját és szerkesztőjét. *Sport és Film*, *Sport és Mozi* címmel jelentetett meg lapot, amelyben minden cikket ő írt és fordított szerb nyelvre. Mindennek ellenére Bosnyák Ernő emlékét napjainkban semmi sem őrzi, neki még annyi sem jutott, mint Lifkának.

A jelen

Filmkultúránk újabb kori történetéhez tartozik a Topolyai Film és Videó Alkotótábor lassan feledésbe merülő időszaka, amikor is létrejött az első határon túli magyar szociográfiai filmműhely. Tabutémák sorát tárták fel az ott készült dokumentumfilmek. Vajon kollektív emlékeink részét képezik-e ezek a filmes sorsok? Számon tartjuk-e, ismerjük-e kellőképpen azokat a filmes generációkat, akik kisebb megszakításokkal – alapjában véve napjainkig – gazdagítják, öregbítik filmkultúránkat, művelődési életünket? Ebben a soha részleteiben meg nem írt délvidéki mozgóképes történetben összefonódik a mozi(k) és alkotó(k) sorsa-története.

Napjainkban – főleg az idősebb korosztály – nosztalgiával emlegeti azt az időszakot, amikor a mozi varázsa élt és tömegeket vonzott a filmszínházakba, amikor több esetben hetekig vetítették a sikerfilmeket, amikor még különböző társadalmi osztályhoz és rétegekhez tartozók békésen együtt ültek a moziban. Egymás mellett ült bankigazgató és titkára, nagysága és cselédje, azaz a későbbiekben pártvezérek és pártaktivisták, szocialista vállalatvezetők és öngazgató dolgozók, tanárok és diákok. Kevés kivétellel valamennyien ugyanannak örültek, ugyanazért izgultak, ugyanazon nevettek. Ez volt a mozi demokráciája. Az emberiség történetében eddig ez is elképzelhetetlen volt. Merthogy akkor a különböző társadalmi rétegek és osztályok a színházban már rég elkülönültek. Működött a tömeges együttlét varázslatos hatása. Így volt ez világszerte és szűkebb pátriánkban is. Alig volt falu, ahol ne lett volna rendszeres vetítés, a nagyvárosokban pedig több mozi is fogadta a moziélményre vágyó közönséget. Az egykori Jugoszláviában a múlt század közepéig csaknem háromszáz, a Vajdaságban csaknem nyolcvan mozi működött. Világszerte korszerűsítették a mozikat és építettek újakat, elterjedtek az úgynevezett mozivárosok, cinema cityk, multiplexek stb. Nálunk pedig az ellenkező folyamat játszódott le. A mozik nagy részét becsukták, a még működők többsége lepusztult állapotban van, ebből kifolyólag drasztikusan megcsappant a közönség száma. Új mozitermeket nem építettek, azt az egyet, amit Szabadkán a hetvenes évek elején építeni kezdtek, sohasem fejezték be. A ma is álló betonváz mementóként utal és figyelmeztet az ezen a téren uralkodó szomorú állapotunkra. Tudtommal Újvidék az egyetlen város, ahol az elmúlt fél évszázadban új mozi épült, az Aréna, valamint Kanizsán – és ez váljon dicséretükre –, ahol az új Művészetek Házában korszerű, kulturált és hangulatos multifunkcionális mozit és

színháztermet alakítottak ki. Meggyőződésem, hogy középnyagású és kisvárosokban ez lehet a követendő példa.

Mai valóságunk

Mindezek tükrében a továbbiakban arról szeretnék szólni, hogy szűkebb pátriánkban milyen helyet foglal el, és milyen figyelmet kap a film, kiváltképp ha magyar, ezen belül is a vajdasági magyar filmprodukción. Szerbia és Montenegróban nincs moziforgalmazója (Magyarországon sincs) az itt készült játékfilmeknek és dokumentumfilmeknek. A hazai magyar nyelvű televízió évek óta nem tűzi műsorra filmjeinket. Itt említtem meg, hogy az elmúlt évtizedben, a súlyos gazdasági válság ellenére a határon túli régiók közül a Vajdaságban készült a legtöbb nagy-, illetve kisjáték- és dokumentumfilm. Öt nagyjátékfilm (Bicskei egyet, Vicsek és Tolnai kettőt forgatott, most készül a harmadik), négy rövid játékfilm és csaknem húsz dokumentumfilm készült ebben az időszakban. Az elmúlt négy-öt évben rendre díjakkal tértünk haza a nemzetközi és anyaországi fesztiválokról. Az a tény is sokat mond, hogy szinte kivétel nélkül minden jelentősebb filmünket bemutatta a két anyaországi közszolgálati televízió, ami nagy nézőszámot jelent. A nézettségi mutatók szerint filmjeinket két-háromszázezer néző tekinti meg. Sajnálatos, hogy a hazai közönség csak ritkán találkozhat magyar filmekkel. Erre a már hagyományossá vált Magyar Filmnapok kínálja lehetőséget. Némi meglepéssel tapasztaljuk, hogy az utóbbi időben alkalmi szerzői estek és más művelődési rendezvények keretén belül teret kapnak filmalkotásaink. Szeretnénk, ha mindazok a személyek, akik városainkban, falvainkban szervezik az egész évre szóló művelődési programokat, figyelembe vennék filmprodukciónkat, élnének a lehetőséggel, és programjaikba iktatnák a filmvetítéseket is. Számítunk mindazok közreműködésére és segítségére, akik tenni kívánnak a művészi és tartalmi értékeket képviselő filmek népszerűsítésében, bemutatásában. Ezt tekintsek tiszteletteljes felkérésnek.

Filmművészetünkkel kapcsolatban nagyon sok a tennivaló. Ezek közül csak néhányat szeretnék felsorolni, és egyben jelezni, hogy a közeljövőben a Zentán működő Vajdasági Magyar Művelődési Intézet keretein belül több alaprojektumot tervezünk elindítani. Az egyik legfontosabb feladat egy helyen összegyűjteni az eddig elkészült filmeket, és kialakítani a vajdasági magyar filmarchívumot. A másik alaprojektum a vajdasági magyar szerzőket és alkotásaikat bemutató filmantológia elkészítése és dévédén történő terjesztése. Tervbe vettük a vajdasági

magyar mozgóképkultúra történetének feldolgozását és megjelentetését is, és még sok más kutatást és feldolgozást tervezünk.

Ma már biztosra vehető, hogy az utóbbi két század arcát a mozgókép őrzi meg az emberiség jövője számára, ahogy ezt hosszú időn át a festészet, a szobrászat tette. 1885. december 28-ától, amióta a párizsi Kapucinusok körútja 14. számú ház pincéjében egy vászonlepedőre befutott a lyoni pályaudvarra érkező vonat, s a leszálló utasok elindultak felénk, azóta él, mozog, sírva fakad, zavarba jön és elsápad, szégyenkezni kezd és elönti a boldogság, hatalmat gyakorol és összeomlik élő, változó érzelmeket hordozó arcával a XX. századi ember, aki így örökké közöttünk maradván él – és köszönhetjük mindent a filmművészetnek. Ehhez a csodálatos történethez a vajdasági magyar filmalkotók több generációja is hozzájárult – tudásához és a lehetőségeihez mérten. E vázlatos elmélkedésemben érzékeltetni és tudatosítani kívántam, hogy kisebbségi léthelyzetben is – a többi művészettel egyetemben – képesek voltunk és vagyunk filmművészetünkkel kulcsot, támpontot adni nemzeti létünk árnyaltabb önismertetére, csakúgy, mint az önalakításra. Vagyis: amint a filmművészet, azaz „a látvány logikája” nem a filmképek egyes elemeiből, hanem a folyamatukból bontakozik ki, úgy mozgóképkultúránk valódi – máig töredékében ismert – képe, története, értéke is csak akkor lehet teljes, ha százhárom éves folyamatából bontjuk ki és szemléljük.

Reményeim szerint a mozgókép napja és ünnepe már az idei évtől (2006-tól – a szerk. megj.) kezdve, de a jövőben is, a vázolt feladatok elvégzésére, számonkérésére és felmutatására lesz hivatott. Hogy mindez az újabb feladatokkal és kihívásokkal együtt a jövőben megvalósul-e, tőlünk függ.

Siflis Zoltán, 2006

OKTÓBER 16. – ÉLELMÉZÉSI VILÁGNAP

Az ENSZ Élelmészeti és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) 1945. október 16-án alakult meg. A jelképes dátumon, október 16-án szervezik meg minden évben az élelmészeti világnapot.

A FAO Rómában ülésező konferenciája 1979-ben – magyar határozati javaslat alapján – döntött a világnap megrendezéséről. Célja, hogy mozgósítsa a kormányokat és a közvéleményt az emberiség nagy részét sújtó élelmészeti gondok orvoslására. Annak ellenére ugyanis, hogy a világban elegendő élelmiszert állítanak elő planétánk minden lakosa számára, mégis mintegy 850 millió ember éhezik.

Az ENSZ Közgyűlése – az 1980. december 5-i 35/70-es számú határozattal – jóváhagyta a világnap megtartását, arra a tényre való tekintettel, hogy „az élelem az emberi túlélés, a jólét és az alapvető emberi szükséglet tartozéka”.

A világnap minden évben más témára helyezi a hangsúlyt, az aktuális téma jelentőségét a kiválasztott jelmondat is tükrözi. A 2007. évi világnap témája és mottója a „Jogod van az élelemhez” volt.

Az élelemhez való jogot a legfontosabb momentumként foglalták bele az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatába még 1948-ban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésén:

– Minden személynek joga van saját maga és családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, nevezetesen élelemhez, ruházathoz, lakáshoz, orvosi gondozáshoz, valamint a szükséges szociális szolgáltatásokhoz, joga van a munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegység, öregség esetére szóló, valamint mindazon más esetekre szóló biztosításhoz, amikor létfenntartási eszközeit akaratától független körülmények miatt elveszíti – részlet az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának 25. cikkéből.

Azóta az élelemzéssel és az ehhez kapcsolódó témákkal foglalkozó szervezetek száma megnőtt. Ezek közül a legismertebbek a FAO és a Nemzetközi Élelmezési Program (WFP). Azóta, bár sok szép szándéknyilatkozat és kezdeményezés született már a harmadik világ élelmezési gondjainak enyhítésére, mégis egyre többen éheznek a Földön — jelenleg 850 millióan. Az éhezés a világban 25 000 áldozatot szed naponta.

Európát tömegesen nem érinti a víz- és élelemhiány, a legsúlyosabb helyzetet az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete szerint Afrikában alakult ki (lásd az éhezés világtérképét). Az élelemhiány enyhítésén fáradó ENSZ nemcsak élelmiszeradagok kiosztásával kívánja orvosolni a problémát, hanem öntözőrendszerek kiépítésével, ellenállóbb növények genetikai előállításával, oktatással és más hasonló eszközökkel. Céljuk az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatában megfogalmazott elv megvalósulása, vagyis az élelem és víz elérése minden ember számára.

A FAO tagállamai kötelezettséget vállaltak, hogy 2015-re a mostani élelmiszerválság ellenére felére csökkentik az éhezők számát a világon – egyebek között ezt tartalmazza az a zárónyilatkozat, amelyet a szervezet római találkozóján fogadtak el 2008. június 5-én.

A FAO főigazgatója, Jacques Diouf két nappal korábban még azt jelentette ki, hogy a jelenlegi tendenciák mellett ezt a célt 2015 helyett csak 2150-re lehet majd teljesíteni.

A zárónyilatkozat azt is leszögezi, hogy az élelmiszert nem szabad politikai nyomásgyakorlási módszerként alkalmazni.

OKTÓBER 17. – A SZEGÉNYSÉG ELLENI KÜZDELEM VILÁGNAPJA

1992. december 22-én a 47/196 számú határozattal nyilvánította az ENSZ ezt a napot a szegénység elleni küzdelem világnapjává, amelyet először 1993-ban tartottak meg. A világnap gondolata Joseph Wresinszky atyától (1917–1988), a Segítség Mindenfajta Nyomorúság Elleni Negyedik Világmozgalom (ATD) alapítójától származik. Magyarországon 1996-tól emlékeznek meg a világnapról.

Az illetékes állami szervek becslése szerint Szerbiában 2008-ban félmillió ember él szegénységben, vagyis a havi 8883 dináros határ alatt, amelyet szegénységi küszöbként szabtak meg egy-egy család számára. A legszegényebbek a 65 évesnél idősebb korosztályból kerülnek ki, valamint a kisgyermeket nevelő családok számítanak annak, illetve azok a családok, amelyekben a szülők nem dolgoznak és képzettségük alacsony szintű.

Havi hatezer dinár

A lakosság 8,8 százalékának kell ennyi pénzből megélnie (2007-ben – a szerk.megj.). Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése 1992 decemberében A szegénység elleni küzdelem világnapjává nyilvánította október 17. napját. A közgyűlés felhívta a tagállamok figyelmét arra, hogy szenteljék ezt a napot a szegénység elleni küzdelemmel kapcsolatos konkrét tevékenységek bemutatásának. Az ENSZ Közgyűlése a kormányközi és civil szervezetek figyelmét arra irányította, hogy nyújtsanak segítséget a szegénység elleni küzdelemmel kapcsolatos tevékenységek megszervezéséhez a nemzeti kormányoknak.

A szegénység elleni küzdelem világnapja alkalomából vajdasági szinten több helyen is rendeztek fórumot, megbeszélést. A Modern Edukációs Központ és a Tartományi Nonprofit Fejlesztési Alap közös szervezésében Akarok és tudok tenni a szegénység ellen címmel közvitát tartottak a szegénység leküzdésének módjáról és a média szerepéről ebben a folyamatban.

Ana Segedinski, az alap megbízott igazgatója vitaindítóként elmondta, hogy a szegénység, az értékrend, valamint a szegénység tálalásának módja közvetlenül összefügg, s a médiának nagyon jelentős szerepe van abban, hogyan és miként mutat rá a szegénység fonákjaira. Az életszínvonal alakulása nemcsak a társadalomtól és a környezetünktől függ, hanem bizony saját magunk is hatással lehetünk rá. Kezdeményezéssel, aktív magatartással befolyásolhatjuk sorsunk alakulását, persze ehhez szükség van arra, hogy a társadalom megteremtse az esélyegyenlőséget.

Dr. Miša Đurković, az Európai Tudományok Intézet kutatója elemezte, hogy a nálunk fellelhető szegénységnek komoly és mély gyökerei vannak, hiszen az a volt rendszer idején katasztrofális méreteket öltött, és súlyos következményekkel járt. A leküzdéshez nem úgy kell hozzáállni, hogy ez gazdasági gondot jelent a társadalom számára, hanem mélyebben elemeznünk kell, és keresnünk kell a szegénység okainak társadalmi gyökereit. Az egyik legsúlyosabb gondnak nevezte a munka értékének válságát: egyszerűen elértéktelenedett a munka, vagy mondjuk meg magyarul, nincs a munkának becsülete. Sokan azt az elvet követik, hogy tisztességes munkából nem lehet megélni, és sajnos így is viszonyulnak a teendőikhez; ennek az egész társadalomra nézve komoly következményei vannak. Összefogással kellene kialakítani egy megfelelő stratégiát, aminek célja elsősorban a munka megbecsülésének visszaállítása lenne.

Dušan Kaličanin médiaelemző arról szólt, hogy nálunk sajnos a média nem azzal foglalkozik, ami a szegénység felszámolása szempontjából a legfontosabb lenne, hanem a mai elpolitizálódott világunkban egészen más mederbe tereli a dolgokat. Pedig ha megnézzük a különféle véleménykutatások eredményét, amikor feltesszük a polgároknak a kérdést, hogy mi érdekli őket a legjobban, minden bizonnyal az első helyen a megélhetési kérdés fog állni. Egyszerűen az embereket manapság az izgatja legjobban, hogy miből fognak megélni, és szinte biztosra vehető, hogy az őket felcsigázó témák közül mondjuk Kosovo kérdése az utolsó helyre kerül. A tájékoztatási eszközöknek ezt figyelembe kellene venniük, és foglalkozni kellene a szegénység leküzdésének módjával, egyfajta oktatói szerepkört kellene betölteniük.

A közvita során felszólalók közül legérdekesebbnek Andrej Fajgeljnak, a Modern Edukációs Központ alapító igazgatójának a fejtegetése bizonyult. Szerinte az országos méretű szegénység legfőbb oka a munkaetika téves alkalmazásában keresendő. A munka értékének válságakor elmélete szerint a dolgozók úgy gondolkodnak,

hogy mivel úgysem értékelik a munkájukat, így a munkahelyükön félerővel dolgoznak, magyarul úgy viszonyulnak a munkához, ahogy azt a főnökök értékelik. Ennek az lesz az eredménye, hogy az adott cég vagy vállalat termelékenysége leromlik, tehát csökken a megvalósított profit, ami leginkább a fizetéseken tükröződik. Tulajdonképpen ez egy bűvös kör, az egyén viszonyulásától függ az, hogy szegénységben él-e, illetve ez a szegénység milyen méreteket ölt. Ő az általa vezetett központot azért hozta létre, hogy segítséget nyújtson a hozzá fordulóknak abban, hogy miként lehet sikeresen küzdeni a fent említett viszonyulás ellen.

A tartományi sport- és ifjúságügyi titkárság azért vállalta fel e témát, mert az országban egyedül Vajdaságban létezik ifjúsággal foglalkozó állami szerv, és egyértelmű, hogy a szegénység kérdése leginkább a fiatalokat érinti. Külön stratégiát dolgoztak ki, miként kell segíteni a szegény sorsú fiataloknak nemcsak gyermekkorban, hanem később is, amikor a munkavállalás kérdése aktuálissá válik.

A titkárság sajtótájékoztatóján Jelena Milanović, a köztársasági kormány gazdasági fejlesztéssel megbízott alelnökének koordinátora, aki egyébként a szegénységleküzdesi stratégia egyik vezetője, részletezte, hogy 2006-ban Szerbiában a lakosság 8,8 százaléka vallotta magát szegény sorsúnak, azaz ennyien éltek havi 6221 dinárból. A szegénység különösen a városokon kívül, kisebb falvakban élöket sújtja, és leginkább a 18 évesnél fiatalabbak szenvednek tőle. Az általa képviselt stratégia alapelvei szerint a szegénységet a gazdaság dinamikusabb fejlesztésével, a magánszektor felkarolásával és új munkahelyek megnyitásával lehetne leküzdeni. Ebben a folyamatban különösen oda kell figyelni arra is, hogy az úgynevezett újfajta szegénység ellen is eleve küzdeni kell. Adott esetben arra gondolt, hogy a magánosítási folyamat során sokan válnak munkanélkülivé, akik könnyen odajuthatnak, hogy gyarapítják a szegény sorsúak amúgy is népes taborát. Nézete szerint a szociális biztonságot is fejleszteni kellene. Az államnak jobban oda kellene figyelnie a szegénység leküzdésére, és sokkal inkább támogatnia kellene azokat, akik önmagukról nem tudnak gondoskodni.

A fiatalok szemszögéből szemlélve a szegény sorsúakat, meglehetősen nagy gondot jelent az, hogy a fiatalok 54 százaléka nem kíván az adott környezetében maradni és ott boldogulni, hanem inkább a nagyobb városok felé orientálódik, és abban reménykedik, hogy ott jobb munkakörülmények között találhat boldogulást. Részben azért, hogy az efféle téves elmélet ellen küzdjenek, létrehoztak egy, a fiatalok

érdekében alapított magánkezdeményezést, amelynek legfőbb célja az, hogy közvetítsen az állami szervek és a fiatalok között. Ennek képviselője, Tijana Morača elmondta, hogy nagyon sokat tesznek azért, hogy minél jobb feltételek mellett érvényesülhessenek a fiatalok egy-egy régióban, ugyanis hat regionális egységet hoztak létre, egy-egy ilyen körzethez öt-nyolc község tartozik, és az adott területen tevékenykednek. Ennek már meg is van az eredménye, sokkal jobb a kommunikáció a fiatalok és az önkormányzatok között.

OKTÓBER 23. – AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ÉVFORDULÓJA

Az 1956-os forradalom és szabadságharc kezdetének, valamint a köztársaság 1989. október 23-i kikiáltásának emlékére ezt a napot az 1990. május 2-án összeült szabadon választott Magyar Országgyűlés Magyarország nemzeti ünnepévé nyilvánította.

1953 nyarára Magyarország gazdasági válságba került. A túlméretezett iparosítás és a mezőgazdasági termelés stagnálása az országot a katasztrófa szélére sodorta. Mindehhez nagyfokú belső elégedetlenség járult a szovjet megszállás alatt lévő országban. A mindennapi megélhetési gondokkal küszködő munkástömegek és a szovjet kolhozok mintájára létrehozott termelészövetkezetekbe kényszerített, földjüktől megfosztott, kötelező termék- és terménybeszolgáltatással megnyomorított parasztok elégedetlensége robbanással fenyegetett. Az internálótáborok tömve voltak, s a rettegett Államvédelmi Hatóság (ÁVH) félelemben tartotta az ország népét.

Mindezt azonban a Rákosi Mátyás (1892–1971) és az ország állami és gazdasági irányítását uraló kommunista párt – akkori nevén Magyar Dolgozók Pártja (MDP) – vezetői nem vették, vagy nem akarták észrevenni.

Felfigyelt viszont minderre a Sztálin halála utáni új szovjet vezetés, különösen a kelet-berlini és csehszlovákiai munkásmegmozdulások után. Ezért Moszkvába rendelték a magyar pártvezetőket, ahol Rákosit arra utasították, hogy adja át miniszterelnöki posztját Nagy Imrének (1896–1958), aki 1945-ben szintén moszkvai emigrációból jött haza, de a politikai és gazdasági intézkedésekkel nem értett egyet, s akit meggyőződéses kommunista volta ellenére félreállítottak.

Nagy Imre kormányprogramjában bejelentette az iparosítás csökkentését, az életszínvonal emelését, az internálótáborok megszüntetését és azt, hogy lehetővé válik a parasztok kilépése a terme-

lőszövetkezetekből. Nagy Imre azonban munkáját csak másfél évig végezhetette – kevés eredménnyel –, mert a moszkvai segédlettel ismét megerősödött Rákosi irányította pártvezetés 1955-ben leváltotta, majd a pártból is kizárta.

Az országon belül nőttön-nőtt az elégedetlenség. Az értelmiségiek – főleg írók, újságírók – egyre gyakrabban adták jelét nemtetszésüknek, fórumuk a Petőfi Kör lett. Egyre erőteljesebben hallatták hangjukat az egyetemisták is, Magyarországon társadalmi erjedés kezdődött.

1956. október elején a magyarországi egyetemeken már sorra fogalmazták követeléseiket a változást akaró diákok. A legaktívabbak a Műszaki Egyetem hallgatói voltak. Október 22-i éjszakai gyűlésükön pontokba szedett követeléseik között a legfontosabbak a következők voltak: a szovjet csapatok kivonása, új kormány alakítása Nagy Imre vezetésével, Rákosi és társai bíróság elé állítása, általános, egyenlő és titkos választások, új gazdaságpolitika, a munkásság létminimumának megállapítása és március 15-e nemzeti ünnepé nyilvánítása. Arról is határoztak, hogy október 23-án békés felvonulást rendeznek követeléseik alátámasztására és a Szovjetunióval szemben viszonylag nagyobb önállóságra törekvő Lengyelország támogatására.

A felvonulást hosszú huzavona után végül is engedélyezte a belügyminiszter. Az egyetemi ifjúság először a pesti Petőfi-szoborhoz, majd Budára, az 1848–1849-es szabadságharc legendás hírű tábornokának, Jozef Bemnek a szobra elé vonult, ahol felolvasták követeléseiket. Innen a tömeg a főváros lakóival kiegészülve a Parlament elé ment, ahol a mintegy kétszázezer főnyi sokaság követelésére Nagy Imre mondott beszédet. A beszéd csalódást okozott, mert bár Nagy Imre elismerte a követelések jogosságát, a kibontakozást az MDP-n belüli változások útján képzelte el. A tömeg jelentős része ezután a Magyar Rádió épülete elé vonult, mert azt akarta elérni, hogy követeléseiket a rádióban beolvassák. Közben elhangzott a Rákosi helyére állított MDP első titkár, Gerő Ernő rádióbeszéde, amely sértegető hangnemben szólt a tüntetőkről, a „népi demokrácia” vívmányait sorolta, de a szöveg semmiféle önkritikus elemet nem tartalmazott.

Az elégedetlenség egyre fokozódott. Az épületben tartózkodó ÁVH-őrség és a tömeg között fegyveres harc tört ki. Megkezdődött a rádió ostroma. A tüntetőkhöz a munkáskerületek fegyvert szerzett fiataljai nagy számban csatlakoztak, és az esti órákban ledöntötték a városligeti 10 méter magas Sztálin-szobrot. A rádió épületét hajnalra elfoglalták a felkelők.

Október 24-én Nagy Imre lett a miniszterelnök, ugyanakkor a már napok óta készenlétben várakozó szovjet csapatok bevonultak a fővárosba. A gombamódra szaporodott, zömében munkásfiatalokból álló fegyveres csoportok felvették ellenük a harcot.

A tömegek meg akarták védeni a forradalmat, ezért október 25-én a Parlament elé mentek tüntetni, itt azonban sortűz fogadta őket: halottak és sebesültek százai maradtak a téren. Amikor rövidesen bejelentették, hogy a gyűlölt Gerő helyett a Rákosi börtöneit is megjárta Kádár János (1912–1989) lett az MDP első titkára, a hírek már semmiféle hatása nem volt. Ekkor már sorra alakultak a felkelés politikai szervei, a forradalmi (nemzeti) bizottságok; az üzemekben, gyárakban pedig a munkástanácsok. A forradalom közben az egész országra kiterjedt. Megkezdődött a termelőszövetkezetek felszámolása, vidéken is forradalmi bizottmányokat, munkástanácsokat hoztak létre. Több vidéki városban az ÁVH fegyveresei gyilkos sortűzekkel próbálták megállítani a tüntetőket.

Október 27-én Nagy Imre új kormányt alakított, ebben két nem kommunista politikus is helyet kapott. A leginkább kompromittálódott pártvezetők a Szovjetunióba menekültek. Október 28-án bejelentették a tűzszünetet, és rendeletileg feloszlatták az ÁVH-t. Másnap megkezdődött a szovjet csapatok kivonása Budapestről. Október 30-án kiszabadult a Rákosiék által életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt katolikus hercegprímás, Mindszenty József, aki jelentős befolyással rendelkezett a nagyszámú, de a kommunista rendszerben csak titokban vallásos, Magyarországon túlnyomó többségben lévő katolikus hívők között.

Ezekben a napokban sorra alakultak új pártok. Az ún. koalíciós években (1945–1947) jelentős szavazótáborral rendelkező, később azonban megszűntetett pártok is felújították tevékenységüket. November 1-jén új kommunista párt jött létre Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) néven, vezetői Kádáron és Nagy Imrén kívül a korábbi pártellenzék tagjai közül kerültek ki, akik éveket töltöttek Rákosi börtöneiben. Az új párt nemzeti érzelmű politikát, szélesebb körű demokráciát ígért.

Közben folyamatosan érkeztek Magyarországra újabb szovjet csapatok, mire válaszként november 1-jén a kormány bejelentette, hogy Magyarország kilép a Varsói Szerződésből és kinyilvánította az ország semlegességét. November 3-án Budapesten és az országban megindult az élet, kinyitottak az üzletek, megkezdődött a munka az üzemekben, hivatalokban. Még ezen a napon – szovjet meghívásra – Maléter Pál honvédelmi miniszter vezetésével magyar kormányküldöttség utazott

a Csepel-szigeti Tökölön lévő szovjet főhadiszállásra tárgyalni a szovjet csapatok kivonásáról, a helyszínen azonban letartóztatták őket.

November 4-én hajnalban a szovjet csapatok koncentrált támadást indítottak Magyarország ellen. A hősiesen küzdő fegyveres forradalmi erők ellenállását a hatalmas túlerő hamarosan megtörte, úgy, mint 1849-ben a cári seregek. Nagy Imre és néhány közeli munkatársa családtagjaival együtt a jugoszláv követségen kapott menedéket. Ugyanezen a napon Szolnokon, szovjet fegyverek védelmében a két nappal korábban „eltűnt” Kádár János bejelentette egy szovjetbarát kormány megalakulását. Bár a fegyveres ellenállást elfojtották, a munkásság a munkástanácsok – mindenekelőtt a Nagybudapesti Központi Munkástanács – irányításával ellenállt, és hónapokig szembeszegült a Kádár-kormánnyal.

A forradalom és szabadságharc leverését kemény megtorlás követte. Ezek és ezek kerültek börtönbe, sok százat kivégeztek és jeltelen sírba földeltek el. Mintegy 200 000-en pedig – zömében fiatalok – elhagyták az országot, ki a megtorlástól félve, ki kalandvágyból. Nagy Imre és társai két és fél hét után – miután a Kádár-kormány szabad hazamenetelüket ígérte – elhagyták a jugoszláv követséget. A szovjet titkosszolgálat azonban mindannyiukat azonnal letartóztatta, s Romániába szállította. Itt egy ideig házi őrizetben voltak, majd ismét Magyarországra hozták őket. 1958. június 16-án Nagy Imrét több társával, köztük Maléter Pál honvédelmi miniszterrel együtt kivégezték.

1956. október 23-án Magyarországon nemzeti felkelés kezdődött, amelyet a tömegek gazdasági-politikai elégedetlensége és az ország Szovjetunióval való alárendeltsége váltott ki. A felkelést diákok, munkások, katonák és értelmiségiek irányították, akik között sokan voltak kommunisták vagy volt kommunisták. Október 23-ra nem készült semmiféle terv, mint ahogy 1848. március 15-én a „márciusi ifjak” sem készítettek ilyesmit. A fiatalság spontán kezdeményezésére megmozdult Budapest népe, majd felkelt az egész ország. Mint a magyar forradalomról készített ENSZ-jelentés is megállapította: „Valótlan az az állítás, hogy a felkelést a magyarországi reakciós körök szították, vagy hogy a felkelés a nyugati »imperialista« körökre támaszkodott.” 1956 őszén törvényes kormányával, törvényes miniszterelnökével együtt Magyarország Európában elsőként szállt szembe a szovjet hatalommal.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc a magyar nép legnagyobb – saját erőből és akaratából eredő – nemzeti tette volt a XX. században. Ezért válhatott már a széthulló Kádár-rendszer idejé-

ben jelképpé október 23-a. Ezért kiáltották ki 1989. október 23-án Magyarországon a köztársaságot, folytatva az 1956-os forradalom törekvéseit, kiteljesítve céljait, megvalósítva álmait: szabad országban szabad polgárok államát létrehozva az addigi „népköztársaság” helyett. Ezért határozott úgy az Országgyűlés 1991-ben, hogy e nap hivatalos nemzeti ünnep.

OKTÓBER 24. – AZ EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETÉNEK NAPJA

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Alapokmánya 1945. október 24-én lépett hatályba. E történelmi jelentőségű eseményt minden évben az ENSZ napjaként ünnepli a világ.

Egyetemes (világ)szervezet

Az Egyesült Nemzetek Szervezete a második világháború pusztításának következményeként jött létre, hogy elősegítse a nemzetközi kapcsolatok stabilizálását, és hogy a békének biztonságosabb alapot teremtsen.

A nukleáris háborúval való fenyegetés és a végtelennek látszó regionális összetűzések közepette a békefenntartás lett az Egyesült Nemzetek Szervezetének legfontosabb gondja. Ebben a folyamatban a kéksisakos békefenntartók tevékenysége a világszervezet leglátványosabb szerepévé alakult.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete azonban sokkal több mint egy békefenntartó és válságos helyzeteket megoldó fórum. Az ENSZ és szakosított intézményei, gyakran minden látványosság nélkül, óriási munkát végeznek, amely felöleli az emberek életének minden vonatkozását szerte a világon.

Ehhez a szerteágazó tevékenységhez tartozik: a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés, a mezőgazdaság és a halászat fejlesztése, a gyermekvédelem, a környezetvédelem, az egészségügy és az orvosi kutatások, a sürgősségi és baleseti ellátás, az emberi jogok, a nevelés és az oktatás, a családtervezés, a légi és vízi közlekedés, az atomenergia békés felhasználása, a világűr kutatása stb.

A felsorolt területek is csak részét képezik az ENSZ és a világszervezethez kapcsolódó szakosított nemzetközi intézmények az emberiség csaknem minden problémájára kiterjedő tevékenységének, amely nélkül – és ezt minden túlzás nélkül állíthatjuk – világunk bizonyára nem volna ilyen, mint napjainkban.

Egyetemes szervezet

A világszervezet tagjainak száma az évek során folyamatosan és gyorsan növekedett, a kezdeti 51 helyett 1950-ben 60, 1960-ban 100, 1970-ben 127, 1980-ban 154, 2006 óta pedig már 192 tagja van.

Az alapítók egyik eredeti célja, az egyetemesség tehát napjainkig csaknem teljesen megvalósult: a világ majdnem minden országa tagja az ENSZ-nek, vagy valamilyen formában részt vesz annak tevékenységében.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete feladatainak, hatáskörének, valamint gyakorlati tevékenységének az áttekintése is azt mutatja, hogy korunk dinamikusan fejlődő, valóban egyetemes jellegű nemzetközi intézménye lett. Teljesítménye a nemzetközi gazdasági, szociális, humanitárius feladatok megoldása és az ez irányú együttműködés előmozdítása terén vitathatatlanul pozitív. A vélemények többsége szerint az ezeken a területeken elért eredmények mintegy egyensúlyozzák azokat a hiányosságokat, amellyel az ENSZ elsődleges céljával – a nemzetközi béke és biztonság fenntartásával – kapcsolatos tevékenységében fedezhetők fel.

A Egyesült Nemzeteknek és a béke, valamint a biztonság fenntartására elsődlegesen hivatott főszervének, a Biztonsági Tanácsnak a világszervezet kritikussai felróják, hogy nem sikerült maradéktalanul megvalósítaniuk az alapokmányban a kollektív biztonsági rendszer kiépítésére vonatkozó rendelkezéseit. Az alapokmányban a Vezérkari Bizottság érdemleges tevékenységére vonatkozó rendelkezései ugyanis nem valósultak meg és azokat a „külön” megállapodásokat sem kötötték meg, amelyek bármely potenciális agresszort visszariasztó és az ENSZ rendelkezésére álló fegyveres erőt hoztak volna létre.

Ezeket a hiányosságokat két fontos körülmény határozta meg: az első a második világháborút követő ideológiai-politikai konfrontáció és az ún. hidegháborús korszak, és a másik az előzőhöz kapcsolódó vagy az előző okból eredő, az ún. vétójogban megnyilvánuló „nagyhatalmi egyhangúság hiánya”, amely miatt az ENSZ és a Biztonsági Tanács több esetben képtelen volt az alapokmány rendelkezéseit érvényesíteni. Ezért nem meglepő, hogy a Biztonsági Tanács tényleges teljesítménye az alapokmányban körvonalazott funkciókkal összevetve „valóban szegényes, egyes időszakokban szinte kiábrándító” volt.

A problémák és nehézségek ellenére a Biztonsági Tanács számos konkrét esetben hozzájárult a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához. Ha a legtöbb esetben nem is volt lehetőség a konfliktus

alapvető okait megszüntetni és az adott kérdést végleg megoldani, az ENSZ-nek sikerült legalább a konfliktus lokalizálását elérnie és tűzszünetet vagy fegyverszünetet életbe léptetnie. U Thant egykori főtitkár ezt találóan „villámhárító-szerepnek” nevezte, mások pedig „tűzoltószerpnek” definiálták.

Az alapokmány revíziója

Az utóbbi években azonban egyre hangosabbak a követelések, hogy vizsgálják felül az ENSZ alapokmányát. Az okok, amelyek miatt a revíziót követelik, különbözőek, de leginkább az egyes fejezetek elavultságát hangoztatják (például a XI. fejezetét, amely az önkormányzattal nem rendelkező területekre vonatkozik, az 53. és a 107. cikkelyekét, amelyek az „ellenséges”, illetve „hadban álló” államokat emlegetik), de különösen annak szükségességét, hogy a Biztonsági Tanács állandó tagjai számát növelni kell, hogy elő kell látni a Biztonsági Tanács aktusai törvényességét ellenőrző mechanizmust stb. Olyan javaslatok is elhangzottak, hogy a Biztonsági Tanácsba be kell kapcsolni Németországot és Japánt, de az úgynevezett harmadik világ országaihoz tartozó nagy országokat is, mint amilyenek India, Brazília és Nigéria. Kofi Annan, aki 1997. január 1-jétől 2006. december 31-ig a világszervezet főtitkára volt, sürgette egy „gyors reagálású békefenntartó ENSZ-haderő felállítását” is, amely kész megfékezni a fegyveres konfliktusokat.

Az elismerések mellett, amelyekhez a 10 Nobel-békedíj is társult, a világszervezetet fennállása alatt számos bíráló is érte. Egyesek szerint „nem eléggé hatékony”, „nehézkés az ügyintézése”, „bonyolult a döntéshozatali mechanizmusa”, „túl sok a fölösleges munka, túl sok papír fogy”, „elburjánzott az adminisztrációja” stb. Mások a hatékony intézkedések hiánya miatt egyenesen a „sóhivatalhoz” hasonlítják.

Az ENSZ tevékenységét akadályozza, néha pedig teljesen megbénítja az állandó költségvetési hiány is. A tagállamok ugyanis nem teljesítik rendszeresen a világszervezet iránti pénzügyi kötelezettségeiket, ami nem mindig a tagországok gazdasági helyzetének a következménye, hanem (leginkább a nagyhatalmak esetében) politikai okokra is visszavezethető. Több alkalommal megtörtént már ugyanis, hogy egyik vagy másik nagyhatalom az ENSZ valamilyen akciójának pénzelését megtagadta, mert nem felelt meg érdekeinek.

A jogos bírálatok és a működésben felmerült nehézségek és válságok ellenére az ENSZ, „a béke és a nemzetközi együttműködés nem

is éppen tökéletes, de helyettesíthetetlen eszköze volt és maradt”. Tevékenysége folyamatosan tükrözte és ma is tükrözi a nemzetközi kapcsolatok állapotát, valamint a nemzetközi közösségben kialakult erőviszonyokat. Kétségtelen, hogy az emberiség történelmének eddigi legdemokratikusabb szervezete, de az is, hogy a szervezetén belül intézményesedett a nagyhatalmak direktóriuma, amelyeknek döntő befolyásuk van a világ sorsának alakulására. (Fennállása óta a nagyhatalmak soha nem kérdőjelezték meg komolyan létezését.)

A világszervezetre továbbra is szükség lesz mint olyan világforumra, ahol türelmes érdekegyeztetéssel és kitartó munkával megoldást lehet (és kell is) találni az egész emberiséget érintő kérdésekre. Éppen ezért, de nemcsak ezért, hanem az időközben megváltozott világviszonyok miatt is, a III. évezred kezdetén a világszervezet régóta tervezett és többször bejelentett „megreformálása”, vagy ahogyan még nevezik „átalakulása” is egyre sürgetőbb.

Bozóki Antal, 2008

OKTÓBER 29. – A DÉLVIDÉKI MAGYAR SZÍNJÁTSZÁS NAPJA

2001. október 29-én, első hivatásos színházunk fennállásának 56. évfordulóján született meg az a színház történeti döntés, miszerint október 29-ét a délvidéki magyar színjátszás napjává nyilvánítják.

Jóleső érzéssel és nem titkolt örömmel fogadtam a Magyar Nemzeti Tanács azon döntését, mely szerint a délvidéki magyar színjátszás napját is a jeles napjaink közé sorolta. Úgy éreztem, és érzem ma is, hogy megérdemelt volt a megtiszteltetés, a megbecsülés, amely e döntés meghozatalához vezetett.

Ami a délvidéki magyar színjátszás napjának külön jelentőséget kölcsönöz, és amiről mindenképpen szólni kell, nem más, mint az a tény, miszerint színjátszásunk legnagyobb ünnepe olyan eseményhez kötődik, amely a délvidéki magyar nyelvű színjátszás történetének legszebb fejezetét fogalmazza meg a maga módján.

Az első hivatásos magyar színház születéséről van szó. Ugyanis több mint 60 évvel ezelőtt, 1945. október 29-én Balázs Béla *Boszorkánytánc* című drámájának bemutatásával színházat avattak Szabadkán, Kosztolányi városában – hivatásos magyar színházat.

A Vajdasági Magyar Színház nevet kapta az új intézmény. Arculata, művészi ars poeticája már azon az emlékezetes színházavató esten világosan megfogalmazódott. Érzékelhető volt (mindenekelőtt a meghirdetett műsorból következően), hogy a repertoárszínház

követelményeit szem előtt tartva járja majd a színház a maga útját. S ugyancsak már ott, első színházunk születésekor, abban a torokszorító, felemelő hangulatban a színházcsinálók megéreztek, hogy nekik nemcsak közönségük, hanem közösségük is van. Közösségük, amelyet szolgálniuk kell, hiszen a színház közösségösszetartó hatalom, s erről soha, egy pillanatra sem szabad megfeledkezniük. Ennek a felismerésnek a kisugárzásában a későbbiek folyamán magyar színházakat avattak Topolyán, Nagybecskerekén, Zomborban és végül Újvidéken.

Kissé talán elidőztem színháztörténetünk kétségkívül legjelentősebb eseményénél, de ezt tudatosan tettem, azzal a szándékkal, hogy ilyen formában is hangsúlyozzam: a délvidéki magyar színjátszás napját nem véletlenül tartjuk minden esztendőben október 29-én.

Fél évtizeddel ezelőtt, 2001. október 29-én, első hivatásos színházunk fennállásának 56. évfordulóján született meg az a színháztörténeti döntés, miszerint október 29-ét a délvidéki magyar színjátszás napjává nyilvánítják.

Kovács Frigyesnek, a szabadkai Népszínház magyar társulata akkori igazgatójának köszönve sikerült a döntésnek érvényt szerezni. Az ő érdeme, hogy 2001 óta október 29-én, nemcsak első hivatásos színházunk születésének évfordulóira emlékezünk illő tisztelettel, hanem egyúttal a délvidéki magyar színjátszás napjának, színjátszásunk igaz, bensőséges ünnepének is részesei lehetünk. Kovács Frigyes délvidéki magyar színjátszás napjával kapcsolatos elképzelését, a rendezvény tartalmára vonatkozó elvárásait a következőképpen összegezte, fogalmazta meg: „Október 29-ét a jövőben új bemutatókkal, színházi kiadványokkal, színházi vonatkozású kiállítások megnyitásával ünneplik meg. Egy díjalapot fognak létrehozni – remélhetőleg az illetékesek hathatós támogatásával –, hogy megjutalmazzák a kiemelkedő színházi alkotókat, vagyis a színészeket, rendezőket, díszlet- és jelmeztervezőket és más kiemelkedő színházi dolgozókat. Ezen a napon emlékeznek az elhunyt színészekre is. Színjátszásunk nagyjainak tiszteletére emléktáblákat, szobrokat kellene állítani, s színházi bérleteket, díjakat, utcákat kellene róluk elnevezni. Jó lenne, ha a délvidéki magyar színjátszás napjáról Vajdaság-szerte megemlékeznének az amatőr társulatok és más színjátszással foglalkozó társaságok is. Ennek a napnak, az elképzelések szerint, a művelt vajdasági magyarság ünnepévé kell, kellene válnia.”

Szükség volt egy ilyen kezdeményezésre. Szükség volt például a javaslatra, hogy a kimagasló művészi értékek elismerése, díjazása

mellett a közülünk már rég eltávozottak emlékének megőrzése is megkülönböztetett hangsúlyt kapjon. Emberi és erkölcsi vonatkozásban is sokat jelent az ilyen magatartás. S amit igen fontosnak tartok, hogy az ilyen lépések mögött, nem a pillanatnyi akarás, hanem a nagyon is határozott eltökéltség érzékelhető. Színjátszásunk elhunyt nagyjainak emlékét az őszinte megbecsülés, tisztelet őrzi. Így ma már emléktáblák, utcák, színházi műhelyek (stúdiók) és bérletek, különböző díjak fémjelzik nevüket.

Ezenkívül a kimagasló művészi teljesítmények sem maradnak elismerés nélkül. Minden esztendőben rangos díjak (például a Pataki-gyűrű) emelnek megérdemelt piedesztálra egy-egy művészbent.

Érdemi dolgok történtek tehát színjátszásunk életében. Ehhez nem fér kétség. Ennek ellenére azonban nem lehetünk maradéktalanul elégedettek. Ugyanis a délvidéki magyar színjátszás napjával kapcsolatos elképzelés teljes egészében még nem valósult meg. Az az érzésem, hogy ennek a számunkra olyan fontos napnak hiányzik az általános támogatottsága. Mindenekelőtt színházi életünkön belül. Mintha még mindig nem jutottunk volna el addig a felismerésig, miszerint itt tulajdonképpen színházi életünk egészéről van szó. Ami, legalábbis számomra, azt jelenti, hogy október 29. nemcsak a hivatásos, hanem a nem hivatásos színjátszás ünnepe is. A szó igaz értelmében. Kovács Frigyes elképzelése a délvidéki magyar színjátszás napját illetően is ilyen értelemben fogalmazódott meg.

Műkedvelő színjátszásunknak is ott tehát a helye színjátszásunknak ezen a rendhagyó ünnepén. Természetesen nem csak Szabadkára gondolok. A délvidéki magyar színjátszás napja, október 29. mindannyiunk ünnepe, és ha ez így van, mert hát ugye így van, akkor Vajdaság-szerte meg kell ünnepelnünk. Városainkban, falvainkban, mindenhol, ahol arra lehetőség van.

S amit azért nem szabad elfelejtenünk: színjátszó mozgalmunknak is voltak olyan kimagasló egyéniségei, akik megérdemlik, hogy emléküket megőrizzük. Aztán ami a díjakat illeti, ugyancsak meg kell említeni, hogy például a vajdasági magyar amatőr színjátszók hagyományos találkozójának díjai hivatásos színjátszásunk nagyjainak emlékét, nevét őrzik immár egy évtizede (ilyen a Pataki László-, a Garay Béla-, a Szilágyi László-, az R. Fazekas Piri-díj, hogy csak ezeket említsem). S még egy: évente néhány igen tartalmas monográfia jelenik meg egyik-másik színjátszó társulat, amatőr színház életéről (Nagykikinda, Nagybecskerek). Ezeknek a bemutatása is része lehetne az október 29-i ünnepi műsor programjának. Hangsúlyozom: nem

feltétlenül a szabadkai, úgymond központi ünnepség programjának, hanem a délvidéki magyar színjátszás napjának helyi illetékesek által megrendezett műsorában.

Az, hogy a Magyar Nemzeti Tanács jeles napjaink értékrendszerébe iktatta a délvidéki magyar színjátszás napját, komoly elismerést jelent, de felelősséggel is jár! Ami azt jelenti, hogy a délvidéki magyar színjátszás napjának felépítését, szerkezetét tovább kell gazdagítani, új és új tartalmakkal bővíteni, és mindenképpen el kell érni azt, hogy ez a valóban rendhagyó nap, rendezvény, színjátszásunk egészének az ünnepe legyen. Egy kis jóakarattal, megértéssel ez az elképzelés, ez a cél megvalósítható.

Faragó Árpád, 2006

...

November.

...

■

NOVEMBER 1. – MINDENSZENTEK NAPJA

A mindenszentek vagy mindszent (latinul Festum omnium sanctorum) keresztény ünnep, amelyet a katolikus egyházban november 1-jén, más egyházakban más napokon tartanak a valaha élt igaz emberek tiszteletére.

Az ünnep és az azt követő halottak napja – egyházi jellegén túl – fokozatosan általános népi megemlékezéssé is vált. Ilyenkor mindenki kilátogat a temetőbe, meglátogatja elhunyt hozzátartozóit. Megtelnek a sírok őszirózsával, krizantémával, az elmúlás jelképes virágaival. Az emberek gyertyát gyújtanak, és elveszített szeretteikre emlékeznek.

Attól kezdve, hogy 835-ben Jámbor Lajos császár IV. Gergely engedélyével hivatalosan elismerte, mindenszentek az egész kereszténység ünnepe lett.

A halottak napját előzi meg. Estéjét a halottak estéjének (vigíliájának) is nevezik, ilyenkor sok helyen hosszan, akár 1-2 órán át szólnak a harangok a halottak emlékezetére. A mindenszentekhez és a halottak napjához kötődő szokásokat nem csak a hitű keresztények gyakorolják.

Magyarországon több évtizedes szünet után 2001-től újra munkaszüneti nap. Az angolszász országokban a mindenszentek napját megelőző este a halloween (minden szent estéje).

Története

A keresztény Keleten már 380-tól megtartották az összes vértanú ünnepeként. A nyugati keresztény egyházban 609-től ünneplik, attól az évtől, amikor IV. Bonifác pápa Rómában átvette és május 13-án Mária és az összes vértanú tiszteletére felszentelte az eredetileg a pogány istenek tiszteletére épült Pantheon.

A VIII. században uralkodó III. Gergely pápa tette a „Szent Szűznek, minden apostolnak, vértanúnak, hitvallónak és a földkerekségen elhunyt minden tökéletes, igaz embernek” emléknapjává. A rákövetkező században IV. Gergely pápa a mindenszentek ünnepét november 1-jére helyezte és egyetemes ünnepévé tette.

A hagyomány szerint VI. Leó bizánci császár terjesztette ki az ünnep hatályát a vértanúkról minden szentre, miután templomot emeltetett szent életű felesége emlékére, de nem engedték, hogy a templomot a császárnének szenteljék, ezért Leó úgy döntött, hogy a mindenszenteknek dedikálja.

Az egyes egyházak

A KATOLIKUSOK

A római katolikusoknál november 1-jén tartott főünnep. A dátumot átvették a görög katolikusok is. Egyháztanilag a diadalmas egyház (Ecclesia triumphans) ünnepe, amely a mennybe jutott, megdicsőült lelkek társasága. Őket a „szentek egyessége” köti egybe a a földön élő lelkekkel (küzdő egyház, Ecclesia militans) és a tisztítóhelyen szenvedőkkel (szenvedő egyház, Ecclesia patiens).

A katolikus egyházban a mindenszentek napján tartott szentmisék állandó könyörgése: „Mindenható örök Isten, ki megadtad nekünk, hogy egy napon ünnepelhessük minden szented dicsőségét, arra kérünk, hogy sokszoros közbenjárásukra bőven áraszd reánk irgalmasságodat.”

A katolikus litániákban Szűz Mária egyik megszólítása: Mindenszentek Királynéja és a Szép Szeretet Anyja. Ezzel a megszólítással Máriának külön ünnepe van, május 31-e, ami a mindenszentek ünnep középkori dátumával egyezik meg.

A mindenszentek litániája ősi könyörgő imádság, amelynek szerkezete a többi litánia mintája lett.

A KELETI EGYHÁZ

A keleti egyházban a 380-as kezdettől különböző dátumokon emlékeztek meg az összes vértanúról: Szíriában május 13-án, Antiochiában a pünkösdöt követő első vasárnapon, az örmény egyházban a Szent Kereszt felmagasztalását követő tizedik vasárnap utáni szombaton, a koptoknál pedig október 23-án.

AZ ORTODOXOK

Az ortodox kereszténységben a régi hagyományt követve a szentekre megemlékező mindenszentek vasárnap (görögül: Άγιων Πάντων, Agiōn Pantōn) a pünkösdöt követő első vasárnap.

REFORMÁTUSOK, EVANGÉLIKUSOK

A reformátusoknál római katolikus hatásra elterjedt nem hivatalos ünnep. Az evangélikusok is ünneplik.

Szokások

Sok európai országban – köztük Magyarországon és valamennyi magyarlakta területen – szokás, hogy az emberek meglátogatják elhunyt hozzátartozóik sírját, virágot visznek és gyertyákat, mécseseket gyújtanak mindenszentek, illetve a halottak napján. Magyarországon a sírok virágokkal és koszorúkkal való feldíszítése a XIX. század elejétől terjedt el német hatásra. E szokást nemcsak a katolikusok, a protestánsok is átvették Magyarországon.

Portugáliában, Spanyolországban és Mexikóban szokás, hogy ezen a napon felajánlásokat (ofrendas) tesznek. Spanyolországban hagyományosan ezen a napon előadják a *Don Juan Tenorio* című darabot.

Az angol nyelvű országokban hagyományosan elhangzik William Walsham How *For All the Saints* (Minden szenteknek) című himnusza. A legnépszerűbb dallam a himnuszhoz a Ralph Vaughan Williams szerezte *Sine Nomine*.

A magyar népi kalendárium szerint Szent Márton napja: ekkor választottak bírót, fogadtak cselédet. Ezen a napon tilos volt a munka, egyes helyeken az egész „halottak hetében”. A Csíkszéken több népszokás csatlakozik hozzá. Csíkdelnén, Kászonyújfaluban kenyeret sütnek a szegényeknek („Isten lepénye”, „halottak lepénye”), Csíkszentdomokoson külön helyen gyertyát gyújtanak az elfelejtett lelkeknek, november 3-án pedig engesztelő körmenetet tartanak azon a helyen, ahol 1599-ben Ördög Balázs és Nagy Kristály András meggyilkolta Báthori András bíboros-fejedelmet.

Magyarországon nagyon sok templomot szenteltek a mindenszenteknek és sok oltárkép ábrázolja őket. A Mindszent nevet településeknek is adták, mint a Baranya megyei Okrimindszent és Mindszentgodisa, a Szepes vármegyei Szepesmindszent, vagy a Csongrád megyei Mindszent. A mindenszentek tiszteletét őrzi Mindszenty József hercegprímás felvett neve.

NOVEMBER 3. – A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJA

1825. november 3-án a pozsonyi országgyűlésen gróf Széchenyi István felajánlotta birtokainak egyévi jövedelmét, 60 000 forintot a Magyar Tudós Társaság – a mai Tudományos Akadémia – megalapítására. A Magyar Tudósok Világtalálkozóján (1996) döntés született arról, hogy ez a nap lesz minden évben a magyar tudomány napja, amelyet először 1997-ben ünnepeltek meg, a kormány 55/1997. (IV. 3.) számú rendelete alapján.

E dátum jelentőségét növeli az a tény is, hogy két évvel korábban, 1823. november 23-án kelt Temesváron Bolyai János az abszolút geometria megszületését bejelentő levele, amelyben közli apjával: „semmiből egy új, más világot teremtettem.”

A világ tudományos és műszaki eredményeihez magyar tudósok a legkülönbélebb tudományágakban járultak hozzá az elmúlt századok során.

A Magyar Tudományos Akadémia 1825. évi létrehozásakor még a természet- és alkalmazott tudományok elmaradottsága volt jellemző, kivételt jelentett a vízépítészet. A magyar vízmérnökök kiemelkedő helyet foglaltak el az 1848 előtti Magyarország életében. Egyik legnagyobb képviselője Vásárhelyi Pál (1795–1846), Széchenyi munkatársa, 1835-től az Akadémia tagja volt. A fizika első nagy magyar tudósát és feltalálóját, Jedlik Ányost (1800–1895) 1858-ban választották be az Akadémiába. Főműve a róla elnevezett dinamó.

A második nemzedék tagjai között találjuk Eötvös Loránd természettudóst, a műszaki tudományok két nemzetközi jelentőségű alkotóját, Bánki Donátot és Kandó Kálmánt.

A két világháború között nagy műszaki és természettudományi alkotók kortársaként került be az Akadémiára többek között Bartók Béla 1935-ben, Kodály Zoltán 1943-ban, Szekfű Gyula 1925-ben, majd 1945-től napjainkig számos neves tudós.

1901 óta évről évre kiosztják a Nobel-díjakat. Kivételt csak néhány háborús év jelentett. A XX. század magyar tudósai közül tizenketten vehették át eddig a Nobel-díjat, először 1905-ben kapta magyar tudós.

MAGYAR NOBEL-DÍJASOK

Lénárd Fülöp	1905, fizikai
Bárány Róbert	1914, orvosi
Zsigmondy Richard Adolf	1925, kémiai
Szent-Györgyi Albert	1937, orvosi
Hevesy György	1944, kémiai
Békésy György	1961, élettani
Wigner Jenő	1963, fizikai
Gábor Dénes	1971, fizikai
Polányi János	1986, kémiai
Wiesel Elie	1986, Nobel-békedíj
Harsányi János	1994, közgazdasági
Oláh György	1994, kémiai

Kertész Imre (Budapest, 1929. november 9.) 2002, irodalmi – Stockholmban 2002. október 10-én Kertész Imre kapta meg első magyarként az irodalmi Nobel-díjat „egy írói munkásságért, amely az egyén sérülékeny tapasztalatának szószólója a történelem barbár önkényével szemben”.

NOVEMBER 9. – A FASIZMUS ÉS AZ ANTISZEMITIZMUS ELLENI NEMZETKÖZI KÜZDELEM NAPJA

Ezen a napon emlékezik a világ az 1938. november 9-i kristályéjszakára (Kristallnacht), amikor egész Németországban az SA egységei, valamint párthű polgárok pusztítottak a náci pártvezetés támogatásával. A nemzetiszocialisták ezen az éjszakán mintegy 1400 zsinagógát raboltak ki és rongáltak meg, valamint romba döntöttek és felgyújtottak közel nyolcezer zsidó üzletet. Egyetlen üzlet kirakata sem úszta meg üvegbetörés nélkül a szörnyű pusztítást, de a rendőrség nem avatkozott az eseményekbe. További zsidó házak és lakások szárait fosztották ki és rongáltak meg Ausztriában és Németországban. Meglincseltek közel száz zsidót, és 30 000 körülire tehető azok száma, akiket ekkor hurcoltak különböző koncentrációs táborokba. Nevét a betört kirakatokból szertehulló szilánkokról kapta.

A második világháború alatt a náci Németország és szövetségesei által elkövetett holokauszt vagy *soa* során (a *soa* héber szó, jelentése égő áldozat) körülbelül hatmillió zsidót gyilkoltak meg csupán azért, mert zsidók voltak. A holokauszt jelentette azoknak a rasszista és antiszemita intézkedéseknek a betetőzését, amelyek kegyetlensége először a kristályéjszakai pogrom során mutatkozott meg.

A 2005. évi szerbiai „kristályéjszaka” tanulságai

Mit tesz Szerbia azon a napon, amikor a világ több mint 40 országában – a mi legközelebbi szomszédságunkban is – megemlékeznek az 1938. évi üldözésekről, amikor az emberek milliói ismételten emlékeznek a „kristályéjszakára”, a holokauszt szimbolikus kezdetére? Mit tesz Szerbia annak érdekében, hogy soha ne merüljenek feledésbe a rasszizmus, a fasizmus és antiszemitizmus fatális következményei, és mit tesz annak érdekében, hogy a közvélemény előtt felmutassa, hogy a jövőt nem lehet a toleranciaellenességre és a megkülönböztetésre építeni?

Ilyen értelemben a hivatalos Szerbia nem tesz semmit, de amíg jóhiszeműen nézi azokat a manifesztációkat, amelyekkel a nem

kormányzati szektor bekapcsolódik egy nemzetközi nap megünneplésébe, a hivatalos Szerbia sok olyasmit tesz, ami miatt egy magát demokratikusnak nevező államnak szégyellnie kellene magát.

A mai Szerbia hivatalos színpadán a dogmatikus és korszerűtlen ideológiák uralkodnak, tekintet nélkül arra, hogy azok jobb- vagy baloldaliak-e, de lényegében szembeszegülnek az emberi és a kisebbségi jogok elképzelésével mint közös nevezővel. Szerbia jelenlegi koalíciós kormányát olyan párt alakította, amely vezetőjének politikai eszményképe Dimitrije Ljotić, a fasizmus második világháború előtti és a világháború idejéből ismert ideológusa. A sajtóban olyan értelmiségeket szólaltatnak meg, akik nemcsak a megszállt Szerbia fasiszta kollaboránsai, eszméi helyességének szószólói, hanem a nem kormányzati szervezetek megszüntetésének is, amelyeket „a Soros-féle zsidó lobbipénz”.

Szerbiában megszületett a partizánok és a csetnikek kiegyenlítéséről szóló törvény – egy olyan törvény, amilyen nem létezik az antifasiszta koalíció egyetlen országában sem, amely teljesen devalválja az antifasizmus eszméjét, az antifasiszta harcot és az elesett áldozatok millióit. Szerbiában olyan iskolai tankönyvek vannak, amelyekben szégyentelenszerűen nemcsak revideálják az egykori Jugoszlávia több mint 50 éves történelmét, de a közelmúlt történelmét is, amikor, egyebek között, a szerb nép nevében elkövették a második világháború utáni első néptámadást Európában.

Az október utáni Szerbiában a szerb pravoszláv egyház kanonizálta Nikolaj Velimirović püspököt, aki Adolf Hitlert a XX. század államfőjének tekintette, vizionárusnak, akit majd akkor értenek meg, „amikor kiderül – ez pedig elkerülhetetlen –, hogy a második világháborút Anglia és Amerika idézték elő, hogy megmentsek a szovjet Oroszországot, és hogy a zsidókat nem »öldösték gázkamrákban«”.

És végezetül, de nem utolsósorban, Szerbia olyan kiadványok és reprintek százait jelenteti meg, amelyeket először a náci megszállás alatt nyomtattak, és amelyek szerzői ismert fasiszta és hasonló szervezetek tagjai. Ezzel a mai Szerbia nemcsak „tájékoztatja” az olvasókat arról, hogy „minden modern európai mondást a zsidók állítottak össze, akik Jézust keresztre feszítették: a demokráciát, a sztrájkokat, a szocializmust, az ateizmust, a minden vallás iránti toleranciát, a pacifizmust, az általános forradalmat, a kapitalizmust és a kommunizmust” (Nikolaj Velimirović), de az ismert kiadók polcairól olyan címekkel látják el őket, mint a *Zsidó összeesküvés, A szerb nép a zsidók karmai között, Miért gyűlölöm a zsidókat?, A gonoszok és átkozottak,*

3000 éve a sátán szolgálatában, Miért csodálom Adolf Hitlert?, Zsidó rituális gyilkosság stb. Teszi mindezt Szerbia, mert nem tesz semmit annak érdekében, hogy megakadályozza az új sötétséget, amely 1938-ban a „kristályéjszakához” vezetett.

NOVEMBER 20. – EGYETEMES GYERMEKNAP, GYERMEKJOGI VILÁGNAP

Az 1954. december 14-i 836. (IX.) számú rezolúcióval az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlése javasolta a világ államainak, hogy intézményesítsék az egyetemes gyermeknapot mint a világ gyermekei közötti testvériség és megértés napját. Egyúttal javasolta, hogy ez a nap legyen a világ gyermekei jóléte érdekében kifejtett tevékenység napja. Azóta november 20-a a gyermekek jogainak világnapja.

A világszervezet közgyűlése 1959 novemberében ugyanezen a napon fogadta el a gyermekek jogairól szóló nyilatkozatot, 1989-ben pedig a gyermekek jogairól szóló egyezményt.

Milyen joguk van a gyermekeknek?

A gyerekeket egészen az újkorig a szüleik, elsősorban az apjuk tulajdonának tekintették. Ő döntött életükről, munkarejükről, oktatásukról. A gyermekek pedig engedelmességgel tartoztak neki.

A gyermekjogok nemzetközi szabályzásának kezdete az 1920-as évekre nyúlik vissza, de csak az 1948. december 10-i Emberi jogok egyetemes nyilatkozata mondta ki, hogy „az anyaság és a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz adnak jogot” (25. cikk 2. bekezdés). A gyermek jogainak különálló nemzetközi dokumentumban való elismerésére azonban csak 1959. november 20-án került sor, amikor az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése az 1386. (XIV.) számú határozata által elfogadta a gyermek jogairól szóló nyilatkozatot, amely bevezető részében kimondja, hogy „a gyermek fizikai és szellemi fejletlensége miatt különös biztosítékokat és gondozást igényel, ideértve a megfelelő jogi védelmet, mind születése előtt, mind születése után”. A nyilatkozat tartalmazza például a névhez, az állampolgársághoz vagy az ingyenes alapfokú oktatáshoz való jogot.

A gyermekjogok nemzetközi szabályzásának további fontos állomását két emberi jogi paktum képezi, éspedig az ENSZ Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966.

december 16.), amely 10. cikke 3. pontjában az aláíró államok elismerték, hogy „különleges intézkedéseket kell tenni minden gyermek- és fiatalkorú védelmére és segítésére, származására és egyéb körülményekre való tekintet nélkül”, és a világszervezetben úgyszintén 1966. december 16-án elfogadott *Polgári és a politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya*, amely a 24. cikkében már tételesen is megfogalmazta a gyermek alapvető jogait.

A további jogalkotói munkára ösztönzőleg hatott az a körülmény, hogy ENSZ Közgyűlése az 1979-es évet nemzetközi gyermekévknek nyilvánította, amelynek során nyilatkozat alapját képező eszmék ismételt megerősítést nyertek.

Pontosan harmincévi munkára volt tehát szükség, hogy a világszervezet Közgyűlése 1989. november 20-án a 44/25. számú határozat által egyhangúlag elfogadja A gyermek jogairól szóló egyezményt. A történelmi jelentőségű egyezmény szövegét – amely egy több évszázados civilizációs törvényhozási és politikai folyamat eredményeként jött létre – az Emberi Jogok Bizottságának munkacsoportja terjesztette elő elfogadásra tíz évig tartó egyeztetés után.

Az ENSZ gyermekjogi egyezménye az első nemzetközi jogi eszköz, amely összefoglalja azokat a jogokat, amelyek minden gyermeket megilletnek és ezeket kötelező jogi normaként fogalmazza meg a világszervezet tagállamai számára. Célja, hogy aktív szerepvállalásra készítse az államokat a gyermekek jólétének biztosítása érdekében. Elfogadásával a nemzetközi közösség nagy lépést tett a gyermekek méltóságának és alapvető jogainak világszerte való elismerése terén, ideértve az életre, a védelemre és a fejlődésre való jogukat is.

A konvenciója alapján a gyermekek alapvető jogait (tömören) így lehetne megfogalmazni:

- Jog arra, hogy gyermek legyek tizennyolcadik életévem betöltéséig.
- Jog arra, hogy tiszteletben tartsák, ki vagyok, milyen vagyok és honnan származom.
- Jog az életre, a növekedésre és a fejlődésre.
- Jog a névre, állampolgárságra és a szülők ismeretére.
- Jog a szülőkkkel való együttlétre.
- Jog a szülőföldön való életre.
- Jog a szabad véleménynyilvánításra.
- Jog a gondolat-, lelkiismereti és a vallásszabadságra.

- Jog a más gyermekekkel való egyesülésre és gyülekezésre.
- Jog az önállóságra, a becsület és jó hírnév megőrzésére.
- Jog a tájékoztatásra, gyermekújságok és könyvek olvasására.
- Jog az erőszak elleni védelemre.
- Jog a védelemre és segítségre, bármely környezetben, otthon és idegenben.
- Betegség esetén jog a gyógykezelésre.
- Jog a gyermekhez méltó társadalmi biztonságra és életszínvonalra.
- Jog az iskolába járásra és tanulásra.
- Jog a saját nemzetiségre, kultúrára, vallásra, nyelvre, függetlenül attól, hogy melyik országban élék.
- Jog a pihenésre, a szabadidőre és a játékra.
- Jog arra, hogy ne végezzek semmiféle kockázattal járó, iskoláztatást veszélyeztető munkát.
- Jog a kábítószeres elleni védelemre.
- Jog a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formája elleni védelemre.
- Jog a bármilyen formában történő elrablás, eladás vagy gyermekkereskedelem elleni védelemre.
- Jog a kínzás, a kegyetlen, embertelen, megalázó büntetések és bántalmazások elleni védelemre.
- Jog arra, hogy ne vegyünk részt közvetlenül az ellenségeskedésekben.
- Jog a gyermekjogok ismeretére.

Bozóki Antal, 1999

NOVEMBER 22. – A MAGYAR KÖZOKTATÁS NAPJA

Az anyaországi Pedagógusok Szakszervezete a magyar közoktatás helyzetének, gondjainak bemutatására, valós társadalmi megítélésének elősegítése, a közös cselekvés kialakítása céljából 1991-ben kezdeményezte, hogy november 22-én tartsák a magyar közoktatás napját.

A vajdasági magyarok fogyatkozásának megfékezéséhez (ami az alacsony natalitás, az asszimiláció, az esélyegyenlőség hiánya és az elvándorlás következménye) hozzájárulhatna egy teljes magyar anyanyelvű iskolahálózat. A magyar fiatalok erőteljesebb felsőfokú végzettsége növelné szaktudásukat, munkalehetőségüket és vállalkozási esélyeiket. Ez a délvidéki magyar közösség megmaradásának egyik fontos feltétele.

A 2002. évi népszámlálás tartalmazza a vajdasági 15 éves és ennél idősebb lakosság iskolai végzettségének adatait. Ha elemezzük az alap-, közép- és felsőfokú végzettségűekről kapott adatokat, az alábbi mutatókhoz jutunk: az általános iskolát végzett magyarok száma kb. 6%-kal nagyobb, mint a többségi nemzeté. A továbbtanulásról sokkal több magyar marad le, mint szerb. Különösen falun nagy az alapképzettségi szinten megmaradtak száma; tudjuk, hogy a magyarság fele éppen falun él. A legtöbb magyar nyelven tanuló általános iskolás (a vajdasági magyar tanulók majd 70%-a) a következő községekben van: Szabadka (16 iskolában 3757 tanuló), Magyarkanizsa (2228), Zenta (1904), Topolya (1781), Óbecse (1652) és Ada (1202). A szórványban – ahol egyes községekben esetleg még ötszáz körül van a magyar tanulók száma – a helyzet körültekintő tervezést és nagy odafigyelést igényel. Azokon a sziget-, szórványtelepüléseken, ahol száz alatt van a magyar tanulók száma, évről évre bizonytalan az osztályok megnyitása.

Középfokon a helyzet a következő: magyar tannyelven a 2004–2005-ös tanévben 12 község 34 középiskolájában folyt oktatás (10 gimnáziumban, 23 szakközépiskolában és szakmunkásképzőben, valamint egy művészeti középiskolában). A középiskolát végzett magyarok száma átlag 9%-kal alacsonyabb (falun ennél több), mint a szerbeké, attól függetlenül, hogy milyen nyelven folytatják tanulmányaikat. A középiskolások megcsappanó száma a gyengébb továbbtanulási készséget, az anyanyelvű középiskolák elégtelen számát és gyengébb minőségét jelzi. Vigasztalásul elemezzünk részletesebben. Sokáig a magyar tannyelven is képzést nyújtó hároméves iskolák voltak a legattraktívabbak a magyar diákok számára. Az utóbbi időben az ide iratkozott tanulók száma évről évre csökkent. Az 1995–1996-os tanévben még 1219 tanulót jegyeztek be, a 2004–2005-ös tanévben csak 778-at; a fogyás 36,18%. Ez olyan szempontból lehet biztató, hogy feltételezhető: a szakmunkásképző helyett a négyéves, érettségít nyújtó középiskolákba iratkoznak szívesebben a tanulók.

A középiskolába járó magyar nemzetiségű tanulók anyanyelvű oktatással való felüleltsége az 1994–1995-ös tanévben 70,03%-os volt, majd csökkent. Az 1998–1999-es tanévtől kezdve a helyzet javult. Az újabb intézkedések – a felvételi terv szerkezetének további módosítása, új oktatási profilok bevezetése, új középiskolák alapítása és szakok bevezetése (elektrotechnika; egészségügy és szociális védelem; közgazdaság, jog és adminisztráció; kereskedelem, vendéglátóipar és idegenforgalom) – hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar

nemzetiségű tanulók anyanyelvű oktatásban való felőleltsége nőtt, és a 2004–2005-ös tanévben elérte a 72,35%-os szintet. Ezzel még mindig nem lehetünk megelégedve. Érdemes elgondolkodni a magyar középiskola-központok kialakításáról – más koncepciót alkalmazva Szabadkán vagy Zentán, illetve Újvidéken és Nagybecskerekén.

Aggasztó a pedagógusi munkakörben foglalkoztatott szakképzetlen tanügyisek nagy száma. A szabadkai iskolákban a tanító- és tanárállomány 25-30%-ának nem megfelelő a szakképesítése: másodtárgyak, amihez nincs meg a végzettsége, vagy nem diplomázott, vagy vállalati mérnökként vendégtanár. Fontos, hogy mielőbb megoldjuk a magyar pedagógusképzést egy önálló magyar pedagógiai karon.

A magyar főiskolások részaránya (abszolút száma is) 2004-ben 10% fölé nőtt, főleg a tömbben. Ez az új, jobb színvonalat nyújtó középiskolák és tehetséggondozó gimnáziumok megnyitásának eredménye, s nőtt a továbbtanulási készség is, főleg a magyar tannyelvű főiskolákon. A magyar egyetemisták részaránya azonban nem kielégítő, alig több mint 6%-os. A diplomás magyarok száma 3-4%-kal kevesebb a többségi nemzet diplomásainak számához viszonyítva. Az anyanyelvű minősítővizsgákra való felkészítéssel, a szerb nyelv jó ismeretével, serkentő ösztöndíj-politikával ezen mindenképpen javítani kell. A magyar nyelvű oktatáshoz az Újvidéki Egyetemen belül minisztériumi engedély kell. Eddig intézményesített magyar felsőoktatás nem volt, csak annak részleges jegyeit találtuk meg öt intézményben az egyetem 4 karán (a szabadkai Közgazdasági, Építőmérnöki, Tanítóképző Karon és Újvidéken, a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéken), a Művészeti Akadémián (színészképzés két éve), illetve néhány főiskolán (műszaki és óvóképző). Az idén a Magyar Nyelvű Tanítóképző Kar „befogadásával” megtört a jég. Ez az intézmény az első magyar tannyelvű kar, amelyet a bolognai nyilatkozat elvei szerint alapítottak, és amelyet a szerb állam támogat. Az anyaországi kihelyezett tagozatok szabadkai és zentai főiskolai próbálkozásai még nem akkreditáltak Szerbiában, és csak részben illeszkednek az itteni felsőoktatási rendszerhez: konzultációs központokban folytatott távoktatási formaként. Ennek ellenére az ott szerzett diplomák honosítása elkezdődött.

Összegzésül a vajdasági magyar iskolaprogram esélyeinek javításához fontos:

- A közoktatásba beiratkozók anyanyelven tanulásának serkentése (megfelelő közoktatási hálózat, jól képzett oktatók,

fejlett infrastruktúra és szakkönyvellátottság, szakkollégiumi rendszer, utaztatási lehetőség – iskolabuszok); magyar nyelvű tanítói-tanári kézikönyvek és tankönyvek; a minőséges munka motiválása fizetéskiegészítéssel (ösztöndíjazásos alapon).

- Növelni a magyarság képzettségi szintjét és az oktatás minőségét minden szinten – továbbtanulási szándék motiválása új ösztöndíj-támogatásokkal, tehetséggondozó programokkal, munkahelykilátásokkal; ezzel jár a befektetések növelése, az életminőség javítása.
- Színvonalas magyar nyelvű középiskola-központok megszerzése (Szabadka, Zenta); szórvány iskolaprogram kidolgozása (a szórványban minden magyar tanuló részesüljön legalább rendszeres anyanyelvápolásban), magyar középiskolai/kollégiumi központok (Újvidéken és Nagybecskerekén).
- Támogatni a magyar fiatalok felsőoktatási intézményekbe való tömeges iratkozását (felvételi előkészítés, a magyar/kétnyelvű karok támogatása, munkaerőpiaci igény elemzése).
- A magyar pedagógusképzés folyamatos intézménytámogatása (Magyar Tanítóképző Kar Szabadkán és a tanárképzés Újvidéken) – épületfelújítás, a tanároknak fizetéskiegészítés.
- A felnőttképzési formák (átképzések, továbbképzések) ésszerűsítése az állami karok és civil szervezetek kezdeményezésére a folyamatos tanulás támogatásával, a magyar oktatók kommunikációs és versenyképességének javításával.
- A magyar intézmények működési bizonytalanságának megszüntetése középtávú támogatási tervekkel, szponzorálással, magántőke bevonásával is. Létrehozható olyan regionális oktatási tömörülés is, amely megállja helyét az egységes európai felsőoktatási piacon. Ezért jelentős, hogy a magyar nyelvű oktatást teljes egészében lássuk. Ezen belül kell átgondolni a magyar közösségek megmaradásának, az értelmiség képzésének szükségleteit mind szakmai, mind nyelvi szempontból, nem feledkezve meg a munkaerő-piaci lehetőségekről, szükségletekről sem.

Gábrity Molnár Irén, 2006

■■■

December

■■■

■

DECEMBER 1. – AIDS-ELLENES VILÁGNAP

Az Egyesült Nemzetek Szervezete Egészségügyi Világszervezete (WHO) 1988-ban (a 43/15. számú rezolúcióval) nyilvánította az AIDS-elleni világnapnak december elsejét, a többi között a betegekkel való szolidaritás jelzése és a hatékony felvilágosítómunka elősegítése céljából.

Ez a nap különleges alkalom, amikor a világ erre a betegségre, a járvány megállítására összpontosítja figyelmét, amikor az emberek kifejezésre juttathatják az áldozatok iránt érzett együttérzésüket és részvételüket.

Az AIDS (szerzett immunhiányos tünetegyüttes) kialakulásáért a HIV (emberi immungyengeséget okozó vírus) felelős. A vírus akár éveken át is „pihenhet” észrevétlenül a fertőzött sejtekben, míg aktivizálódik. A szerzett immunhiányos tünetegyüttes tulajdonképpen nem betegség, hanem orvosi fogalom. Az immunrendszer csökkent működése következtében megjelenő különböző opportunista fertőzések és daganatos betegségek (ún. indikátorbetegségek) és különböző laboratóriumi értékek alapján diagnosztizálják az AIDS stádiumát. Mivel a HIV-fertőzés következtében a szervezet ellenállóképessége gyengül, olyan fertőzések és daganatok alakulhatnak ki, melyek az egészséges embereknél nem, vagy ritkán fordulnak elő. Az immungyengesség következtében nemcsak a külső „ellenségekkel” szemben csökken a szervezet ellenállása, hanem a kóros sejtburjánzások (daganatok) egyébként ritka fajtáival szemben is. A fertőzés során a szervezetbe jutott vírustól, annak mennyiségétől és a gazdaszervezettől függően átlagosan 6-8 év után alakul ki a tünetes HIV-fertőzöttségi állapot. Ezt követi a kifejlett HIV-betegség – az AIDS –, amely 1–2 évig tart, ezt az előrehaladott HIV-betegség, az AIDS végstádiuma követi.

A HIV-fertőzés úgy jöhet létre, ha szabad vírus vagy vírussal fertőzött sejt jut át egy fertőzött személy fertőző testnedveivel (vér, ondóváladék, hüvelyváladék) közvetlenül a vér- vagy nyirokplámba. Ez megtörténhet védekezés nélküli szexuális kapcsolattal vagy fertőzött vérrrel, valamint anyáról magzatára. A HIV szexuális úton való terjedésének leghatékonyabb megelőzési módja a monogám párkapcsolat kialakítása, illetve a kockázat jelentősen csökkenthető a biztonságos szex szabályainak betartásával és az óvszer használatával. Ez azt jelenti, hogy a mindennapi társas kapcsolatok útján való fertőződés veszélye nem áll fenn! A HIV olyan vírus, amely életben maradni csak az emberi szervezeten belül képes!

33,2 millió fertőzött

Az UNAIDS, a halálos kór elleni küzdelmet összehangoló ENSZ-ügynökség becslése szerint 2007 végén a HIV-fertőzöttek száma elérte a 33,2 milliót, és minden korábbinál több gyermek hordozta az AIDS vírusát.

A jelentés szerint 2007. december végén 15,4 millió nő, ennél százezerrel kevesebb férfi és 2,5 millió gyermek volt HIV-fertőzött a világon. Az egész év során a becslések szerint 1,7 millióan haltak meg AIDS-ben.

A leginkább érintett terület a Szaharától délre fekvő afrikai régió, ahol a lakosság 2,5 százaléka, 22,5 millió ember HIV-pozitív. A Karib-térség a második, ott a felnőtt lakosság egy százaléka – 230 ezer ember – hordozza a vírust. Dél- és Délkelet-Ázsiában 4 millió, Kelet-Európában és Közép-Ázsiában együtt 1,6 millió, Észak-Amerikában pedig 1,3 millió a fertőzöttek becsült száma.

Az először 1981-ben azonosított AIDS mostanáig 25 milliónál is több halálos áldozatot szedett és 15,2 millió gyereket taszított árvasorba. Az ENSZ Gyermekalapja (UNICEF) egyik célkitűzése, hogy 2010-re az AIDS-árvák legalább 80 százaléka megfelelő anyagi és lelki támogatásban részesüljön.

Az AIDS, a szerzett immunhiányos tünetegyüttes a HIV-fertőzés utolsó szakaszának tekintendő. Maga a fertőzés kedvező feltételek esetén gyógyszerekkel éveken, évtizedeken át kordában tartható, azaz az AIDS az utóbbi években krónikus, kezelhető betegséggé vált.

Egy tekintélyes ENSZ-szakértő szerint leghamarabb tíz év múlva lehet olyan hatékony oltóanyagra számítani, amely megvéd a HIV-fertőzéstől. A kanadai Stephen Lewis, az ENSZ illetékes különmegbízottja hangsúlyozta német újságíróknak adott nyilatkozatában, hogy messze még az az idő, amikor napirendre lehet tűzni a járvány leküzdését. Hozzátette, hogy a súlyos helyzet ellenére sem szabad megfeledkezni az elért eredményekről. Kiemelte például, hogy a halálos betegségtől leginkább sújtott afrikai országok már nem igyekeznek titkolni ezt a problémájukat, lehetővé téve a könnyebb kezelését. Fontosnak nevezte, hogy ezekben az országokban az egyház is kiveszi a részét a járvány terjedése elleni küzdelemből. Az eredmények között említette még, hogy egyre többen vesznek részt a WHO kezelési programjában.

■

DECEMBER 3. – A FOGYATÉKKAL ÉLŐ EMBEREK NEMZETKÖZI NAPJA

Az Egyesült Nemzetek Szervezete december 3-át a fogyatékos emberek nemzetközi napjává nyilvánította 1992-ben (a 47/3. számú határozattal), hogy felhívja a figyelmet a baleset, betegség, katasztrófa következtében fogyatékosná váltak problémáira.

A világnap elődje az 1981–1992 között minden év szeptember 18-án tartott rokkantak napja volt. A rokkant kifejezés ma már kerülendő. A nap mai hivatalos elnevezését az ENSZ-közgyűlés a 2007. december 18-i 62/127. számú határozatával kapta.

A fogyatékkal élők világnapjára

Mit éreznél, ha nem tudnál belépni a legközelebbi boltba, vagy a postára, vagy a különböző hivatalokba, de még az egészségháza sem? Vagy busszal, vonattal sem tudnál utazni? Mit éreztél volna, ha szüleid intézetet választottak volna nevelkedésed színhelyeül, vagy lakásban, szinte egy szobába zárva tartottak volna ilyen-olyan okokra hivatkozva? Ha kerekes székben ülve, vagy más segítségre szorulva nemcsak a technikai akadályokkal találád magad napról napra szembe, amikor kilépsz az utcára, hanem az emberek csodálkozó, kíváncsi, netán megvető, vagy éppen sajnálkozó tekintetével is?!

Ilyenkor, egy-egy világnap kapcsán az éppen aktuális témáról cikkez a sajtó, készülnek a különböző műsorok, mint valószínűleg ma is, a sérült embertársainkról. Bár már több érintettől hallottam, hogy nagyon felszínes és több szempontból kifogásolható a tájékoztatás, úgy látják, hogy a médiának is nagyobb szerepet kellene vállalnia integrációjuk, a társadalomba való beilleszkedésük érdekében. Az időnkénti felületes hírek, riportok szenzációt keltenek, elborzasztanak vagy könnyekre fakasztanak – de valójában nem erre lenne szükség, hanem arra, hogy a sérültek problémái, gondjai, sikerei helyet kapjanak a napi tájékoztatásban. Hiszen a fogyatékkal élők ugyanúgy örülnek, szenvednek, szomorúak és boldogok, mint bármelyik egészséges ember.

A fogyatékosság egyik modern definíciója a humán képességek hiányáról szól, amely valamilyen állapot vagy betegség következtében alakul ki. A fogyatékosság tehát a munkaképesség, az önellátás, az emberi kapcsolatok, a szórakozás területén mutatott képességsökkenés. Ezeket a képességeket azonban valamilyen módon pótolhatjuk – ezért is tartom elfogadhatónak, a sérültek összes kategóriáját

összefoglaló szakkifejezést, amikor külön gondoskodást igénylő gyerekekről, felnőttekről beszélnek.

Nagyon hosszú idő telt el úgy, hogy a családok és a társadalom is a teljes izolációt, a nagy intézményeket látta legjobb megoldásnak, ha értelmi fogyatékosokról volt szó. Az utóbbi évtizedekben kezdenek felbomlani a merev rendszerek, a szakemberek belátták, hogy mindenki számára, így a halmozottan sérült gyerek számára is az a jó, ha családban marad. Szakítani kell azzal a felfogással, hogy a fogyatékoságot csupán egészségügyi problémaként kezeljük, hiszen számos szociális vetülete van az oktatás, az önálló életre való jog, a munkahelyteremtés területén.

Az állandó segítségre szoruló, külön gondoskodást igénylő gyermekét otthon gondozó szülő részére járó rendszeres ellátás összege, az ápolási díj rendkívül alacsony. Az érintett családok többsége napi megélhetési gondokkal küszködik, habár valójában az államot tehermentesítik azzal, hogy vállalják gyermekük otthoni ápolását, ellátását. Az értelmileg sérülteket és szüleiket a tisztázatlan törvények sokszor vissza-, kínos, megalázó helyzetbe sodorják.

Hiányos a sérült emberekről vezetett egészségügyi nyilvántartás, pedig az idejében alkalmazott módszerek lehetőséget nyújtanának a szellemi és fizikai fejlődésre. Kívánatos lenne a gyógypedagógiai rendszer teljes átalakítása, és kiemelt célként az enyhébb fogyatékkal élők társadalmi integrációja lenne a cél. A világ számos helyén bebizonyították már, hogy a közösségi élettel kombinált gyógytorna csodákra képes. Mind az oktatás, mind az egészségügy területén elengedhetetlen a kellő felkészültséggel rendelkező szakemberek munkája, illetve a velük való szoros kapcsolat kialakítása. Nagyon fontos a területen dolgozó orvosok, gyógypedagógusok, pszichológusok, defektológusok, logopédusok, szociális munkások képzése és munkájuk összehangolása.

A szociális ellátás alternatívák hiányában eltolódik a tartós bentlakásos intézmények felé, pedig a világ fejlettebb részein már jól bejárdott forma a nappali ellátórendszer, az átmeneti otthonok, az ideiglenes elhelyezés rendszere, vagy a lakóotthonok megléte, amelyek biztosítják, hogy a sérült családtag minél tovább a családjában, a számára biztonságot, szeretetet nyújtó környezetben maradhasson.

Ha a cél csupán az lenne, hogy a társadalom kirekesztett polgárai láthatóvá váljanak, talán sikerült elérni némi eredményt, hiszen mind több polgár és civil szervezet kész a segítségnyújtásra. Érdemi változásokat az állami szervek átfogó programjai, uniós támogatások jelentenének.

Általában azzal szoktuk elhessegetni magunktól ezeket a gondolatokat, hogy ilyesmi velünk nem történhet meg. Pedig sokféle módon lehetünk részesei ennek a problémának: nemcsak úgy, hogy mi ülünk a tolókokcsiban, mi leszünk kirekesztve kortátsaink életéből, az óvodából, majd az iskolából, a munkahelyről, a szórakozóhelyekről, hanem úgy is, hogy gyermekünk, közeli rokonunk, jó barátunk szorul állandó segítségre. S akkor minden tőlünk telhetőt megteszünk, hogy ezeket a fizikai és pszichikai korlátokat ledöntsük. Arra biztosan jó ez a világnap, december 3-a, hogy felhívjuk a figyelmet gondjaikra, és az önkéntesek közelgő világnapja pedig apropó lehet arra is, hogy voluntörként felajánljuk segítségünket azoknak a civil szervezeteknek, amelyek az utóbbi években szűkebb környezetünkben fölkarolták a fogyatékkal élők ügyét Szabadkán, Újvidéken, Topolyán, Magyarakanizsán, Bácsfeketehegyen, Zentán és más városokban, falvakban.

Ezek az emberek megbélyegzett sorsuk ellenére is otthonra, családra, élhető életre vágnak.

Herceg Elizabetta, 2005

DECEMBER 10. – AZ EMBERI JOGOK NAPJA

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése 1948. december 10-i párizsi ülésén a 217 A (III.) számú határozatában fogadta el az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát. E napot az 1950. december 4-i ülésén – a 423. (V.) számú határozatával – az emberi jogok napjává nyilvánította, és ettől kezdve a haladó országokban minden évben világszerte megünneplik.

Általános vélemény, hogy az egyetemes nyilatkozat az ENSZ egyik legfontosabb és legnagyobb jelentőségű határozata. Olyan történelmi dokumentumként tartják nyilván, amely új korszakot nyitott, forrása és ihletője lett az emberi jogok és alapvető szabadságok fejlődésének és védelmének szorgalmazó nemzeti és nemzetközi törekvéseknek.

Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata

„Minden ember szabadnak, méltóságában és jogaiban egyenlőnek születik. Az embereknek értelmük és lelkiismeretük birtokában egymással szemben testvéri szellemben kell viseltetniük.”

(1. cikkely)

Történelmi előzmények

Az emberi jogok nemzetközi szabályzásának történetében a II. világháború jelentett döntő fordulatot. A történelmi események bebizonyították, hogy a nemzetközi béke és biztonság megőrzése és az emberi jogok biztosítása között szoros összefüggés áll fenn, és ennek megfelelően új megvilágításban jelentkezett az emberi jogok nemzetközi védelmének igénye is.

A nemzetközi béke és biztonság fenntartására létrehozott Egyesült Nemzetek Szervezetének 1945. október 24-én hatályba lépett alapokmányába az alapvető emberi jogok biztosításának gondolata már szervesen beépült.

Már az alapokmány bevezető mondataiban az új világszervezet tagországai hitet tettek „az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és a nők, valamint a nagy és kis nemzetek egyenjogúsága mellett”.

A dokumentum 1. cikkének 3. pontja szerint az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyik fontos célja, hogy „az emberi jogok és alapvető szabadságok mindenki részére, fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül történő tiszteletben tartásának előmozdítása és támogatása révén nemzetközi együttműködést létesítsen”.

Habár az ENSZ alapokmánya nem határozta meg az emberi jogok katalógusába tartozó jogokat és azok védelmi mechanizmusát, mégis fontos rendelkezéseket tartalmazott ezeknek a jogoknak a továbbfejlődése szempontjából, és kétségtelenül ösztönözte az emberi jogok biztosítására vonatkozó későbbi általános, különleges és térségi nemzetközi dokumentumok kidolgozását és elfogadását is.

Egyetemes nyilatkozat

Az Emberi Jogok Bizottsága két éven át tartó viták eredményeként 1948-ra elkészítette az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát*, amelyet a Közgyűlés 1948. december 10-ei párizsi ülésén a 217 A (III.) számú határozatával fogadott el. E napot az 1950. évi ülészak az emberi jogok napjává nyilvánította.

Az egyetemes nyilatkozat (jellege miatt) nem esik ratifikáció alá, mert nem nemzetközi egyezmény. Habár rendkívül fontos jogi-politikai jelentőséggel bír – szigorúan szemlélve –, önmagában az államok számára nem jogi, hanem elsősorban erkölcsi kötelezettséget teremt. A proklamált elveknek ezenkívül szokásjogi értéke is van, sőt

imperatív normának tekinthetők, mint ahogy azt 1980. május 24-én a Nemzetközi Bíróság is kimondta.

Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozta* nemcsak kiegészítette a világszervezet alapokmányát, hanem az emberi jogok és szabadságok első részletes nemzetközi leírása lett. Habár sokan minden idők egyik legjelentősebb dokumentumának tartják, mégis gyakran eltérően magyarázzák és alkalmazzák.

A bevezető a deklarációt „közös eszménynek” nyilvánítja, „amelynek elérésére minden népnek és nemzetnek törekedni kell” abból a célból, hogy az emberi jogok és szabadságok a világ valamennyi emberére kiterjedjenek.

A mindössze 30 cikkelyből álló általános érvényű dokumentum világviszonylatban is meghatározza az emberi jogok és szabadságok széles skáláját – a személyi, polgári, politikai, gazdasági, szociális és kulturális jogok terén. Olyan közös eszmét tartalmaz, amelyek minden emberi lény elidegeníthetetlen tartozékai.

Az 1. cikkely kifejezi azt a filozófiát, amelyen az egyetemes nyilatkozat alapszik, mely szerint „minden ember szabadnak, méltóságában és jogaiban egyenlőnek születik”. Mindenkinek egyenlő jogot biztosít fajra, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más körülményre való tekintet nélkül (2. cikkely).

A 3. cikkely az egyetemes nyilatkozat egyik alappillére, kinyilvánítja az egyén életre, szabadságra és személyi biztonságra való jogát, azokat a jogokat, amelyek nélkül a többi jog nem élvezhető. Ez a cikk mintegy bevezetője a 4.-től a 21.-ig terjedő cikkelyeknek, amelyek a többi polgári és politikai jogot tartalmazzák. Ezek közé tartoznak: a rabszolgaság és a rabszolgakereskedés tilalma, a jogalanyiség elismerése, a törvény előtti egyenlőség, a jogorvoslatra való jog, az ártatlanság védelme, a magánéletbe való beavatkozás tilalma, a lakóhely szabad megválasztásának joga, a menedékjog, az állampolgárságra való jog, a házasságkötési és családalapítási jog, a tulajdonra való jog, a gondolatszabadság, a szabad gondolat kifejtés joga, a gyülekezési és egyesülési szabadság és a közügyek intézésében való részvételi jog.

A 22. cikkely az egyetemes nyilatkozat másik alappillére, amely a következő öt cikkelyt vezeti be. Ezek azokat a gazdasági, szociális és kulturális jogokat tartalmazzák, amelyekre „a társadalom tagjaként mindenkinek joga van”. Ezek a jogok a következők: a szociális biztonsághoz, a munkához, a szabadidőhöz és a pihenéshez való jog; az egyén és családja egészségének és jólétének megfelelő életszínvo-

nalhoz való joga; az anyák és a gyermekek joga a különleges segítséghez és támogatáshoz; a neveléshez való jog, valamint a kulturális életben való részvételi jog. A bevezető cikkely ezeket a jogokat az emberi méltóság és a személyiség szabad fejlődése nélkülözhetetlen feltételeinek nevezi.

Ugyanakkor rámutat megvalósításuk korlátjaira és az egyes államok lehetőségeitől való függőségükre, ezért – a felsorolt jogok megvalósítása érdekében – szorgalmazza az országok nemzetközi együttműködését.

A befejező cikkelyek (28–30.) kinyilvánítják minden személy jogát olyan társadalmi és nemzetközi viszonyok kialakítására, amelyben az emberi jogok és szabadságok teljes mértékben érvényesülhetnek.

Hatvanadik évforduló

Louise Arbour, az ENSZ emberi jogi főbiztosa az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának* hatvanadik évfordulója kapcsán írt cikkében hangsúlyozta: „A visszaélés, a diszkrimináció és az egyenlőtlenség még mindig általános a világban. E jelenségek még súlyosbodhatnak is az elnyomás, az erőszak, valamint a gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek új formái által.” Az évforduló alkalmából az ENSZ az egész 2008-as éven át tartó kampányt indít.

Az igazságosság és az egyenlőség elveit népszerűsítő kampányról Louise Arbour kifejti: bár sokan megkérdőjelezik az ENSZ-nyilatkozat aktualitását, inkább azokról a kormányokról kellene beszélni, amelyek ma sem hajlandók betartani a dokumentumba foglalt normákat. Sok ország jogi rendszere a megfélemlítésre épül, az elkövetőket nem vonják felelősségre, az áldozatoknak pedig nincs kihez fordulniuk. Ezért is írja a 2007. évi évfordulóról az emberi jogi főbiztos: „A megemlékezések nem csak egy kivételes emberi teljesítmény előtt tisztelgnek. Arra is emlékeztetnek, hogy a nyilatkozatot élő valósággá tenni továbbra is előttünk álló cél.”

Bozóki Antal, 2008

DECEMBER 18. – A KISEBBSÉGEK NAPJA

A magyar kormány 1995-ben a kisebbségbarát társadalmi légkör kialakítása és fenntartása érdekében az Egyesült Nemzetek Szervezete Nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbséghez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozata elfogadásának napját – december 18-át – a kisebbségek napjává nyilvánította. A Magyar Nemzeti Tanács döntése értelmében ez a nap a vajdasági magyarság egyik jeles napja.

A kisebbségi jogok biztosítása

A világon mindenütt – legyen szó fejlődő vagy fejlett országról – problémát okoz egy-egy ország kisebbségi kérdéseinek a megoldása.

A Szovjetunió összeomlásával egy „új” Európa jött létre. A totalitárius államok mindenütt megszűntek, az európai demokráciák vezetői pedig üdvözölték a „nyugat-európai” értékek győzelmét keleten és most már délen, a Balkánon is. A nyugati értékrendbe vitathatatlanul beletartozik a kisebbségi problémák rendezése, hiszen enélkül nem lehet megteremteni a minden ízében stabil és békés államot.

Ebben az újonnan demokratizálódott régióban is elvárható a kormányzatoktól és a polgároktól egyaránt, hogy tiszteletben tartsák a nemzeti különbözőségeket, és a tolerancia jegyében mindenütt biztosítsák a kisebbségi jogokat. Ez azonban nem könnyű, gondoljunk csak a régió erőszakkal teli és véres múltjára. A nemzeti identitás újbóli tudatosulása ezekben az országokban néha irredenta retorikával jár együtt. Az ebből eredő konfliktusok az állam és a kisebbségi csoportok közti kapcsolatok megromlásához vezetnek, sajnos nemcsak a határokon belül, hanem azokon átlépve is.

A kisebbségi jogok között említhetjük az anyanyelv használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját kultúra megőrzésének lehetőségét, a szabad kapcsolattartást a kisebbséghez tartozókkal, illetve azt a jogot, hogy beleszólásuk legyen azoknak a döntéseknek a meghozatalába, amelyek őket is érintik.

Amíg nincs világos nemzetközi intézményi keret a kisebbségek jogainak érvényesítésére, addig azt az államoknak saját belső jogalkotásukban és kétoldalú szerződésekben kell biztosítaniuk. A kétoldalú szerződések rendszere gyakran használhatóbb a kisebbségek jogainak érvényesítése szempontjából, mint a minden államra kiterjedő vagy pedig a regionális egyezmények. A kétoldalú szerződésekben ugyanis

jobban körülhatárolhatók az adott térségben fontos kisebbségi jogok, így konkrétabb megegyezések születhetnek.

Tomek Viktor, Tóth László, 2005

Kisebbségben is egyenjogúan

A kisebbségek napján kerül átadásra a Kisebbségekért Díj, amelyet a kisebbségek érdekében a közéletben, az oktatásban, a kultúrában, az egyházi életben, a tudományban, a tömegtájékoztatásban, a gazdasági önszerveződésben kiemelkedő tevékenységet végző magyarországi és határon túli személyek és szervezetek kaphatnak meg.

Európa megosztottságának megszűnését és az átalakulás kezdetét követően az Európa Tanács két jogilag kötelező érvényű dokumentumot fogadott el a kisebbségben élő nemzetek megmaradása érdekében, ezek a Kisebbségvédelmi keretegyezmény és a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája – Nyelvi Charta. Ezt a két egyezményt az Európa Tanács legtöbb tagállama (köztük Szerbia is – a szerk. megj.) ratifikálta.

A Nyelvi Charta néven közismert európai jogszabály a különböző országok területén beszélt kisebbségi nyelvek legnagyobb – nemzetközi súlyú – védelmét szolgálja, szabályozza a nyelvhasználati jogokat az oktatás, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás, a művelődés, a gazdasági élet, a média területén, valamint az anyaországgal való kapcsolatokban. A jogszabály garantálja az anyanyelven történő oktatást minden szinten, biztosítja a nyelvhasználatot mind a közigazgatásban, mind pedig a közszolgáltatások terén, rögzíti az anyanyelv-használati jogot az igazságszolgáltatásban, nemcsak a bírósági eljárásban, de az anyanyelven készült bizonyítékok érvényességét tekintve is, így a ratifikálási törvény értelmében az uniós tagországokban a magyar nyelv a Nyelvi Charta által biztosított legerősebb védelmet élvez.

Magyar Szó, 2007

DECEMBER 25. – KARÁCSONY

A karácsony a keresztények vallási ünnepe. Más hitek más hagyományt követnek, másutt másként ünnepelnek.

Szeretetünnepek világszerte

A keresztényeknek természetes, hogy a karácsony a szent estét követő éjféli misével kezdődik, napja december 25. és másnapja 26. Erről a IV. században Gyula pápa rendelkezett, hiszen így a növekvő egyház egész területén ugyanaznap emlékeznek meg Krisztus születéséről. Ha megmaradt volna a régi, bonyolult holdnaptár, akkor az év leg-rövidebb napját követő fordulót alapul véve, minden esztendőben és minden földrészen máskor ünnepelnének ma is.

A keresztény ortodox egyház hívei január hatodikán, vízkeresztkor karácsonyolnak, tehát amikor a biblia szerint a háromkirályok megérkeztek Betlehembe.

A zsidó karácsony, a hanuka nyolc napon keresztül tartó ünnep, annak a győzelemnek az öröme, hogy a makkabeusok hadserege visszafoglalta a jeruzsálemi szentélyt i. e. 164-ben. Az otthonokban és a zsinagógákban minden este újabb gyertyát gyújtanak meg az ünnepi gyertyatartóban.

Utána együtt étkezik a család, a gyerekek ajándékot kapnak, naponta valami apróságot. A fiatalok hanukabálba mennek táncolni, szórakozni, míg a kisebbek társasjátékokkal mulatják az időt.

Az iszlám szó arabul annyit jelent, hogy belenyugvás, odaadás. Allah hívei ennek ellenére nagyon sokat háborúztak a történelem folyamán. A Mohamed próféta után elnevezett időszámítás, a mohamedán év utolsó ünnepe a zilhadzsa, a zarándoklat ideje.

Aki csak teheti, elmegy Mekkába, ám csak kevesen engedhetik meg maguknak a költséges és fárasztó utat. A családtagok viszont távolról is hazlátogatnak, hogy közösen ünnepelhessenek. Az ajándékozás mellett az áldozati állat, legtöbbször birka elkészítése is fontos szertartás. Jókívánságok kíséretében, különleges cukorkákkal kínálják egymást az emberek.

Buddha hívei sok szellemet tisztelnek. A különböző buddhista irányzatok az év más-más napján tartják a vészák ünnepét. Ha a pontos dátumban nem is, ám abban megegyeznek a hívők, hogy ez Buddha születésének, megvilágosodásának és eltávozásának a napja.

Az emberek a reggeli fogadalmakat követően vegetáriánus ételeket esznek, pénzt osztanak a koldusoknak, adakoznak árvaházak, öregek otthona vagy kolostorok javára. Madarakat engednek szabadon, és állatokat vásárolnak meg a vágóhídról, hogy megakadályozzák leölésüket.

A hinduizmus India vallásos rendszere, amely káprázatos szertartásokat rendez a három főisten: Visnu, Siva és Brahma számára, de a totemállatok, például a szent tehén tiszteletét sem tiltja. Nincsenek szilárdan rögzített, általános érvényű előírásai, mert az évszázadok során folyamatosan változott. Óriási a víz tisztító erejének kultusza. Megfürödni a Gangesz folyóban a legnagyobb ünnepnek számít.

A kínai hit lényege az ég, a föld és az ember, tehát az egész univerzum összhangja. Legnagyobb ünnepük az újév, ami január végére, február elejére esik. Ilyenkor összejön a család és finom falatokkal, főképp édességekkel próbálják lekenyerezni a házi tűzhely szellemét, „aki” elindul az égbe, hogy beszámoljon a háziak viselt dolgairól.

Népek karácsonya

A karácsonyi ünnepek évszázadokig a húsvét árnyékában álltak. Csak a XIX. századra vált Európa-szerte a karácsony az első számú keresztény ünnepé, és vált fokozatosan családi eseménnyé. A szeretet ünnepének szokáskörében a nemzeti sajátosságokat hordozó étkezési hagyományok mellett lassanként kialakult az ajándékozás rítusa is. A karácsonyi ajándékozási tradíciók ugyan szinte országonként és nyelvterületenként mások, hasonlóságok azért vannak. Az alábbi összeállítást az OrientPress hírügynökség készítette.

DÁNIA

December hónap az ünnep jegyében telik, az utcákat, üzleteket kivilágítják, feldíszítik füzerekkkel, fenyőágakkal. A gyerekek különleges karácsonyi bélyeggel üdvözlőlapokat küldenek egymásnak. A dán családok a mennyezetre négy gyertyával díszített adventi koszorút akasztanak, és advent minden vasárnapján meggyújtanak egy gyertyát. A gyerekek saját készítésű díszekkel maguk díszítik a karácsonyfát és a lakást. A karácsonyi vacsora este 6 óra körül kezdődik.

EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az Amerikai Egyesült Államokban a karácsony fényét kicsit elhomályosítja a november végi hálaadás ünnepe. Az amerikai gyerekek azért nem járnak rosszul, hiszen alig egy hónap leforgása alatt két családi ünnepen lehet ajándékot kapni. Az amerikai gyerekek meséiben Santa Claus, azaz Mikulás rénszarvasszánon érkezik, és az angol mintának megfelelően a kéményen keresztül lopózik be és rejti a fenyőfa alá az ajándékokat.

FRANCIAORSZÁG

A fények városának országában már december elején fénybe borulnak az utcák. A városok főterén fenyőt állítanak, az út menti fákon sok ezer kis színes égő világít. A kirakatok már jóval karácsony előtt megkapják ünnephez méltó ruhájukat, az áruházak pedig rengeteg játékkal várják a gyerekeket. Az éjféli mise után következik az ünnepi vacsora, reveillon, melyen libamáj, szarvagomba, vadak, halak, gesztenyés liba vagy pulyka kerül felszolgálásra. Desszertként fehér vagy fekete pudingot és tradicionális francia fatörzset tálalnak, melyet piskótatésztából készítenek. Franciaország déli részén némileg eltérnek a karácsonyi szokások. Az éjféli mise után a halászok hallal teli kosarat helyeznek az oltár elé a kis Jézus iránti tiszteletük és szeretetük jeléül. Ezután a családok hazatérnek otthonaikba, ahol elfogyasztják az ünnepi vacsorát. Előételként Boudin blanche-t, tejes, világos színű kolbászt sütnek, melyet sült, cukros almával tálalnak. Provence-ban a karácsonyi vacsorán nem tálalnak húsételt. Ízletes halételeket fogyasztanak különleges mártásokkal, melyekhez forralt bort isznak. Specialitásaik közé tartozik az articsókás omlett és a 13 különböző finomságból álló desszert, házanként más-más recept szerint. Ez jelképezi Krisztus és a tizenkét apostol utolsó vacsoráját. Nivernaise-ben disznótoros, Elzászban libamáj és savanyúkáposzta, Roussillonban libamáj, osztriga, pulyka, nyúl az ünnepi vacsora. Bretagne-i specialitás, hogy a liba nyakának bőrét megtöltik, megsütik, és burgonyapürével tálalják.

NÉMETORSZÁG

Lámpafüzérekkel, szalagokkal, fenyőágakkal díszítik az utcákat. Fenyőfát állítanak az üzletekbe, hivatalokba, irodaházak előcsarnokába.

Advent idején megnyílik a karácsonyi vásárnak nevezett bódévásár, ahol sült halat, kolbászt, süteményeket és az elengedhetetlen tocsnit lehet majszolni. De lehet itt kapni kisebb-nagyobb ajándékokat, karácsonyi kellékeket is. Az adventi koszorú és az adventi naptár a karácsonyt megelőző időszak jelképe. Németországban a karácsonyhoz is rengeteg népi és vallásos hagyomány kötődik. Sok vidéken van roráté, hajnali hat órakor az angyalok meséjére hív a harangszó. Fennmaradt a betlehemezés szokása is. A szeretet ünnepe összehozza a német családokat. Szentestére mindenütt karácsonyfát állítanak, és a családok ajándékokkal kedveskednek egymásnak. A karácsonyi menü főétele a libasült. A kávézáshoz elengedhetetlen a püspökkenyér, a saját sütésű karácsonyi aprósütemény. Télen igen kedvelt ital Glühwein, a forralt bor. A karácsonyi ajándékokat nem a Jézuska hozza német gyerekeknek, hanem a Mikulásra emlékeztető Téalapó, a Weinachtsmann.

NORVÉGIA

December első napján kezdődik a ház, a lakás feldíszítése, melynek elengedhetetlen kelléke a virág. A svéddekhez hasonlóan kecskebakot és gabonakeresztet állítanak a ház elé, minden ablakba csillagot akasztanak. December 24-én égő gyertyákat tesznek a sírokra. Vacsora után, az ajándékok kibontása előtt a család körülveszi a karácsonyfát.

OLASZORSZÁG

Olaszországban a karácsonyfát már december 8-tól kezdve díszítik. Emiatt nemigen használatos az adventi koszorú. Nagyon népszerű viszont a betlehemi jászol készítése, nemcsak a templomokban, de az otthonokban is. Az ajándékokat vidékenként eltérően Szent Luca (Santa Lucia), a Téalapó (Babbo Natale), illetve a Befana hozza. Korábban vidéken használatos volt a mi betlehemezésünkhöz hasonló népszokás.

SPANYOLORSZÁG

Spanyolországban a december elején elkezdődő karácsonyi ünnepek fénypontja január 6-a, háromkirályok napja. Az itteni emberek is állítanak karácsonyfát, és vesznek ajándékot a gyerekeiknek

karácsonykor, de az igazi ünneplésre háromkirályok napján kerül sor. A gyerekek reggel ajándékot találnak a csizmájukban, amit természetesen a három király tett bele az éj leple alatt. Az utcákat feldíszítik, és tolongva követik a három király díszes hintóját, akik az este elérkeztével elvegyülnek a tömegben, és a gyerekek legnagyobb örömére egész este együtt járnak az utcákat. A különleges ünnepi fogások közül a legismertebb a mandulaleves és a kemencében sült dévérkeszeg.

■ ■ ■ MELLÉKLETEK ■

NEMZETI SZIMBÓLUMOK

Az 5/2005. számú MNT-határozat

A Magyar Nemzeti Tanács (továbbiakban: Tanács) A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságának védelméről szóló törvény 16. szakaszának 2. és 3. bekezdése, valamint Alapszabálya 17. szakasza 1. bekezdésének h) pontja alapján meghozza:

A VAJDASÁGI MAGYARSÁG NEMZETI JELKÉPÉRŐL ÉS ÜNNEPEIRŐL SZÓLÓ HATÁROZATÁT

1. szakasz

A Tanács a vajdasági magyarság jelképére vonatkozóan az alábbi javaslatot terjeszti elő a Köztársasági Kisebbségügyi Tanácshoz jóváhagyásra:

A vajdasági magyarság nemzeti jelképe három egyenlő szélességű piros, fehér és zöld színű vízszintes sávból áll.

A jelkép közepén egy hegyes talpú, hasított pajzs található, amelynek első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott, második, vörös mezejében zöld hármaskorona arany koronás kiemelkedő középső részén ezüst kettős kereszt, a pajzson a magyar Szent Korona nyugszik.

A jelkép hosszának és szélességének aránya 3:2.

2. szakasz

A vajdasági magyarság nemzeti ünnepei: március 15., augusztus 20. és október 23.

3. szakasz

A vajdasági magyarság emléknapjai: október 6. és november 1.

4. szakasz

A vajdasági magyarság jeles napjai:

1. a magyar kultúra napja (január 22.),
2. az anyanyelvi világnap (február 21.),

3. a magyar sajtó napja (március 15.),
4. a vajdasági magyar könyv és olvasás napja (március 29.),
5. a magyar költészet napja (április 11.),
6. a táncművészet világnapja (április 29.),
7. az Európa-nap (május 9.),
8. a vajdasági magyar irodalom napja (július 27.),
9. a magyar dráma napja (szeptember 21.),
10. a vajdasági magyar mozgókép napja (október 13.)
11. a délvidéki magyar színjátszás napja (október 29.),
12. a magyar tudomány napja (november 3.),
13. a magyar közoktatás napja (november 22.),
14. a kisebbségek világnapja (december 18.).

6. szakasz

A határozat az elfogadásának napján lép hatályba.

Újvidék, 2005. 09. 23.

Józsa László
elnök s. k.

Varga László
jegyző s. k.

A MI LOBOGÓNK

A Köztársasági Kisebbségi Tanács jóváhagyta a nemzeti szimbólumok használatát. A vajdasági magyarságnak 2005. december 23-ától hivatalosan is elfogadott, az illetékes döntéshozó testület által jóváhagyott nemzeti szimbóluma van.

A Köztársasági Kisebbségi Tanács ugyanis Vojislav Koštunica miniszterelnök elnöketével megtartott ülésén jóváhagyta a vajdasági magyarság nemzeti jelképéről és ünnepeiről szóló határozatot, amelyet a Magyar Nemzeti Tanács 2005. szeptember 23-án fogadott el, derül ki abból a közleményből, amelyet az MNT juttatott el a *Magyar Szó* szerkesztőségébe.

A vajdasági magyarság hivatalos zászlaja

A nemzeti szimbólumok használatáról a kisebbségvédelmi törvény³ a következő módon rendelkezik:

NEMZETI JELKÉPEK HASZNÁLATA

16. szakasz

A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogosultak nemzeti jelképeket és jeleket választani és használni.

A nemzeti jelkép és jel nem lehet azonos más ország jelképével és jelével.

A nemzeti kisebbségek jelképeit, jeleit és ünnepeit a nemzeti tanácsok javasolják. A nemzeti kisebbségek jelképeit, jeleit és ünnepeit a Szövetségi Nemzeti Kisebbségi Tanács hagyja jóvá.

A nemzeti kisebbségek jelképei és jelei hivatalosan kitűzhetők a helyi szervek és közhatalmi jogosítványokkal rendelkező szervezetek épületére és helyeibe állami ünnepek és a nemzeti kisebbségek ünnepe alkalmával azokon a területeken, ahol a nemzeti kisebbség nyelve hivatalos használatban van.

A nemzeti kisebbségek jelképei és jelei e szakasz 4. bekezdésében foglalt hivatalos használatát alkalmával kötelező kitűzni a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve a tagköztársaság jelképeit és jeleit.

3 Hivatalosan: Törvény a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről. A törvény a *JSZK Hivatalos Lapjának (Službeni list SRJ)* 2002. február 27-i 11. számában jelent meg. A törvény Bozóki Antal által készített fordítása a *Családi Kör* hetilap 2002. március 7-i számának mellékletében jelent meg a 45–49. oldalon.

AZ EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETÉNEK (ENSZ)
KÖZGYŰLÉSE ÁLTAL KINYILVÁNÍTOTT NEMZETKÖZI
ÉVEK ÉS ÉVTIZEDEK

Nemzetközi évek (1959-től)

1959 óta az ENSZ nemzetközi éveket kijelöl ki azzal a céllal, hogy felhívja a figyelmet a legfontosabb (világ)témákra, és hogy általános és szerteágazó jelentőségű tevékenységet javasoljon. Közös megállapodás van arról, hogy – pénzügyi okok miatt és a problémák hétköznapiosításának elkerülése végett – ne jelöljenek meg minden évet. Időrendi sorrendben ezen évek listája a következő:

- 1959/60 Menekültek éve / World Refugee Year
- 1965 Az együttműködés nemzetközi éve / International Cooperation Year
- 1967 A turizmus nemzetközi éve / International Tourism Year
- 1968 Emberi jogok nemzetközi éve / International Year for Human Rights
- 1970 Az oktatás nemzetközi éve / International Year of Education
- 1971 A rasszizmus és a rasszista diszkrimináció leküzdéséért való cselekvés nemzetközi éve / International Year for Action to Combat Racism and Racial Discrimination
- 1974 A világ népességének éve / World Population Year
- 1975 A nők éve / World Women's Year
- 1978 Az apartheidellenesség nemzetközi éve / International Anti-Apartheid Year
- 1979 A gyermek nemzetközi éve / International Year of the Child
- 1981 Mozgássérültek nemzetközi éve / International Year of Disabled Persons
- 1982 Dél-Afrika elleni szankciókra mozgósítás nemzetközi éve / International Year of Mobilisation for Sanctions Against South Africa
- 1983 A kommunikáció éve / World Communications Year
- 1985 Az ifjúság nemzetközi éve / International Youth Year

- 1986 A béke nemzetközi éve / International Year of Peace
- 1987 Szállás a hajléktalanoknak nemzetközi év /
International Year of Shelter for the Homeless
- 1990 Az írni-olvasni tudás nemzetközi éve / International
Literacy Year
- 1992 A világűr nemzetközi éve (elfogadott, de nem beje-
lentett) / International Space Year
- 1993 A világ bennszülötteinek nemzetközi éve /
International Year of World's Indigenous People
- 1994 A család nemzetközi éve / International Year of the
Family
A sport és az olimpiai példakép nemzetközi éve /
International Year of Sport and Olympic Ideal
- 1995 A tolerancia ENSZ-éve / United Nations Year for
Tolerance
- 1996 A szegénység felszámolásának nemzetközi éve /
International Year for the Eradication of Poverty
- 1998 Az óceán nemzetközi éve / International Year of the
Ocean
- 1999 Idősek nemzetközi éve / International Year for Older
Persons
Az első nemzetközi békekonferencia százéves év-
fordulója / Centennial of the First International
Peace Conference
- 2000 A békekultúra nemzetközi éve / International Year
for the Culture of Peace
A hálaadás nemzetközi éve / International Year of
Thanksgiving
- 2001 Önkéntesek nemzetközi éve / International Year of
Volunteers
A civilizációk közötti párbeszéd ENSZ-éve / United
Nations Year of Dialogue among Civilizations
A rasszizmus, a rasszista diszkrimináció, a xenofóbia
és az ezekhez kapcsolódó intolerancia ellen
való mozgósítás nemzetközi éve / International
Year of Mobilization against Racism, Racism
Discrimination, Xenophobia and Related
Intolerance
- 2002 A hegyek nemzetközi éve / International Year of
Mountains

- A kulturális örökség éve / United Nations Year for Cultural Heritage
Az ökoturizmus nemzetközi éve / International Year of Ecotourism
- 2003 A friss víz nemzetközi éve / International Year of Freshwater
- 2004 A rabszolgakereskedelemről és annak eltörléséről való megemlékezés nemzetközi éve / International Year to Commemorate the Struggle against Slavery and Its Abolition
- 2005 A rizs nemzetközi éve / International Year of Rice
A mikrohitel nemzetközi éve / International Year of Microcredit
A sport és testnevelés nemzetközi éve / International Year for Sport and Physical Education
A fizika nemzetközi éve / International Year of Physics
Állampolgárságra nevelés éve / Education for citizenship
- 2006 A sivatagok és az elsivatagosodás (elleni) év(e) / International Year of Deserts and Desertification
- 2008 A burgonya nemzetközi éve / International Year of the Potato
A Föld nemzetközi éve / International Year of Planet Earth
A közegészségügy nemzetközi éve / International Year of Sanitation
A nyelvek nemzetközi éve / International Year of Languages
A Biblia éve / The Year of the Bible (A katolikus, a református és az evangélikus egyház által kinyilvánítva)
- 2009 A megbékélés nemzetközi éve / International Year of Reconciliation
A természetes rostanyagok nemzetközi éve / International Year of Natural Fibres
A csillagászat nemzetközi éve / International Year of Astronomy
2009 az ENSZ csillagászati éve

- 2010 A biológiai sokféleség nemzetközi éve / International Year of Biodiversity
2011 Az erdők nemzetközi éve / International Year of Forests

Nemzetközi évtizedek (1990-től)

Az ENSZ Közgyűlése által meghatározott napok, évek és hetek mellett néhány nemzetközinek nyilvánított évtizedet is ünnepelünk. A nemzetközi évtizedet nem ritkán egy nemzetközi nap vagy év indít el.

- 1990–1999 A természeti katasztrófák csökkentésének évtizede / International Decade for Natural Disaster Reduction
Harmadik leszerelési évtized / Third Disarmament Decade
A nemzetközi jog ENSZ évtizede / United Nations Decade of International Law
- 1990–2000 A gyarmatosítás felszámolásának első nemzetközi évtizede / First International Decade for the Eradication of Colonialism
- 1991–2000 Az ENSZ negyedik fejlesztési évtizede / Fourth United Nations Development Decade
Az afrikai közlekedés és kommunikáció második évtizede / Second Transport and Communications Decade in Africa
A kábítószer-fogyasztás elleni küzdelem ENSZ évtizede / United Nations Decade against Drug Abuse
- 1993–2002 Afrika ipari fejlesztésének második évtizede / Second Industrial Development Decade for Africa
Ázsiai és csendes-óceáni évtized mozgássérültek számára / Asian and Pacific Decade of Disabled Persons
- 1993–2003 A rasszizmus és a rasszista diszkrimináció elleni küzdelem harmadik évtizede / Third Decade to Combat Racism and Racial Discrimination
- 1994–2004 A világ bennszülötteinek nemzetközi évtizede / International Decade for the World's Indigenous People

- 1995–2004 Az emberi jogok oktatásának ENSZ-évtizede / United Nations Decade for Human Rights Education
- 1997–2006 A szegénység felszámolásának első ENSZ-évtizede / First United Nations Decade for the Eradication of Poverty
- 2000–2010 A békekultúra nemzetközi évtizede / International Decade for a Culture of Peace
- 2001–2010 Évtized a malária visszaszorítására a fejlődő országokban, különösen Afrikában / Decade to Roll Back Malaria in Developing Countries, Particularly in Africa
- A gyarmatosítás felszámolásának második nemzetközi évtizede / Second International Decade for the Eradication of Colonialism
- A békekultúra és a világ gyermekeivel szembeni erőszakmentesség nemzetközi évtizede / International Decade for a Culture of Peace and Non-Violence for the Children of the World
- 2003–2012 Az írni-olvasni tudás ENSZ-évtizede: Oktatás mindekinek (2003. szeptember 8-tól) / United Nations Literacy Decade: Education for All
- 2005–2014 A világ őshonos népeinek második nemzetközi évtizede / Second International Decade for the World's Indigenous People
- A fenntartható fejlődés oktatásának ENSZ-évtizede / United Nations Decade of Education for Sustainable Development
- 2005–2015 „A vizet az életért” akció nemzetközi évtizede (2005. március 22-től) / International Decade for Action, „Water for Life”

■■■ FORRÁSOK ■

- Előszó:* Zakon o državnim i drugim praznicima u Republici Srbiji. *Službeni glasnik RS*, br. 43 od 17. jula 2001, 101/07. – Forrás: http://un.intnet.mu/un2005/sec_UN%20International%20Days/index.html. – UNESCO, az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Művelődési Szervezete. Forrás: <http://www.unesco.hu/index.php?type=node&id=811>.
- Január 22.:* *Magyar Szó*, 2005. november 10. 10. – Forrás: www.vmmi.org/index.php?cont=unnepek/jelesnap-01-22&index=default [2007. november 18.].
- Január 27.:* Forrás: <http://sr.wikipedia.org/sr>; <http://www.stormfront.org/forum/showthread.php?p=5069007>.
- Január 31.:* *Magyar Szó*, 2006. február 1. 10. – Lásd még május 31. és november harmadik csütörtöke alatt. – A 10 kikkből álló törvény Szerbia Hivatalos Közlönyének 1995. évi 16. és 2005. évi 101. számában jelent meg. Előkészületben van a törvény módosítása, amely előlátja e tilalom kiterjesztését az éttermekre és kiskocsmákra is – a szerk. megj.
- Február 2.:* *Magyar Szó*, 2005. február 1. 10. – A vizes élőhelyek világnapja. *National Geographic*. Forrás: www.nationalgeographic.hu/index.php?act=napi&id=6515.
- Február 4.:* *Daylight Média*, 2006. február 5. Forrás: <http://www.patikamagazin.hu/index.php?cikk=9706>.
- Február 14.:* *National Geographic*. Forrás: www.nationalgeographic.hu/index.php?act=napi&rov=3&id=11084&PHPSESSID=b8cae00196cc8c96a1196d9d5915f683 [2008. február 14.]. – A Valentin-nap története. *Magyar Szó*, 2007. február 14. 14., 20. – Szabó Péter: *Valentin-napi boldogságok*. Forrás: <http://www.utazona.hu/magazin/aktualis/valentin.htm> [2005. február 07.]. – Forrás: <http://www.mamanet.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=145>; <http://www.consultationmagazin.hu/index.php?menu=cikk&id=165>; http://valentinnap.lap.hu/ki_volt_valentin/16458644.
- Február 14.:* *Magyar Szó*. *Tarka Világ*, 2006. február 9. 6.
- Február 21.:* *Magyar Szó*, 2005. november 17. 10. – Forrás: <http://www.vmmi.org/index.php?cont=unnepek/jelesnap-02-21&index=default> [2007. november 18.] – Lásd még Kontra Ferenc: Anyanyelv és alkotószellem. *Magyar Szó*, 2006. február 22. 10. – *Magyar Szó*, 2008. február 21. 15.
- Március első péntekje:* *Magyar Szó*, 2007. március 2. 6. – Stanyó Tóth Gizella: Bölcsességgel, értelemmel. *Magyar Szó*, 2008. március 13. 10–11.
- Március 8.:* *Magyar Szó*, 2008. március 8–9. 3.
- Március 15.:* A Magyar Köztársaság nemzeti ünnepei. Forrás: <http://www.sdmagyar.org/holiday.htm#march15> [2008. január 4.].
- Március 15.:* *Magyar Szó*, 2005. december 1. 9. – Forrás: <http://www.vmmi.org/index.php?cont=unnepek/jelesnap-03-15&index=default> [2007. november 18.].

- Március 21.*: Az Európai Bizottság diszkriminációellenes honlapja. Forrás: <http://www.stop-discrimination.info/362.0.html>.
- Március 22.*: Egy milliárd ember szomjazik. *Magyar Szó*, 2007. március 23. 5. – Forrás: http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod/unnep/a_viz_vilagnapja. – *National Geographic*. Forrás: <http://www.geographic.hu/index.php?act=kepgaleria&id=9027>.
- Március 22.* – *április 25.*: Wikipédia. Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/H%C3%BAsv%C3%A9t>. – *Magyar Szó, Tarka Világ*, 2008. március 21. 3.
- Március 27.*: Színházi Világnap. *Magyar Szó*, 2007. március 27. 17–18.
- Március 29.*: *Magyar Szó*, 2005. december 15. 10.
- Április 1.*: *Magyar Szó. Héttvége*, 2007. március 31. – április 1. 14. – Horváth Ágnes: A bolondok napja. *Magyar Szó, Héttvége*, 2006. április 1–2. 6.
- Április 7.*: *Magyar Szó*, 2004. április 7. 11. – Fellépni a klímaváltozás ellen. *Magyar Szó*, 2008. április 7. 4.
- Április 8.*: Forrás: <http://volksgruppen.orf.at/magyarok/aktualis/stories/65512/>; http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod/unnep/a_romak_vilagnapja; <http://www.szm.gov.hu/main.php?folderID=1052&articleID=4407&ctag=articlelist&iid=1> [2008. január 4.].
- Április 11.*: *Magyar Szó*, 2005. december 29. 10. – Forrás: <http://www.vmmi.org/index.php?cont=unnepek/jelesnap-04-11&index=default> [2007. november 18.].
- Április 22.*: *Magyar Szó*, 2004. április 21. 8. – *Magyar Szó, Héttvége*, 2006. április 22–23. 1. – Hazai specialitás – füstölgő szeméttelep. *Magyar Szó*, 2005. április 27. 10. – Prémvadászat áldozatai. *Magyar Szó*, 2005. április 27. 11. – *Magyar Szó*, 2007. február 27. 14.
- Április 28.*: *Magyar Szó*, 2005. április 29. 10.
- Április 29.*: *Magyar Szó*, 2006. január 12. 10. – Forrás: <http://www.vmmi.org/index.php?cont=unnepek/jelesnap-04-29&index=default> [2007. november 18.].
- Május 1.*: Wikipédia. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Munka_%C3%BCnnepe. – Forrás: http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod/unnep/a_munka_unnepe__a_munkavallalok_szolidaritasi_napja__munkas_szent_jozsef; <http://www3.ma.hu/page/cikk/afc/0/146573/1>. – *Magyar Szó*, 2008. május 3–4. 3.
- Május 3.*: *Magyar Szó*, 2007. május 3. 1., 4. – Stanyó Tóth Gizella: Médiaszabadság és a szegénység megszüntetése. *Magyar Szó*, 2006. május 3. 11.
- Május első vasárnapja*: Forrás: <http://www.nlcafe.hu/cikk.php?id=18&cid=1153>; http://hu.wikipedia.org/wiki/Any%C3%A1k_napja.
- Május 5.*: Bozóki Antal: *Az új Európa építése*. Újvidék, 2004, Forum Könyvkiadó.

- Május 9.: Bozóki Antal: *Európai integrációs lexikon*. Újvidék, 2007, Forum Könyvkiadó. – Pócs Balázs: Búcsú az Örömdától Lisszabonban – A portugál fővárosban aláírták az Európai Unió új reformszerződését. *Népszabadság*, 2007. december 14. A Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai Ügyek Főosztályának 2007. december 14. *Reggeli Sajtófigyelője* alapján. – 2008. június 12-én az ír polgárok 53,4 százaléka nemmel szavazott a lisszaboni szerződésről, ami újabb bizalmi válságot idézett elő az Európai Unióban és kérdésessé tette az új szerződés hatályba lépését.
- Május 10.: Részletek Hamvas Béla *Fák* című esszéjéből. *Magyar Szó*, 2007. május 10. 18.
- Május 17.: MTI-Panoráma, Sajtóadatbank. Forrás: <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=tukor&id=1307> [2007. május 15.].
- Május 31.: *Magyar Szó*, 2004. május 29–30. 6. – Lásd még január 31. alatt.
- Június 5.: Forrás: <http://volksgruppen.orf.at/magyarok/aktualis/stories/51169/>.
- Június 14.: Forrás: http://www.mok.hu/index.php?pg=news_1_17639; <http://www.nonprofit.hu/hirek/egyhir/574573.html> – ÓZ: A véradók napja. *Magyar Szó*, 2005. június 15. 11.
- Június 20.: *Magyar Szó*, 2007. június 20. 4.
- Június 21. és október 1.: *Magyar Szó, Hétféle*, 2007. szeptember 29–30. 20.
- Június utolsó szombatja: Forrás: <http://mti.hu>; <http://fidesz.hu/index.php>. – *A Vajdasági Magyar Demokrata Párt Hírlevele*, IV. évf. 90. szám, 2006. június 24.
- Június 29.: WWF Magyarország. Forrás: <http://wwf.hu/index.php?p=hirek&sub=sajto&ev=2007&id=62>. – *National Geographic*. Forrás: <http://www.geographic.hu/index.php?act=napi&rov=1&id=9616>. – Forrás: <http://www.duna-nap.hu/index.php?id=5> [2008. január 6.].
- Július 11.: MTI/dpa, *Magyar Szó*, 2007. december 22–23. 2. – Forrás: http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod/unnep/nepesedesi_vilagnap. – *Magyar Szó*, 2007. július 12. 5.
- Július 27.: *Magyar Szó*, 2006. február 16. 10.
- Augusztus 6.: *Magyar Szó*, 2004. augusztus 6. 1. – *Hét Nap*, 2006. augusztus 2. 16.
- Augusztus 20.: A Magyar Köztársaság nemzeti ünnepei. A San Diego-i magyarság honlapja. Forrás: <http://www.sdmagyar.org/holiday.htm#march15> [2008. január 4.]. – Forrás: <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=tukor&id=2096> [2008. augusztus 19.].
- Szeptember 8.: MTI-Panoráma. *Magyar Szó*, 2006. szeptember 8. 1. – Diák- és Ifjúsági Újságírók Országos Egyesülete (DUE) online. Forrás: <http://www.due.hu/index.php?article=00001623> [2006. október 29.].
- Szeptember 21.: *Magyar Szó*, 2006. június 15. 16.

- Szeptember 26.: *Magyar Szó. Hétvége*, 2008. szeptember 26. 15.
- Szeptember utolsó vasárnapja: Forrás: <http://www.unesco.hu/index.php?type=document&node=6&id=914>; <http://www.worldheart.org/>; <http://www.world-heart-federation.org/index.php?id=123>.
- Október 1.: *Magyar Szó. Hétvége*, 2007. szeptember 29–30. 13. – Beta. *Magyar Szó*, 2008. október 1. 1.
- Október első hete: *Magyar Szó*, 2007. október 6–7. 3. – Hírextra. Forrás: http://www.hirextra.hu/hirek/article.php?menu_id=2&article_id=23463 [2007. október 2.]. – *Magyar Szó*, 2007. október 4. 14.
- Október 5.: *Magyar Szó*, 2007. október 5. 15.
- Október első hétfője: *Magyar Szó*, 2007. október 3. 4. – Forrás: http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod/unnep/a_gyermekek_vilagnapja.
- Október 6.: Az aradi 13-ak utolsó mondatai. Forrás: <http://belfold.ma.hu/tart/rcikk/a/0/59535/1> – Forrás: [http://www3.ma.hu/page/cikk/af/0/101357/1](http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod/unnep/az_aradi_vertanuk_emleknapja__grof_batthyany_lajos_kivegzeseenek_napja__nemzeti_gyasznap); <http://www.vajma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=tukor&id=2199>.
- Október második péntekje: *Magyar Szó. Tarka Világ*, 2006. október 13. 11. – Forrás: http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod800/unnep/a_tojas_vilagnapja.
- Október 13.: *Magyar Szó*, 2006. március 4–5. 6. – Koleszár Csilla: *Lifka Sándor élete és munkássága*. Forrás: www.zetna.org/zek/folyoiratok/111/koleszar.html.
- Október 16.: Forrás: http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/elelmezesi_vilagnap; http://www.unnep.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=263&Itemid=54; <http://www.mete.mtesz.hu/szako/nagyrendezvenyek/wfd2006/mgh.htm>; <http://www.lelegzet.hu/archivum/1996/09/1081.hpp>; <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/pressrels/2007/unisinf191.html>. – Az élelmiszer nem lehet a politikai nyomásgyakorlás eszköze. MTI/AFP. *Magyar Szó*, 2008. június 7. 3.
- Október 17.: *Magyar Szó*, 2007. október 18. 1., 4. – Forrás: http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod/unnep/a_szegenyseg_elleni_kuzdelem_vilagnapja. – Ivana Tošović: Deca su najugroženija među ugroženima. *Danas*, 2008. október 22. 7.
- Október 23.: A Magyar Köztársaság nemzeti ünnepei. A San Diego-i magyarság honlapja. Forrás: <http://www.sdmagyar.org/holiday.htm#march15> [2008. január 4.].
- Október 24.: Bozóki Antal: Az Egyesült Nemzetek Szervezete az ezredfordulón. *Létünk*, 2000. 3–4. – Bálint István: *Október az ENSZ hónapja*. Forrás: <http://www.csaladikor.co.yu/pages/2004/1028/friss/mozaik/balint.htm>.
- Október 29.: *Magyar Szó*, 2006. augusztus 24. 8.

- November 1.*: Wikipédia. Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Mindenszettek> [2008 január 9.].
- November 3.*: Forrás: http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod/unnep/a_magyar_tudomany_napja; <http://www.sk-szeged.hu/kiallitas/tudomany/szolgalat.html>. – Bővebben lásd Ribár Béla: *Híres magyar tudósok*. Újvidék, 1996, JMMT.
- November 9.*: Pouke kristalne noći u Srbiji 2005. Saopštenje za javnost povodom 9. novembra, Međunarodnog dana borbe protiv fašizma i antisemitizma. Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 8. novembar 2005. [A Szerbiai Emberi Jogok Helsincki-bizottságának közleménye, 2005. november 8.] Fordította: Bozóki Antal. – Forrás: http://kompassz.balzac.zpok.hu/kompassz/dizskriminacio_es_idegengyulolet; <http://www.policy.hu/flora/dizskrifajtai.htm>.
- November 20.*: Részletek a szerző *Gyermekjogok* című kiadványából. Újvidék, 1999, Dolgozók – Családi Kör, 3–36., 78–85. – Lásd még az UNICEF honlapját: <http://www.unicef.hu/gyermekjog-nagyito.jsp>. – Egyezmény a gyermek jogairól, elfogadva az ENSZ Közgyűlés 1989. november 20. napján kelt 44/25. számú határozat által. Hatálybalépés: 1990. szeptember 2. napján, a 49. cikknek megfelelően. Az egyezmény teljes szövege megjelent az Emberi Jogok Központja, Genf, Emberi Jogok – Nemzetközi Okmányok Gyűjteményében. New York, 1988, Egyesült Nemzetek. 406–431.
- November 22.*: *Magyar Szó*, 2006. április 20. 10.
- December 1.*: *Magyar Szó*. Tarka Világ, 2006. december 1. 7. – MTI/APA/dpa: AIDS-világnap: 33,2 millió fertőzött. Forrás: <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=tukor&id=1645> [2007. november 30.]. – *Magyar Szó*, 2006. december 2. 3–2.
- December 3.*: *Magyar Szó*, 2005. december 3. 4., 6.
- December 10.*: Az emberi és nemzeti kisebbségi jogok egyetemes védelme. Részlet a szerző *Emberi és kisebbségi jogaink* című könyvéből. Újvidék, 2001, JMMT, 11–25. – Az emberi jogok hatvan éve. *Népszabadság*, 2007. december 10. (Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai Ügyek Főosztálya. *Reggeli Sajtófigyelő*). – Az emberi jogok főbiztosa 2008. szeptember 1-jétől a dél-afrikai köztársasági Navanethem Pillay asszony.
- December 18.*: Megkülönböztetik-e Önt? (Részlet). *Hét Nap*, 2005. december 13. Forrás: <http://www.hetnap.co.yu/uj/index.php?zg=2172&no=66>. – *Magyar Szó*, 2007. december 18. 1.
- December 25.*: *Magyar Szó*. Tarka Világ, 2007. december 20. 3. – Forrás: <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=tukor&id=1695> [2007. december 24.].
- Az 5/2005. számú MNT-határozat*: A Magyar Nemzeti Tanács honlapja. For-

rás: http://www.mnt.org.yu/hu/frame.php?content=doc_show&e_id=37&e_tpus=HTML.

A mi lobogónk: *Magyar Szó*, 2005. december 24–26. 1. Forrás: <http://www.hhrf.org/magyarszo/arhiva/2005/12/24/>

A Magyar Nemzeti Tanács címere: A Magyar Nemzeti Tanács honlapja. Forrás: http://www.mnt.org.yu/images/cimer_nagy.jpg.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Közgyűlése által kinyilvánított nemzetközi évek és évtizedek: A Magyar ENSZ Társaság honlapja. Forrás: <http://www.menszt.hu/magyar/unnepek.htm>. – A Magyar UNESCO Bizottság honlapja. Forrás: <http://www.unesco.hu/index.php?type=node&id=811>. – Az UNESCO (International Years proclaimed by the United Nations General Assembly) honlapja. Forrás: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=7589&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. – Az UNIS (United Nations Information Service), Vienna honlapja. Forrás: http://www.unis.unvienna.org/unis/en/calendar_years_decades_07.html. – Az IAU (International Astronomical Union) honlapja. Forrás: <http://www.iau.org/iau0702.486.0.html>. – Az UNA–CANADA honlapja. Forrás: http://www.unac.org/en/news_events/un_days/index.asp.

■■■ RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE ■

ACS	American Cancer Society ('Amerikai Rákellenes Társaság')
AESZ	Afrikai Egység Szervezete (lásd OAU)
AI	Amnesty International ('nemzetközi emberi jogi szervezet')
AIDS	Acquired immunodeficiency syndrome ('szerzett immunhiányos tünetegyüttes')
AIPS	Association Internationale de la Presse Sportive ('Nemzetközi Sportújságíró-szövetség')
ALA	American Library Association ('Amerikai Könyvtáros Szövetség')
APEH	Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal
ASIFA	International Animated Film Association ('Animációsfilmes Nemzetközi Szövetség')
ATD	Internationalen Bewegung ATD Vierte Welt ('mozgalom a negyedik világ mindenfajta nyomorúsága ellen')
CID	Conseil International de la Danse / International Dance Council ('Nemzetközi Táncitanács')
COPD	Chronic obstructive pulmonary disease ('Krónikus Obstruktív Tüdőbetegség')
COPUOS	Committee on the Peaceful Uses of Outer Space (a 'Világűr Békés Felhasználásának Bizottsága')
CTBT	Comprehensive Test Ban Treaty ('Atomkísérletek teljes körű tilalmáról szóló egyezmény')
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete (lásd UNO)
EQO	European Quality Observatory ('Európai Minőségügyi Szervezet')
ESRI	Environmental Systems Research Institute ('Környezeti Rendszerkutató Intézet')
ET	Európa Tanács (European Council)
ETUC	European Trade Union Confederation ('Európai Szakszervezeti Szövetség')
EU	European Union (Európai Unió)
FAO	Food and Agriculture Organization ('ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezet')
FENA	European Federation of Furniture Retailers ('Európai Bútorkereskedők Szövetsége')
Fidesz	Fiatal Demokraták Szövetsége

- Fidesz – MPSZ Fialat Dempkraták Szövetsége – Magyar Polgári Szövetség
- FIDH Fédération Internationale des Ligues des Droits de l’Homme / International Federation for Human Rights (‘Emberi Jogi Ligák Nemzetközi Szövetsége’)
- FIFA Fédération Internationale de Football Association / International Federation of Association Football (‘Nemzetközi Labdarúgó-szövetség’)
- GINA Global Initiative for Asthma (‘Világmozgalom az Asztmásokért’)
- GOLD Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease (‘Globális Kezdeményezés a Krónikus Obstruktív Tüdőbetegség Ellen’)
- IAAF International Amateur Athletics Federation (‘Nemzetközi Amatőr Atlétikai Szövetség’)
- IAPB International Agency for Prevention of Blindness (‘Nemzetközi Ügynökség a Vakság Megelőzéséért’)
- IASP International Association for the Suicide Prevention (‘Nemzetközi Szövetség az Öngyilkosság Megelőzéséért’)
- IBBY International Board on Books for Young People (‘Gyermekkönyvkiadók Nemzetközi Tanácsa’)
- IBE International Bureau for Epilepsy (‘Nemzetközi Epilepsziaelleni Iroda’)
- ICA International Cooperative Allience (‘Nemzetközi Szövetkezeti Szövetsége’)
- ICAO International Civil Aviation Organization (‘Nemzetközi Polgári Légiközlekedési Szervezet’)
- ICCCPO International Confederation of Childhood Cancer Parent Organizations (‘Rákbeteg Gyermek Szüleinek Nemzetközi Szövetsége’)
- ICDO International Civil Defence Organization (‘Nemzetközi Polgári Védelmi Szervezet’)
- ICOMOS International Council of Monuments and Sites (‘Nemzetközi Műemlékvédelmi Tanács’)
- ICPDR International Commission for the Protection of the Danube River (‘Duna-védelmi Nemzetközi Bizottság’)
- IDAHO International Day Against Homophobia (‘homofóbia-ellenes világnap’)

IDF	International Diabetes Federation ('Nemzetközi Diabéteszszövetség')
IDF	International Dance Federation ('Nemzetközi Táncszövetség')
IFLA	International Federation of Library Associations ('Könyvtáros-egyesületek Nemzetközi Szövetsége')
IFSW	International Federation of Social Workers ('Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége')
IHF	International Helsinki Federation for Human Rights ('Emberi Jogok Nemzetközi Helsinki Szövetsége')
ILO	International Labour Office ('Nemzetközi Munkaügyi Iroda')
IMCO	Inter-Governmental Maritime Consultative Organization ('Kormányközi Tengerészeti Tanácsadó Testület')
IMO	International Maritime Organization ('Nemzetközi Tengerészeti Szervezet')
ISAR	International Society for Animal Rights ('Nemzetközi Állatjogvédő Egyesület')
ISMHO	International Society for Mental Health ('Lelki Elsősegély Telefonszolgálatok Nemzetközi Szövetsége')
ISO	International Organization for Standardization ('Nemzetközi Szabványügyi Szervezet')
ISS	international space station ('nemzetközi űrállomás')
ITI	International Theatre Institute ('Nemzetközi Színházi Intézet')
ITU	International Telecommunication Union ('Nemzetközi Távközlési Unió')
IUCN	International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources ('Természetvédelmi Világszövetség')
IUS	International Union of Students ('Nemzetközi Diákszövetség')
KDNP	Kereszténydemokrata Néppárt
KÓTA	Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége
LESZ	Magyar Lelki Elsősegély Telefonszolgálatok Szövetsége
MDF	Magyar Demokrata Fórum
Mejok	Magyar Emberi Jogvédő Központ

MHT	Magyar Hypertonia Társaság
MSZP	Magyar Szocialista Párt
NASA	National Aeronautics and Space Administration (‘Nemzeti Repülési és Űrhajózási Hivatal’)
OAU	Organization of African Unity (‘Afrikai Egységsszervezet’)
OHCHR	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (‘ENSZ Emberi Jogi Főbiztosságának Hivatala’)
OTP	Országos Takarékpénztár
SIDA	Syndrome Immuno-Déficiteire Acquis (‘szerzett immunhiányos tünetegyüttes’; lásd AIDS)
SZDSZ	Szabad Demokraták Szövetsége
TAFISA	Trim and Fitness Sport for All Assotiation (‘Szabadidősport Világszervezete’)
UIA	Union Internationale des Architectes / International Union of Architects (‘Nemzetközi Építésszövetség’)
UIB	International Union of Bakers and Bakers- Confectioners (‘Pékek Világszövetsége’)
UICC	Union Internationale contre le Cancer (‘Rák Elleni Nemzetközi Egyesület’)
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development (‘ENSZ-konferencia a környezetről és fejlődésről’)
UNDP	United Nations Development Programme (‘ENSZ Fejlesztési Program’)
UNEP	United Nations Environment Programme (‘ENSZ Környezetvédelmi Program’)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (‘ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezet’)
UNFPA	United Nations Population Fund (‘ENSZ Népesedési Alap’)
UNHCR	United Nations High Comissioner for Refugees (‘ENSZ Menekültügyi Főbiztosság’)
UNISPACE	United Nations Space Conference (‘ENSZ Világűrkonferencia’)
UNICEF	United Nations International Children’s Emergency Fund (‘ENSZ Nemzetközi Gyermeksegélyezési Alap’)

UNIFEM	United Nations Development Fund for Women ('ENSZ Fejlesztési Alap a Nőkért')
UNISCOPE	United Nations Special Committee on Palestine ('ENSZ Speciális Bizottság Palesztináról')
UNO	United Nations Organization ('Egyesült Nemzetek Szervezete'; lásd ENSZ)
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization ('ENSZ Fegyverszünet-ellenőrzési Szervezet')
UPU	Universal Postal Union ('Nemzetközi Postai Szövetség')
UTO	World Federation of United Cities / United and Twinned Towns and Local and Regional Authorities ('Testvérvárosok Világszövetsége')
VOSZ	Vállalkozók Országos Szövetsége
WAN	World Association of Newspapers ('Újságírók Világszövetsége')
WCO	World Customs Organization ('Vámigazgatások Világszervezete')
WFMH	World Federation for Mental Health ('Lélekegészségügyi Világszövetség')
WFP	World Food Programme ('Világélelmelési Program')
WHF	World Heart Federation ('Kardiológiai Világszövetség')
WHO	World Health Organization ('Egészségügyi Világszervezet')
WIPO	World Intellectual Property Organization ('Szellemi Tulajdon Világszervezete')
WMO	World Meteorological Organization ('Meteorológiai Világszervezet')
WSBI	World Savings Banks Institute ('Takarékbankok Nemzetközi Intézete')
WSSD	World Summit on Sustainable Development ('fenntartható fejlődés világtalálkozója')
WTO	World Tourism Organization ('Idegenforgalmi Világszervezet')
WWF	World Wildlife Fund (for Nature) ('Természetvédelmi Világalap')
WWSF	Women's World Summit Foundation ('Nők Világértelkezlete Alapítvány')
WWW	World Weather Watch ('Időjárási Világszolgálat')

■■■ IRODALOM ■

Nyomtatványok

- Cs. Nagy Zoltán: *Nap-tár*. Kisújszállás, 2000, Szalay Könyvkiadó és Kereskedőház.
- Horváth Zoltán – Tar Gábor: *Nemzetközi szervezetek kislexikona*. Budapest, 2006, HVG – Orac Lap- és Könyvkiadó.
- Magyar Szó Naptára*. Újvidék, 2008, Magyar Szó.
- Művelődési világnapok. *Magyar Szó*, 2004. január 6–7. 15.
- Vajdasági Magyar Kalendárium*. Szabadka, 2008, Hét Nap.

Internetes oldalak

- Aranyszöm Rendezvényház. Forrás: <http://www.rendezvenyhaz.morahalom.hu/?menuid=29>.
- Ardeola Kiadó, Budapest. Forrás: <http://www.unnep.eu/index.php>.
- Ember- és Környezetvédelmi Közhasznú Alapítvány. Forrás: <http://www.rugyecskes.hu/?q=taxonomy/term/22>.
- Encyclopedia of Days. Forrás: <http://shagtown.com/days/a2.html>.
- Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Forrás: http://www.fszek.hu/konyvtaraink/kozponti_konyvtar/kozossegi_informaciok_tara/jeles_napok/?article_hid=10515.
- Hild Viktor Városi Könyvtár. Szolnok. Forrás: <http://www.vkszolnok.c3.hu/vilag.htm>.
- Hónapsoroló. Forrás: <http://www.tujvmkvk.hu/honapsorolo.html>.
- Human Rights Calendar. Forrás: <http://co.humboldt.ca.us/humanrightscom/calendar.htm>.
- Human Rights Education Associates (HREA). Forrás: <http://www.hrea.org/feature-events/>.
- Intervidia Foundation. USA. Forrás: <http://www.interlifefoundation.org/pages/calendarmar.html>.
- Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár. Forrás: http://www.kkkmk.hu/vilagnap/vn_n.htm.
- Kompasz. Emberi Jogi Nevelési Portál. Forrás: <http://kompsz.balzac.zpok.hu/naptar>.
- Magyar ENSZ Társaság. Forrás: <http://www.menszt.hu/magyar/unnepek.htm>.
- Magyar UNESCO Bizottság. Forrás: <http://www.unesco.hu/index.php?type=node&id=811>.
- Neumann-ház. Forrás: <http://jelesnapok.neumann-haz.hu/prod/honap/12>.
- Pallas Klubháló. Forrás: <http://www.klubhalo.hu/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=659#23>.

Pest Megyei Közművelődési Intézet. Forrás: http://www.pmkult.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=139.

Sulinet. Forrás: <http://www.sulinet.hu/tart/cikk/co/0/24803/1>.

Sunbooks Könyvportál. Forrás: <http://www.sunbooks.hu/portal/content/view/1453/185/>.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye információs weblapja. Forrás: <http://www.nefelejcs.com/nyito/nyito5.htm>.

UN International Days. Forrás: http://un.intnet.mu/un2005/sec_UN%20International%20Days/index.html.

UNA–CANADA. Forrás: http://www.unac.org/en/news_events/un_days/international_days.asp.

UNESCO. Forrás: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=7588&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

United Nations in Serbia & Montenegro Country Team. Forrás: <http://www.un.org.yu>.

United Nations Information Service. UNIS Vienna. Forrás: <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/pressrels/2008/unisinf260.html?print>.

United Nations Conferences and Observances. Forrás: http://www.un.org/News/Press/docs/2007/Reference_Paper_No_46.doc.htm.

Változó Világ. Forrás: <http://www.valtozovilag.hu/ab/valtozounnepek.htm>.

Wikipédia, a szabad enciklopédia. Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Janu%C3%A1r>.

■ ■ ■

■ ■ ■

■

■■■

Jeles napok
Világnapok, nemzeti ünnepek, emléknapiok
és a vajdasági magyarság jeles napjai
Szöveggyűjtemény CD-melléklettel
Összeállította és szerkesztette
Bozóki Antal

Kiadja a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet
www.vmmi.org
Az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

Felelős kiadó a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet igazgatója
Felelős szerkesztő Hajnal Jenő
Szerkesztő Lódi Andrea
Olvasószerkesztő és korrektor Kaszás Angéla
Műszaki szerkesztő Beszédes István

Készült az újvidéki Verzál Nyomdában
500 példányban
ISBN 978-86-86469-23-6

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása
A Szerb Matica Könyvtára, Újvidék

394.2

JELES napok : világnapok, nemzeti ünnepek, emléknapiok és a vajdasági magyarság jeles napjai / összeállította és szerkesztette Bozóki Antal. – Zenta : Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2010 (Újvidék : Verzál). – 246 str. ilustr. ; 22 cm + 1 elektronski optički disk (CD-ROM)

Tiraž 500. – Str. 9–16: Előszó / Bozóki Antal.

ISBN 978-86-86469-23-6

1. Bozóki, Antal
a) Празници

Egy esztendő 365 napja nemcsak hétköznapi napokból és munkaszüneti napokból, hanem ünnepnapokból és eseményekhez kapcsolódó évfordulókból is áll. Ma már elég nehéz eligazodni a világnapok, a nemzeti ünnepek és az emléknapi sokaságában. Napjainkban ezért egyre nagyobb igény van a különböző évfordulókhoz, eseményekhez kapcsolódó megbízható összeállításokra.

Az embereknek, a nemzeteknek és a vallási közösségeknek, az egész nemzetközi közösségnek szüksége van az ünnepekre, mert ezek által erősödik az egymáshoz tartozás és kötődés, az egymásra utaltság érzése is. Ezzel szemben vannak olyan vélemények is, hogy túl sok az ünnep, és hogy korunk rohanó embere nem is tud már ünnepelni. Valójában nem az a probléma, hogy hány ünnep vagy jeles nap van egy évben – ki-ki ünnepeljen a saját választása és érdekeltsége szerint –, hanem hogy miként viszonyulunk ezekhez az ünnepekhez, teszünk-e, és mit az adott ünnepnap által meghirdetett közös cél vagy eszme megvalósítása érdekében.

Bozóki Antal

